T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
FİLM TASARIMI ANASANAT DALI
Doktora Tezi

İNGİLİZ SİNEMASINDA THATCHER POLİTİKALARININ YANSIMALARI VE SORUNLARI

Hazırlayan

Ebru BEYAZIT APTOURACHMAN

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Ragıp TARANÇ

İzmir / 2017

YEMİN METNİ

"Doktora tezi" olarak sunduğum "*İngiliz Sinemasında Thatcher Politikalarının Yansımaları ve Sorunları*" adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

10/08/2017

Ebru BEYAZIT
APTOURACHMAN

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü' nün …… / …… / ……. tarih ve …… sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisanüstü Öğretim Yönetmeliği' nin…….. maddesine göre Film Tasarımı Anasanat Dalı Doktora Programı öğrencisi Ebru BEYAZIT APTOURACHMAN'ın "İngiliz Sinemasında Thatcher Politikalarının Yansımaları ve Sorunları" konulu tezi incelenmiş ve aday …… / ……. / ……... tarihinde, saat …….'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra ……. dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anasanat dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin …….. olduğuna oy ……ile karar verilmiştir.

BAŞKAN

ÜYE ÜYE

ÜYE ÜYE

ÖZET

Tarih boyunca sanat, siyasal, ekonomik, sosyal açıdan toplumda var olan tüm gelişme ve değişmelerden etkilenmekte ve her bir sanat dalı bu etkiyi kendine özgü bir formda yansıtmaktadır. Toplum ile sanat arasındaki bu ilişki nedeniyle, karşılıklı bir etkilenme meydana gelmektedir. Görsel bir sanat olarak sinema, hareketli görsel imgeler aracılığı ile etkili bir mesaj iletimi gerçekleştirirken, mesajların hedef kitle tarafından alımlanmasındaki kolaylık açısından da önem arz etmektedir. Mesaj iletim sürecindeki bu etkinlik durumu, kitlesel erişim potansiyeli olan sinemayı oldukça güçlü bir sanat konumuna taşımaktadır. Sinemanın toplumda olup bitenden etkilenme özelliği kadar, toplumu etkileme yönünün de olması nedeni ile sinema tarihinde çok sayıda "propoganda" amaçlı filme rastlamak mümkün olmaktadır. Kayıt edici özelliği nedeni ile "belge oluşturma işlevi"ne sahip olan sinema, bu özelliği nedeni ile tarihe ışık tutabilmekte; tarihsel dönemlerin olduğu kadar farklı toplum ve coğrafyaların anlaşılmasına imkan sağlayabilmektedir.

İngiltere'de 1979-1990 yılları arasındaki sürece işaret eden Margaret Thatcher'ın iktidarda olduğu süre de, uygulanan neoliberal politikalar aracılığıyla İngiltere'de neredeyse hayatın her alanında kapsamlı değişimler yaratan anlaşılması gereken önemli bir tarihsel dönemdir. Öyle ki bu dönem, İngiliz toplumunu geri dönülmez biçimde dönüştüren bir sürece işaret etmektedir. Bu yıllarda neoliberal politikaların Amerika ve İngiltere'de eş zamanlı ve etkin bir şekilde uygulanması ve uluslararası düzeyde teşvik edilmesi; neoliberalizmin 1991'e kadar devam eden Soğuk Savaş dönemindeki kamplaşma ortamında ABD yanlısı olan ülkelerde yayılmasına neden olmuş ve bu şekilde küresel sonuçlar da yaratmıştır. İngiltere özelinde yaşanan Thatcher Dönemi'nin İngiliz toplumu üzerinde olduğu kadar İngiliz Sineması üzerinde de önemli etkileri olmuştur. Sinema alanını düzenlemeye yönelik yasal uygulamalar sektörde yapısal, biçimsel ve mali değişiklikler yaratırken; topyekün toplumu dönüştürmeye yönelik uygulamalar sinemada tematik farklılıklar ortaya çıkarmıştır. Güçlü bir belgesel geleneği olan İngiliz Sineması bu neoliberal uygulamaları ve bunların sıradan insan üzerindeki etkilerini uzun bir süre kapsamlı bir şekilde irdelemiştir.

Bu çalışma bütünsel olarak İngiliz Sineması'nı ve sinemanın söz konusu politik dönemle olan ilişkisini ele almaktadır. Bunu yaparken, ilk önce Thatcher döneminde uygulanan politikaların İngiliz toplumunda meydana getirdiği değişiklikler ele alınacaktır. Daha sonra bu liberal uygulamaların İngiliz sinemasında yarattığı mali, yapısal değişiklikler ve etkileri incelenecektir. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise toplumda yaşanan ekonomik ve sosyal değişiklerin İngiliz sineması tarafından nasıl ele alındığı irdelenecektir.

ABSTRACT

Art has been influenced throughout the history by politic, economic, social changes that exist within a society and each kind of art reflects such an influence through its own style. Because of this relationship between art and society, mutual influence occurs. Since cinema as a visual art realizes effective message transmission via motion pictures, the smooth perception of these messages by target audience is also very crucial. The effectiveness of message transmission makes cinema that has a great potential of mass access a very strong art. In the history of cinema it is common to come across with various number of movies for "propaganda" since cinema influences a society as much as influenced by the events happening in the society. Cinema that has the function of document creation by its feature of recording shed light on history as well as enables history and geography of different societies to be understood.

In Great Britain the years of Margaret Thatcher between 1979 and 1990 is an important historic period that should be understood because of crucial changes took place in every part of life under the neoliberal policies. Also, these years represent a process that irrevocably transforms British society. The application of liberal policies simultaneously by the UK and the USA and been encouraged in international level resulted in expansion of liberalism in pro-USA countries under the Cold War which ended in 1991 division atmosphere and it created global consequences. As a result of such policies, the Thatcher made important impact on the British Cinema as much as in the society. In this context, while regulations regarding cinema led to structural, stylistic and financial changes in the field, policies aiming radical changes in the society brought to light thematic differences in the British cinema. Therefore, with strong documental tradition, the British cinema has broadly scrutinised the impact of liberal policies on ordinary people for a long time.

Thisstudy mainly will look at the British Cinema and its relation with the policies of Thatcher era. By doing that, first the impacts on policies that were applied throughout Thatcher years will be discussed. Following this, the financial and structural changes and its effects occurred as a result of liberal policies will be examined. The

third part of the study will analyse how the British cinema has dealt with the economic and social changes that took place in the society.

ÖNSÖZ

Toplumsal ve bireysel açıdan önemli bir dönüşümün simgesi olan Neoliberal politikaların uygulanması ve yaygınlık kazanmasında 1980'li yıllar bir dönüm noktası olmuştur. Başlıca ekonomiden barınmaya, eğitimden sağlığa, istihtamdan sendikal haklara ve kültürel-sanatsal alana kadar toplumsal yaşamın pek çok alanında değişimlere neden olan neoliberal politikalar, İngiltere'de etkileri günümüzde de gözlemlenen bir yeniden yapılanma sürecini başlatmıştır. İngiltere Avrupa kıtasında neoliberal politikaların Margaret Thatcher önderliğinde uygulandığı ilk ülke olmuştur. Bu nedenle İngiliz Sineması da söz konusu politikaların neden olduğu değişim ve dönüşümlerin sinema üzerinde sonuçlarının saptanması açısından ilk örneği oluşturmaktadır. Bu sonuçların ortaya çıkarılması, çalışma konusunun seçiminin ana nedeni olmaktadır. Çalışmada İngiltere özelinde Thatcher döneminde yürürlüğe giren neoliberal politikaların sonuçları ve bunların sinema üzerindeki etkileri söz konusu dönemi ele alan filmlerle birlikte incelenmektedir.

Doktora tez konumun belirlenmesinden nihai halini almasına kadar çalışmamın her aşamasında oldukça yararlı ve değerli yönlendirmelerde bulunan danışmanım Yrd. Doç. Dr. Ragıp Taranç'a teşekkürü bir borç bilirim. Kendisinin çabaları tezimi bitirmemde çok önemli bir yere sahiptir. Tez çalışmam süresince desteğini sürekli üzerimde hissettiğim Yrd. Doç. Dr. Faik Kartelli ve Prof. Dr. Hülya Nutku hocalarımın da katkıları hiçbir zaman unutulmayacaktır. Samimi telkinleri ve yol göstericiliği ile her zaman yanımda olan Yrd. Doç. Dr. Ozan Otan'a ve içtenlikle, canla başla her ne zaman ihtiyacım olsa yardımıma koşan, çalışmama paha biçilmez katkılarda bulunan Arş. Gör. Gözde Yenipazarlı Dinler'e tüm kalbimle teşekkür ederim. Çalışmam süresince hassasiyeti ve hoşgörüsü ile desteğini hissettiğim Fatih Topçu'ya, enerjisini ve zamanını benden esirgemeyen Ömer Yüksek'e de ayrıca müteşekkirim.

Olumlu telkinleri ile umutsuzluğa kapıldığım her zaman bana moral veren, derin yorumları ile çalışmama destek olan eşim Dr. Sebahattin Abdurrahman'a, görsel ve yazılı kaynak temininde emeği geçen kardeşlerim İzzet ve Ece Beyazıt'a, başta

annem Ayşe Beyazıt olmak üzere sürekli moral desteği ile beni yalnız bırakmayan Tuğba Kakışım'a, Başak Maraşlıoğlu'na ve yanımda olan herkese çok teşekkür ederim.

Son olarak, içerik itibariyle böyle bir araştırma yapmamdan dolayı duyduğu memnuniyeti ve heyecanı benimle paylaşan ve değerli yorumları ile isabetli bir çalışma alanı seçtiğim konusunda inancımı pekiştiren, son yolculuğuna kadar jüri toplantılarıma iştirak eden ama maalesef çalışmamın nihai halini göremeyen değerli hocam rahmetli Prof. Dr. Ertan Yılmaz'ı sevgi, saygı ve özlemle anıyorum.

Ebru BEYAZIT
APTOURACHMAN

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ ii
TUTANAK iii
ÖZET.....iv
ABSTRACT vi
ÖNSÖZ viii
İÇİNDEKİLER x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....xii
KISALTMALAR.....xiv
GİRİŞ **1**

1.BÖLÜM
İNGİLİZ SİYASETİNDE MARGARET THATCHER VE THATCHERİZM

1.1. Margaret Thatcher'in İktidara Gelişi.....8
1.2. Margaret Thatcher İktidarının İlk Dönemi.....18
1.3. Thatcher Hükümetlerinin Politikaları.....22
1.3.1. Ekonominin Liberalleştirilmesi.....23
1.3.2. Belediye Evlerinin Satışı ve Özelleştirmeler.....27
1.3.3. Sendikasızlaştırma.....33
1.3.4.Eğitim Alanındaki Uygulamalar.....37
1.3.5. Sağlık ve Sosyal Güvenlik Alanlarındaki Uygulamalar.....39
1.3.6. Kuzey İrlanda Sorununa Yaklaşım.....42
1.4. Thatcher Politikalarının Sonuçları.....47
1.5. Thatcher İktidarları Süresince Meydana Gelen Önemli Sosyal Olaylar.....53
1.5.1. 1981 İsyanı (Ayaklanmalar).....53
1.5.2. Açlık Grevleri.....55
1.5.3. Maden İşçileri Grevi.....57

2.BÖLÜM
İNGİLİZ SİNEMASI VE THATCHER

2.1. İlk Yıllar ve Hollywood ile Rekabet……61
2.2.İngiliz Belge Okulu.....65
2.3.Özgür Sinema.....71
2.4.İngiliz Yeni Dalga Akımı.....73
2.5. Thatcher İktidarı Öncesi İngiliz Sinemasının Yasal Çerçevesi.....79
2.6. 1980'ler ve Thatcher'in Sinema Alanını Düzenlemeye Yönelik Uygulamaları.....82
2.7. Sinemaya Yönelik Uygulamaların Sonuçları ve Sektörde Yarattığı Değişiklikler..87
2.8. Thatcher Döneminde İngiliz Sinemasının Durumu.....91
2.9. Thatcher Filmleri.....93
2.9.1. Tarihi Filmler.....93
2.9.2. Çağdaş Filmler.....97

3. BÖLÜM
FİLM ÇÖZÜMLEMELERİ

3.1. Benim Güzel Çamaşırhanem.....119
3.2. Açlık.....131
3.3. Anadan Doğma.....143
3.4. Büyük Umutlar.....154
3.5. Borunu Öttür.....168
3.6. Ayak Takımı.....182
SONUÇ…….....….....195
KAYNAKÇA …….....204
EKLER: Film Yasaları……..……..…….214
ÖZGEÇMİŞ

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1- Bobby Sands Portresi.....56

Şekil 2- Açlık Grevinde Ölenler.....56

Şekil 3- Ateş Arabaları.....94

Şekil 4- Ömer ve Johnny..... 119

Şekil 5- Çamaşırhanenin açılışı sahnesi.....126

Şekil 6- Film Afişi.....131

Şekil 7- Davey ve Gerry.....134

Şekil 8- Bobby'nin saç- sakal traşı ve yıkanma sonrası görüntüsü.....135

Şekil 9- Hapishane koridorunda mahkumların darp edilmesi ve ağlayan polis.....136

Şekil 10- Bobby ve Rahip.....139

Şekil 11- Film Afişi.....143

Şekil 12- Gaz ve Dave fabrikadan direk çalarken.....145

Şekil 13- Gaz, Dave ve Nathan direkle birlikte nehrin ortasında.....145

Şekil 14- Fabrikada prova.....149

Şekil 15- Gerald'ın evinde prova.....149

Şekil 16- Milthorpe Çelik Fabrikasında izleyicili prova.....151

Şekil 17- Provanın basılmasıyla karakolluk olan grup üyeleri.....151

Şekil 18- Yönetmen Mike Leigh oyuncu kadrosuyla birlikte.....154

Şekil 19- Karl Marx'ın mezarı.....162

Şekil 20- Cyril ve Shirley Marx'ın mezarında.....162

Şekil 21- Shirley, Cyril ve Cyril'ın annesi.....168

Şekil 22- Film Afişi.....161

Şekil 23- Madenciler.....169

Şekil 24- Madenci Eşleri.....169

Şekil 25- Gloria flugel çalarken.....171

Şekil 26- Danny Royal Albert Hall'de sahnede konuşma yaparken.....180

Şekil 27- Bando üyeleri Royal Albert Hall önünde.....180

Şekil 28- Film Afişi.....182

Şekil 29- Film Afişi.....182

Şekil 30- Stevie Susan'ın evinde.....188

Şekil 31- Susan sahnede şarkı söylerken.....188

Şekil 32- İskelede çalışan işçiler.....191

Şekil 33- Larry.....191

KISALTMALAR

ABPC (Associated British Picture Corporation): İngiliz Birleşik Film Kurumu

BAFTA (British Academy of Film and Television Awards): İngiliz Film ve Televizyon Sanatları Akademisi

BBC (British Broadcasting Corporation): İngiliz Yayıncılık Kurumu

BFI (British Film Institute): İngiliz Film Enstitüsü

CFF (Cildren's Film Foundation): Çocuk Filmleri Vakfı

CIC (Cinema International Corporation): Uluslararası Sinema Kurumu

EMB (Empire Marketing Board): İmparatorluk Pazarlama Kurulu

FIBRESCI (The International Federation of Film Critics): Uluslararası Sinema Eleştirmenleri Örgütü

FICE (Federazione Italiana Cinema d'Essai): İtalyan Sinema Federasyonu

HSE (Health and Safety Executive): Sağlık ve Güvenlik Yönetimi

IFTA (Irish Film and Television Awards): İrlanda Film ve Televizyon Ödülü

IMF (International Money Fund): Uluslararası Para Fonu

IRA (Irish Republican Army): İrlanda Cumhuriyet Ordusu

KCTMO (Kensington and Chelsea Tenant Management Organisation): Kensington ve Chelsea Kiracı Yönetim Organizasyonu

MPAA (Motion Picture Assosiation of America): Amerikan Sinema Birliği

MSF (Manufacturing, Science and Finance Union): İmalat, Bilim ve Ekonomi Birliği

MTFS (Medium Term Financial Strategy): Kısa Dönemli Mali Plan

NFFC (National Film Finance Corporation): Ulusal Film Finansman Kurumu

NFS (National Film School): Ulusal Film Okulu

NHS (National Health Service): Ulusal Sağlık Hizmetleri

NOSHC (National Occupational Safety and Health Committe): Ulusal Mesleki Güvenlik ve Sağlık Komitesi

NUPE (National Union of Public Employees): Kamu İşçileri Ulusal Sendikası

RADA (Royal Academy of Dramatic Art): Kraliyet Oyunculuk Sanatı Akademisi

ROSPA (The Royal Society for Prevention of Accidents): Kazaların Önlenmesi için Kraliyet Cemiyeti

UA (United Artists): Birleşmiş Sanatçılar

UCATT (The Union of Construction, Allied Trades and Technicians): İnşaata Bağlı Zanaatçilik ve Teknikerler Birliği

UDA (The Ulster Defence Association): Ulster Savunma Birliği

UIP (Universal International Pictures): Evrensel-Uluslararası Sinemalar

USDAW (The Union of Shop, Distributive and Allied Workers): Perakande, Dağıtıcı ve Bağlı İşçiler Birliği

VAT (Value Added Tax): Katma Değer Vergisi

GİRİŞ

Sinema ilk yıllarından bu yana tarihle, yaşanan tarihsel süreç içindeki sosyal, ekonomik, politik ve kültürel olaylarla; meydana gelen toplumsal değişimlerle yakından ilişkili bir sanat olmuştur. Filmleri çekildikleri dönemin tarihsel, sosyal, kültürel, ekonomik yapısından ve özelliklerinden soyutlayarak incelemek mümkün değildir. Sinemanın kendi doğasında var olan belge oluşturucu özelliği, belirli tarihsel süreçleri olduğu kadar ülke sinemalarını da kendi tarihsel koşulları içerisinde tanıyabilmeyi ve anlayabilmeyi mümkün kılmaktadır. Bu çalışma da bir tarihsel dönemi ve bir ülke sinemasını aynı anda, birbirleri ile ilişkileri çerçevesinde incelemek ve anlayabilmek amacı ile İngiltere'de Margaret Thatcher'ın iktidarda kaldığı dönem ve bu dönem uygulanan devlet politikalarının ülke sineması üzerinde nasıl bir etki yarattığını incelemeye yöneliktir.

Araştırmada İngiltere'de neoliberal politikaların en etkili uygulandığı dönem olarak İngiliz toplumu için önemli bir tarihsel süreç olan Margaret Thatcher'ın başbakanlığındaki döneminin ele alınmasının nedeni; bu dönemin süreç itibari ile toplumu başta ekonomik ve sosyal açıdan olmak üzere politik, kültürel, moral, eğitim ve sağlığa dayalı pek çok yönden dönüştüren, yeniden inşa eden politikalar içermesidir. Neoliberal politikaların tüm dünyayı etkilediği göz önüne alındığında daha büyük ölçekli -evrensel/ küresel- etkileri ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle böyle önemli bir dönemi temel alacak olan çalışmada Margaret Thatcher'ın 1979-1990 yılları arasında sürdürdüğü başbakanlığı döneminde uyguladığı ekonomik temelli (sosyo-ekonomik ve kültürel) politikalar doğrultusunda İngiliz sinemasında meydana gelen değişikliklerin, yapısal ve içeriksel dönüşümün ortaya çıkarılması ana hedef olarak belirlenmiştir.

Çalışma üç ana bölümden meydana gelmektedir. Thatcher'ın iktidara gelişinin kısa bir anlatımı ile başlayan ilk bölüm, devamında geniş ve detaylı olarak iktidarda olduğu süre boyunca uyguladığı politikaları ve bu politikalara yönelik kavramsal tartışmaları ele almaktadır. Bu çerçevede ülke ekonomisinin neo-liberal anlayışa göre şekillenmesi, belediye evlerinin satışı ve özelleştirmeler, sendikaların gücünün elimine edilmesi, eğitim, sağlık ve sosyal alandaki değişikler ile Kuzey İrlanda sorunu

tartışılmaktadır. Söz konusu kavramsal tartışmalar aracılığı ile Thatcherizm'in neyi ifade ettiği, pratiklerinin neler olduğu, benimsediği ve gerçekleştirdiği neoliberal ekonomik hedeflerinin neler olduğuna değinilmekte; Thatcher'ın ilk olarak eğitim bakanlığı döneminde eğitim alanı özelinde başlattığı ve başbakanlığa geldikten sonra tüm yaşam alanlarını kaplayan değişimin nasıl somutlaştığı, uygulama alanı bulduğu ve bu uygulamaların toplumda yarattığı tepkiler incelenmektedir. Kavramsal tartışmalar paralelinde İngiltere'de kamu yararının ikinci plana atıldığı, neoliberal politikaların en sert uygulandığı dönem olarak bilinen Thatcher Dönemi'nin sokaktaki insanın günlük yaşamını hangi açılardan, ne şekilde ve ne ölçüde etkilediğinden ulusal düzeyde yaşanan çoğunlukla ekonomik temelli farklı farklı alanlardaki sorunlara kadar yarattığı değişimler detaylı bir şekilde irdelenerek sınıflandırılmakta; dönemin sosyal olay ve olguları neden- sonuç ilişkisi bağlamında ele alınmakta; Thatcherizm'in toplumda meydana getirdiği sosyo-ekonomik, kültürel ve moral sonuçlar araştırılmaktadır.

Söz konusu politikalarla ilgili destekleyici ve karşıt söylemler ele alınırken araştırmanın temel yöntemlerinden biri olan literatür tarama çerçevesinde incelenen pek çok kitap ve makalenin yanı sıra dönemin gündemini tutan gazetelere ve görsel yayın kuruluşlarının haberlerine de başvurulmuştur.

Thatcher yıllarında uygulamaya konan politikaların genel tartışmalarının yapıldığı ilk bölümü takiben çalışmanın ikinci bölümü başlıca bu yeni politikalardan İngiliz Sineması'nı doğrudan etkileyen değişiklere odaklanmaktadır. İngiliz Sineması'nın Thather politikaları ile ilişkisinin ele alınmasından önce bölümün başında İngiliz Sineması'nın ilk yıllardan itibaren gelişimi incelenerek genel hatları ortaya konmaktadır. Bu çerçevede, başlangıcından itibaren Hollywood ile mücadelesi içinde İngiliz Sineması'nın özgün varlığı araştırılmakta; ana akım sinema dışında kalan "Belge Film Okulu", "Özgür Sinema" gibi yaratıcı akımların hangi koşullarda, nasıl ortaya çıktıkları ve ne gibi sonuçlar yarattıkları incelenmektedir. Böylece 1980'li yıllar öncesi dönemde sinema sektörünün yasal ve fiziki durumu; yapısal özellikleri, yaratımsal ve mali olanakları tespit edilerek, Margaret Thatcher iktidarının başlangıcına kadar olan süreçte İngiliz sinemasının gelmiş olduğu nokta genel özellikleri ile ortaya konulmaktadır. Sinemanın 1980 öncesi anlatımını takiben Thatcher politikaları ile

İngiliz sineması ilişkisine geçilmektetir. Diğer bir ifade ile Thatcher'ın genel politikalarının toplumsal ve kültürel sonuçları ile sinema arasındaki bağlantı irdelenmektedir. Bu ilişkinin ortaya konması bağlamında, dönemin doğrudan sinema alanını ilgilendiren yasal ve idari uygulamaları, özellikle de 1985 Film Kanunu ile birlikte yürürlüğe giren düzenleyici ve değiştirici faktörleri ele alınmakta ve analiz edilmektedir. Ayrıca Thatcher iktidarı döneminde ve sonrasında ortaya çıkan filmlerin yapısal, içeriksel özelliklerinde ortaya çıkan değişimler Thatcher dönemindeki uygulamalarla birlikte ele alınarak değerlendirilmektedir. İşsizlikten konut sorununa, ırkçılıktan göçmen konusuna kadar toplumsal yaşamda görülmeye başlanan sosyo-ekonomik sorunlar filmlerde sık sık ele alınan konular olurken; bu konu çeşitlenmesi, içeriksel zenginliğin yanı sıra Thatcher iktidarı döneminde uygulanan politikaların İngiliz sinemasını maddi anlamda kırılgan bir noktaya nasıl getirdiği ortaya konmaktadır. Sinemada yaşanan mali imkansızlıklara karşın yerli ve bağımsız yapımcıları destekleyen -yeterince temsil imkanı bulamayan toplum kesimlerinin, istek ve beğenilerin ifade edilmesine aracı olabilmek amacı ile özel bir kamu kurumu statüsüne sahip olarak kurulan- Channel 4 (Kanal 4) adlı televizyon kanalının eleştirel ve sosyal içerikli önemli filmleri desteklemesi yönünde sinema alanında yarattığı değişeme de bu bölümde yer verilmiştir. Thatcher'ın iktidarda olduğu yıllarda ve de sonrasında çekilmiş olup dönem politikalarına eleştirel bakan ya da bu politikalarla uzlaşan önemli filmlere de yer verilen bu bölümde muhalif çalışmaları ile bilinen Ken Loach adlı yönetmenin içeriksel olarak araştırmanın sınırları içinde kalan filmleri de ayrıca ele alınmaktadır. İlk bölümde olduğu gibi bu bölümde de literatür tarama yöntemine ve dönemin yazılı ve görsel basın kuruluşlarının haberlerine başvurulduğu gibi toplumsal olay ve olguların incelenmesinde söylem çözümlemesi yönteminden faydalanılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümü, birinci bölümde detaylı olarak tartışılan Thatcher politikalarının İngiltere'nin sosyo-ekonomik, ahlaki ve kültürel hayatında meydana getirdiği değişimlere değinen filmlerin çözümlemelerinden oluşmakta; Thatcher iktidarı ile İngiliz Sineması arasındaki ilişkinin İngiliz Sineması'nın dönem itibari ile yapısal özellikleri, tematik ve kültürel kodları çerçevesinde incelenmesi neticesinde ortaya

çıkan sonuçlar örnek film çözümlemeleri ile temellendirilmektedir. Çalışma kapsamında ele alınan filmler, sadece Thatcher'ın iktidar süresi boyunca çekilen filmler ile sınırlı kalmamış, tematik olarak ilişki kurulması nedeni ile bu süreçten sonra çekilen filmlere de yer verilmiştir.

Çalışmanın sınırları içerisinde söz konusu dönemi ele alan filmlerin hepsine ikinci bölümde değinilmeye çalışıldığı gibi tüm bu filmlerin ayrıntılı incelemesini yapmak mümkün olmadığından içeriklerinde yer alan toplumsal olay ve olgulara göre seçilme sebepleri bölümde detaylı açıklanan örnek filmler çözümleme için ele alınmaktadır. Çözümlenen filmler arasında doğrudan söz konusu dönem içinde meydana gelen toplumsal olayları kapsayanlar olduğu gibi, hemen hepsinde Thatcher politikalarının toplum üzerindeki etkilerine yönelik olarak çok çeşitli sosyal olgular yer almaktadır. Çalışma içinde toplam altı filmin çözümlemesi yapılırken, seçilmeyen benzer içerikli filmlerin isimlerine de bölüm içinde değinilmektedir. Bu bölümde çalışma kapsamında izlenen tüm filmlerden seçilen örnek filmlerin çözümlenmesi dolayısı ile başvurulan diğer bir araştırma yöntemi film çözümlemesi olmakla birlikte, film içeriklerindeki sosyal olay ve olguları anlaşılabilir kılmak açısından yine söylem analizi yönteminden faydalanılmaktadır.

Çalışmada konuların ele alınması başlıca aşağıdaki soru ve sorunlar ışığında gerçekleşmektedir.

Thatcher politikaları çerçevesinde sinemaya yönelik yasal düzenlemeler ve de serbest piyasa koşulları, İngiliz sinemasının finansal yapısını ve yapıma dayalı özelliklerini nasıl etkilemiştir?

Thatcher hükümetlerinin uyguladığı ekonomik temelli politikaların sosyoekonomik, kültürel ve ahlaki sonuçları İngiliz Sineması'nda içeriksel açıdan ne gibi farklar ve farkındalıklar meydana getirmiştir?

Sinema ve Thatcher ilişkisi neticesinde sinemada ortaya çıkan finansal, yapımsal ve içeriksel özelliklerin İngiliz Sineması üzerinde uzun dönemde yarattığı bütünsel sonuçlar nelerdir?

Sonuç olarak bu çalışma ile ortaya çıkarılmak istenen, İngiltere özelinde önemli bir toplum inşaası sürecine karşılık gelen ama neoliberal politikaların uygulanması ve ilişkide bulunulan ülkelerde de uygulanmasının teşvik edilerek yaygınlaştırılması dolayısı ile aynı zamanda pek çok açıdan küresel etkileri de olan Thatcher Dönemi'nde İngiliz Sineması'nın yapımsal ve mali olanaklarının ne durumda olduğu, nasıl bir varlık gösterdiği ve duruş sergilediğidir. Bu sayede sinemanın sadece politik bir süreçten değil; aynı zamanda sosyo-ekonomik, kültürel, ahlaki bir tarihsel değişim sürecinden nasıl etkilendiği ve bu sürece nasıl karşılık verdiği irdelenerek ekonomi, politika, tarih, toplum ve sinema arasındaki ilişki ele alınmaktadır. Araştırma sonucunda elde edilen neticeler aynı zamanda muhafazakar bir iktidarın sinemaya karşı olan tutumunu ortaya koyduğu gibi, yine muhafazakar iktidarlar döneminde sinemanın karşı tutumunu da sergileyici bir örnek olması açısından önemlidir.

1. BÖLÜM
İNGİLİZ SİYASETİNDE MARGARET THATCHER VE THATCHERİZM

1. BÖLÜM
İNGİLİZ SİYASETİNDE MARGARET THATCHER VE THATCHERİZM

1970'li yıllar ekonomik açıdan dünyada dengelerin önemli ölçüde değiştiği bir sürece işaret etmektedir. Bu dönemde "Keynesyen İktisat"a tepki olarak "Arz Yanlı İktisat" politikalarının geliştirildiği ve 1929 Ekonomik Buhranı'ndan sonra ortaya çıkan, İkinci Dünya Savaşı'ndan itibaren iyice yerleşen "refah devleti" anlayışının terk edilmeye başlandığı bilinmektedir. 1970'li yıllardaki bu değişimleri anlayabilmek için önceki döneme kısaca bir göz atmak gerekmektedir.

1929 Ekonomik Buhranı nedeni ile klasik liberalizmin sürdürebilir bir ekonomi politikası olmaktan uzak olduğunun anlaşılması ve bu sayede kapitalizmin darbe alması sonucunda devletin ekonomiye müdahalesini savunan ve piyasada dengelerin ancak bu şekilde sağlanabileceğini belirten ve toplam talebe ağırlık veren bir iktisat politikası olan "Keynesyen İktisat" anlayışına geçilmiştir. Bu yeni iktisat politikalarına paralel olarak da klasik liberal devlet anlayışının yerine kamu kaynaklarının toplumun temel sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasında etkin bir şekilde kullanıldığı "refah devleti" uygulaması kabul edilmiştir. Keynesyen İktisat modeli ile refah devleti arasındaki ilişki bizzat Keynesyen İktisat'ın teorisyeni olan İngiliz iktisatçı John Maynard Keynes'in öngördüğü refah devleti modelinden ileri gelmektedir.

Jessop, Keynes'in öngördüğü bu refah devletini; tam istihdamı sağlamaya yönelik olarak, talep yönetimi ile kitle üretim ve tüketimini desteklemeye yönelik alt yapının sağlanmasını hedefleyen ekonomik politikalar izleyen; toplu görüşme gibi toplumsal politikaları uygulamaya koyan; kaynakların dağıtılmasında, ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulmasında ulus devletin önceliklerini dikkate alan; piyasanın yetersiz ya da başarısız olduğu alanlarda piyasa ile birlikte hareket ederek karma bir ekonomik model oluşturan ve piyasanın başarısızlıklarını telafi eden devlet olarak tanımlamaktadır (Jessop, 2009: 107).

Keynesyen İktisat ve refah devleti modeli çerçevesinde korumacı bir anlayışla devletlerin gerek ekonomide, gerekse sosyal yaşamdaki rolü üst düzeye çıkmış; ancak

bununla birlikte artan refah harcamaları özellikle 1970'li yıllarda yaşanan ekonomik durgunluk ve kriz döneminde devletlerin bütçelerinde ciddi maliyetler olarak göze batar hale gelmiştir. Bu durum sonucunda Keynesyen İktisat Teorisi ile refah devleti uygulaması sorgulanmaya başlanmış ve klasik liberalizmin devamı niteliğindeki Arz Yanlı İktisat diğer bir deyişle Neoliberal İktisat Politikaları genel kabul görür hale gelmiştir.

1970'lerin ortalarında Keynesyen İktisat Politikalarına tepki olarak ortaya çıkan Arz Yanlı İktisat, 1980'li yıllarda dönemin Amerika Devlet Başkanı Ronald Regan ve İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher sayesinde uluslararası ölçekte büyük yaygınlık kazanmıştır.

Arz Yanlı İktisat, genel çerçevede talep yönetiminin gerekliliğini temel alan ve bunun da devlet müdahalesi ile olmasını öngören Keynesyen İktisat Teorisine -adından da anlaşılabileceği üzere- tam bir zıtlık oluşturmaktadır. Ekonominin devlet müdahalesi olmaksızın serbest piyasa koşulları içerisinde kendi dengesini bulacağını savunan Arz Yanlı İktisat'ın temel politika aracı "vergi oranları" olmuştur. Kamu harcamalarının kısılması, kamu teşebbüslerinin özelleştirilmesi, uluslararası ticaretin ve sermaye hareketlerinin özgürleştirilmesi gerektiğini öne süren Arz Yanlı İktisatçılar, vergi indirimleri sayesinde ekonomik büyüme ve etkinliğin sağlanacağını savunmuştur. Ekonomik büyüme ve düşük enflasyonu aynı anda gerçekleştirmeyi hedefleyen Arz Yanlı İktisatçılar, kamu harcamalarını devletin üzerinde bir yük olarak görmekte ve bunların özel sektöre transfer edilmesi gerektiğini öne sürmektedirler.

1.1. Margaret Thatcher'ın İktidara Gelişi

Margaret Thatcher, 1925 yılında İngiltere'nin Lincolnshire adlı şehrinin Grantham kasabasında Alfred ve Beatrice Roberts'ın ikinci kızları olarak doğmuştur. Oxford Üniversitesi'nde kimya öğrenimi gören Thatcher'ın politikaya olan ilgisi onu Oxford Muhafazakarlar Birliği'ne katılmaya yöneltmiştir. Birliğin bir süre başkanlığını da yapan Thatcher, okuldan mezun olduktan sonra kimya sektöründe çalışmaya başlamıştır. Diğer taraftan o dönem yaşadığı kasaba olan Colchester'daki Muhafazakarlar Derneği ile ilişkisini de sıkı tutmuştur. Nitekim 1948 sonbaharında

Muhafazakar Parti'nin yıllık konferansına Oxford Üniversitesi Mezunları Muhafazakarlar Birliği'ni temsilen katılmıştır.

1949 yılının Ocak ayında henüz 23 yaşında iken Muhafazakar Parti'nin Dartford'dan milletvekili adayı gösterilmiş, ancak parlamentoya girememiştir. Dartford'un endüstriyel bir kasaba olması nedeni ile İşçi Partisi'nin oylarının yoğun olduğu bir bölge olduğunu bildiren Blundell, Thatcher'ın Dartford'da sayıları 20.000 civarında olan sosyalist çoğunluğu 14.000 civarına kadar indirerek muazzam bir kesinti yarattığını belirtmektedir (Blundell, 2008: 36-37).

Margaret Thatcher, 1951 yılında tekrar aday gösterilmesine rağmen parlamentoya giremediği gibi seçimi kazanacak olan idolü Winston Churchil Hükümeti'nde de görev alamamıştır. Ancak 1951 yılı bir diğer açıdan önemlidir ki; o da Thatcher'ın daha önce Muhafazakar Parti'nin kutlama yemeğinde tanıştığı Dennis Thatcher adlı işadamı ile evlenmiş olmasıdır. Thatcher çiftinin 1953 yılında ikiz çocukları Mark ve Carol dünyaya gelmiştir. Bu süreçte hukuk eğitimi de gören Margaret Thatcher, vergi hukuku üzerine uzman bir avukat olarak baroya girmiştir.

1959 yılında gerçekleşen seçimlerin sonunda Thatcher, Finchley bölgesinden milletvekili seçilerek parlamento üyesi olmuştur. 1964 seçimlerinde Muhafazakar Parti'nin seçimi kazanamaması ve muhalefet sıralarına gerilemesi sonucunda Thatcher'ın Gölge Kabine'[1] deki görevleri başlamış, Ted Heath (Edward Richard George Heath)'in Gölge Kabinesi altında ilk olarak yakıttan sorumlu bakan olmuştur. Daha sonra ulaştırma ve eğitim bakanlıkları gelmiştir.

Thatcher'ın gölge bakanlıkları döneminde 21 yaşından büyük yetişkinlerin kendi rızaları ile özel yaşamlarında eşcinsel davranışlar göstermelerinin suç sayılmaması, anne veya çocuğun sağlığı tehlikede ise kürtajın serbest olması yönünde oy kullandığını belirten Blundell; boşanmanın kolaylaştırılmasına ve cinayet suçu

[1] Gölge Kabine, hükümette kabineyi yansıtması için Muhalefet lideri tarafından seçilen kıdemli sözcülerden oluşan bir ekiptir. Gölge Kabinenin her üyesi belirli bir politik alana bu alanda partisine rehberlik etmek ve kendi karşıtına sorular yöneltmek, ona meydan okumak için atanmıştır. Alternatif hükümet aynı zamanda bir sonraki seçimlerin kazanılması halinde mevcut hükümetin yerini alacağı için bu yöntemle kendini gelecek hükümet olarak sunma şansına sahiptir.("Shadow Kabinet", tarihsiz).

karşılığında idam cezasının kaldırılmasına karşı oy kullandığını belirtmiştir (Blundell, 2008: 54).

1970 seçimlerinde Muhafazakar Parti'nin galip gelmesi sonucunda Thatcher, Ted Heath hükümetin Eğitim ve Bilim Bakanı olmuştur. Eğitim ve Bilim Bakanlığı döneminde tartışmalı uygulamalara imza atan Thatcher, bu nedenle kamuoyunun tepkisini çekmiştir. Bu uygulamalardan en çok tartışmaya neden olanının "okullarda ücretsiz süt dağıtımı uygulamasına son vermek" olduğunu söylemek yanlış olmaz.

> "Onun en kötü bilinen politikası, 7 - 11 yaş arası çocuklar için olan ücretsiz süt uygulamasının geri çekilmesi ve okul yemeği fiyatlarının arttırılması idi. İlk uygulama yürüyüşe geçen göstericiler tarafından tekrar edilen 'Mrs Thatcher, milk snatcher' (Bayan Thatcher, süt hırsızı) sloganının sıklıkla duyulmasına yol açtı. Ve bu ona The Sun adlı tabloit gazete tarafından İngiltere'nin en nefret edilen kadını ünvanını ve de kızı Carol'ın 'ben üniversitede iken, annem kamu düşmanı idi' diyerek belirttiği gibi kamu düşmanı ünvanını kazandırdı" (Blundell, 2008: 64-65).

Thatcher döneminde eğitim alanında yapılan değişiklikler bu uygulamalarla sınırlı kalmamıştır. "Grammar School" olarak adlandırılan ve akademik temelli eğitim vermeyi esas alan, öğrencileri puanlarına göre seçimle kabul eden okulların meslek okulları olarak nitelendirilebilecek ve öğrencilerin herhangi bir seçime tabi tutulmadan gidebildikleri "Comprehensive School" olarak adlandırılan devlet okullarına dönüşümü teşvik edilerek sayıca önemli bir şekilde azalmaları sağlanmıştır.

Bir diğer değişiklik ise; "Kampüs Öğrencileri Birliği" adlı sendikal işletmenin finanse edilmesi ile ilgilidir. John Blundell'in aktardığına göre bu sendikaya üye olmayan ve aidat ödemeyen öğrencilerin üniversiteden mezun olmaları mümkün değildi. O günlerde özel üniversitelerin olmadığı İngiltere'de üniversiteye kabul edilen ve hali vakti yerinde olmayan öğrencilerin tüm masrafları sendika üyelik ücreti de dahil olmak üzere yerel eğitim birimleri tarafından üniversitelere ödenmektedir. Buna rağmen sendika üyeliğinin zorunlu tutularak üyelik ücretinin alınması uygulaması üzerine Thatcher, eğitim birimleri tarafından öğrenci birliklerine ödenen öğrenci masraflarının, bunun yerine doğrudan öğrenciye ödenmesi uygulamasını getirmiştir. Öğrenci Birlikleri topladıkları aidatları sadece üniversitelerin sosyal gelişimi için değil, aynı zamanda

kampüsün yakınında bulunan ilkokullarda -Thatcher tarafından sonlandırılımış olan- ücretsiz süt dağıtımı uygulamasına devam etmek gibi farklı sosyal mevzular için de kullanmaktaydılar (Blundell, 2008: 64-65).

Kampüs Öğrenci Birlikleri'nin merkezden finanse edilmesine son verilmesindeki en önemli nedenin yukarıdaki örnekte olduğu gibi merkezi idare tarafından sonlandırılmış sosyal imkanların yaşatılmaya devam edilmesi niyeti ve çabası olduğu düşünülmektedir.

Bu sırada endüstriyel sorunlar, artan enflasyon ve faiz oranları, zirveye çıkan işsiz sayısı gibi nedenlerle Heath Hükümeti eleştiri toplamaya başlamıştır. 1970 yılında enflasyonu düşürmek vaadi ile iktidara gelen Heath Hükümeti, bunu başaramadığı gibi tam istihdam ve talep yönetimi gibi Keynesyen ekonomik hedefleri gerçekleştirmeye çalışmasına rağmen, hem işsizlik hem de enflasyonda tavan seviyelere ulaşılmasına engel olamamıştır.

Heath'in vergi mükelleflerinin sandıktaki paralarını İngiltere'nin cansız endüstrisine akıttığını ve sendikalarla ile yüzleşmekten kaçtığı için bu durumun sendikaları daha da cesaretlendirdiğini belirten Berlinski, 1973 yılındaki Arap petrol ambargosunun ilanından hemen sonra Britanya elektrik ve kömür işçilerinin fazla mesaiyi reddettiklerini açıkladıklarını, bunun üzerine Heath Hükümeti'nin enerji tasarrufu sağlayabilmek için sanayi sektöründe haftada üç gün iş başı yapılacağını uygulamaya koyan bir acil durum ilan ettiğini, bunun akabinde enerji kesintilerinin kural haline geldiğini ve 1974 yılında toptan bir maden işçileri grevi tehdidiyle yüzyüze gelinmesi sonucunda Heath'in genel seçim çağrısında bulunduğunu aktarmaktadır (Berlinski, 2008: 23).

Böylesi bir ortamda 1974 yılının Şubat ayında gerçekleşen seçimlerde İşçi Partisi lideri James Harold Wilson'un galip gelmesi ile Muhafazakar Parti tekrar muhalefet partisi konumuna gerilemiştir. Dolayısı ile 1974 Şubat'ında Eğitim ve Bilim Bakanlığı görevi son bulan Thatcher, bundan sonra Muhafazakar Parti'nin yeni gölge kabinesinde Çevre ve İskan Bakanı olarak görev almıştır.

Seçim yenilgisinden sonra Heath'e karşı parti içindeki hoşnutsuzluklar da kendini açıkça gösterir hale gelmiştir. Heath'e muhalif olanların başında gelen Sör Keith Joseph'in Heath kabinesinde Sosyal Hizmetler Bakanı olarak görev yapmış olmasına rağmen, Heath'in ekonomik politikalarına ve tam istihdama yönelik vaatlerine ciddi bir şekilde muhalefet ettiği bilinmektedir.

Sonraları belirgin bir şekilde Thatcher politikaları olarak bilinecek olan ekonomik polikaların pek çoğunun savunucusunun aslında Joseph olduğunu belirten Evans, onun Keynesyen İktisata karşı olan Chicago Okulu iktisatçılarından Friedrich A. Hayek ve Milton Friedman'dan etkilenmiş olup, devletin tam istihdamı garantilemek için talep artırıcı politikalar uygulamasının yanlış olduğunu ve para arzınının enflasyona neden olduğunu savunduğunu; hızlı enflasyon artışının -1974 yılında önceleri % 5-10 aralığında seyreden enflasyonunun bir anda % 24'e tırmanması örneğinde olduğu gibi- toplumda moral bozucu etkiler meydana getirdiğini, politik istikrarı önlediğini ve sosyal çatışmalara neden olduğunu belirttiğini vurgulamaktadır (Evans, 2004: 7).

Klasik iktisatçılar gibi ekonomiye devlet müdahalesini reddeden, tam istihdamın gerçekleşmesinin mümkün olmadığını, toplumlarda doğal bir işsizlik oranının olduğunu ve bunu sıfırlamanın imkan dahilinde olmadığını savunan Joseph, Thatcher'ın Heath'e karşı desteklediği ve parti başkanlığı için aday olması beklenen bir politikacı iken, son anda başkanlığa adaylığını koymaktan vazgeçmiştir. Bu durum Margaret Thatcher'ın başkanlığa aday olmasını sağlamış ve -diğer adayların oldukça önemsiz sayıda oy almaları nedeni ile- neredeyse Heath ile Thatcher arasında geçen başkanlık seçimleri, Thatcher'ın galibiyeti ile sonuçlanmıştır. Bu neticenin ortaya çıkmasında başkan olduğu süre boyunca gerçekleşen dört genel seçimden üçünü kaybetmiş olan Heath'e karşı parti içi hoşgörü ve desteğin tükenmiş olmasının önemli bir rol oynadığı bilinmektedir.

Sonuç olarak; Thatcher'in başkan koltuğuna oturmasında üzerinde durulması gereken iki önemli nokta olduğu düşünülmektedir. Bunlardan ilki Joseph'in adaylıktan çekilmesidir ki; bu olmasaydı Thatcher aralarındaki dostluğa istinaden büyük ihtimalle Joseph'a karşı aday olmaktan çekinecekti. İkinci önemli nokta ise seçim yarışında tepki

oylarının sonuç üzerinde önemli olmasıdır. Thatcher'ın 4 Şubat 1975 tarihinden başlayıp 1990 yılı Kasım ayına kadar sürmüş olan Muhafazakar Parti Başkanlığı için Evans şu kanaatte bulunmaktadır: *"Thatcher'a destek büyük oranda onun başkan olmasını istemelerinden çok Heath'i başkanlıktan uzaklaştırmak isteyen milletvekillerinden gelmiştir"* (Evans, 2004: 8).

Başkan olarak ilk işi yeni gölge kabineyi oluşturmak olan Thatcher'ın bu konuda Heath'i desteklediği bilinen isimlere de görev vermeyi uygun gördüğünü belirten Blundell, buna en açık örnek olarak Heath'in en yakın adamlarından biri olarak bilinen ve aynı zamanda başkanlık seçimlerinin ikinci turunda rakiplerinden biri olmuş olan William Whitelaw'u başkan yardımcısı olarak seçmesini; yine başkanlık seçimlerinin ikinci turunda kendisine rakip olmuş olan Geoffrey Howe'u Gölge Maliye Bakanı olarak görevlendirmesini göstererek; Keath'i genel olarak politikaların koordinasyonundan sorumlu tuttuğunu, Lord Peter Thorneycroft'a parti başkanlığı görevini verdiğini yine başkanlık seçimleri sırasında seçim kampanyasını yürütmüş olan yakın dostu Airey Neave'yi kendi kişisel ofisinin başına getirdiğini ve aynı zamanda Kuzey İrlanda sözcülüğüne atadığını, Angus Maude'yu da Muhafazakar Araştırma Bölümü'nün gözetmeni yaptığını söylemektedir (Blundell, 2008: 84).

Thatcher'ın muhalefetteki bu ikinci dönemi Thatcherizm'in alt yapısının oluştuğu dönem olarak değerlendirilmelidir. Bu süreçte orta sınıf bir aileden gelmiş olan Thatcher, kendi benimsediği değerleri yüceltirken; bir yandan ekonomik krizle boğuşan orta sınıf vatandaşla empati kurabileceği kültürel kodları yakalamış, diğer yandan muhafazakar bir ailenin ferdi olarak yetişmiş olması dolayısı ile aynı manevi değerleri paylaştığı için halkın muhafazakar kesimine ulaşmakta zorluk çekmemiştir. Yeni ekonomik argümanlarla sürekli olarak sosyalizmi eleştirmiş, bu eleştirisini de özgürlük söylemleri ile pekiştirmiştir. Devletin vatandaşları yerine tercihte bulunduğu sosyalizmin kişisel özgürlüklere karşı olduğunu, kapitalizmin ise tam da bu açıdan bireysel özgürlükleri güçlendirdiğini savunmuştur.

"*Thatcher için görev basit olarak İşçi Partisi'ni seçimlerde mağlup etmek değil, manevi bir durum olarak sosyalizmin meşruiyetini yitirtmek idi*" (Saunders, 2012: 32).

Muhafazakar Parti'deki mevcudiyetinin ilk günlerinden itibaren partisinde yeterince sosyalizm eleştirisi yapılmadığını gözlemlemiş olan Thatcher, pek çok konuşmasında sosyalizmi ortadan kaldırılması gereken bir düşman olarak göstermiş ve sosyalizmin bireysel özgürlükleri olduğu kadar bireysel sorumlulukları da ortadan kaldırdığını belirtmiştir. Thatcher'ın sosyalizme olan nefreti gerek bakanlık yaptığı, gerekse de başbakan olarak iktidarda olduğu dönemlerde hayata geçirdiği uygulamaların altında yatan temel unsur olmaktadır.

1979'da genel seçim kampanyası çalışmaları sırasında Cardiff'te yaptığı konuşmaya işaret eden Thatcher *"sosyalizmin İngiltere'yi nasıl zayıflattığına ve ütopik deneylere karşın, yanlışlıkla ayrıldığımız ilkelere geri dönüşe yönelik temel bir yön değişikliğine ihtiyaç duyulduğuna istinaden uzlaşmasız bir açıklama yaptım"* (Thatcher, 1995: 448) demektedir.

Hall, Thatcher'ın 1970'lerin sonunda kendi üstünlüğünü sağlamak için dünyanın -İşçi Partisi'nin devletçiliğine karşılık kendi özgürlükçülüğü gibi- çok açık bir şekilde birbirine zıt görüntüler serisi içinde olduğunu kesintisiz bir şekilde vurgulayan, uzlaşmacı politikanın sade dünyasını tartışmalı bir savaş bölgesine dönüştüren bir sahne kurduğunu söylemektedir (Hall, 1990: 277).

İşçi Partisi iktidarında 1974 yılında Harold Wilson ile başlayan dönem, 1976 yılından itibaren James Callaghan ile devam etmiştir. Heath Hükümeti'nden önce de (1964-1970 yılları arasında) başbakanlık yapmış olan Wilson hükümet kaynaklarına göre söz konusu bu ilk döneminde sansür, boşanma, kürtaj ve eşcinselliğe ilişkin özgürleştirici kanunları savunurken idam cezasını kaldırmış, kadınlara ve etnik azınlıklara yönelik ayrımcılığı durdurmak için çok önemli adımlar atmıştır; ikinci döneminde ise sağlık, eğitim, barınma, cinsiyet eşitliği, fiyat kontrolü, emekli maaşları, engellilere yiyecek-içecek tedariği ve çocuk açlığı gibi konularda sosyal reformlar gerçekleştirmiş, en çok kazananlar için gelir vergisi oranını % 83'e çıkarmıştır, fakat

istihdam yaratımı sorun olarak kalmış ve işsiz sayısı 1 milyonu bulmuştur. Ayrıca Kuzey İrlanda'da ulusalcılar (Katolikler) ve birleşmeden taraf olanlar (Kuzey İrlanda'nın İngiltere'nin bir parçası olarak kalmasını savunan Protestanlar) arasındaki anlaşmazlıkları da çözmeye çalışan Wilson, bu konuda başarılı bir sonuç elde edememiştir ve görev süresinin bitimine iki yıl kala başbakanlık görevinden istifa etmiştir. ("Eski Başbakanlar, Harold Wilson", tarihsiz)

Wilson'un istifası ile boşalan başbakanlık makamına parti içi seçimleri kazanarak İşçi Partisi'nin yeni lideri olan Callaghan gelmiştir.

Yirminci yüzyıl İngiliz başbakanları içinde Hazine Bakanlığı, İç İşleri Bakanlığı, Dış İşleri Bakanlığı ve Başbakanlık olmak üzere devletin dört ana biriminin de başında bulunmuş tek başbakan James Callaghan olmuştur. İngiliz Hükümeti'nin resmi internet sayfasında belirtildiği üzere Callaghan, 1976 yılında polis şikayet prosedürünü şekillendiren Polis Kanunu'nu; yine aynı yıl herhangi bir bölgedeki bağımsız okul ve devlet okulu sayısını sınırlandıran Eğitim Kanunu'nu ve 1977 yılında da evsiz insanlara yerel yönetimler tarafından barınma imkanı sağlanmasını resmileştiren İskan Kanunu'nu kabul etmiştir. Diğer taraftan 1976'da enflasyon % 17 civarında seyrederken, işsizlik de 1.5 milyon oranına yükselmiştir. Ayrıca Callaghan'ın IMF'den borç alması da kabinede kısa süreli bir kriz yaratmıştır. Enflasyonu düşürmek için kamu sektörü işçilerinin ücretlerinde kesintiye gidilmesi ise, "winter of discontent" (hoşnutsuzluk kışı) olarak bilinen 1978-79 kışında kamu işçileri arasında grev dalgasının yayılması sonucunu ortaya çıkarmıştır. Bu gelişmeler neticesinde sarsılmış olan Callaghan Hükümeti'ne karşı muhalefet partisi milletvekilleri tarafından 1979 yılının Mart ayında parlamentoda gen soru önergesi verilmiştir. Söz konusu önerge 311'e karşı 310 oy ile parlamentodan geçmiş ve hükümet sadece bir oy ile güven oylamasını kaybetmiştir. 1979 yılının Mayıs ayındaki genel seçimlerde Margaret Thatcher'ın Muhafazakar Parti'si galip gelmiştir ("Eski Başbakanlar James Callaghan", tarihsiz).

Bu yeni döneme geçmeden önce 1974-1979 yılları arasındaki İşçi Partisi iktidarı üzerine birkaç belirlenimde bulunmak yerinde olacaktır. Aleyhte olan ilk durum,

azınlık hükümeti ile iktidara gelinmiş olmasıdır. Bu durum yasa çıkarırken sürekli olarak Muhalefet Partisi'nin desteğini sağlamayı gerektirmektedir. 1974 seçimlerinde az bir farkla galip gelerek azınlık hükümeti kuran Wilson, yasa çıkarırken Muhafazakarlardan destek göremediği gibi kendi partisi içinde de muhalefetle karşılaşmış ve bu durum pek çok yasanın onaylanmadan iptal edilmesine sebebiyet vermiştir. Bu durum ışığında hükümetin oluşum şekli itibariyle güçsüz olması ve ihtiyaç duyduğu desteği görememesi sonucunda kısa bir süre sonra genel seçimler tekrar yapılmış ve Wilson yine galip gelmiş olsa da kısa sürede güç kaybeden yeni hükümetin sonu da öncekinden çok farklı olamamıştır. Hem Wilson hem de Callaghan dönemi gerek parti içi, gerekse parti dışı muhalefetin desteğinden yoksun olmak açısından aynı sıkıntılı duruma işaretetmekle birlikte, bu duruma rağmen muhtemel bir erken seçimin arzu edilmiyor olması nedeni ile İşçi Partisi Hükümeti uzun bir süre iktidarda kalabilmiştir. Bu süreçte gelişen ekonomik ve siyasal belirsizlik ve istikrarsızlıkları, söz konusu hükümetlerin "azınlık hükümeti" olma -ikinci genel seçimlerden sonra kurulan hükümet ilk başlarda çoğunluk hükümeti iken daha sonra azınlık hükümeti konumuna geçmiştir- özelliği ile birlikte değerlendirmek gerekmektedir.

Evans'a göre Thatcher'ın ünlü siyasal iktidarına neden olan içeriksel bağlam birbiri ile yakından ilişkili üç faktörle açıklanabilmektedir:

> "İlk olarak, Keynesyen mutabakatın hüküm sürdüğü 1945-1973 arasında İngiltere'nin büyüyen ekonomik problemleri gelmektedir. Bu süreçte aynı anda hem refah şartları daha iyi barınma,yükselen yaşam standartları,birbirini izleyen tüketici patlamalarıyla eşi görülmemiş bir sosyal ilerleme, hem de göreceli olarak hızlanan bir ekonomik düşüş görüldü.İngiltere yıllık büyüme oranında Fransa'nın,işçi başına düşen gayrisafi yurtiçi hasılada Avrupa Ekonomik Topluluğu ülkelerinin gerisinde kalmış;önceleri uluslararası fikstürde kişi başı gayri safi yurtiçi hasıla açısından 9. iken;1971'de 15,1976'ya kadar ise 18. sıraya gerilemiştir.İstatistiklere göre İngiltere,emek verimliliği açısından da Amerika'daki oranın ancak %50'sine,Batı Almanya'daki oranın da %75'ine ulaşabilmiştir.İkinci faktör ise,1960'ların sonlarına dek devam eden savaş sonrası uzun sarsıntı döneminin yarattığı güven bunalımıdır.1970'lerin başlarına kadar döviz kurunu sabitleyen uluslararası antlaşmalar bozulmuş,1973-74'de yaşanan petrol krizleri nedeni ile temelde kötüye giden değişken bir ekonomi yaratılmıştı.Keynesyen reçeteleri takip eden diğer ülkeler gibi

> İngiltere de,işsizliği düşük tutabilmek için iç talebi sürdürme girişimindeydi,ancak 1971'e kadar işsiz sayısı bir milyona, 1950-60'lardaki oranın kabaca üç katına ulaştı.Ticari açık artarken, 1973 sonunda 4 katına ulaşan petrol fiyatları kısa dönem büyümeyi durma seviyesine getirmiş; sterlinin değeri uluslararası piyasalarda dibe vurmuştur.İngiltere'nin düşüşünün başlangıcı 1971'de ulusal imalatın mükemmellik tılsımı Rolls Royce'un iflasını açıklamasıdır.1970'lerin ortalarına kadar akım, kararlı bir şekilde parasal iktisattan yana dönmüş görünmekte idi.Keynesyen İktisat, sokaktaki hiper enflasyon ve politik istikrarsızlıklar nedeniyle batmıştı.Üçüncü faktör ise 1974-79 arasındaki Wilson ve Callagan İşçi Partisi iktidarlarının ekonomik politikalarıyla ilgilidir.Seçmenler 1974'de İşçi Partisine muhtemelen sendikayla yakın bağı olan tek parti olduğu için derin ekonomik sıkıntı döneminde ülkeyi yönetimsizlikten kurtaracağı ihtimaliyle sınırlı olarak güvenmişlerdi.Eşitliğe dayalı olan Sosyal Güvenlik Yasası sendika liderleriyle müzakere etmek için çıkarılıverildi.Buna karşılık sendikalar, üyelerinin maaş zarflarından daha geniş yükümlülükler almayı kabul ettiler.1976-78 arası hem enflasyon hem de ödeme talepleri daha ılımlı hale geldi.1970'lerin ortalarından itibaren Kuzey Denizi'nden önemli miktarda petrol ve gaz elde edilmeye başladı.Kendine yetebilir enerji ve ekonomik iyileşmenin sürekliliği ihtimalleri canlanıyordu ki;Hazine Bakanı D.Healey, harcamalarda sıkı kesintiler, ücret kısıtlaması ve bütçe dengesi gibi bir dizi sıkı ekonomik önlemlerle uluslararası yatırımcının sterlinden çekilmesinin önlenebileceğini önerdi. Bunlar parasal iktisat politikasının ilkeleriydi. Deflasyon ve sağlam paraya doğru hareket Thatcher ve onun yeni sağ gurularından değil, İşçi Partisi Hükümeti'nden geldi. Fakat İngiltere Merkez Bankası'nın rezervleri tükenmiş ve paranın değeri oldukça düşmüştü.Hükümetin Uluslararası Para Fonu (IMF)'ndan aldığı 3.9 milyon dolar borç ek harcama kesintileriyle para darlığını arttırıcı koşullarla birlikte gelmişti" (Evans, 2004: 8).

Thatcher iktidarından önce İşçi Partisi Hükümeti tarafından yürürlüğe koyulan Parasal İktisat Politikaları, IMF'den alınan borçla birlikte daha sıkı ekonomik önlemler eşliğinde uygulanmaya başlanınca bu durum hem -daha önce de belirtildiği üzere- işçi grevlerine neden olmuştur, hem de parti içi muhalefeti iyice sertleştirmiş, partinin özellikle sol kanadında büyük ölçüde memnuniyetsizlik yaratmıştır. Öncelikle grevlere değinilirse; bu grevler İşçi Partisi Hükümeti'nin güven oylamasına gitmesine ve -sadece bir oyla- mağlubiyet yaşadığı için bunun hemen akabinde seçimlerin yapılmasına yol açtığından büyük önem taşımaktadır. Ben Jackson ve Robert Saunders, seçimlerin 1978 yılından yapılmış olması halinde Muhafazakar Parti'nin muhtemelen galip gelememiş olacağını, böylece Thatcher'ın liderliğinin de sonunun gelmiş olacağını söylemektedir.

Başbakan Callaghan'ın seçimleri 1979'a ertelemekle halkın endüstriyel huzursuzluğun gölgesinde oy vermesine neden olduğunu, "hoşnutsuzluk kışı" olarak bilinen 1978-79 kamu kesimi grevlerinin İşçi Partisi'nin üstün yönetim kabiliyeti iddialarını yıktığını ve Muhafazakarlara seçim üstünlüğü verdiğini belirtmektedir (Saunders, 2012: 32).

Burada hatırlanması gereken bir diğer husus daha bulunmaktadır. O da, İşçi Partisi'nin iktidara gelmesini mümkün kılan önemli bir etkenin, halk tarafından kendisinden önce iktidarda olan Heath Hükümeti (Muhafazakar Parti) zamanında yaşanan endüstriyel bunalımı ve işçi grevlerini sendikalara da yakın bir parti olması nedeni ile İşçi Partisi'nin bitireceğine yönelik bir beklentinin olmasıdır. Bu durum göz önüne alındığında, 1978-79 işçi grevlerinin halkın İşçi Partisi iktidarına olan güvenini zedelediği görülmektedir.

Parti içi muhalefetin güçlenmesine değinilecek olursa; Harold Wilson'ın başbakan olduğu dönemden James Callaghan'ın başbakanlığının son günlerine dek devam eden parti içi muhalefetin temel nedeni; her iki lider önderliğindeki İşçi Partisi Hükümetleri'nin de sosyalizmin prensiplerinden giderek uzaklaşması ve muhafazakar anlayışa daha yakın durması olarak bilinmektedir. Vergi politikası, ekonomik gidişatı düzeltmek için alınan kemer sıkma önlemleri, parasal iktisat politikası uygulamaları ve IMF tarafından dayatılan daraltıcı ekonomik önlemler bu duruma örnek oluşturmaktadır. Bahsi geçen tüm bu etkenler ışığında İşçi Partisi iktidarının nasıl zayıfladığı ve de Thatcher'ın hangi koşullar altında iktidar yarışını kazandığı belirginleşmiş olmaktadır.

Sonuç olarak 3 Mayıs 1979 tarihinde gerçekleşen genel seçimler, İngiltere'nin ve daha genel çerçevede tüm Büyük Britanya'nın geleceğini uzun dönemde etkileyen bir sonuç yaratmıştır ve bu sonuç -Thatcher İktidarı- tamamen yepyeni bir İngiltere yaratmaya koyulmuştur.

1.2. Margaret Thatcher İktidarının İlk Dönemi

Margaret Thatcher'ın iktidardaki ilk dönemi 1979-1983 yılları arasındaki süreci kapsamaktadır.

"Nerede düzensizlik varsa, uyum getirebiliriz
nerede yanlış varsa, doğruyu getirebiliriz
nerede şüphe varsa, inancı getirebiliriz
nerede umutsuzluk varsa, umut getirebiliriz"
(Thatcher, 1993:19)

Yukarıdaki sözler Margaret Thatcher'ın başbakan seçildikten sonra Downing Sokağı 10 Numaradaki başbakanlık konutuna girmeden önce yaptığı konuşmada geçen sözleridir.

İngiltere'de erkekle aynı işi yapan kadının karşı cinsine göre daha az maaş aldığı, kadının politik temsilinin sınırlı olduğu bir dönemde Margaret Thatcher'ın İngiltere'nin ilk kadın başbakanı olması oldukça önem taşımaktadır.

Thatcher'ı başbakanlık koltuğunda bekleyen en önemli sorunlar; işsizlik, enflasyon, ekonomik krizler, kamu harcamaları, vergilendirme ve sendikalarla mücadele olarak sıralanabilmektedir.

İşsizlik oranının hiçbir zaman sıfırlanamayacağı, her zaman doğal bir işsizlik oranının bulunduğu ve bunun enflasyon seviyesini koruduğu, enflasyonun yükselmesini önlediği teorisine inanan Thatcher için önemli olan doğal işsizlik seviyesini aynı oranda tutmak olmuştur. Thatcher bununla ilgili olarak,

> "Biz önce işin özgür bir toplumda hükümete değil müşteri memnuniyetine bağlı olduğuna, tam istahdam için hedef oluşturmanın önemsiz olduğuna inandık. Bunun yerine, hükümet refah ve istihdamın artmasına izin vermek için sağlam para, düşük vergiler, hafif düzenleme ve emek piyasası da dahil olmak üzere esnek pazarlardan oluşan doğru çerçeveyi yaratmalıdır" (Thatcher, 1995: 568)

Thatcher'ın iktidara geldikten iki ay sonra Cambridge Üniversitesi'nde verdiği "Britanya'nın Yenilenmesi" başlıklı konferansta yaptığı konuşma dikkate değerdir, çünkü aşağıda küçük bir kısmı yer alan bu konuşma ile yeni bir toplum inşasının müjdesi verilmektedir.

> "Diğer ülkelerle karşılaştırıldığında düşüşümüzün derecesi en açık şekilde ekonomik istatistiklerde belli olabilir. Fakat bu demek değildir ki; iyileşme sadece ekonomide yatmaktadır. Ekonomi eğer ruh ve kararlılık varsa yoluna girecektir. Bu hükümetin görevi ekonomik gelişimin yükseltilmesinden çok daha fazladır. Bu görev toplumun ruhunun ve birliğinin (dayanışmasının) yenilenmesidir" (Nunn, 2002: 53).

Bu konuşmada Thatcher'ın diğer ülkeler derken kastettiği ülkelerin Avrupa ülkeleri olduğu ve bu karşılaştırmanın nedeninin de o dönemde İngiltere'nin ekonomik durumunun pek çok Avrupa ülkesine göre daha kötü olduğu ve "Avrupa'nın hasta adamı" olarak bilinmesinden kaynaklandığı şüphe götürmemektedir.

Thatcher, iktidara geldiğinde ilk olarak Muhafazakar Parti'nin 1979 seçimleri için hazırlanmış olan manifestosundaki maddeleri hayata geçirmek için çalışmalara başlamıştır. Bu seçim manifestosunda Muhafazakar Parti'nin iktidar olma durumunda gerçekleştirmeyi vaad ettiği beş temel görev bulunmaktadır. Bu görevler aşağıdaki şekildedir:

i. Enflasyonu ve grevleri -sendikanın görevleri ile sorumlulukları arasında adil bir denge kurarak- kontrol etmek yolu ile ekonomik ve sosyal hayatın sağlığını yeniden tesis etmek,

ii. Zor işlerin ödemeleri için teşvikler oluşturmak, genişleyen ekonomi içinde başarıyı ödüllendirmek ve hakiki yeni işler yaratmak,

iii. Parlamentonun ve hukukun üstünlüğünü devam ettirmek.

iv. İnsanlara ev sahibi olmaları için yardım ederek ve çocuklarının eğitim standartlarını yükselterek aile hayatını desteklemek; gerçekten yardıma ihtiyacı olan yaşlı, hasta ve engelli kişilerin etkili bir şekilde desteklenmesi için sosyal hizmetlere yoğunluk vermek,

v. Britanya'nın savunmasını güçlendirmek ve giderek tehdit edici olan bir dünyada çıkarlarımızı korumak için müttefiklerle iş birliği yapmak (Thatcher, 1995: 447).

Manifestonun ilk maddesi olmasından da anlaşılacağı üzere ekonomik durumun aciliyetle yeniden yapılandırılması gerektiğini düşünen Thatcher, ilk yıllarını

büyük ölçüde ekonomik yapıyı düzenlemekle geçirmiştir. Ekonomik gerilemeyi, enflasyonun hızla artışını önlemeye, gereğinden fazla olduğunu düşündüğü kamu harcamalarını azaltmaya yönelik önlemlerle yola koyulmuştur. Ancak ekonomik gidişatın kısa vadede yola girmesi pek mümkün görünmemektedir.

Belli başlı devlet kurumlarının özelleştirme çalışmalarına da yine bu dönemde başlanmıştır. Bu özelleştirmeler uzun bir sürece yayıldığı için daha sonraki bölümlerde ele alınacaktır.

Serbest ekonominin inşasına yönelik alınan önlemlere rağmen, ülkenin ekonomik durumu iyiye gitmekten öte, daha da kötüleşerek hem enflasyon, hem faiz oranları hem de işsiz insan sayısı açısından daha önceki hükümetleri aratacak bir gerileme ve durgunluk içine girmiştir. Üstelik kamu harcamaları azaltılmak istenmesine rağmen giderek artan sayıda insanın işsiz kalması, işsizlik ödemelerinin kamu harcamalarındaki payını da yükseltmiş, dolayısı ile bu durum kamu harcamalarının artışına yol açmıştır.

Thatcher politikalarının ilk toplumsal sonucu da yine işsizlikle ve de etnik kökene dayalı ayrımcılıkla ilintilidir. İngiltere tarihine 1981 İsyanı (Ayaklanmaları) adıyla geçen olaylar, çalışmanın "1.5. Thatcher'ın İktidarları Sürecinde Meydana Gelen Önemli Sosyal Olaylar" başlığı altında ele alınacaktır.

Ekonomik göstergelerin her geçen gün daha da kötüye gitmesi ile istihdam potansiyelinin giderek düşmesi ülke genelindeki ekonomistleri harekete geçirmiştir. *"Britanya'nın her yanından Keynesyen ekonomistler dehşete düştü; bunların 364'ü Times'a bu politikaların durgunluğu derinleştireceği, ülkenin sanayi tabanını aşındıracağı, sosyal-politik istikrarını tehdit edeceğini tartışan açık mektup yazdı"*(Berlinski, 2008: 37).

Çoğu akademisyen olan bu 364 ekonomistin görüşü Thatcher ve de Maliye Bakanı Geoffrey Howe'u etkilemediği gibi, Thatcher'ın bu duruma farklı bir yorum getirdiği devam eden açıklamasından anlaşılmaktadır: "*Kabul ettiğimiz stratejiye*

saldıran bir bildiri yayınlayan 364 ekonomistin, egemen ortodoksluğa doğrudan bir meydan okumayı temsil ettiğine dair kuşku yoktu" (Thatcher, 1995: 567).

Ancak görünüşe göre Thatcher hükümetinin ekonomik alanda gerçekleştirmeyi hedeflediği amaçlar ile elde ettiği sonuçlar birbirine zıttır. Ekonomik durumun vehameti, Thatcher iktidarının yönetim meşruiyetini sorgulanır ve güvenilmez hale getirmiştir.

İçerde bu tür sorunlar yaşanırken, ülke dışında beklenmedik bir gelişme meydana gelmiştir. Ülke gündemini bir anda tamamen değiştiren bu gelişme, 2 Nisan 1982 tarihinde Arjantin'deki askeri cunta rejiminin Britanya'ya ait olan Falkland Adaları'nı kuşatması ve bu duruma karşılık olarak Thatcher'ın deniz kuvvetlerini adaları geri almak üzere Falkland'a sevk etmesidir.

Ülke içinde ekonomi ve işsizliğin giderek kötüleştiği bir dönemde Thatcher'ın tereddütsüz bir şekilde adaya müdahalesi ve İngiltere'nin Falkland Savaşı'ndan galip çıkarak adaları geri alması; 1983 genel seçimlerinde Thatcher'ın oyların büyük çoğunluğunu toplayarak daha güçlü bir şekilde iktidara gelmesine yol açmıştır.

1.3. Thatcher Hükümetlerinin Politikaları

Bir önceki bölümde 1979-1983 yılları arasında yaşanan gelişmelerle giriş yapılmış olan Margaret Thatcher Dönemi'nin mevcut politikaları, bu bölümde detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

Genel olarak ifade etmek gerektiğinde bu politikalar, ekominin liberalleştirilmesi için girişilen çalışmalardan özelleştirmelere, belediye evlerinin satılmasına, sendika-işçi ilişkilerinde girişilen reformlara kadar çeşitlilik göstermiştir. Ekonomik temelli politikaların yanı sıra; sağlık, eğitim, istihdam, barınma gibi temel ve toplumsal gereksinimleri karşılamaya yönelik alanlarda yeni düzenlemeler ortaya çıkmıştır.

1.3.1. Ekonominin Liberalleştirilmesi:

İlk olarak 1979 yılında kambiyo kontrolünü askıya alarak başlanan ekonomik yapılandırma; serbest ekonomiye geçiş yönünde fiyatlara devlet müdahalesinin ortadan kalktığı, parasal iktisat politikaları aracılığı ile ve faiz oranlarının yükseltilerek enflasyonun kontrol altına alınmasına yönelik tedbirlerin getirildiği ve vergilendirmenin kazanç esasına değil de harcama esasına göre yeniden düzenlendiği bir dizi uygulama ile hayata geçirilmiştir. Tüm bu ekonomik önlemler içinde Thatcher için en önemlileri enflasyonla mücadele etmek için uygulananlardır, çünkü; "*İngiliz entellektüel sınıfı enflasyonun her yerde ve her zaman paranın illeti olduğunu Friedman'dan öğrenmiştir"* (Blundell, 2008: 86).

Yirminci yüzyılın en önemli serbest piyasa savunucularından olan Friedman'ın öğretilerinin uygulanmasının yanı sıra, diğer bir enflasyonla mücadele etme nedeni ve muhtemelen daha önemli olanı 1980 yılında enflasyon oranının % 22'ye çıkmış olmasıdır ki; bu durum yüksek enflasyon ortamında demokrasinin varolmayacağı inancında olan Thatcher için ivedilikle üstesinden gelinmesi gereken bir konu olmaktadır.

Thatcher'ın ekonomik planlarının merkezinde enflasyon ile mücadelenin yatmasının üç nedeni olduğunu belirten Tomlinson'a göre bunlardan ilki 1975'ten itibaren muhafazakarların merkezi stratejik dürtüsünün bütün ekonomik sorunlara sadece konjoktürel olaylar ya da belirli bazı yanlış politikalar olarak değil, fakat İngiliz toplumu ve ekonomisi için derin ve uzun dönem rahatsızlığının göstergesi olarak muamaele etmiş olmasıdır. İkincisi ise, 1970'lerin süratli enflasyonu olmaksızın "parasalcılık" tartışmaların merkezinde olmayacağından enflasyonun parasalcılık üzerine görüşmelerin gerçekleşmesinde çok önemli yeri olmasıdır. Üçüncüsü ise, Muhafazakar düşünceye göre enflasyonun sendikaların rolü sorusu ile doğrudan ilintili olmasının enflasyonu önemli kılmış olmasıdır. Geleneksel olarak muhafazakarların sendikalara karşı muhalefetlerinin çoğunu sendikaların enflasyon üzerindeki sözde etkisine dayandırdıklarını belirten Tomlinson, 1970'li yılların hızla yükselen enflasyonunun ve İşçi Partisi Hükümeti'nin enflasyonu düşürmeye yönelik "sosyal

sözleşme"sinin parasalcılık tartışmaları ile birleştiğinde, sendikaların Muhafazakar ekonomik politika tartışmalarının oldukça merkezinde olduğu bu geleneksel yaklaşımı getirdiğini sözlerine eklemektedir (Tomlinson, 2012: 62).

1980 yılında İngiltere Merkez Bankası ve Hazinenin yayınladığı hükümet önergelerinin başlangıç raporunda, öncelikle bu önergelerin hem finansal sistemin verimliliğini geliştirmeyi hem de iyileştirilmiş düzenleyici ortam içinde daha yumuşak bir parasal kontrolü olanaklı kılmayı niyetlediği belirtilmektedir (4. Monetary Base IV, tarihsiz). Parasal kontrolün beş temel aracından bahsedilen raporda bunlar; maliye politikası, borç yönetimi, kısa dönem faiz oranlarında yönetsel değişiklikler, mali sistem üzerinde doğrudan kontrol ve döviz piyasasında işlem olarak sıralanmaktadır ("9.Monetary Base IV", tarihsiz).

1980 yılına kadar geçerli olan ve kısaca "Corset" (Korse) diye anılan "Supplemantary Special Deposit Scheme" (Tamamlayıcı Özel Birikim / Yatırım Planı) adlı sistem, Birleşik Krallıkta faaliyet gösteren bütün bankaların sterlin işlemleri üzerinde İngiliz Merkez Bankası'nın doğrudan kontrol yetkisine karşılık gelirken, faiz getiren yatırımları önceden belirlenmiş olan limite oranla daha fazla büyüme gösteren bankalara ceza uygulanmasını içermekte idi ("The Supplementary Deposit Sheme", tarihsiz) 1980'de kaldırılan bu sistemin yerini "Monetary Base Control" (ParasalTabanın Kontrolü) almıştır. Parasal kontrolün temel aracı ise faiz oranları olmaktadır. Korse ve kambiyo kontrolü uygulamalarının kaldırılmış olmasının yanı sıra, en az akışkanlık oranının da kaldırıldığı ve bunun yerine Merkez Bankası'nın parasal tabanın kontrolünde başvurduğu açık piyasa işlemlerine doğru bir yönelim oluştuğu da tespit edilmektedir.

Bu süreçteki bir diğer yenilik ise; yine 1980 yılında yayınlanmış olan ve MTFS olarak anılan "Medium Term Financial Strategy" (Kısa Dönemli Mali Plan)'dir.

Dönemin Merkez Bankası görevlilerinden, akademisyen-yazar Anthony Hotson; Maliye Bakanı Geoffrey Howe'un Mart 1980'de kendisinin ikinci bütçe görüşmeleri sırasında büyük bir tantana ile duyurduğu MTFS'nin İşçi Partisi

Hükümeti'nin parasal rejiminin tekrar püskürtülmesi olduğunu belirtmektedir (Hotson, 2010: 21).

MTFS, kamu harcamalarını düşürmek için formüle edilmiş, para arzını kontrol etme mekanizması olarak geliştirilmiş bir program olsa da, kısa vadede yetersizlikleri görülmüş olup, geliştirilerek 1987 yılına kadar uygulanmıştır.

Tamamen parasal değişkenler hedef alınarak hazırlanan ve Tomlinson göre, Friedman'ın uyarılarına rağmen yapılan bir hata olarak para arzının doğrudan kamu kesimi borçlanma gereksinimi ile ilişkilendirilmesi düşüncesinin vücut bulduğu MTFS, enflasyon üzerinde etkili bir kontrol sağlanamamasına neden olmuştur. MTFS'nin kendisinin bir hata olduğuna ve bu planda kullanılan para arzı verilerinin tamamı ile yanlış yönlendirildiğine, kamu kesimi borçlanma gereksinimi ile parasal büyüklük arasında doğrudan hiçbir ilişki bulunmadığına değinen Tomlinson, 1980-81'den sonra enflasyondaki düşüşün büyük oranda döviz kurundaki yüksek faiz oranlarının etkisine borçlu olunduğunu ifade etmektedir. Döviz kurundaki beklenmedik hızlı yükselişin ilk Thatcher Hükümeti'nin en önemli makroekonomik zorluğu olduğunu ve planlanmamış olan bu durumun devasa sonuçlara yol açtığını söyleyen Tomlinson, bunları ekonominin dış ticarete konu olan büyük bir kısmını rekabetsizliğe sürükleyerek özellikle imalat sanayinin çöküşünü getirmesi ve bunun sonucunda işsiz sayında sıçrama yaşanması olarak belirtmektedir (Tomlinson, 2012: 75, 76).

Mali politikadaki ana değişiklik 12 Haziran 1979 tarihinde Maliye Bakanı Geoffrey Howe tarafından duyurulurken, yeni durum gelir vergisi kesintisinde bol miktarda indirimin yanında katma değer vergisi (VAT) oranlarında neredeyse eşit ölçüde artışa işaret etmektedir (Darby ve Lothian, 1982:27). Vergide indirime yönelik uygulamalar "Arz Yanlı İktisat Teorisi"nin temel prensiplerindendir. Ancak vergi çeşitlerinde yapılan eşit oranlı indirim ve artışlar sonucunda, uygulanan maliye politikalarından verimli sonuçlar alındığını söylemek mümkün olmamaktadır. Çünkü kamu hizmeti anlayışı kar ve maliyet esasları gözetilerek düzenlenmeye başlamış olsa da, devlet tüketim harcamalarının İşçi Partisi iktidarlarının hüküm sürdüğü önceki dönemlerle aynı hızda arttığı gözlenmiştir. Bu durum, sosyal güvenlik harcamaları

kısılmış olmasına rağmen, enflasyonun düşürülmesi çabalarına paralel olarak hızla artan işsizlik sonucunda işsizlik yardımlarının devlet harcamaları içindeki toplam payının oldukça büyük boyutlara ulaşmış olmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca işsizlik yardımları dışında ihtiyaçlı bireylere verilen devlet yardımlarının da ekonomik kriz ve gelir dağılımının bozulması gibi nedenlerle artış gösterdiği ve bu durumun da sosyal güvenlik harcamalarının tekrar artış göstermesine neden olduğu bilinmektedir. Girişimci ve sermayedarlara yönelik vergi indirimleri ve teşvikler uygulanırken; işsizlik ödemesi ve devlet yardımı harcamalarının yükü, çalışan kesimin ödemekle yükümlü olduğu vergiler artırılarak hafifletilmeye çalışılmıştır.

1981 yılının deflasyonel bütçesi ekonomik durgunluğun yaşandığı o günlerde tartışmalara yol açmış olsa da, olduğu gibi kabul edilmiştir. (Daha önce belirtildiği üzere İngiltere'nin dört bir tarafından 364 ekonomistin imzaladığı ve hükümetin uyguladığı ekonomik politikaların yanlışlığını dile getirdiği mektup, 1981 bütçesi açıklandıktan sonra kaleme alınmıştır). Ancak bu bütçe, 1983 seçimlerinde de galip gelerek göreve devam edecek olan Thatcher'ın yeni kabinesinde Geoffrey Howe'un Maliye Bakanlığı görevini Nigel Lawson'a devrederek dışişleri bakanı olmasına neden olmuştur.

Buiter ve Miller, ikinci Thatcher hükümetinin kamu kesimi borçlanma gereksinimini gayrisafi milli hasılanın % 2'si gibi bir orana çekmek ve vergileri mümkün olduğunca indirmek istediğini, bunu yapmak için de iki yapısal yöntem denendiğini belirtmiştir. Bu yöntemlerin ilki ve büyük ölçüde kozmetik olanı "özelleştirme", kamu kesimi çıkarına olan endüstriyel faaliyetlerin çoğunluğunu satmak olarak ifade edilirken, böylesi satış gelirlerinin kamu kesimi borçlanma gereksinimini kısacağı ve özelleştirilmiş sanayinin harcama ve borçlanmalarının kamu harcamaları olarak sayılmayacağı vurgulanmaktadır. İkinci politika değişikliğinin ise "refah devletinin boyut ve kapsamının küçültülmesi" olduğu belirtilirken, bunun devletin sağlık, eğitim ve refah aktarımı programlarına iştirakinin azalmasını gerektireceğinden potansiyel olarak daha önemli olduğunun altı çizilmektedir (Buiter, Miller, 1983: 333).

Hükümetin ekonominin libelralleştirilmesine ilişkin politikaları, her ne pahasına olursa olsun enflasyonla mücadele edildiğini ve sonuç olarak gerçekleşmesi zaman almış da olsa, enflasyon oranının ciddi bir düşüş -1980'de % 20'lerin üzerinde seyreden enflasyon 1983 yılına kadar % 5'lere kadar gerilemiştir- gösterdiğini ortaya koymuştur. Ancak mali krizi aşmak için uygulanan kemer sıkma politikaları sonucunda kamu açıklarının azalış eğilimi göstermesi devamlılık arz eden bir durum olamamış, gelir artışlarının sosyal güvenlik harcamalarındaki artışları yakalayamaması nedeni ile kamu borçlanması tekrar büyümüştür ve bu durum 1980'lerin sonlarına kadar değişiklik göstermemiştir.Uygulanan vergi politikaları zenginin daha çok kazanmasına, dar gelirlinin ise gelirinin daha da düşmesine yol açmıştır.

1.3.2. Belediye Evlerinin Satışı ve Özelleştirmeler

Margaret Thatcher dönemindeki politikaların ikinci önemli ayağı, özelleştirmelerdir. Piyasalaşma eğilimi ile birlikte serbest piyasa ilkelerini hakim kılmak adına ekonomi kurallardan arındırıldıktan sonra, sıra kamu sektörünün küçültülmesi çalışmalarına ve de etkin bir piyasa ekonomisi için *rekabet* unsurunun devreye sokulması girişimlerine gelmiştir. Kamunun kısmen de olsa küçülmesini ve iktisadi üretimini sonlandırmasını, aynı anda da hem rekabetin devreye girmesini, hem de özel sermayeye yeni kazanç alanları oluşmasını olanaklı kılacak olan faaliyetin kamu işletmelerinin özel sektöre devredilmesi olduğu kanaati ile Thatcher'ın iktidara geldiği yıl olan 1979'dan itibaren özelleştirme çalışmaları başlamış ve hız kazanarak devam etmiştir.

"1979 manifestosunda özelleştirmenin bahsi geçmemektedir" diyen Gamble, özelleştirme programının en az altı temel amacının tanımlandığını belirtmekte ve bunları seçme özgürlüğünün genişletilmesi; verimliliğin sağlanması ve israfın önlenmesi; kamu kesimi borçlanma gereksiniminin kısılması; kamu kesimi ödemelerinin kontrol edilmesi ve kamu kesimi sendikalarının gücünün azaltılması; genel olarak siyasi süreçten pek çok kararın kaldırılması; vatandaşlar ve çalışanlar arasında hisse sahibi olmanın yaygınlaştırılması; serbestlik ve rekabetin özendirilmesi

ve aktif vatandaşlığın yayılması ve devlete bağımlılığın yadsınması olarak sıralamaktadır (Gamble, 1989: 7, 11).

Thatcher, özelleştirme ile ilgili düşüncelerini bizzat aşağıdaki şekilde ifade etmektedir:

> "Özelleştirme, vergi yapısından daha az olmamakla birlikte, Britanya'nın ekonomik performansının geliştirilmesinde temeldir. Fakat benim için özelleştirme bundan daha fazlasıdır; o sosyalizmin yıpratıcı ve bozucu etkilerinin tersine çevrilmesinde önde gelen araçlardan biridir. Devlet mülkiyeti, sadece gayrişahsi olan tüzel kişiliğin mülkiyetidir; bu politikacıların ve memurların kontrolü anlamına gelir. Özelleştirme aracılığı ile -özellikle de vatandaşların olabilecek en geniş hisselere sahip olmasına yol açacak bir özelleştirme- devletin gücü azaltılacak ve insanların gücü artırılacak. Özelleştime, özgürlük için sınırları iyileştirme programlarının hepsinin merkezindedir"(Thatcher, 1993: 676).

Blundell'e göre özelleştirme çalışmaları üç ayağa ayrılmaktadır. Bunların ilkinin içinde oturan kiracıya oturduğu belediye evini orada geçirdiği zamanla ilintili olarak indirimli satın alma hakkı veren "right to buy" (satın alma hakkı) projesi olduğu belirtilirken; ikincisinin "contracting out", yani çöplerin toplanmasının özel firmalar tarafından yapılması örneğinde olduğu gibi kamu hizmetlerinin ihale edilmesi olduğu ve son olarak üçüncüsünün de belli başlı firmaların devletten çıkıp özel mülkiyete geçmesi olarak nitelenen "denationalisation" (devlet kontrolünden çıkarmak/ özelleştirmek) olduğu vurgulanmaktadır (Blundell, 2008: 99).

İlk özelleştirme çalışmasına konu olan yerel yönetimlere bağlı ve de "council house" olarak bilinen belediye evleri, içinde dar gelirli kişilerin ikamet ettiği, kiracıların gelirine göre kiraların bir kısmının ya da tamamının belediyeler tarafından ödendiği, her türlü bakım ve onarımının yine belediyeler tarafından yapıldığı sosyal amaçlı toplu konutlardır.

"Satın alma hakkı" sloganı ile satışa çıkarılan konutlar, içinde oturan kiracıya o konutta yaşadığı zaman aralığına göre değişen indirimlerle satılmıştır. Örneğin ilk satılan belediye evi için içinde 18 yıldır oturan aileye % 40 indirim yapılmıştır (Hall, Hough ve Evans, 2015).

Belediye evlerinin satışı, her ne kadar özelleştirme aracılığı ile elde edilebilmesi olası olan ve yukarıda bahsi geçen tüm unsurlara karşı gelmese de, devlet için bir iktisadi katma değere dönüşmüş olması açısından önemli bir özelleştirme faaliyeti olmuştur. Aynı zamanda belediye evlerinin kiracılar açısından makul fiyatlarla satın alınmış olması, bu şekilde konut sahibi olan kesimin sempatisinin kazanılmasına ve dolayısı ile bir sonraki seçim için yatırım yapılmış olmasına olanak vermiştir. Nitekim BBC muhabiri Brian Wheeler, İşçi Partisi seçmeni olan belediye evi sakinlerinin Muhafazakar Parti'nin sunduğu olanaklarla oturdukları evleri satın aldıklarında oylarını Muhafazakar Parti'ye verdiklerini belirtmektedir (Wheeler, 2015). Ayrıca yüksek oranda indirimle satın alınan evlerin yatırım olarak değerlendirilip satın alan dar gelirli kişiler tarafından daha sonra piyasa fiyatına satılması sureti ile amaç dışında bir kazanca dönüşmesi de sıklıkla karşılaşılan bir durum olmuştur. Bu aynı zamanda özellikle pahalı yerleşim bölgelerinde "zengin semtleri" oluşturmuştur.

Gulliver, belediye evlerinin satışında indirim yapılmasının yanı sıra Thatcher dönemindeki ev satış teşvikleri kapsamındaki ev kredisi faizlerinde vergi indirimi uygulamasının 1979-1990 arasında 2.5 milyar sterlinden ev satışındaki % 66'lık artışla bu teşvikten yararlananların sayısının 9.7 milyonu bulması dolayısı ile 8 milyar sterline çıktığını belirterek; bu durumun ev fiyatlarını 10 yıl içerisinde iki katına çıkararak ev sahipliğinin sürdürülebilir olmayan seviyesine zemin yarattığını ve 2008 yılı ekonomik krizine katkı sağladığını söylemektedir. Bu teşviklerin neredeyse yarısının iyi gelirli hane halkına gittiğini, bunun düşük ve yüksek gelir grubu ile ev sahipliği ve sosyal konutlandırma arasındaki eşitsizliği şiddetlendirdiğini ekleyen Gulliver; 1990 yılına gelindiğinde tamamlanmış olan sosyal konut sayısında %75 azalma olduğunu tespit etmektedir (Gulliver, 2013).

Öte yandan Thatcher hükümetinin amacının, bir yandan konut sahipliğini teşvik etmeyi sürdürürken, diğer yandan yerel yönetimlerin konut alanındaki rolünü azaltmak, konut birliklerine yapılan yardımları artırmak ve özel kiralık sektörünü yeniden canlandırmak olduğunu ve böylelikle 1980'li yıllar boyunca 1.5 milyon yerel yönetim kiracısının konut satın aldığını belirten Dr. Halis Yunus Ersöz, bunun yanı sıra hükümetin konut sahipliğini artırmak için kamu alanlarını özel sektöre açtığını, 1979-87

döneminde “inşa et sat” politikası altında yerel yönetimlerin sınırları içinde özel sektör tarafından 16.500’den fazla konutun yapılarak yine özel sektör tarafından bireylere satıldığını ifade etmektedir (Ersöz, 2001: 198). Bu evleri satın alan kişiler daha önce belediyeler tarafından yürütülen sosyal barınma işini devralmış ve böylelikle evlerin kiraları da yükselmiştir. Belediyeler tarafından dar gelirli kişiye tahsis edilen ev yardımı da dolayısı ile özel sektöre gitmeye başlamıştır.

Özelleştirmenin ikinci ayağını oluşturan kamu hizmetlerinin özel sektöre ihale yolu ile devredilmesi; Thatcher’ın hem devletin her şeyi yapmaması, özellikle de üretim alanından çekilmesi ve devletin küçülmesi gerektiği düşüncesi, hem de rekabetçi piyasa koşullarının harekete geçirilmesi arzusuyla bütünleşmektedir. Diğer taraftan özellikle yerel yönetimler tarafından gerçekleştirilen kamu hizmetlerinin ihale yoluyla özel sektöre devredilmesi aynı zamanda kamu harcamalarının azaltılması için öncelikle yerel yönetimlerin küçültülmesi amacına da hizmet etmektedir. Nitekim kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi çalışmaları devam ederken, yerel yönetimlerin bütçelerini kısıtlayıcı düzenlemelerin de neredeyse eş zamanlı olarak yürülüğe girdiği bilinmektedir. Kamu iktisadi teşebbüslerinin verdikleri hizmet alanında tekel olmaları dolayısı ile hantal ve de verimlilikten uzak olduğu düşünülen yapılarının özel sermaye elinde rekabetçi koşullarda olabilecek en yüksek verimliliğe ulaşacağı ve de bu kamu şirketlerinin verdiği hizmetlerin yüksek olduğu öne sürülen maliyetlerinin rekabet piyasası içinde en aza düşeceği beklentisi, kısacası en iyi hizmetin en düşük fiyata ancak ve ancak rekabet piyasasında gerçekleşeceğine yönelik inanç, bu ikinci ayak özelleştirme dalgasının altında yatan temel güdü olmaktadır. Böylelikle arz – talep dengesine de yine ancak rekabet piyasasında ulaşılabileceğine, tekel olma durumundaki azami kardan farklı olarak rekabet piyasasında üretici / satıcının kar oranının dengede olacağına ve tercih serbestliği içinde istediği ürünü olabilecek en makul fiyattan alma şansı olan tüketici / alıcının da her zaman yarar sağlayacağına inanılmaktadır.

Üçüncü özelleştirme uygulaması olan devlet kuruluşlarının özel sektöre satılması ya da kurum çalışanlarına ve halka hisseli satışla devredilmesi, yıllara yayılmış uzun vadeli bir uygulama halini almıştır. Aynı zamanda bu uygulama,

hedeflerine ulaşılıp ulaşmadığı noktasında işlevselliği en çok tartışılan özelleştirme uygulaması olmuştur.

Thatcher iktidarının ilk döneminde başlayan özelleştirme uygulamalarının, Thatcher'ın ikinci iktidar döneminde daha da hızlandığını belirtmek gerekmektedir. Campbell, 1983 sonrasında meydana gelen geniş ölçekli özelleştirmelerin 1979 manifestosunda öngörülemediğini ve bu durumun da hükümetin ajandasında böyle bir uygulamanın olmadığı inancına yol açtığını belirtmekte; hükümetin birincil adımı olan özelleştirme uygulamaları nedeni ile pek çok yakın destekçisinin hayal kırıklığına uğradığını söylemektedir (Campbell, 2012: 167).

1980 yılında tamamı çalışanlarına satılan National Freight Corporation (Ulusal Nakliye Kuruluşu)'ın özelleştirilmesinin benzeri, 1984 yılında British Telecom (İngiliz İletişim Kurumu)'un, 1986 yılında British Gas (İngliz Gaz Kurumu)'ın hisselerinin yine kendi çalışanlarına satılarak özelleştirilmeleri ile gerçekleşmiştir. O günün koşullarına göre ucuza satıldığı tartışılan hisselerin daha sonra sahiplerine yüksek karlar getirdiği bilinmektedir.

1981 yılında British Aerospace (İngiliz Havacılık Kurumu)'in, Cable and Wireless Telecomunications (Kablolu ve Kablosuz Uziletim Kurumu), British Transport Hotels (İngiliz Taşımacılığı Otelleri)'in, British Sugar Corporation (İngiliz Şeker Kurumu)'ın, 1982 yılında British Oil (İngiliz Petrolleri)'in, Amersham International'ın ve Jaguar'ın, 1983 yılında ise Associated British Ports (Birleşik İngiliz Limanları)'un; 1985 yılında National Bus Company (Ulusal Otobüs Şirketi)'nin, British Shipbuilders Corporation (İngiliz Gemi Yapımcıları Kuruluşu)'ın; 1987 yılında British Airways (İngiliz Havayolları)'in, British Airports Authority (İngiliz Havaalanları Otoritesi)'nin, Royal Ordanance Factory (Kraliyet Ordu Donatım Firması)'nin, Royal Dockyards (Kraliyete ait tersanaler)'ın ve Rolls Royce'un özelleştirmeleri gerçekleşmiştir. British Petroleum (İngiliz Benzinleri)'un önceki yıllarda başlayan özelleştirmesi 1987 yılında tamamlanırken, 1988 yılında da British Steel Corporation (İngiliz Çelik Kuruluşu), 1989 yılında Water Authorities (Su İdareleri), 1990 yılında da Regional Electric Companies (Bölgesel Elektrik Şirketleri) özelleşmiştir. Bu özelleştirmelerin bir kısmı

tek seferde yapılırken; British Petroleum (İngiliz Petrol), British Aerospace (İngiliz Havacılık Kurumu), Cable and Wireless Telecomunications (Kablolu ve Kablosuz İletişim Kurumu), British Telecomunication (İngiliz Telekomünikasyon Kurumu), Associated British Ports (Birleşik İngiliz Liman İşletmeleri), British Shipbuilders Corporation (İngiliz Gemi İnşaatçıları Kurumu) ve Regional Electric Companies (Bölgesel Elektrik Şirketleri)'in özelleştirilmeleri kademeli olarak zaman içinde gerçekleşmiştir (Retain, 2003: 56-58).

Bünyesinde Jaguar, Rover, Land Rover, Range Rover ve kendi üretimi kamyonları barındıran Britanya'nın büyük çaplı otomobil ve kamyon üreticisi olan British Leyland Motor Company (İngiliz Leyland Motorlu Araç Şirketi)'nin 1984 yılında Jaguar'ı Ford'a satmasıyla başlayan özelleştirme süreci, geri kalan şirketlerden Rover'a yine Ford'un ve Lande Rover'la Range Rover ve BL kamyonlarına General Electric'in verdiği tekliflere hükümet tarafından sıcak bakılması sonrasında böylesine büyük bir ulusal şirketin tamamen yabancı sermayeye geçeceği gerçeği ile kamuoyunda büyük tartışmalara yol açmış, bir kısım Muhafazakar Parti milletvekilinin bile tepkisini toplamıştır. Earl A. Retain'in belirttiğine göre İngiliz ulusal onurunda bir şok etkisi yaratan bu durum, Ford ve General Electric'in şirketlere alıcı olmaktan vazgeçmesi ile sonuçlansa da, Leyland Otobüslerinin İsveç şirketi olan Volvo'ya, Leyland Minübüs Şirketi'nin de Hollanda menşeli bir şirkete satılması ile ulusal şirketler –Amerikan sermayesi olmasa da- yine yabancı sermaye mülkiyetine geçmiş olmaktadır (Retain, 2003: 60).

İşletmelerinin mali yükünün özel sektöre devri ve satıştan gelir elde edilmesi, özelleşen işletmelerin daha verimli olacağına inanılması ve halka hisse satışı yolu ile girişimci toplumun yaratılacağı, zenginliğin karlı işletmelerin hisselerine sahip olma yolu ile topluma yayılacağı düşünceleri ile 1979 yılından özellikle 1980'li yılların sonlarına kadar, büyük bir hızla gerçekleşen özelleştirmeler, Enerji Bakanı Nigel Lawson'un 1981 yılında sarf ettiği sözlerin ispatı olmaktadır; "*pozitif ve karşı konulmaz bir durum olmadığı sürece devlet mülkiyeti altında hiçbir endüstri kalmamalıdır"*(Rhodes, Hough ve Butcher, 2014: 2-4).

Özelleştirmeler Thatcher iktidarlarından sonra da devam etmiştir; 1994 yılında British Coal (İngiliz Kömürleri), 1996 yılında da British Energy (İngiliz Enerji Kurumu) gibi önemli kurumların yanı sıra başka kurumlar da özelleşmiştir. Bunların arasında özelleştirilmesi süreci 1994-1997 yıllarını kapsayan British Rail (İngiliz Demiryolları) da bulunmaktadır.

1.3.3. Sendikasızlaştırma:

Eski ve yerleşik bir sendikacılık geleneği olan Britanya'da sendikal örgütlenmenin tarihi 1800'lü yıllara kadar gitmektedir. 1868'de "Trade Union Congress" (Sendika Kongresi) kurulmuş, daha sonra 1871 yılında sendikaların yasallığına vurgu yapan "Trade Union Act" (Sendika Kanunu) kabul edilmiştir. 19. Yüzyıl sonundan itibaren hızla yaygınlık kazanan sendikaların çalışma hayatının nerede ise mutlak bir unsur halini aldığı bilinen bir gerçektir. Sendikaların İngiltere'de böylesine eski ve köklü bir örgütlenme olmasında Sanayi Devrimi'nin ve dolayısı ile insani çalışma koşullarına duyulan ihtiyacın önemi büyüktür.

Heath hükümetinin sonunu getiren işçi grevlerini yakından deneyimleyen Thatcher, Callaghan Hükümet'nin sonunun da aynı şekilde gelmiş olması nedeni ile iktidara geldiği ilk günlerden itibaren sendikalara karşı tavizsiz bir tutum benimsemiş ve bu tutumu giderek sertleşmiştir.

"Hoşnutsuzluk Kışı"na yakından tanıklık etmiş olan Thatcher, Blundell'in belirttiğine göre sendikalarla ilgili acil üç değişiklik yapmak istemekte idi. Bunlardan ilki grev sözcülüğü uygulamasını sınırlandırarak bunun üstesinden gelmek idi. İkinci olarak İşçi Partisi Hükümeti'nin güçlendirdiği sendikalı iş yerlerinde yürürlüğe giren ve sendikalı olmayı zorunlu kılan sendikalaşma hakkı gibi düzenlemelerin zayıflatılması ve birey olarak işçiye daha fazla güç ve hak verilmesi idi. Üçüncü olarak da, tüm belli başlı sendikaların kararlarını elleri havaya kaldırmak sureti ile oylamanın yarattığı baskıyı durdurmak adına gizli ve posta yolu ile oylamanın yaygınlaştırılmasını mümkün kılmak olarak belirtmektedir (Blundell, 2008: 127, 128).

Thatcher'ın sendikal örgütlenmelerin gücünü kısıtlayıcı uygulamalarının bir diğer önemli nedeni de, sendikalar ile İşçi Partisi arasındaki organik bağ olmaktadır. Sendika Kongresi'ne üye sendikaların birçoğunun aynı zamanda İşçi Partisi'ne de üye olması ve dolayısı ile İşçi Partisi üyelerinin çoğununun sendikalar aracılığı ile gerçekleşmiş olan kollektif üyeliklerden oluşuyor olması da bu mücadelenin diğer sebebi olmaktadır.

Andrew Hodge, 1979'dan itibaren iktidara gelen üç muhafazakar hükümetin de sendikaların gücü problemini algılamasına iki temel şekilde yaklaştıklarını belirtmektedir.İlk olarak ekonomik politikaları kullandıklarını, 1980'lerin başında hükümetin para arzını kontrol etmeyi deneyerek enflasyona karşı durduğunu, ancak yüksek faiz oranları ve sıkı para rejiminin İngiliz endüstrisi için yurt dışında rekabeti zorlaştırdığını ve yurt içinde de talebi etkilediğini, bu yüzden de endüstrinin iş gücü çıkardığını söylemekte, emeğe olan talep azaldığında örgütlenmiş emeğin de zayıflayacağının dikkate alınmış olduğunu vurgulamaktadır. İkinci olarak da muhafazakar hükümetin sendikalarla ilişkisini yasal düzenlemelerle yönettiğini, buna istinaden parlamentodan dört temel kanunun geçtiğini belirtmektedir. Bu kanunlardan ilki olan 1980'deki "Employement Act" (İstihdam Kanunu)'ın iş yavaşlatmaya dair sendikaların dokunulmazlığını kısıtladığı gibi Donovan'ın fikri olan sendika üyeliğinin yasal olarak yürürlüğe konulabilir bir hak olduğunu yeniden gündeme getirdiğini ve bu durumun sendikaların iç işlerine devlet müdahalesini temsil ettiğini belirten Hodge, yasamaya ilişkin ikinci ana gelişmenin sendikaların tescil gereksinimlerinin yasallığını sınırlama üzerinde etkileri olan 1982 İstihdam Kanunu olduğunu vurgulamakatadır. Kavramsal olarak 1980-82 İstihdam Kanunları'nın, "Industrial Relations Act" (Endüstriyel İlişkiler Kanunu)'ın merkezi özelliği olan "Unfair Industrial Practice" (Adaletsiz Endüstri Uygulaması) düşüncesinin yankısı olduğunu söyleyen Hodge, 1984'deki "The Trade Union Act" (1984 Sendika Kanunu)'ın 1971'den itibaren sendikaların iç işlerine yapılmış en doğrudan yasal müdahale olduğunu, bu kanunun en önemli özelliğinin de sendikaların üyelerini grev yapmak için bilgilendirmeden önce üyeler arasında grev için oylama yapmalarını gerektirmesi olduğunu, bu oylama olmazsa, sendikaların iş yavaşlatma eyleminden dolayı meydana gelebilen herhangi bir

haksız fiil sorumluluğuna karşı dokunulmazlıklarını kaybettiklerini belirtmektedir. Bu tür sorumluluğun ancak haksız fiil mağduru davasında uygulamaya konulabileceğini, pek çok durumda bunun sendika ile ihtilaf halinde olan işveren olacağını, böylelikle devletin kullanmak isteyenlere kullanabilecekleri yasal çerçeveyi sunduğunun altını çizen Hodge, 1984 Sendika Kanunu'nun ayrıca sendikaların daimi yürütme kurulunun tüm üyelerinin gizli oylama ile seçilmesi gerekliliğini şart koştuğunu söylemektedir.1988 İstihdam Kanunu'nun, 1984 Sendika Kanunu'nun tekrarı ve genişletilmişi olduğunu, her iki kanunun da özel amacının bireysel sendika üyelerini güçlendirmek ve sendika yönetimini onlara karşı sorumlu hale getirmek olduğunu vurgulayan Hodge, 1988 İstihdam Kanunu'na yönelik olarak aşağıdaki belirlemelerde bulunmaktadır.

> "1988 İstihdam Kanunu, sendikaların daimi yönetim kurulu seçimleri için gereksinimleri sıkılaştırmış, bireysel üyelere iş yavaşlatmaya karşı sendikayı oylama yapmaya mahkeme kararı ile zorlama ve sendikanın maliye kayıtlarını inceleme hakkı getirmiştir. Kanun çok önemli bir şekilde, her sendika üyesine herhangi bir gerekçe gösterilmeden disipline verilmeme hakkını teslim ederek, 1980 İstihdam Kanuna dayalı kalmıştır. Bu ne sadece Sendika Üyelik Sözleşmesi kapsamında olan üyelerle sınırlandırılmıştır, ne de disiplin kavramı 1980'deki gibi dışlanma ya da çıkarılma ile sınırlandırılmıştır. Makul olmayan çıkarılma ve dışlanma kavramı 1980 İstihdam Kanunu'nda büyük ölçüde tanımsız kalırken, 1988 Kanunu disiplin suçunun geçersiz sayılacağı 'oylama neticesinde karar verilmiş bir eylem olsa bile iş yavaşlatma eylemini desteklememek' ve 'iddia aldatma nedeni ile ortaya atılmadığı sürece sendika yönetiminde yolsuzluk olduğunu ileri sürmek' gibi birtakım koşullar tanımlamıştır. Ek olarak sendika üyesi bu haklarını korumak için yasal sistemden faydalanmak istediğinde yeni Commissioner for the Rights of Trade Union Members (Sendika Üyelerinin Hakları Komisyonu)'dan yardım talep edebilecekti" (Hodge, 1989: 112-114).

Özelleştirmeye yönelik düzenlemelerle, sendikaların gücünü azaltmaya yönelik düzenlemelerin birbirini tamamlayıcı nitelikte olduğu, birbirine paralel olarak ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Özelleştirilen kamu kurumlarında meydana gelen istihdam daralmasının sendikalaşan iş gücü oranında azalmaya neden olacağı ön görüldüğü için bu düzenlemelerin eş zamanlı olarak hayata geçirildiği görülmektedir. Özelleştirme ile meydana gelen istihdam daralması sonucunda sendikaların üye sayıları azaldığı gibi bu

durum sendikaların pazarlıklardaki gücünün de zayıflamasına neden olmuştur. Ayrıca kamu kurum ve kuruluşlarının satışının sonucunda ortaya çıkan istihdam daralmasının yanı sıra, diğer bir özelleştirme çeşidi olan "hizmetlerin özelleştirilmesi" yolu ile kamu hizmetlerinin aracı firmalar dolayısı ile özel sektöre yaptırılması da iş yerlerinde sendikal örgütlenmeleri zor tesis edilir hale getirmiştir.

Thatcher'ın ekonomi ve özelleştirme politikaları ile de doğrudan sendikalarla mücadelede uyguladığı stratejik politikalar sonucunda 1980'lerin başından 1990'ların başına kadar, sendikaların hem yegane mücadele aracı olan "pazarlık gücü", anlaşmalarda temel faktör olma rolü zayıflamış, hem üye sayılarında düşüş, hem de bu düşüş nedeni ile mali kaynaklarında ciddi kayıplar yaşanmıştır.

1980'lerde özellikle dört büyük sendikanın mutsuz zamanlar geçirmiş olduğunu belirten Willman, Morris ve Aston, bunlardan National Union of Public Employees (NUPE / Kamu İşçileri Ulusal Sendikası)'in üye sayısında oransal olarak küçük bir yüzdesel düşüş ve kişi başı abonelik ücretinde yükselme olmasına rağmen öz sermayesinde büyük kayıp olduğunu belirtmiştir. The Union of Shop, Distributive and Allied Workers (USDAW / Perakande, Dağıtıcı ve Bağlı İşçiler Birliği) ve The Union of Construction, Allied Trades and Technicians (UCATT / İnşaata Bağlı Zanaatçilik ve Teknikerler Birliği)'ın üyelilerinde kayıp yaşandığı, USDAW'ın üyelik ücretlerini en az oranda yükseltirken ve UCATT'ın üyelik ücretlerinde düşüş meydana geldiği ve bu sendikanın kişi başı net varlık oranı ile ilk on içinde en düşük sırada yer aldığı, her iki sendika da hem üye sayısında hem de üyelik iş hacminde çok yüksek oranda kayıp yaşadığı vurgulanmıştır. Son olarak Manufacturing, Science and Finance Union (MSF / İmalat, Bilim ve Ekonomi Birliği)'ın ise üyeliklerinde önemli ölçüde kayıp yaşanması, kişi başı öz varlık oranının çok düşük olması ve dönen varlıklarının kısa süreli borçlarına oranının çok zayıf olması gibi bazı açılardan oldukça zor durum olduğu eklenmiştir (Willman, Morris ve Aston, 1993: 31).

Özetlemek gerekirse, öncelikle ekonomik politikalardan maliyetlerin artması, üretimin düşmesi ve buna paralel olarak iş gücüne duyulan ihtiyacın azalması nedeni ile etkilenen sendikalar, daha sonra özelleştirme uygulamaları nedeni ile yine güç

kaybetmiştir. Hem söz konusu ekonomik uygulamalar hem de özelleştirmeler sonucunda işsizliğin yüksek seviyelere çıkması, işçilerin düşük ücretlere çalışmaya razı olmalarına yol açmıştır. Diğer taraftan neoliberalizmin etkisi ile özellikle 1980'lerden sonra kamusal alandan, kollektivizmden bireyselliğe yönelim artmış ve özelleştirme furyasının yaşandığı dönemin genel anlayışı içinde sendikaya üyelik, düzenlemeler yolu ile önce zorunluluk olmaktan çıkmıştır. Sendikal organizasyonlar, iş gücü açısından gereklilik olarak görülmeleri durumunda bile söz konusu İstihdam ve Sendika Kanunları doğrultusunda oldukça kontrollü örgütlenmeler haline indirgenmişlerdir. Üstelik işverenin sakıncalı gördüğü sendikaların, bu durumun sonucu olarak zamanla işçi tarafından da tedirginlikle yaklaşılan bir organizasyona dönüştükleri de açık olarak ortadadır.

1980'ler boyunca da İngiltere 1970'lerde olduğu gibi önemli iş yavaşlatma eylemlerine şahit olmuştur. Ancak hükümetin bu 1980'li yıllarda meydana gelen iş yavaşlatma eylemlerine yaklaşımındaki farklılıktan ve bu durumun sonuca etkisi açısından bu grevler -özellikle de Maden İşçileri Grevi- 1970'lerde meydana gelen grevlerden önemli ölçüde ayrılmaktadır. Bu konuya bir sonraki bölümde ayrıntılı değinilecektir.

1.3.4. Eğitim Alanındaki Uygulamalar:

Thatcher'ın eğitim alanındaki düzenlemeleri kendisinin iktidarda olduğu dönemden daha önce, Heath Hükümeti zamanında Eğitim Bakanı olarak görev yaptığı günlerde başlamıştır. O günlerde daha çok çocukların beslenmelerine yönelik kaynak kesintilerinde bulunduğu uygulamalar -ücretsiz süt dağımının ve ücretsiz öğle yemeklerinin kaldırılması- ile gündeme gelse de, özellikle başbakanlık döneminde merkezileşme odaklı, mali kesintilerin yine yoğun olduğu, yapısal ve içeriksel politikalar ön plana çıkmıştır.

Merkezileşme uygulaması doğrultusunda kendi hizmet çevresindeki okullarda verilen eğitimden sorumlu olan "Local Education Authorities" (Yerel Eğitim Otoriteleri)'in yetkilerini kısmaya yönelik düzenlemeler hayata geçerken, diğer taraftan

eğitime fazla bütçe ayrıldığı düşüncesi ile eğitime aktarılan mali kaynaklarda kesintiye gidilmiştir.

Evans, 1979 - 1986 yılları arasında kamu harcamalarından okullara aktarılan payın % 10 düzeyinde düşüş gösterdiğini, 1984-1987 arasında devletle öğretmenler sendikası arasında yaşanan ücret savaşlarının çoğunun devlet lehine sonuçlandığını, eğitim harcamalarında ancak Thatcher'ın iktidarda olduğu son yıllarda % 4 oranında bir artış yapıldığını, bunun da büyük ölçüde 1988 yılında yürürlüğe giren yeni eğitim yasası ile meydana gelen değişiklikleri finanse etmek için olduğunu belirtmektedir. Bu yasanın serbest piyasa ideolojisi ile sıkı devlet kontrolünün Thatcher'a özgü tutarsız bir karışımı olduğunu vurgulayan Evans, devlet okullarının yönetiminin bu yasa dolayısı ile baş öğretmenler ve valiler elinde toplandığını, yerel eğitim otoritelerinin tamamen dışarda bırakıldığını, "ailenin seçimi" faktörünün olağanüstü önemli hale geldiğini eklemektedir. Ulusal müfredatın temel bilimler ve edebiyat, tarih gibi alanlarda yetersiz olduğu kanaati ile tamamen yenilendiği bu dönemde Evans, çoğunlukla Muhafazakar Parti'nin sağından yükselen eleştirilerin yeni ulusal müfredatın eğitimin kalitesini düşürdüğü ve sınav sonuçlarının yetersizce yönetilen kurslara olan aşırı güven nedeniyle şişirildiği yönünde olduğunu belirtmektedir. (Evans, 2004: 71-73).

Üniversitelerle ilgili de düzenlemelere giden Thatcher'ın bu alandaki temel hedefi de öncelikle maliyetlerdir ve merkezileşmedir. Bunun sonucu olarak üniversitelere aktarılan kaynaklarda kısıntıya gidilmiş ve bu kaynakların kontrollü dağılımını dolayısı ile de üniversitelerin kontrol altında tutulmasını sağlayan "University Funding Council" (Universite Kaynak Kurulu) kurulmuştur. Kaynak dağılımı üniversitelerin başarı ve verimlilik oranına göre yapılırken, üniversitelerin akademik kurumlar olduğunun göz ardı edilmesi akademik çalışmaların da sekteye uğramasına neden olmuştur.

Üniversite Burs Komitesi'nin yerini, üyelerinin yarısı iş ve endüstri dünyasından olan Üniversite Kaynak Kurulu'nun aldığı ve bu kurulun her bir üniversite ile ayrı sözleşmesinin olduğunu, sözleşmenin ilgili enstitü hizmet vermeye devam ettiği sürece geçerli olduğunu, hizmet sağlamayan bölümlerin kapandığını, böylelikle 11

filozofi bölümünün yok olduğunu belirten Reginald Edwards, üniversitelerin öğrenci katkı payının artırılması ve bursların var olan seviyede dondurulması, mezun olunduktan sonra geri ödenecek olan hükümet destekli kredi teklifini içeren iki önerinin ortaya konduğunu, bunlara tepki olarak 16.000 öğrencinin protesto için Whitehall[2]'a yürüdüğünü söylemektedir (Edwards, tarihsiz: 213).

Protestolara rağmen dar gelirli olup yükseköğrenim görmek isteyen fertlere tanınan ve mezun olunup iş bulunduktan sonra devlete geri ödenecek olan "öğrenci kredisi" 1989 yılında hayata geçmiştir.

Mezun olduğu Oxford Üniversitesi, eğitim alanında yaptığı kaynak kesintilerini protesto etmek amacı ile kendi geleneğine ters bir şekilde -Oxford mezunu ilk başbakan olmasına rağmen- Margaret Thatcher'a onursal doktora vermemiştir. Başbakanlık sözcüsünün belirttiğne göre Thatcher'ın bu duruma cevabı ise *"eğer bu onuru sunmak istemiyorlarsa, başbakan bunu almak isteyecek son kişi olacaktır"* (Dale, 2010: 195) şeklindedir.

1.3.5. Sağlık ve Sosyal Güvenlik Alanlarındaki Uygulamalar:

Sağlık alanında da köklü değişikliklerin yaşandığı dönemde, bu yeniliklerin ilk hedefi "National Health Service" (NHS / Ulusal Sağlık Hizmetleri) olmuştur. Ülke genelindeki devlet hastaneleri ve sağlık ocaklarını bünyesinde barındıran yetkili sağlık kurumu olarak NHS, oldukça geniş yapısı ve çok sayıda çalışanı ile devlete maliyeti en yüksek olan kurumların başında yer almaktadır. Bu doğrultuda hantal ve verimsiz olmakla eleştirilen NHS'e yapılan müdahaleler maliyetleri aşağı indirme yönünde olmuştur. Karlı hale getirilmesi gereken bir işletme gözü ile bakılıp buna uygun girişimlerde bulunulmuştur.

"Thatcher, 1983'de Sainsbury marketler zincirinin müdürü Sör Roy Griffiths'i NHS'in yönetim yapsını gözden geçirmek ve iyileştirme için tavsiyelerde bulunmakla görevlendirmiştir" diyen Reitan, Griffiths'in NHS'in Avrupa'nın en büyük işvereni

[2]Whitehall: Üzerinde başbakanlık konutunun olduğu cadde.

olduğunu fakat yetki sınırlarının belli olmadığını ve kaç çalışanı olduğunun güçlükle bilinebildiğini saptadığını, bununla beraber bölgesel ve ilçe sağlık otoriteleri için bir merkezi yönetim kurulunun kurulmasını ve tecrübeli yönetim elemanları temin edilmesini tavsiye ettiğini belirtmektedir. Yeni elemanların ek maliyet oluşturmasına rağmen, artan verimlilik dolayısı ile kendi maaşlarını ödemiş olacaklarını da vurgulayan Reitan, 1982'de NHS'in neredeyse iki yüz ilçeye bölündüğünü ve sağlık otoriteleri içinde genel müdürlükler kurulduğunu bildirmekte ve doktorların, çalışan sendikalarının bu durum karşısında isyan ettiğini belirtmektedir (Retain, 2003: 101).

Özel sektörün NHS'e doğrudan girişi hizmetlerin özelleştirilmesi yolu ile olmuştur; böylelikle hastanelere temizlik, yeme-içme, kafeterya işletme gibi hizmetler ihale yolu ile bu işleri üstlenmiş olan özel sektör işletmeleri tarafından sunulmaya başlanmıştır.

"Health inequalities" (sağlık eşitsizlikleri)'e neden olan işsizlik, gelir haksızlıkları ve sosyal tecrit gibi birçok psikososyal kilit etkenin 1980'li yıllarda tesis edildiğini belirten Samuel, sağlık alanındaki eşitsizlikleri konu alan kapsamlı araştırmaların sonuçlarını içeren 1980 yılında hazırlanmış olan "black report" (siyah rapor)'un Thatcher tarafından göz ardı edildiğini, 1987 yılında hazırlanan ikinci rapora da Thatcher hükümeti tarafından değer gösterilmeyerek, bunun örtbas edildiğini, oysa bu raporların uzun vadede mesleki sosyal sınıflar açısından ölümlere ilişkin eşitsizlik eğilimlerini gösterdiğini, çocuk açlıklarının azaltılmasına, sosyal yardımların artırılmasına yönelik tavsiyeler içerdiğini ve sürpriz olmayan bir şekilde Thatcher Hükümeti tarafından anında reddedildiklerini bildirmektedir (Samuel, vd, 2014: 59-60).

İngiltere'de Thatcher döneminde NHS dolayısı ile genel olarak sağlık sistemindeki dönüşüm, işin yönetimsel boyutunun özel sektörün karlılık mantığına devredilmesi ile başlayıp, hizmetlerin özelleştirilerek taşeron firmalara devredilmesi ile devam etmiş ve giderek hastanelerin birbiri ile rekabet ettiği kurumlar haline geldiği bir hal almıştır.

Thatcher'ın alıcı/sağlayıcı ayrışması ile "iç piyasa" olarak bilinen radikal reformları zorunlu kıldığı, Kenneth Clarke'ı sağlık bakanlığı görevine getirdiği günlerde

yayınlanan “Working for Patients” (Hastalar için Çalışmak) başlıklı prensip yazısı, NHS için iki esas ilkeyi muhafaza etmekte; NHS’in vergilerle finanse edildiği, ancak yararlanma noktasında ücretsiz olduğu bildirilirken, sağlık ocaklarının devlet fonu hissedarı olmaları, kendi mali durumlarını yönetmeleri ve çevrelerindeki en iyi sağlayıcıdan alışveriş yapmaları teşvik edilmekte, hastanelerin de kendi bütçeleri ile kendi kendini yöneten NHS ortaklıkları olmasına izin verilmektedir. İngiliz Sağlık Birliği başta olmak üzere NHS sendikalarının karşı olmasına rağmen Clarke’ın 1990 yılında değişiklikleri yürürlüğe koymuş olduğu, sağlık ocaklarının devlet fonu hissedarlığının ise ancak bir sonraki NHS krizine kadar çok yavaş büyüme gösterdiği kaydedilmektedir (White, 2011).

İngiltere Tabipler Birliği’nin aşırı kilolu, sigara tiryakisi Sağlık Bakanı Kenneth Clarke için kullandığı nükteli ifade*: “Tıbbi tavsiyeleri görmezden gelene ne denir? Cevap: Kenneth Clarke”* (Evans, 2004: 68).

1980-1990 yılları arasındaki döneme bahsi geçen uygulamalar kadar, hastaların müşteri olarak konumlandırılmasına karşı çıkan, tıbbi hizmetlerin maliyet odaklı değerlendirilmesinin sağlık hizmetlerini kalitesizleştireceğini öne süren doktorlar, hemşireler, sağlık sektörü çalışanları ve sendikalar ile hükümet arasındaki gerginliklerde damgasını vurmuştur.

1980’lerden itibaren alkol, uyuşturucu, intihar ve şiddete bağlı ölümler gibi belirgin nedenli ölümlerdeki yükselişin işsizliğin, yoksulluğun ve gelir eşitsizliklerinin yükselmesi ile eş zamanlı yaşanması, sağlıktaki eşitsizliklerin ölümdeki eşitsizliklere yansıması olarak değerlendirilmektedir. Bu tip belirli nedenli ölümlerin geçmişinin ve sağlıktaki eşitsizliklerin yazında iyice araştırıldığı, sağlığın sosyal ve ekonomik belirleyicilerinin öneminin altının çizildiğini belirten Samuel, Britanya’nın sosyal ve ekonomik çevresindeki neoliberal reformları sonucunda Thatcher’ın mirasının mevcut ve devam eden acı yükü ve refah kaybı ile birlikte pek çok İngiliz vatandaşının gereksiz ve haksız yere erken ölümünü kapsadığını belirtmektedir (Samuel, vd, 2014: 66).

Sağlık alanındaki tüm bu değişikliklere rağmen, Thatcher’ın sosyal güvenlik alanında yapısal değişikliklere girişmediği; işsizlik, yaşlılık, engellilik, çocuk ve ev

yardımı gibi sosyal yardım ödemelerinde kesintiye gitmediği hatta bu masrafların özellikle işsizlik ödemeleri dolayısı ile daha da arttığı bilinmektedir. Bu artışın bedeli de vergi mükelleflerine yansıtılmıştır.

1.3.6. Kuzey İrlanda Sorununa Yaklaşım

1960'lı yılların sonunda Kuzey İrlanda'nın Büyük Britanya'dan ayrılarak bağımsızlığını kazanması gerektiğini düşünen ayrılıkçılar ile Britanya'ya bağlı kalmayı tercih eden Protestanlar arasında başlayan sorun Türkçe'de bela, dert ya da sıkıntı anlamına gelen "trouble" (zargan.com/tr/q/trouble-ceviri-nedir) sözcüğü ile ifade edilmektedir. Bağımsız İrlanda Cumhuriyeti'ni savunan ayrılıkçıların Katolik, Britanya'ya bağlılıktan yana olanların ise Protestan olduğu düşünüldüğünde problemin siyasi olmasından önce mezhepsel bir sorun olarak da algılanması daha yerinde olmaktadır.

1920'lerde Güney İrlanda'yı verdiği silahlı mücadele ile bağımsızlığına kavuşturan İrlanda Cumhuriyet Ordusu (IRA)'nun Kuzey İrlanda'nın bağımsızlığı için 1969 yılında tekrar aktif hale gelmesi ile birlikte İngiltere'nin Kuzey İrlanda'ya askeri müdahalede bulunması sonucunda uzun süre devam edecek çatışmalar başlamıştır. Olayın çıkış nedeninin elli yıldan fazladır "İngiltere ile birleşmeden yana olanlar" (Protestanlar) tarafıdan yönetilen Kuzey İrlanda Parlamentosu'nda Katoliklere karşı kurumsal ayrımcılık uygulanması; Protestanlar'ın işlerinin çok çabuk halledilmesine karşılık, Katoliklerde işleyişin çok yavaş olması dolayısıyla 1968 yılında iki grup arasında yaşanan gerginlik olduğu belirtilmektir ("History -The Troubles", tarihsiz). Kuzey İrlanda'nın başkenti Belfast'da şiddetli olan silahlı çatışmalar giderek diğer şehirlere de yayılarak, IRA'nın özellikle Londra gibi büyük şehirlerde yaptığı bombalı eylemlerle İngiltere merkezine de taşınmıştır. Thatcher'dan önceki hükümetlerin de Kuzey İrlanda sorununa yaklaşımı çoğunlukla askeri ve siyasi müdahaleler doğrultusunda olmuştur.

1972 yılının Ocak ayında Derry'de meydana gelen, İngiliz askerlerinin şehir merkezine yayılması yasaklanmış olan insan hakları yürüyüşünü durdurmak için bulundukları müdahale sonucu 13 kişinin hayatını kaybetmesi ile sonuçlanan ve

“Bloody Sunday” (Kanlı Pazar) olarak tarihe geçen olaya IRA’nın aynı yılın temmuz ayında Belfast’da 22 bomba patlatması ile 9 kişinin öldüğü 130 kişinin yaralandığı “Bloody Friday” (Kanlı Cuma) eylemi ile karşılık vermesi ve aynı yıl 1400 patlamanın meydana gelmesi ve 146 asker ile polisin ölmüş olması dolayısı ile 1972 yılı en kötü yıl olmuştur. Tüm bunlar sonucunda Kuzey İrlanda Parlamentosu’nu askıya alan Edward Heath, Kuzey İrlanda’nın doğrudan Londra’dan yönetilmesini yürürlüğe koymuştur (Retain, 2003: 111).

1972 yılı aynı zamanda IRA mahkumlarının açlık grevine sahne olmuştur. Mayıs ayının başında başlayan açlık grevi konusunda, Haziran ayının ortasına gelindiğinde Sosyal Demokrat ve İşçi Partisi öncülüğünde Kuzey İrlanda’dan sorumlu bakan William Whitelow ile görüşmelere gidildiğini ve açlık grevinin durdurulmasına karşılık Crumlin Road Hapishanesi’ndeki IRA üyesi mahkumlara “politik mahkum statüsü” verilmesi talebinde bulunulduğunu belirten Declan Moen, “özel kategori statüsü”nün dokuz aydan fazla ceza almış olan ve gruba bağlılığı grup lideri tarafından kabul edilen, hem Cumhuriyetçi (ayrılıkçı/IRA) ve hem de birleşmeden yana olan tüm mahkumlara tanındığını söylemektedir (Moen, 2000). Ancak bu durum, 1976 yılında IRA militanlarının artık savaş suçlusu değil, terorist olarak görüleceği ve özel kategori statülerinin kaldırılarak adi suçlu olarak dikkate alınacaklarını öngören düzenleme ile kaldırılmıştır.

Buna yönelik olarak IRA’nın gösterdiği ilk protestonun 1976 yılının Eylül ayında Maze Hapishanesi’ne gelen IRA mahkumu Kieran Nugent’in hapishane giysilerini giymeyi reddetmesi ve kendisine başka kıyafet tedarik edilmemesi nedeni ile battaniye ile dolaşmaya başlaması ve bu nedenle Kieran’ın tepkisinin “battaniye protestosu” olarak adlandırıldığı, Aralık ayına kadar “battaniyeli adamlar”ın sayılarının kırka ulaştığı belirtilmektedir. 1978 yılında Cumhuriyetçi mahkumların hapishane yönetimi ile hijyen koşullarında ve şiddet iddialarında anlaşamamaları üzerine “kirlilik” ya da “yıkanmama” protestosunu başlattıkları, bu protesto çerçevesinde yıkanmayı ya da hücrelerini terk etmeyi reddetmek sureti ile kendi dışkılarını hücre duvarlarına sıvadıkları vurgulanmaktadır (“History- Republican Hunger Strikes”, tarihsiz). Şiddet iddiaları derken, yıkanmaya ya da tuvalete giderken hapishane görevlileri tarafından

mahkumların darp edilme vakalarının yaşanması kast edilmektedir. Bu tür olaylar sonucunda hücrelerine duş talebinde bulunan mahkumların isteklerinin reddedilmesinin ve mahkumların da darp edilme çekincesi ile hücrelerini terk etmeyi reddetmelerinin bu eyleme yol açtığı da bilinmektedir.

1979 yılında Thatcher'ın iktidara gelmesinden çok kısa bir süre önce yakın arkadaşı ve aynı zamanda Muhafazakar Parti'nin Kuzey İrlanda Sözcüsü olan Airey Neave'nin IRA tarafından düzenlenen bir suikastle öldürülmesinin, Thatcher'ın IRA'ya karşı ılımlı politikalar geliştirmesinde önemli derecede engelleyici bir faktör olduğu tespit edilmektedir.

Başbakan olduktan kısa bir süre sonra da kraliyet ailesi üyesi olan Lord Mountbatten'ın beraberindeki üç kişi ile birlikte özel yatına IRA tarafından yerleştirilen bombanın patlaması sonucunda öldürüldüğü, yine aynı gün 18 İngiliz askerinin IRA tarafından yerleştirilen 2 mayının uzaktan kumanda ile patlatılması sonucu hayatını kaybettiği haberlerini alan Thatcher, İngiltere Kraliçesi Elizabeth'in kuzeni olan Lord Mountbatten'in cenaze töreninde İrlanda Devlet Başkanı ile görüşerek hukuki yaptırımlar konusunda İngiltere ve İrlanda yetkili makamları arasında işbirliği sağlamak, özgürce sınırı geçebilen[3] teröristlere karşı ortak eylem yapabilmek amacı ile girişimlerde bulunmuştur (Retain, 2003: 112).

1980 yılı ise yakalanan çoğu IRA üyesi bağımsızlık taraftarının koyulduğu - hatta IRA mahkumlarına özel H-Blok ile anılan- Maze Hapisanesi'ndeki isyanların giderek açlık grevine dönüşmesi ile soruna ayrı bir boyut getirmiştir. "*27 Ekim 1980 tarihinde açlık grevine başlayan mahkumların 5 talepleri bulunmaktadır; kendi kıyafetlerini giyme, hapishane işi yapmama, diğer mahkumlarla özgürce iletişim kurabilme, hafta bir ziyaretçi, mektup ve paket kabul etme, eğitici ve eğlendirici uğraş organize etme"* (Garden ve Scull, 2015). Kendilerine adi suçlu muamelesi yapılması yerine siyasi tutuklu statülerinin iade edilmesini ve insanlık onuruna aykırı olan hapishane koşullarının iyileştirilmesini talep eden tutuklular, battaniye ve kirlilik

[3]Güney İrlanda Cumhuriyeti ile Kuzey İrlanda arasında vize uygulaması bulunmamaktadır.

eylemleri ile sonuç elde edemeyince başladıkları açlık grevine bir süre devam ettikten sonra, herhangi ölümcül bir sonuca varmadan eylemlerini sona erdirmişlerdir. Ancak açlık grevleri yukarıda bahsi geçen beş talebin yerine getirilmesi dolayısı ile politik statünün geri alınması için 1981 yılında tekrar başlamıştır. Ciddi sonuçları olan bu grev çalışmanın "1.4.Thatcher'ın İktidarları Sürecinde Meydana Gelen Önemli Sosyal Olaylar" başlıklı bölümünde ele alınacaktır.

Thatcher Belfast'da 5 Mart 1981 günü yaptığı konuşmada hükümetin ilk önceliğinin Kuzey İrlandalılar'ı mermi ve bombalardan korumak olduğunu; teröristlerin -ister kendilerini kraliyetten yana olarak adlandırsınlar, ister cumhuriyetten- acı ve kan dökmeden başka bir şey sunmadıklarını belirtmekte ve İrlanda Cumhuriyeti'nin resmi otoriteleri ile birlikte etkili bir işbirliğinin kararlaştırılmasına ihtiyaç olduğunun altını çizmektedir ("Speech in Belfast", 1981).

Blundell, Thatcher'ın IRA'ya karşı mücadelesinde Amerikan Başkanı Ronald Reagan'dan tam destek aldığını ve 1986 yılında Amerika'nın Libya'yı bombalamak için İngiliz üslerini kullanmasına izin vermesinin Libya lideri Kaddafi (Muammer Gaddafi)'nin IRA'nın önemli bir yardım kaynağı olmasından dolayı, IRA'nın hiç hoşuna gitmediğini belirtmektedir. Ayrıca Thatcher'ın IRA ile mücadeledeki cesaret ve kararlılığına yönelik en büyük testi, Ekim 1984'de partisinin yıllık konferansı için Brighton'daki Grand Hotel'de kaldığı sırada verdiğini ifade ederek, Thatcher'ın gece 02.54'de parti üyelerine yapacağı konuşmaya çalıştığı sırada otelde büyük bir patlamanın meydana geldiğini, odasının banyosunun tamamen yıkıldığı patlamadan kıl payı kurtulduğunu, ancak 5 kişinin öldüğü ve pek çoğunun da yaralandığı patlamaya rağmen Thatcher'ın IRA'ya prim vermemek için –patlama sonrasında içeriğinde değişiklik yaptığı- konuşmasını planlanan saatte gerçekleştirdiğini belirtmektedir (Blundell, 2008: 133-134).

Anglo-Irish Agreement (İngiliz-İrlandalı Anlaşması) 15 Kasım 1985 tarihinde Margaret Thatcher ve İrlanda Cumhuriyeti Başbakanı Garret Fitzgerald arasında imzalanmış olup Kuzey İrlanda'nın durumunda meydana gelecek bir değişikliği ancak kuzey İrlandalılar'ın çoğunun izni doğrultusunda olacağını teyit etse de; Kuzey

İrlanda'nın mevcut durumunu tanımlama konusunda yetersiz kalmıştır (Gillespie, 2008: 22).

> "İrlanda Hükümeti'ne ilk kez Kuzey İrlanda'nın yönetimi üzerinde danışman rolü verilmiştir. Bu danışman rolü İngilizlerin Kuzey İrlanda üzerindeki hak iddiasının koşullu yapısının devamı anlamına geldiği için anlaşmaya Kuzey İrlanda'nın birleşmeden yana olan nüfusunun çoğu tarafından sert bir şekilde karşı çıkılmıştır. Cumhuriyetçiler de İngilizler'in derhal Kuzey İrlanda'dan çekilmesi ve İrlanda Cumhuriyeti ile tam birleşme gibi taleplerini karşılamadığı için anlaşmaya karşı çıkmışlardır. Temel amacı barışı teşvik etme ve uzlaşma olan anlaşma, bu amaca göre başarısız olmuştur. Kuzey İrlanda'daki her iki kesim de 1990'a gelindiğinde daha önce hiç olmadığı kadar kutuplaşmışlardır" (Morton, tarihsiz).

Anlaşma temel amacında başarısız olmasına rağmen, iki hükümet arasında resmi bir ilişki ve bilgi alışverişi tesis etme noktasında işlevsel olmuştur.

Gillespie, 6 Mart 1988'de üç silahsız muvazzaf IRA üyesisinin Cebeli Tarık'ta İngiliz askerleri tarafından öldürülmesinin aynı ay içinde başka ölümlerle sonuçlanan bir dizi olaya yol açtığını belirtmekte ve bu kişilerin 16 Mart 1988 günü Belfast'da gerçekleşen cenaze törenlerinde biri IRA üyesi Kevin Brady olmak üzere 3 kişinin kraliyet taraftarı milis Michael Stone tarafından öldürüldüğünü, 19 Mart 1988'de Kevin Brady'nin cenaze kortejinde de sivil giyimli iki askerin kalabalık tarafından araçları kuşatılarak linç edildiklerini bildirmektedir (Gillespie, 2008: 113).

Tüm bu olaylardan hareketle 1985 yılında imzalanan anlaşmanın barışa hiçbir katkısının olmadığı görülmekte ve Thatcher Dönemi, Kuzey İrlanda sorununun en şiddetli seviyede yaşandığı, soruna müdahalenin en sert olduğu dönem olarak tespit edilmektedir. Bu durumda duygusal nedenlerin -1979 yılında Airey Neave'nin düzenlenen suikastte hayatını kaybetmesi ve 1984 yılında kendisini hedef alan kaldığı Brighton Grand Hotel'e düzenlenen saldırıdan şans eseri yara bile almadan kurtulmasına rağmen, Muhafazakar Parti milletvekili, yöneticisi ve milletvekili eşlerinden oluşan 5 kişinin hayatını kaybetmesi- etkisi olduğu kadar Thatcher'ın merkeziyetçi, otoriter ve tavizsiz karakter özelliklerinin de etkisinin olduğu bilinmektedir.

1.4. Thatcher Politikalarının Sonuçları:

Yürürlüğe koyulan neoliberal uygulamalar doğrultusunda ekonominin liberalleştirilmesi parasal iktisat politikaları ile birlikte piyasanın özgürleşmesine destek olan vergi uygulamalarını da beraberinde getirmiştir. Vergi düzenlemelerinde yapılan değişiklik sonucu, yeni vergi uygulamaları ile birlikte toplumsal gelir dağılımındaki dengesizlikler ve sınıflar arasındaki fark giderek artmış, toplumsal kutuplaşmalar derinleşmiştir.

Başta belediye evlerinin satışı olmak üzere, özelleştirme politikalarının temel amacının devletin üzerindeki yükü atmak, sosyal devletin kapsam ve sınırlarını daraltmak olması; olası ihtiyaç sahiplerinin barınma gereksiniminin karşılanmasını tehlikeye sokmuş, belediye evlerinin satışı ile konut stokları daralmıştır. Özellikle pahalı semtlerde ciddi indirim imkanları ile sahip olunan evlerin yatırım aracı olarak görülüp daha sonra piyasa fiyatına satılması, zengin ile fakirin bir arada yaşadığı doğal ortamı tahrip etmiş, farklı gelir katmanlarını yaşam alanları açısından birbirinden izole etmiştir. Diğer taraftan belediye evlerinin satışı ile ilgili uygulamada kimi alıcıların konutların yüzde yüz oranına kadar sağlanabilen konut kredisi taksitlerini ödeme konusunda ülkenin 1980'ler boyunca kötüye giden ekonomik koşullarında zorlandıkları ve bazılarının evlerini kaybettikleri bilinmektedir. Sosyal konut sayısındaki ve inşasındaki azalma nedeniyle barınma ihtiyacına cevap vermekte yetersiz kalınırken, evsiz [4] sayısında artış meydana gelmiştir. Sosyal konut kiralama hizmetinin belediyelerden özel sektöre geçmesi kiraların yükselmesine ve evlerin büyük oranda piyasa fiyatından kiraya verilmesine; bu nedenle de devletin kiralar için ihtiyaç sahibi kiracıya ödediği kira yardımı dolayısı ile devlet giderlerindeki sosyal güvenlik harcamalarının da artışına yol açmış; diğer taraftan kiranın kendisine düşen kısmını ödemekle yükümlü olan dar gelirli kimsenin zorda kalmasına hatta evsiz duruma düşmesine sebebiyet vermiştir. Evsiz Birleşimi Organizasyonu (Homeless Link)'nun başkanı Rick Henderson kira artışları ya da ev sahiplerinin kira yardımı alan kimselere

[4]Evsiz sayısı derken, bu durum sadece sokakta yaşayan insanları değil aynı zamanda uzun dönemli olarak kalacak yeri bulunmayan, bu nedenle yatak ve kahvaltı hizmeti sunan otellerde kalan ve bu barınma masrafları devlet tarafından karşılanan kişileri, aileleri de kapsamaktadır.

evlerini kiralamak istememeleri nedeniyle evsiz sayısının artacağına inandıklarını, bazı belediyelerin yeterli barınma stoğu olmamasından dolayı daha fazla ailenin yaşadıkları bölgeden uzakta geçici barınma yerlerine yerleştirildiklerini belirterek bu durumun evsizlikle mücadele için yardım talep eden ve başvuruları belediyeler tarafından reddedilenlerin yarısını bile kapsamadığını ve de doğrudan yardım kuruluşlarından yardım talep edenleri de içermediğini söylemektedir. Belediyeler ve yardım kuruluşlarının evsizliğe yönelik yardım talepleri ile boğuştuğunu sözlerine ekleyen Henderson, "*politikacılar için mesaj açıktır. Biz daha fazla ve daha kaliteli ev ve kiracılara yönelik daha güçlü tüketici haklarına ve de herşeyden önce insanların barınma imkanlarını kaybetmelerini önlemek için uzun dönemli bir stratejiye ihtiyaç duymaktayız"* (Henderson, Aktaran Holland, 2014) demektedir. Sosyal barınma hizmetinin özelleşmesi, kiracı ile belediye arasına girerek sosyal barınma hizmetini yöneten özel sektör firmalarının kiracıyı -belediyelerin duruma yaklaşımından farklı olarak- vatandaş olarak değil de müşteri olarak konumlandırması dolayısı ile işin içine giren maliyet hesapları, ihtiyaçlara yönelik duyarlılığı ve titizliği azaltarak bu barınma hizmetini "sosyal hizmet" sınırlarından uzaklaştırmış, kalitesiz ve güvenliksiz bir barınma tipi ortaya çıkarmasına neden olmuştur. Nitekim "Grenfell Tower Faciası"[5] bu duruma örnek oluşturmaktadır ve bu facianın altında yatan nedenler, Thatcher'ın barınma politikalarını yeniden tartışmaya açmıştır. Londra genelinde barınma mücadelesine yönelik bir ağ olan "Radical Housing Network" ile olan ilişkisi nedeni ile Grenfell Tower sakinlerinden bir grupla birlikte çalıştığını belirten Hanley, 2015 yılının başında yapılan ilk toplantıya 100 adet bina sakininin katıldığını, bunların her birinin binanın tarihsel ihmalinden ve Kensington ve Chelsea Kiracı Yönetim Organizasyonu (KCTMO)'nun temel ancak yaşamsal olan bakım ve yenilemeyi üstlenmede başarısız olduğundan, cihazların patlamasına sebebiyet veren rahatsız edici enerji dalgalanmaları gibi durumlardan bahsettiğini söylemektedir. Özel sektörden bir müteahhit tarafından

[5]Londra'nın lüks yerleşim bölgelerinden biri olan Kuzey Kensington'da 24 katlı bir belediye konutu olan Grenfell Tower'da 14 Haziran 2017 tarihinde meydana gelen ve 80 kişinin yaşamını kaybetmesine neden olan yangın faciasının binanın dördüncü katında bir evin buzdolabının patlaması ile meydana geldiği ve çok kısa sürede bütün binayı sardığı görülmüştür. Yangının bu kadar hızlı yayılma nedeninin kullanılan kaplama malzemesi olduğu ve bina sakinlerinin önerdiği malzemenin aksine fiyatı daha ucuz olan bir malzemenin seçilmesinden kaynaklandığı ve yaklaşık 600 kişinin barındığı binada sadece bir yangın çıkışının olduğu tespit edilmiştir.

üstlenilen binanın geniş çaplı yenilenmesi meselesine yönelik olarak bina sakinlerinin örgütlenmesi ve kampanya düzenlemesi konusunda kendisinden yardım istendiğini söyleyen Hanley, Londra şehirli-işçi sınıfının tipik bir dilimini temsil eden, etnik açıdan çok çeşitli olan, büyük ölçüde sosyal barınma hizmetinden faydalanan insanlarla daha önceden "satın alma hakkı" düzenlemesi çerçevesinde özel kişiler tarafından satın alınmış olan evleri kiralayanlardan oluşan bina sakinlerinin doğrudan mesajının KCTMO'nun ve de özel müteahhitin kendi endişelerini karşılama ve bunlarla ilgili herhangi bir işlem yapma noktasında başarısız kalmış oldukları olarak belirtmektedir. Kiracıların bu şekilde küçümsenmesinin kendisini şaşırtmadığını, üzerine çalıştığı ve özel sektör müteahhit ile geliştiricilerinin yerel belediyelerle konutları yenilemek için iş birliği yaptığı pek çok kampanyada aynı hikaye ile karşılaştığını, kiracıların görüş ve ihtiyaçlarının sistemli bir şekilde görmezden gelindiğini vurgulayan Hanley, sosyal barınmaya yönelik bu yaklaşımın 1980'lere dayandığını, temel yönleri gerçek güvenlik ve ekonomiklik olan belediye konutlarının, mükemmel olmaktan uzak olsalar da, İngiltere'nin savaş sonrası yeniden inşasının göze çarpan bir başarısı olduğunu, ancak 1980'de Thatcher'ın "satın alma hakkı"nı tanıtması ile neoliberalizmin ekonomik ve sosyal politikanın her alanında egemen hale geldiğini, belediye evleri ve bunların kiracılarının yavaş yavaş zarar gördüğü ve kenara atıldığını, sayıca 2 milyonun altına düşürülen belediye evlerinin toplumda sadece ekonomik açıdan tamamen mahrum olanlara tahsis edildiğini söylemektedir. Thatcher'ın yeni barınma politikalarının bunlar aracılığı ile sosyal barınma yönetiminin gelişeceği, bürokrasinin yok edileceği ve kiracıların sorunlarına hızlı çözüm oluşturmanın gelişeceği iddiaları ile haklı çıkarıldığını, böylelikle devletin sosyal barınmaya yatırım yapmayı bıraktığını, yenileme işlerinin özel-kamu ortaklığı ile gerçekleştiğini, bu işlerine karşılık geliştiricilerin yüksek kazançlı uzun dönemli anlaşmalar ve özel satış amaçlı binalar inşa etmek için değerli araziler sağladığını, yerel yönetimin konut tedariğinden uzaklaştığını, merkezi hükümetin sosyal barınma finansmanını azalttığını ve güçlü özel şirketlerin alana katılımının arttığını, bu nedenle yükümlülük sınırlarının belirsizleştiğini ve belediye evleri kiracılarının inşa edilecek kazançlı özel piyasa evlerinin yapımını mümkün kıldıkları için özel sektör tarafından "istenmeyen ancak gerekli olan durum" olarak tahammül edilir olduğunu ve hükümetin barınma

politikalarındaki yatırımsızlığının sonucunun şu an tüm Londra'da görüldüğünü belirtmektedir. "*Grenfell, sıradan insanların yıllardır üzerine uyarıda bulunduğu, önlenebilir, politik bir trajedidir"* diyen Hanley, trajedinin ideoloji ve sonucunun insan hayatından daha önemli bir mesele haline gelmesi yüzünden olduğunu belirtmekte ve "*Grenfell'e bakın ve Britanya'daki eşitsizliğin korkunç bedelini görün"* (Hanley, 2017) demektedir. Bu gerçekler sonucunda 1980 ve 1988 yıllarında yürürlüğe giren Barınma Kanunları'nın dar gelirli kesim ve genel toplumsal fırsat - gelir eşitliği üzerinde olumsuz sonuçları olduğu görülmektedir.

Hizmetlerin özelleştirilmesi noktasında, rekabet piyasasının idealize edilen özellikleri, kurgulandıkları gibi gerçekleşemezken; başta yasal düzenlemelerdeki boşluk olmak üzere çeşitli nedenlerle özellikle telefon, gaz, havayolları, su ve elektrik gibi sektörlerde ortaya çıkan özel tekeller dolayısıyla özelleştirilen kuruluşların gerçek anlamda rekabet piyasasının unsurları olamadıkları, bu nedenle rekabetin de adil olmadığı ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra "vatandaş" olarak ücretsiz ya da cüzzi ücretler karşılığında hizmet alan bireyin "müşteri" olarak hizmet satın alır hale gelmesini sağlayan dönüşüm, kamu hizmetini imkanlar doğrultusunda satın alınan meta haline getirerek her bireyin buna eşit erişim şansını da ortadan kaldırmakta ya da azaltmakta, dolayısı ile vatandaşların temel hizmetlere erişiminde eşitsizlikler oluşturmaktadır. Hizmetin "hak" niteliğinden çıkarak bedel karşılığı satın alınan "meta" halini alması, özelleşen kuruluşlarının fiyat artırmasına gitmeleri ile beraber rekabet piyasasının tüketiciden yana olduğu, rekabet koşullarında olabilecek en makul fiyatlı hizmetlere erişilebileceği öngörüsünün tersi bir durum yaratmış, bu da sıradan insanın cebinden su ve elektrik kullanımı, gaz ve telefon gibi ihtiyaçlar için daha çok para çıkmasına dolayısı ile refah seviyesinin düşmesine neden olmuştur. Zamanla farklı farklı hizmet paketlerinin oluştuğu hizmet sektöründe kimin ne kadar para harcadığına göre hizmet kalitesi ve kapsamı değişir olmuş, dolayısı ile vatandaşın temel hizmetlerden faydalanması noktasında da gelir eşitsizliğine bağlı olarak hizmette eşitsizlikler, farklı standartlar ortaya çıkmıştır.

Devlete yeni bir gelir kapısı yaratmış olsa da, oldukça tartışılan bir uygulama olan kamu kurum ve kuruluşlarının özel sektöre satılması; bu satışların özellikle kar

getiren kurum ve kuruluşlara yönelik olduğu ve çok ucuza gerçekleştiği, verimliliği yüksek olan karlı işletmelerin yok pahasına satıldığı noktasında eleştiri toplamaktadır. Ayrıca bu satışlardan sonra özellikle British Telecom, British Steel, British Gas gibi büyük ölçekli kamu işletmelerinde çalışan birçok insanın işsiz kalmış olması devletin işsizlik maaşı ve ihtiyacı olanlara kira yardımı ödemesi kalemlerini artırırken; işsizliğin sonucunda oluşan yoksulluk başta olmak üzere fiziksel ve psikolojik sağlık sorunları, alkol ve madde bağımlılığı gibi insan hayatını etkileyen önemli problemler de özelleştirmenin devletin sağlık harcaması giderlerini artıran sonuçları arasında yer almaktadır. "*İşçi Partisi iktidarının sondan bir önceki yılı olan 1977-1978 döneminde kamu harcamaları 55 milyar sterlin iken; bir on yıl sonra 1987-1988 döneminde kamu harcamalarında sert olduğu söylenen 9 yıllık bir yönetimin ardından kamu harcamaları 177 milyar sterline ulaşmıştır"* (Redwood, tarihsiz). Ayrıca işsizlik kaynaklı stres, bunalım gibi psikolojik sorunların sağlık üzerindeki olumsuz etkileri, zaman zaman intihara varan sonuçlara yol açmıştır.

Sendikaların güç kaybetmesi, işçiler açısından sendikaya üye olmanın tercih edilir olmaktan çıkması ve yeni istihdam düzenlemeleri aracılığı ile işçi ve işveren ilişkisinde yeni bir döneme geçilmiş; "esnek çalışma" adı altında ortaya çıkan yeni istihdam çeşitlerinde var olan eksiklikler ve sendikal örgütlenmeden yoksun olan işçinin işveren karşısında artan kırılganlığı sosyal güvenlik ve çalışma güvenliği gibi alanlarda boşluklar oluşmasına, çalışma alanlarında güvenlik önlemlerinin eksikliğinden dolayı meydana gelen önlenebilir ölümcül iş kazalarının artarak devam etmesine neden olmuştur. Özel sektör firmaları tarafından sürekli maaşlı işçi çalıştırmak yerine mümkün olduğu durumlarda sosyal sigorta priminin çalışan kişinin kendisi tarafından ödeniyor olması nedeni ile serbest çalışanın tercih edilmesi yaygın bir durum olmuş, bu sayede çalışanın firmaya maliyeti daha düşük olurken, iş akdine son verilmesi de kolay hale gelmiştir. Diğer taraftan bu eğilim, tam zamanlı istihdam açısından işsizliği arttırırken; serbest çalışan sayısını da yükselmektedir. Serbest çalışan kişinin tam zamanlı istihdam edilen bir çalışan ile kıyaslandığında daha az kazandığı, sosyal güvenlik, hastalık ve yıllık tatil gibi haklarının olmadığı ve bunların iş piyasasında serbest çalışanların önemli

bir yer kapladığı İngiltere'de günümüzde de çözüm bekleyen sorunlar olarak tartışıldığı tespit edilmektedir.

Thatcher zamanında, eğitime gereken önem verilmezken,ilkokullardan başlamak üzere yapılan mali kaynak kısıntısı eğitimin temel sorunlarından biri olmuş ve özellikle üniversitlerde kaynak dağılımının üniversitelerin başarı ve verimlilik oranına göre yapılması, okulların kendi bölümleri içinde ve de okullar arası rekabetin ön plana çıkarılarak üniversitelerin akademik kurumlar olduğunun göz ardı edilmesi eğitimin olduğu kadar, bilimsel ve akademik çalışmaların da sekteye uğramasına yol açmıştır. 1989 yılında hayata geçirilen ve isteyen herkese eğitim fırsatı sunduğu savunulan "öğrenci kredisi"nin günümüzde mezun olan gençlerin borç yükü [6] ile hayata başlamalarına neden olduğu tartışılmaktadır. *"Institute of Fiscal Studies (Mali Çalışmalar Enstitüsü)'e göre öğrenci kredilerinin faiz oranının % 6.1'e yükselmesi ile İngiltere'de öğrenciler yaklaşık 50.800 sterlin borçla mezun olmaktadırlar".* Raporun hazırlayıcısı Chris Belfield faiz oranının çok yüksek, hatta cari faiz oranı ile kıyaslandığında bile çok yüksek olduğunu belirtmektedir. Faiz oranındaki artışın ve öğrenci katkı payının yıllık 9.250 sterline çıkmasının tüm mezun olanlar için kredi tutarını yükselttiği, ancak en fakir olanların 57.000 sterlinin üstündeki tutarla en çok borca sahip olduğu tespit edilmektedir (Coughlan, 2017). Dolayısı ile uygulanan faiz oranının yüksekliği neoliberalizmin eğitim alanına negatif ayrımcılığa varan yaklaşımını ortaya koyarken, gelir katmanları arasındaki fırsat eşitsizliğini de bir kez daha su yüzüne çıkarmaktadır.

Thatcher döneminde başlayan sağlık alanındaki dönüşüm, NHS'in uzun dönemli olarak yeniden yapılandırılması planını ortaya çıkarmış, diğer alanlarda olduğu gibi sağlığın da özel sektörün karlılık, verimlilik hesaplarına göre şekillendirilmesi, hizmetlerin özelleştirilerek taşeron firmalara yönlendirilmesi ile devam etmiş, merkezi NHS'in gücü ve yetki alanı daraltılmış, "General Practice" olarak bilinen semt merkezli sağlık ocaklarına kaynak aktarımı arttırılmış, sağlık ocakları ve hastanelerin birbiri ile

[6] Öğrenci kredisi, mezun olunduktan sonra krediyi 1.9.2012'den önce almış olanlar için yıllık 17.775 sterlin; 1.9.2012'den sonra alan için 21.000 sterlin üzerinde gelir sağlanan bir iş bulunduktan sonra ödenmektedir. ("Repaying your student loan", Tarihsiz)

rekabet ettiği kurumlar haline geldiği bir yapı ortaya çıkarmıştır. 1982'den itibaren hayata geçen bu değişikliklerin sağlık hizmetlerini kalitesizleştireceğini öne süren doktorlar, hemşireler, sağlık sektörü çalışanları ve sendikalar ile hükümet arasında gerginlikler yaşanmıştır. Günümüzde de sağlık alanında yapılan ve yapılmak istenen mali kesintiler, sağlık sektörü çalışanlarına yönelik ücret politikaları geniş çaplı protestolara neden olmaktadır.

1.5.Thatcher İktidarları Sürecinde Meydana Gelen Önemli Sosyal Olaylar:

1.5.1. 1981 İsyanı (Ayaklanmaları)

İngiltere tarihine "1981 Ayaklanmaları" olarak geçen olaylar, işsiz sayısının büyük bir bölümünün özellikle siyah ve Asyalı göçmen nüfusdan oluşmasının bu kesimde yarattığı huzursuzluk ve özellikle siyah göçmenlerle polis arasındaki gerginlikler sonucunda Londra başta olmak üzere Birmingham, Leeds, Liverpool gibi şehirlerde çıkan ayaklanmaların giderek siyah göçmenler ile bu ayaklanmaları bastırmak için özel donanıma sahip polisin çatışmasına dönüşmüş olmasıdır.

Nunn'un belittiğine göre 1981 isyanlarına ilişkin basın sunumu "zapt edilemez kalabalık" imajına vurgu yapmaktadır. Magazin gazeteleri özellikle gençliğin başına buyrukluğuna ve disiplinsizliğine ilişkin nefret ve korku hikayelerini ortaya koyarken, ifade edilen korkuların ırka ve jenerasyona ilişkin olduğu, okurlara "siyah genç"in sosyal kontrolü reddeden, ürkütücü gücünü açığa vuran kabus imajının sunulduğunu bildirmektedir. Şehirsel ve ticari ortamın önemli olduğunu belirten Nunn, sokaklardaki "siyah genç"in ya da yakılan ateşe karşı camları kırılmış dükkanları yağmalarkenki gölgesinin Brixton'un, Wood Green'in ya da Toxteth'in hazır görseli haline geldiğini ifade etmektedir (Nunn, 2002: 116).

Bu olaylarla ilgili kamu soruşturmasını yürüten Lord Scarman'ın hazırladığı raporda, ayaklanmalara Britanya'nın şehir merkezlerini etkileyen ciddi ekonomik ve sosyal problemlerin neden olduğu belirtilmekte; olaylara müdahale sürecinde polis ve hükümet eleştirilirken, isyancı kesimin şiddetinin hiçbir şekilde mazur görülmediği de

eklenmektedir. 300 kişinin üzerinde yaralının olduğu, 83 iş yeri ve 23 aracın hasar gördüğü ayaklanmaların yol açtığı maddi zararın 7.5 milyon sterline vardığının belirtildiği rapor, ırksal dezavantajların İngiliz yaşamının bir gerçeği olduğunun açıkça altını çizmiştir. Lord Scarman zabıta hizmetlerinin yeni bir ivme kazanması ve etnik azınlıklardan daha fazla insanın bu görevlerde değerlendirilmesinin gerektiğini belirtirken; hükümete de ırka dayalı dezavantajları sonlandırmasını ve özellikle genç siyah erkeklerin orantısız bir şekilde yüksek olan işsizliğini ortadan kaldırmak için mücadele etmesini tavsiye etmiştir ("1981: Brixton riots report blames racial tension", 1981).

Avam Kamarasında (14 Nisan 1981) Thatcher'a yüksek işsizlik oranı, sosyal mahrumiyet ve eşitsiz barınma olanaklarının isyanların meydana geldiği yerlerde polis ile topluluk arasındaki gerilimin tırmanmasına katkı sağlayıp sağlamadığının sorulduğunu belirten Nunn, Thatcher'ın bunu düz bir şekilde reddederek işsizliğe ilişkin hiçbir şeyin bu isyanları haklı çıkaramayacağını, problemin disiplin eksikliğinden ve insanoğlunun günahkarlığından kaynaklandığını ifade ettiğini bildirmektedir (Nunn, 2002: 118).

Bilindiği üzere Thatcher suçu günah olarak değerlendirmekte ve bu günahın da insanın doğasından kaynaklandığı düşünmektedir.

Soruna çözüm odaklı yaklaşımların sınırlı olmasından ve polis teşkilatının siyah nüfus ve diğer etnik unsurlarla ilgili olaylara müdahale yaklaşımlarında gerekli iyileştirme çalışmalarının yapılmamasından ötürü 1985 yılında önce Birmingham'ın Handsworth adlı bölgesinde, daha sonra da Londra'nın Brixton ve Broadwater Farm bölgelerinde tekrar isyanlar çıkmıştır. Handsworth'deki ayaklanmaların sebebi siyah bir adamın polis aramasından sonra gözaltına alınması iken; Brixton ve Broadwater Farm'da çıkan isyanların nedeni polisin ev araması sırasında Brixton'da bir siyah kadını vurması, Broadwater Farm'da da yine ev araması sırasında siyah bir kadının kalp krizi geçirerek ölmesidir. Bu olaylar ve bunlara bağlı çıkan ayaklanmalarda bir polis memuru ve bir foto muhabiri olmak üzere beş kişinin öldüğü, pek çok kişinin yaralandığı bilinmektedir. Her üç ayaklanmada da çok sayıda arabanın yakıldığı, hırsızlık ve

yağmalama olaylarının yaşandığı, dolayısı ile maddi bilançonun da yüksek olduğu; diğer taraftan polis ile etnik kökenli nüfus arasındaki gerilim ve çatışmanın da derinleştiği açıktır.

1.5.2. Açlık Grevleri:

Önceden var olan siyasi statülerinin kendilerine iade edilmesini ve 1980 yılında yapılan açlık grevinde talep edilen ama yerine getirilmeyen 5 şartın (kendi kıyafetlerini giyme, hapishane işi yapmama, diğer mahkumlarla özgürce arkadaşlık etme, eğitici ve eğlendirici uğraşlar organize etme, haftada bir ziyaretçi, mektup ve paket kabul etme) yerine getirilmesini isteyen mahkumların taleplerine, Thatcher hükümetinin yanıt vermemesi ve mevcut fiziki koşullarında herhangi bir değişiklik olmaması sonucu çoğu IRA üyesi bir kısım tutuklu 1981 yılının Mart ayında -tıpkı 1980 yılında olduğu gibi- yeniden açlık grevi başlatmıştır.

Thatcher'ın açlık grevlerine yaklaşımını gösteren ifadeler aşağıdaki gibidir:

> "Bu teröristler toplumun huzurunu bozma kararlılıklarını her yola taşıyacaklar. Siyasi statü dedikleri arayış içinde Maze Hapishanesi'nde bir kez daha açlık grevi görüyoruz. Siyasi cinayet, siyasi bombalama, siyasi şiddet diye bir şey yoktur. Sadece cinayet suçlusu, bombalama suçlusu ve şiddet suçlusu vardır. Bu konuda taviz vermeyeceğiz. Siyasi statü olmayacaktır"("Speech in Belfast", 1979).

Thatcher Hükümeti'nin tavizsiz tavırları sonucunda açlık grevleri 1981 yılı Ekim ayına kadar devam etmiş ve bu süreçte 10 mahkumun açlık grevinde hayatını kaybetmesi ile sonuçlanmıştır. Bu mahkumlardan ilk hayatını kaybeden Bobby Sands, ölümünden çok kısa bir süre önce 9 Nisan 1981 tarihinde Fermanagh ve Güney Tyrone Bölgesi'nden bağımsız milletvekili seçilerek parlamentoya girmiştir ("Bobby Sands MP", tarihsiz). Çok sayıda insanın katıldığı bir cenaze töreni ile son yolculuğuna uğurlanmış olan Bobby Sands, gençliği, mücadeledeki kararlılığı ve parlamentoya girerek göstermiş olduğu siyasi başarı ile Kuzey İrlanda Bağımsızlık Savaşı'nın sembolü haline gelmiştir. Halen Belfast şehrindeki binaları kaplayan ve geçmişi günlük yaşamın ayrılmaz bir parçası haline getiren, çatışmaların en şiddetli yaşandığı yıllara ait

duvar resimleri arasında kuşkusuz Bobby Sands'in portresi en dikkat çekici olanlardan biridir.

Şekil 1- Bobby Sands Portresi **Şekil 2**- Açlık Grevinde Ölenler

Cumhuriyet yanlısı 10 mahkumun hapishanede hayatını kaybetmesi ve grevi devam ettiren bazı mahkum yakınlarının zorla besleme kararı vererek grevcilerin rızası dışında eylemi sonlandırma girişimleri sonucunda 3 Ekim 1981'de açlık grevi son bulmuştur. Açlık Grevleri süresincemahkumlara destek verenler ile polis ve karşıt görüşlüler arasında ölümcül çatışmalar ve bombalama eylemleri yaşanmış; bunlar sonucunda ellinin üzerinde insan hayatını kaybetmiştir.

Açlık grevleri, Cumhuriyetçi mahkumların talepleri açısından "politik statü hakkı" elde edememeleri dolayısı ile kısmen başarıya ulaşmış olup, beş temel taleplerinden kıyafet özgürlüğü, diğer mahkumlarla özgürce arkadaşlık etme ve ziyaretçi sayısında artış gibi kazanımlara yol açmıştır.

"6 Ekim 1981 tarihinde Kuzey İrlanda'dan sorumlu Bakan James Prior, mahkumların artık kendi kıyafetlerini giyebileceklerini; önceden var olup kaydedilmiş olan cezaların yarıya indirimi uygulamasının tekrar eski halini alacağını duyurmuştur" (Gillespie, 2008: 125).

1981 Açlık Grevi, Kuzey İrlanda Sorunu'nda önemli bir dönüm noktası teşkil etmektedir. Talepler açısından kısmi başarı elde eldilmiş olsa da, Kuzey İrlanda

bağımsızlık hareketinin uluslararası boyutta bilinmesine ve destek kazanmasına neden olmuş; ayrıca IRA'ya, Sinn Fein'e ve Cumhuriyetçilere olan desteğin artmasını sağlamıştır.

1.5.3. Maden İşçileri Grevi:

Thatcher Döneminin en önemli grevlerinden biri olarak bilinen Madenci Grevleri 1984 yılında kar getirmeyen kömür madenlerinin kapatılması kararına karşılık oluşan bir direniş eylemidir. Grev, Ulusal Kömür Kurulu'nun kar getirmeyen kömür madenlerini kapatma noktasındaki kararlığı ve buna karşılık grevci maden işçilerinin de işlerini geri almak için eylemlerine devam etme noktasındaki dirençleri nedeni ile bir yıl süresince devam etmiştir.

Berlinski tarafından *"Scargill tam olarak kendini adamış bir Marxist'tir"* (Berlinski, 2008:188) diyerek tanımlanan Arthur Scargill'in 1981 yılında başkanlığına geldiği National Union of Mineworkers (Maden İşçileri Ulusal Sendikası)'ın olası grev kararına karşılık Thatcher daha önceki grev deneyimleri doğrultusunda gerekli gördüğü önlemleri almıştır.

Thatcher'ın daha önce İngiliz Çelik Kuruluşu'nun başına getirdiği ve burada başarı sağlayan etkili serbest piyasa savunucusu Ian MacGregor'u 1983 yılı Eylül ayında Ulusal Kömür Kurulu'nun başkanlığı görevine getirdiğini belirten Evans, hükümetin kömür depolayarak ve gerektiğinde ithal edilmek üzere yurt dışı kömür kaynaklarından emin olmaya çalışarak anlaşmazlık olasılığına karşı kendini dikkatlice hazırladığını dile getirmektedir (Evans, 2004: 39).

Retain, 1984 yılı Mart ayında Scargill'in madencileri greve çağırdığından ancak grev kararını vermeden önce tıpkı önceki bölgesel grev oylamasında olduğu gibi olumlu sonuçlanmayacağını düşündüğü için işçiler arasında gizli oylama yapmadığından bahsetmektedir. Oylamayı yapmaktan kaçınan Scargill, bazı bölgelerdeki militan madencileri grev yapmaya ve o bölgede çalışmak isteyenleri engellemeye ikna etmiştir. Grevci gruplar jeneratörlerden kömür elde edilmesini durdurmak için elektrik santrallerine doğru yayılmayı salık verirken, diğer grev

gözcülerinin halen faaliyette bulunan madenlere gittiğini ve grevci madencilerle grev karşıtı madenciler arasında şiddet eylemlerinin patlak verdiğini sözlerine eklemektedir (Retain, 2003: 62).

Mart 1984'de Ulusal Maden Kurulu'nun İngiltere'de 20 madeni kapatacağını ve dolayısı ile 20.000 kişinin işini kaybedeceğini açıklaması ile 187.000'den fazla madenci greve gitmiştir ("The Miners' Strike Revisited", 2004).

Ancak bu katılıma rağmen grevler tam anlamıyla kolektif bir eylem olmaktan uzak kalırken; Scargill'in izlediği yol ve özellikle de grev için gizli oylama yapılmamış olması nedeni ile grevler İşçi Partisi'nden destek görememiş; işsizliğin hat safhada olması nedeni ile diğer işçi sendikalarının da desteğini alamamış; gerek hükümetin grev kırma yönündeki ikna faaliyetleri ve gerekse sendikalara ilişkin yasal düzenlemelerde yaptığı değişiklikler sonucu kendini güvende hissetmeyen işçilerin iş kaybetme korkusu gibi nedenlerle özellikle kapanmayan maden ocaklarındaki madenciler greve katılmak istememiştir. Durum böyle iken, grevler kamuoyunun sempatisini kazanmak bir yana çıkan şiddet eylemlerinin grev karşıtı medya faaliyetleri ile birleşmesi sonucunda insanların belleğinde kamunun huzurunu bozmaya yeltenen antipatik bir eylem olarak yer etmiş ve onay görmemiştir. Oylama yapılmaksızın başlayan grevde şiddet eylemleri nedeni ile haksız fiilden doğan zarar söz konusu olduğu için 1984 Sendika Yasası'na göre söz konusu koşullar altında sendikanın dokunulmazlığı kalkmış olup; polisin yasalar doğrultusunda greve müdahalesi oldukça sert ve ivedi olmuştur.

Grevcileri caydırmak için de çeşitli teşvik ödemelerine başvurulmuştur. Blundell, Ulusal Kömür Kurulu'nun grev yapan madencilere 19 Kasım Pazartesi'den itibaren işlerine dönmeleri halinde cömert Christmas ikramiyeleri vereceğini belirten bir posta gönderdiğini ifade etmekte ve her gün artan sayıda işe dönüşlerle birlikte Ocak ayı başında çalışan madenci sayısının 75.000 olduğunu, Şubat ayı sonunda da iş başında olanların sayısının grevde olanların sayısını geçtiğini ve 3 Mart'ta Ulusal Madenciler Sendikası'nın oylama yaparak işe dönüş için karar verdiğini açıklamaktadır. Bu sayede Thatcher'ın güç kazanmak için sendikanın yanında olması gerekliliği efsanesini

yıktığını ve böyle yaparak herkesin kendi sendikasını iyileştirmesi için ılımlı sendikacılığı her yerde teşvik ettiğini sözlerine eklemektedir (Blundell, 2008: 123).

Bir yıl boyunca süren grev sonunda, grev öncesinde hem yasal hem stratejik hem de tedarik boyutunda tüm önlemleri almış olan Thatcher'ın sistemli uygulamaları ve kararlığı galip gelmiştir; grevci maden işçileri ve de Ulusal Maden İşçileri Sendikası mağlup olmuştur. Ciddi ölçüde saygınlık kaybeden Ulusal Maden İşçileri Sendikası, Evans'ın belirttiğine göre 1979 ile 1986 yılları arasında % 72 oranında üyesini kaybetmiştir (Evans, 2004: 40).

Grevin başarılı olamaması, hükümetin maden ocaklarına yönelik politikalarını güçlendirmiş ve hızla kapanan ocaklar dolayısı ile temel geçim kaynağının madencilik olduğu kasaba ve şehirler merkez olmak üzere ülke genelinde birçok insan işsiz kalmıştır. Diğer taraftan çok acı deneyimler yaşanmış; grevi savunanlar ile savunmayanlar arası ölümcül sonuçlara varan çatışmalar; polis ile grevici madenciler arasındaki arbede temel olarak toplumu bölmüş, toplum ile güvenlik güçleri arasındaki güveni zedelemiştir.

Thatcher Dönemi'nin sosyal olgu ve olaylarına çalışmanın son bölümü olan film incelemeleri ile birlikte tekrar yer verilecektir.

2. BÖLÜM

İNGİLİZ SİNEMASI VE THATCHER

2. BÖLÜM
İNGİLİZ SİNEMASI VE THATCHER

Bu bölümde İngiliz Sinemasının İngiltere'de sinemanın başlangıcından Margaret Thatcher'ın iktidara geldiği yıllara kadar olan gelişim sürecine sosyal içerikli filmler ve sosyal gerçekçi akımlar çerçevesinde genel olarak yer verilecek olup; Thatcher iktidarı ile birlikte sinemada meydana gelen değişiklikler incelenecektir. Çalışmanın 1. Bölümünde ele alınmış olan Thatcher politikaları ve bu politikaların yarattığı ekonomik, politik ve sosyo-kültürel dönüşümün sinemaya olan etkileri araştırılacaktır.

2.1. İlk Yıllar ve Hollywood ile Rekabet

İngiltere'de sinemanın tarihçesi ondokuzuncu yüzyılın sonlarına kadar geriye gitmektedir. İlk İngiliz filmi, aynı yıl ilk film makinesini de icat etmiş olan Robert W. Paul'un yönetmenliğini yaptığı 1896 yılında çekilmiş *Rough Sea at Dover* (Dover'da Dalgalı Deniz) adlı kısa filmdir. Bundan sonra da oldukça çok sayıda kısa film çekilmiştir. İngiltere'de sinemanın ortaya çıkmaya başladığı bu yıllarda Robert W. Paul ile birlikte George A. Smith, James Williamson ve Cecil Hepworth adlı yönetmenler sektörün yerleşmesi ve gelişmesi açısından önemli rol oynamışlardır. "Brighton Okulu" üyesi olan ve dış çekim olanaklarının elverişliliği açısından ilk yıllarda İngiltere'nin film üretim merkezi haline gelen Brighton'da yerleşik olan bu yönetmenler, biçimsel olarak kurgu, paralel kesme, kaydırma, kameranın takipte olması, son an kurtuluşu gibi önemli yenilikleri sinemaya kazandırırken; içeriksel olarak da, Nilgün Abisel'in belirttiği gibi dış mekanda çekim yapma alışkanlıkları ve de büyük çoğunluğu alt tabakadan olan izleyicilerin filmlerde kendini bulabileceği madenci, mahkum, yankesici gibi karakterlere yer vermeleri nedeni ile ileriki yıllarda İngiliz Sineması'nın belgeselci geleneğinde kendini iyice gösterecek olan toplumsal sorumluluk yaklaşımının ilk örneklerini oluşturmuşlardır. Bu sinemacıların en yaratıcılarından olarak bilinen ve 1903 yapımı *Alice in Wonderland* (Alis Harikalar Diyarında) ile 1905 yapımı *Rescued by Rover* (Rover'in Kurtarışı) adlı filmlerin yönetmeni olan Hepworth, 1897 yılında ilk sinema kitabı olan *Sinematografinin ABC*'sini yazmış ve 1910 yılında Viva-Phone adlı

ilkel bir ses kayıt sistemi geliştirmiş; sinema endüstrisinin kuruluşuna önemli katkılar sağlamıştır (Abisel, 1989: 23-24-25).

1902 yılında İngiltere'nin ve dünyanın ilk film stüdyosu olarak Will Barker tarafından kurulan ve halen faaliyette olan Ealing Stüdyoları'nı ("Ealing Studios", tarihsiz) 1913'de kurulan Twickenham Stüdyoları takip etmiş ve 1920'ler ile 1930'larda açılan stüdyo sayısında artış olduğu gözlenmiştir.

İngiliz Sineması ilk dönem sıkı sıkıya tiyatro geleneğine bağlı kalmakla eleştirilmekte ve bu nedenle seyircinin ilgisinin Amerikan filmlerine kaydığı düşünülmektedir. Bununla birlikte ilk dönem filmlerinin genelde komedi türünde olduğu da bilinmektedir.

İngiltere'de sinema alanında ilk yasal düzenleme, 1909 yılında hayata geçen Sinema Yasası "Cinematograph Act 1909" olmuştur ve bu yasa ile ruhsatlandırma sistemi yürürlüğe girmiştir. Sinema sahiplerinin tabi olduğu ruhsatlandırma sistemi, sinema binalarının ve de izleyicilerin güvenliğinliğinin garanti altına alınması adına uygulamaya koyulmuştur ("Cinema Legislation", tarihsiz).

İngiliz Sineması 1910'dan 1915'e kadar önemli bir gelişme gösterip endüstrileşmeye başlamış olsa da, ucuz Amerikan filmleri ile rekabette pek başarılı olamamış; ülkede var olan sinema sayısı halkın yeni eğlence aracına olan ilgisi nedeni ile giderek artmışsa da, bu yıllarda sinemalarda gösterilen filmlerin çoğunluğu Amerikan yapımı filmler olmuştur.

Bu durumun oluşmasında en önemli nedenin Amerika ve genel olarak Britanya arasındaki film yapım maliyetleri arasındaki fark olduğu bilinmektedir. Ucuz Amerikan filmleri İngiltere'de İngiliz filmlerinden daha çok gösterim imkanı bulmuş ve de bu sayede daha çok izleyici ile buluşabilmiştir. Birinci Dünya Savaşı ile birlikte bu durum iyice pekişmiş, Amerikan Sineması, -diğer Avrupa ülkeleri de göz önüne alındığında- genel olarak neredeyse rakipsiz kalmıştır. Birinci Dünya Savaşı sonrasında ise İngiltere'de gösterilen yerli yapımı filmlerin oranı Amerikan filmleri karşısında ciddi oranda gerilemiştir.

Bu dönemde -farklı isimlerle de olsa şu an halen varlığını sürdüren- Vitagraph (Warner Brothers), Famaous Lasky (Paramount), Jury's Imperial (MGM), Goldwyn (MGM), Fox gibi Amerikalı dağıtımcılar İngiltere'de faaliyet gösterirken; İngiliz Sineması'nın da en gelişmiş olan aşaması yapım, yapım sonrası ve dağıtım aşamaları yerine "gösterim" olmuştur. Özellikle 1927'de kurulan İngiliz bağımsız film yapım, dağıtım ve gösterim şirketi olan "Associated British Picture Corporation" (ABPC) ve de 1912'de Fransız Gaumont'un bağlı şirketi olarak kurulup 1922'de bağımsız olan "Gaumont-British Picture Corporation" aracılığı ile yürütülen gösterim işi, yine bu şirketler aracılığı ile ülkenin pek çok sinema işletmesi kazanmasına da yol açmıştır. Bu durumda gösterim işinin o günlerin en karlı alanlarından birisi olmasının da katkısı olduğu tespit edilmektedir (Street, 2009: 8-9).

Amerikan Sineması'nın bu önüne geçilemez yükselişi ile ilgili çeşitli yasal önlemler alınmış olup; 1927'de yürürlüğe giren Sinema Yasası "The Cinematograph Films Act" ve "kota sistemi" ile İngiliz filmleri ile Amerikan filmleri arasındaki büyük gösterim dengesizliği giderilmeye çalışılmıştır.

> "Bu yasa dağıtımcılar ve gösterimciler üzerinde İngiliz filmlerinin elde edilmesi ve gösterilmesi açısından yasal bir zorunluluk oluşturmuştur. İlk yıl dağıtımcıların kotası % 7.5 iken, gösterimcinin kotası % 5 idi (dağıtımcının kotasının daha yüksek olması nedeniyle, gösterimci seçim faktörünü kullanabilecekti). Her iki kota da 1936 yılına kadar % 20 oranına yükseltildi ve yasanın süresinin dolduğu 1938 yılına kadar bu seviyede kaldı. İngiliz filmi, bir İngiliz (şahıs) ya da bir İngiliz firma tarafından yapılmış bir film olarak tanımlandı, fakat tanımlama şirket kontrolünün İngilizler'de olmak zorunda olup olmadığını açıklık getirmezken; sadece şirket yöneticilerinin büyük çoğunluğunun İngilizlerden oluşması gerektiğini, tüm stüdyo sahnelerinin imparatorluk sınırları içinde çekilmek zorunda olduğunu, bir film yapımından doğan işgücü maliyetinin -telif hakkı, bir yabancı erkek oyuncu, kadın oyuncu ya da yönetmene yapılan ödeme hariç tutulmak kaydı ile- en az % 75'inin İngiliz unsurlara ya da İngiltere'de ikamet eden kimselere ödenmek zorunda olduğu belirtilmektedir. Senaryo, İngiliz senarist tarafından yazılmak zorunda idi ve yasa gizli ve blok satışı yıkmaya el atmıştır" (Street, 2009: 9).

Fakat çok geçmeden bu kota sisteminin söz konusu yasada var olan boşluklar nedeni ile amacına hizmet etmediği, Amerikan film şirketlerinin İngiltere'deki yan

kuruluşları ya da şubeleri aracılığı ile İngiliz film piyasasındaki hakimiyetlerini sürdürmüş oldukları görülmektedir.

Sonuç olarak İngiliz Sineması, özellikle Birinci Dünya Savaşından itibaren kendi evinde Amerikan Sineması'nın önüne geçememiştir. Üstelik iyice büyüyen film yapımı, 1930'ların sonlarına doğru duraklamış ve sektör krize girmiştir. Bu durumun en önemli nedeni yukarı belirtildiği üzere Amerikan filmlerinin pazara hakimiyeti iken; diğer nedenler ise üretilen filmlerin para getirmemesi ve de sektörün -1931'de kurulan EMI ve 1937'de kurulan RANK dışında- küçük firmalardan oluşması olarak sıralanmaktadır.

Bu olumsuz gidişata karşın Alfred Hitchcock'un 1929 yılında çektiği ilk sesli film olan *Blackmail* (Şantaj) uluslararası gösterim şansı yakalamıştır. Bunu takiben 1933'de Alexander Korda tarafından çekilen *The Private Life of Henry VIII* (Sekizinci Henri'nin Özel Yaşamı) adlı film de uluslararası izleyiciye ulaşabilmiş ve "en iyi aktör" (Charles Laughton) dalında Oscar'a layık görülmüştür. Büyük oranda United Artist (UA) adlı Amerikan Film Şirketi tarafından desteklenen, Amerika'da ve dünya çapında muazzam gişe hasılatı yakalayan *Sekizinci Henri'nin Özel Yaşamı* adlı filmin başarısının yanlış yorumlandığını belirten Linda Wood, "*çok sayıda İngiliz filminin Amerikan pazarına özgürce erişip erişemeyeceği düşünülmeden filmin gişe karının filmin pahalı doğasına atfedilebileceği ve benzer ölçüde yapılan herhangi bir filmin eşit başarı yakalayacağı sanıldı"* (Wood, 1986, 4) demektedir. Shafer ise, kralı tasvir etme temel düşüncesinin Grierson'un referansta bulunduğu "İngiliz müzik salonunun doğal canlılık ve bayağılık geleneği" ile aynı olduğuna en azından kısmi olarak itibar edilmesi gerektiğini belirtmektedir (Shafer, 1997, 149). Ayrıca her ne kadar Fransız yönetmen Rene Clair tarafından çekilmiş olsa da, bir İngiliz romantik komedisi olan 1935 yapımı *The Ghost Goes West* (Hayalet Batıya Gider) ile Alexander Korda'nın kardeşi Zoltan Korda tarafıdan çekilen 1938 yapımı *The Drum* (Davul) adlı filmlerin Amerika'da dağıtım şansı yakalayarak mevcut durumu istisnai olarak da olsa tersine çevirmiş olmaları dikkate değerdir.

İçerik açısından İngiliz Sineması'nda özellikle Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra gerçekçi eğilimlerin güçlendiği görülmektedir ve bu durum gerek İkinci Dünya Savaşı öncesinde, gerek de savaş sırasında etkili olarak sinemada gerçekçiliği temel alan yönetmenlerin bir araya gelip *İngiliz Belge Okulu* adlı sinema akımını oluşturmasını sağlamıştır.

2.2.İngiliz Belge Okulu

İngiliz Belge Okulu, 1930'lar İngilteresinde İskoçyalı yapımcı-yönetmen John Grierson'un öncülüğünde ortaya çıkmış bir gerçekçi sinema akımıdır. Sinemada ilk belgesel film olarak kabul edilen ve 1922 yılında çekilmiş olan *Nanook of the North* (Kuzeyli Nanok) filminin yönetmeni Robert Flaherty'den etkilendiği bilinen Grierson, Flaherty ve Sovyet sinemacıların gerçekçi çalışmalarından ilham alarak, belgesel sinemayı Britanya'ya taşımıştır. Grierson'un önderliğinde Paul Rotha, Robert Flaherty, Stuart Legg, Basil Wright, Arthur Elton, Edgar Anstey, Alberto Cavalcanti, Harry Watt, Basil Wright, Humphrey Jennings, Stewart McAllistergibi yönetmenlerin de katılımı ile Empire Marketing Board Film Unit (İmparatorluk Pazarlama Kurulu Film Bölümü)'in kurucusu Stephan Tallent'in hükümetten sağladığı mali desteğe de dayanarak İngiliz Belge Okulu, gerçeğe dayalı filmler üretmiştir ("Empire Marketing Board Film Unit", tarihsiz).Bu sayede akım, giderek hem Hollywood Sineması karşısında bir tez oluşturmuş; hem de İngiliz Sineması'nın kendine özgü bir yönelim geliştirmesini sağlamıştır.

Grierson, belgesel sinemanın temel ilkelerini aşağıdaki şekilde açıklamaktadır:

i. Sinemanın çevrede dolaşma, yaşamın kendisini gözlemleme, yaşamın kendisinden seçme kapasitesinden, yeni, canlı bir sanat biçiminde yararlanılabileceğine inanıyoruz. Stüdyo filmleri büyük ölçüde bu perdeyi gerçek dünya üzerinde açma olasılığını görmezden gelir. Yapay arka planlara dayalı uydurma öyküler çekerler. Belgesel ise yaşayan sahneyi, yaşayan öyküyü çeker.

ii. Özgün ya da yerli oyuncu ve sahnenin, modern dünyanın sahnede canlandırılmasına daha iyi rehberlik edebileceğine inanıyoruz. Bunlar sinemaya daha büyük bir araç kaynağı sağlar. Milyonlarca görüntüye egemen olacak güç sağlar. Gerçek dünyanın, stüdyo

> anlayışının canlandırabileceğinden, stüdyo mekanikçisinin yaratabileceğinden daha karmaşık, daha şaşırtıcı olaylarını yorumlama gücü verir.
>
> iii. Ham malzemeler arasından alınma böyle gereçlerin, öykülerin uydurma konulardan daha incelikli (felsefi anlamda daha gerçek) olabileceğine inanıyoruz. Kendiliğinden eylemin perdede özel bir değeri vardır. Sinemanın, geleneğin şekillendirdiği ya da yıpranarak düzleşen hareketi yenilemekte olağanüstü bir gücü vardır. Gelişigüzel dörtgeni, eylemi özellikle açığa vurur; uzay ile zaman içinde en yüksek görünüşü kazandırır ona. Buna belge filmin, stüdyonun üstünkörü işleyişi ile zambak elli büyük şehir oyuncularının yorumlarıyla varılamayacak bir bilgi içtenliğini gerçekleştirebileceğini de ekleyin"(Grierson, 1966: 145).

Sinemanın gerçekle ilgilenmesi gerektiğini savunan Grierson'ın ilk filmi 1929 yılında çektiği *The Drifters* (Balıkçı Tekneleri)'dir. Büyük başarı yakalayan bu filmde Grierson, balıkçıların yaşamını incelerken doğal yaşamın gerçekliği üzerine odaklanmış ve bunu yansıtırken estetiği de ön planda tutarak gerçeklikle sanat arasında bir uyum yakalayabilmiştir. *Balıkçı Tekneleri*, Grierson ile birlikte aynı zamanda İngiliz Belge Okulu'nun da ilk filmidir. Bu filmin başarısından sonra İmparatorluk Pazarlama Kurulu (EMB) Film Bölümü çatısı altında biraraya gelen aralarında Grierson'un belgesel türün öncüsü olarak kabul ettiği bilinen ve ABD'den İngiltere'ye yerleşmiş olan Flaherty'nin de bulunduğu belge sinemacılar, 1930'ların sonlarına kadar pek çok filme imza atmışlardır.

İmparatorluk Pazarlama Kurulu'nun, filmlerin finansmanını üstlenmesinin nedeni "propoganda"dır. Modern Britanya imajının çizilmesi ve yerleşmesi için sinemanın yardımına ihtiyaç duyulmuştur. İmparatorluk Pazarlama Kurulu gibi Grierson da sinemanın propoganda gücünün farkındadır. Bu açıdan sokaktaki adamdan her konuda bilgi sahibi olmasını beklemenin, ondan çok şey istemek olduğu düşüncesi ile yapılması gerekenin modern dünyanın karmaşıklığına uygun ve demokrasinin gereklerini karşılayabilecek yeni bir eğitim sistemi geliştirmek olduğunu söylemekte ve modern eğitim yöntemi derken, aslında pratik bir bilgilendirme yöntemi olan "propoganda"dan bahsetmekte ve şöyle devam etmektedir; "*Propoganda ile okullardaki insanların ufkunu genişletebilir, her bireye yaşamında ve işinde hizmet etme onuruna*

sahip olduğu topluma ilişkin yaşayan bir kavram verebiliriz ve etkin bir yurttaş olmasını sağlayarak yaşamını aydınlatabiliriz" (Coşkun, 2003: 137).

İngiliz Belge Okulu'nun en az Grierson kadar bilinen bir ismi olan Paul Rotha, belgecilik yönteminin kendine özgü bir film türü, öykülü filmin eğlence motiflerinden amaç ve biçim bakımından tamamen farklı olan toplumsal duygu ve felsefi düşüncenin bir yorumu olarak, çoğunlukla toplumbilimsel, siyasal ve eğitimsel koşullar sonucu varlık kazandığını belirtmektedir. Aslına bakılırsa belgesel filmin "propoganda"işlevini özellikle ön plana çıkaran kişi Rotha'dır ve bu bağlamda propoganda amacı ile birleşen belge film yöntemini, çağdaş düşüncenin her yönünü anlaşılır kılmak ve düzene sokmak için başvurulabilecek eşsiz bir yöntem olarak değerlendirmektedir (Rotha, Road ve Griffith, 1952: 105).

Belgeselcinin birincil vazifesinin halkı ve onun sorunlarını, istihdamını ve hizmetlerini yine halkın gözleri önüne sermek için kitleyi inandırma sanatındaki ustalığını gösterebileceği olanaklar bulmak olduğuna inanan Rotha, belge filmin işlevini aşağıdaki şekilde özetlemiştir.

> "Onun işi halkın bir yarısını öbür yarısına tanıtmak, çağdaş toplumun bütününü kapsayan daha derin ve daha entellektüel bir toplumsal çözümleme getirmek, güçsüzlüklerini araştırmak, olaylarını kaydetmek, deneylerini dramatize etmek ve toplumun egemen sınıfı arasında daha geniş ve daha içten bir anlayış yaymaktır. Bence o birtakım sonuçlar aramaz, fakat sonuçların çıkarılabileceği bir durumun bildirisini yapar"(Rotha, Road ve Griffith, 1952: 115).

Her ne kadar başlarda İngiliz Belge Film Okulu'nda yer almış ve de bu akımı etkilemiş olsa da Rotha, bağımsız karakteri ve bireysel çalışmaya daha yatkın olması nedeni ile İngiliz Belge Film Okulu ile birlikteliğine uzun süre devam edememiş, hatta ilk filmini çekmeden akımdan ayrılmıştır. Dolayısı ile akımı düşünsel olarak etkilemiş olsa da, yönetmenin filmlerini İngiliz Belge Okulu çalışmaları içinde değerlendirmek mümkün olmamaktadır. 1930 yılında yayımladığı *The Film Until Now (*Şimdiye Kadar Film*)* adlı kitabından sonra Rotha, İmparatorluk hava yolları için uçak yapımını konu alan ilk filmi *Contact* (Bağlantı)'ı 1933 yılında çekmiştir. Bunu 1934 yılında çektiği *Rising Tide* (Yükselen Gelgit) adlı film izlemiştir. 1935 yılında hem yolcu gemisi

yapımını gözler önüne seren *Shipyard* (Tersane) adlı filmi, hem de işçi sınıfının yaşamsal haklarını konu alması dolayısı ile sosyo-politik bir nitelik taşıyan ve bu nedenle diğer filmlerinden ayrılan *The Face of Britain* (Britanya'nın Yüzü) adlı filmi çekmiştir.

EMB'nin sinemanın propoganda gücünden faydalanma istemi doğrultusunda -kendi bünyesindeki- Film Birimi aracılığı ile filmlere yönelik mali desteği neticesinde İngiliz Belge Okulu yönetmenleri, EMB Film Birimi'nin kapandığı yıl olan 1933'e kadar 200 civarında film üretmişlerdir. Bu dönem çekilen filmlere örnek vermek gerekirse; Basil Wright'ın köy, kırsal imajını modernize ettiği 1931 yapımı *The Country Comes to Town* (Köy Kente Geliyor) ve 1932 yapımı *Lumber* (Kereste) adlı filmleri, Arthur Elton'ın ikisi de 1931 yapımı *Shadow on the Mountain* (Dağdaki Gölge) *ve Upstream* (Nehir Yukarı*)*, Stuart Legg'in 1931 yılında çektiği *New Generation* (Genç Kuşak), Robert Flaherty'nin 1932 yılında çektiği *Industrial Britain* (Endüstri Ülkesi İngiltere), Edgar Anstey'in ikisi de 1933 yapımı olan *Unchareted Waters* (Keşfedilmemiş Sular) *ve Eskimo Village* (Eskimo Köyü) adlı filmleri sıralanabilir.

EMB Film Birimi kapandıktan sonra İngiliz Belge Film Okulu çalışmalarına General Post Office (Genel Posta İdaresi)'in yine Stephan Tallent tarafından 1933 yılında kurulmuş olan Film Birimi bünyesinde devam etmiştir. Bu dönem Basil Wright ve Harry Watt'ın çalışmaları ön planda yer almaktadır. Wright'ın 1934 yılında çektiği *Song of Ceylon* (Seylon Türküsü) ve de Harry Watt ile birlikte yönettiği 1936 yapımı *Night Mail (*Gece Postası) adlı filmleri dönemin önemli filmleri olmuşlardır. Robert Knox'un 1680 tarihli kitabından uyarlama olan ve Pazarlama Kurulu'nun Seylan Çayı Pazarlama Bölümü için çekilen *Seylon Türküsü*; İngiltere'nin sömürgesi olan ve 1972 yılına kadar Seylon olarak bilinen Sri Lanka'da yerlilerin İngilizler için çay üretme faaliyetini sergilerken, bunun yanı sıra doğa manzaraları eşliğinde yöreye ait kültürel ve dinsel yaşantı ile ilgili otantik detaylar sunmaktadır. Filmde görüntülerle sesin yakaladığı uyumda, filmin ses yönetmenliğini yürüten yine Belge Film Okulu'nun özellikle ses alanında yetkin önemli bir üyesi olan Brezilya'lı belge film yönetmeni Alberto Cavalcanti'nin katkısı önemli ölçüdedir. Yine ses yönetmenliğini Cavalcanti'nin yaptığı ve John Grierson ile Stuart Legg'in de yapımına katkıda

bulunduğu kolektif bir film olan *Gece Postası* ise Londra- İskoçya arasında dağıtım yapan bir posta trenini konu almaktadır. Ticari başarı elde eden *Gece Postası*, aynı zamanda Belge Film Okulu'nun da en bilinen filmlerinin başında yer almaktadır.

Bu dönemde Grierson'un çabaları sonucu belgesel akımın ilk kadın yönetmenlerinden olan Evelyne Spice ilk filmi 1933 yapımı bir kırsal yaşam serisi olan *Spring on the Farm* (Çiftlikte Bahar)'ı çekmiştir. Daha sonra 1934'de *Weather Forecast* (Hava Durumu), 1936'da Kanada'nın kuzeyindeki yaşamı sergilediği *Prairie Winter* (Bozkır Kışı) ve 1937 yılında *Calender of the Year* (Yılın Takvimi) adlı filmini çekmiştir. Telekomünikasyonun günlük yaşantı üzerindeki önemini vurgulayan bu filmden sonra 1937 yılında *Around the Village Green* (Yeşil Köyün Etrafında) ve *Job in a Million* (Milyonda Bir İş), 1938 yılında *Sydney Eastbound* (Doğu Sidney) ve *Birth of the Year* (Yılın Doğumu), 1940 yılında da *By Their Own Strenght* (Kendi Güçleri Sayesinde) ve *New Horizons* (Yeni Ufuklar) adlı filmlerini çekmiştir. Spice'ın filmlerinin ayırd edici yönü kadınların günlük yaşamından ve iş yaşamından kesitler taşıyor olmalarıdır.

Yine Grierson'un etkisi ile sinemaya adım atan diğer iki kadın yönetmen de bizzat Grierson'un kız kardeşleri olan Ruby ve Marion Grierson'dur. Marion, 1935 yılında *Beside the Seaside* (Sahilin Yanında) ve 1937 yılında *Around the Village* (Köyün Etrafında) adlı filmleri çektikten sonra film kariyerini noktalarken; Ruby ilk üç filmi olan 1936 yapımı *London Wakes Up* (Londra Uyanır) ve *Today and Tomorrow* (Bugün ve Yarın) ile 1937 yapımı *Today We Live* (Yaşadığımız Bugün)'ü Paul Rotha ile birlikte çektikten sonra 1938 yılında hayvanlarla ilgili üç filmden oluşan bir seri gerçekleştirmiştir. Daha sonra Gıda Bakanlığı için çektiği evi, ev yaşamını öne çıkaran dört filmlik propoganda serisi ile evde yetiştirilen ürünlerden en iyi şekilde nasıl fayda sağlanacağını göstermeyi hedeflemiştir. Bu filmlerle birlikte yine 1940 yılında çekmiş olduğu ev yaşamını ön plana çıkaran ve bir diğer propoganda filmi olan *They Also Serve* (Onlar da Hizmet Eder)'de İngiliz ev hanımlarının günlük işlerinin savaş çabasına katkısını gözler önüne sermektedir ("They Also Serve", tarihsiz).

Kadın varlığının ve kadının toplumsal yaşama katkısının sergilenmesi açısından kadın yönetmenlerin Belge Film Okulu bünyesindeki çalışmaları farklılık yaratmakla birlikte farkındalık oluşturma potansiyeli açısından da ayrıca önem taşımaktadır.

Akım boyunca pek çok filmin yapımcılığını üstlenen Grierson, 1937'de Genel Posta İdaresi'nden istifa ederek Belge Film Hareketi için danışmanlık ve eşgüdüm görevi yüklenen "Film Merkezi" (Film Center) adlı bağımsız film organizasyonunu kurmuştur.

Genel Posta İdaresi Film Birimi, Grierson'un ayrılmasından sonra Cavalcanti'nin yönetimine geçmiştir. Bu süreçte yapılan filmler, bir takım farklılıklar göstermektedir. Örneğin Harry Watt'ın 1938 yılında çektiği *North Sea* (Kuzey Denizi) adlı filmi dramatik bir gelişim sergilerken; Humphrey Jennings'in 1939 yılı yapımı *Spare Time* (Boş Zaman) adlı filmi izlenimci-gözlemsel bir film olmuştur ("Documentary", tarihsiz).

Genel Posta İdaresi Film Birimi, 1940 yılında Haberleşme Bakanlığı (Ministry of Information)'nın bünyesine geçerek "Hükümdarlık Film Birimi" (Crown Film Unit) adını almıştır ("Crown Film Unit", tarihsiz).

Belge Film Okulu hareketi, İngiliz Sineması'nda "belge film" anlayışı ve pratiklerinin biçimsel ve içeriksel olarak yerleşmesini sağlamış; film çekimi için yeni kaynaklar oluşturmuş ve İngiliz Sineması'nı belge film alanında önde gelen ülke sinemalarından biri haline getirmiştir. Ancak bu hareket boyunca filmler gerçeklikten yola çıkmış olsa da, genelde devlet kurumlarının finansmanı ile yapıldıkları için ülkenin endüstriyel ve ticari faaliyetlerinin tanıtımının bir aracı olmaktan çok öteye geçememişlerdir. Gerçekte var olan ve halkın muzdarip olduğu işsizlik, açlık, yoksulluk gibi önemli toplumsal sorunları yansıtmakta yetersiz kalmışlardır.

Hükümdarlık Film Birimi, İkinci Dünya Savaşı süresince Haberleşme Bakanlığı'nın sponsorluğunda propoganda amaçlı filmler yapmış olup, bu filmlerin ulusal kimlik ve değerler etrafında halkı birleştirici mesajlar içermesi hedeflenmiştir.

Yine bu filmler sayesinde savaşın ilk yıllarında durgunluk yaşayan İngiliz Sineması belli oranda canlanmaya başlamıştır.

2.3. Özgür Sinema

Özgür Sinema, 1950'li yıllarda ortaya çıkmış ve 1960'ların başına kadar varlığını sürdürmüş olan bir belgesel sinema akımdır. Akım, kendini İngiliz Belge Okulu'ndan tamamen ayrı tutmakla birlikte, İngiliz yeni gerçekçiliğinin de öncüsü olmakla bilinmektedir.

Hem ana-akım İngiliz Sinemasını, hem de – 1940 yapımı *London Can Take It* (Londra Alabilir) ile 1943 yapımı *Fires Were Started* (Ateş Başlatıldı) filmlerinin yönetmeni Humphrey Jennings dışında- belgesel geleneği reddeden, daha çok 1930'ların Fransız şiirsel gerçekçiliğinin öncülerinden Jean Vigo ve western ustalarından John Ford'u överek film yapımına yeni bir bakış açısı ile yaklaşan, teorik arka planı Karel Reisz ve Lindsay Anderson tarafından yazılarak İngiliz Film Enstitüsü'nün "Sight and Sound" adlı dergisinde yayınlanan Özgür Sinema; hepsi yarı amatör özelliklere sahip, genellikle aynı teknisyen tarafından yapılmış, 16 mm el kamerası ile çekilmiş, manifestoda özetlenen genel tutumu taşıyan ve altı seri halinde Ulusal Film-Tiyatro Merkezi (National Film Theatre)'nde gösterimi yapılmış olan bir grup kısa filmden oluşmaktadır ("A History of Free Cinema", tarihsiz).

Tony Richardson, Lorenzo Mazzetti, Wlater Lassally, John Fletcher gibi sinemacılarla senarist Gavin Lambert'ın da içinde olduğu akım, yönetmenin film yapımında tamamen özgür olması gerektiğini savunmaktadır ve bu yüzden "Özgür Sinema" olarak adlandırılmıştır.

Esin Coşkun, Lindsay Anderson başta olmak üzere Özgür Sinemacıların yaptığı belgesel filmlerde özellikle dikkat çeken noktanın belgeselin nesnel tutumunu, yakın plan ve ayrıntı çekimleri vasıtasıyla öznel bakış açısıyla birleştirmeleri olduğunu belirtmektedir (Coşkun, 2003: 201).

Akımın önemli filmlerine örnek olarak Lindsay Anderson, Tony Richardson ve Karel Reisz'in yapımları gösterilebilir. Anderson'un 1953 yılında çektiği *Thursday's Children* (Perşembenin Çocukları), işitme engelli çocukların öğrenme sürecindeki zorlukları ve bunlarla mücadelelerini dikkate alırken; yine 1953 yapımı olan *Dreamland* (Rüyalar Ülkesi), işçilerin ve çalışan kesimin sorunlarını incelemektedir. Anderson'un 1957'de çektiği *Every Day Except Christmast* (Noel Hariç Her Gün) ise Londra'da Noel günleri dışında her gün açık olan Covent Garden adlı meyve, sebze pazarında çalışan sıradan insanların her günkü yaşamlarını konu almakta, günlük aktivitelerini takip etmektedir. Tony Richardson ve Karel Reisz'ın ortak üretimi olan 1955 yılı yapımı *Momma Don't Allow* (Anne İzin Vermez)'da Londra'nın Wood Green adlı bölgesinde bir jazz kulübünün Cumartesi akşamını konu almaktadır. Karel Reisz 1958'de çektiği *We are the Lambeth Boys* (Biz Lambeth Çocuklarıyız) filmi, Güney Londra'da bir gençlik kulübündeki sıradan gençlerin ev ve iş yerindeki günlük hayatını, hayal kırıklıklarını, başarısızlıklarını, sorunlarını ve özlemlerini yansıtmaktadır. Bu film, 52 dakika olan süresi ile Özgür Sinema hareketinin en uzun süreli filmi olarak bilinmektedir.

Yönetmenin kendisi tarafından ya da sponsorlardan gelen ve yönetmeni yaratıcılıkta neredeyse tamamen özgür bırakan ve küçük yardımlarla finanse edilen filmlerin büyük çoğuna iki kuruluştan maddi destek gelmiştir. Bunlar 1952 yılından itibaren destek veren İngiliz Film Enstitüsü Deneysel Film Fonu (BFI Experimental Film Fund) ile Karel Reisz'in reklam yetkilisi olarak atandığı 1956 yılından itibaren kaynak desteği sağlayan Ford Otomobil Firması'dır ("A History of Free Cinema", tarihsiz).

Belgesel özellikler taşıyan Özgür Sinema Akımı'na ait filmler genellikle siyah-beyaz olarak stüdyo dışında gerçek mekanlarda ve gerçek kişilerle çekilmiştir. İngiliz toplumunun katı sınıfsal yapısına özellikle vurgu yapan Özgür Sinema filmleri, yukarıda bahsi geçen örneklerde de olduğu gibi gerçek hayattaki sıradan insanların günlük yaşamlarını, sorunlarını ve duygularını sosyal gerçekçi bir bakış açısı ile yansıtmıştır. Filmlerde anlatı ve yoruma uzak durulurken; şiirsel bir üslup benimsemiş olması dikkat çekmektedir.

Özgür Sinema Akımının bir uzantısı ve Özgür Sinema ile Yeni Dalga Akımları arasında bir geçiş olarak da değerlendirilebilecek olan "Angry Young Man (Öfkeli Genç Adam) Hareketi"*;* mevcut düzeni, toplumu, sosyal ve kültürel değerleri sorgulamanın bir ifadesi olarak John Osborne, Allan Sillitoe, John Brain gibi bir kısım yazar ve oyun yazarının öncülüğünde hayat bulmuş olmakla birlikte, politik olarak sol eğilimli bir harekettir. Özgür Sinema ile benzer bir şekilde orta ve düşük gelirli sınıf ile işçi sınıfına yoğunlaşmıştır. Öfkeli Genç Adam Hareketi'nin Özgür Sinema ile bağlantısı Tony Richardson'un *Look Back in Anger* (Öfkeyle Hatırla) filmi vasıtası ile olmuştur. Oyun yazarı John Osborne'un 1956 yılında yine Tony Richardson yönetiminde sahnelenen eserinin sinema uyarlaması 1959 yılında yapılmıştır ("The Angry Young Man", tarihsiz). Bu film tiyatronun sinema üzerindeki etkisine yönelik tartışmaları da gündeme getirmiştir. Burada bir çelişki olduğunu belirten Lacey, bir taraftan Richardson ve diğerlerinin yeni gerçekçiliğin tiyatroda elde ettiği türde çekicilik ve başarının aynısını sinemada yaratmaya girişirken, Yeni Dalga Sineması için birçok kaynak metnin sahne oyunları olduğunu ve Richardson'un '*İngiliz Sineması'na Öfkeli Genç Adam kültünün tiyatro ve edebiyat dünyasında yakaladığı etki ve canlılık duygusunu getirmek kesinlikle yaşamsaldır'* dediğini belirtmekte; diğer taraftan bunun, sinematik gerçekçilik adına Osborne'un oyununun sinema uyarlamasında tiyatroya yönelik herhangi bir anlayışın ortadan kaldırılmasıyla elde edildiğini belirtmektedir. (Lacey, 2003: 164). Bu filmden sonra İngiliz Yeni Dalga Akımı içinde ismi geçecek olan birçok yönetmen Öfkeli Genç Adam Hareketi'ne dahil olan yazar ve oyun yazarları ile çalışmaya başlamış, onların yapıtlarından uyarlamalar yapmışlardır.

2.4. İngiliz Yeni Dalga Akımı

İngiliz Yeni Dalgası, temelleri "Özgür Sinema" ile daha güçlü hale gelen sosyal gerçekçi bakış açısının uzun metrajlı, öyküye dayalı ve Özgür Sinemada olduğunun aksine bir grup, topluluk ya da sınıf yerine tek bir kahramana odaklanan filmler ile temsil edildiği bir akımdır. Bu filmler genellikle eleştirel tutuma sahip olup, yönetmenin öznel yorumunu içermektedirler.

Shiach, genel olarak İngiliz Yeni Dalga Akımının tutum olarak solcu ve kurumlara, sınıfsal engellere karşı eleştirel olduğunu, yönetmenlerin çoğunun bu yeni hareketin parçası olmalarına rağmen orta sınıftan ve eski devlet okulu öğrencileri olduklarını belirtmektedir. İngiliz Yeni Dalgasının getirdiği bir diğer yeniliğin işçi sınıfı kökenli ve çoğunlukla Kuzeyli aktörlerin ortaya çıkışı olduğunu söyleyem Shiach, Albert Finney, Tom Courtenay, Rachel Roberts, Rita Tushingham, Alan Bates, Tom Bell ve Alfred Lynch'in Oyunculuk Sanatı Kraliyet Akademisi (RADA/ Royal Academy of Dramatic Art) mezunu olmadıklarını ama işçi sınıfı karakterleri daha inandırıcı bir şekilde oynadıklarını söylemektedir (Shiach, 2006, ss. 86-87).

Akımı temsil eden ilk film Jack Clayton'un 1958 yılında Öfkeli Genç Adam Hareketi'nin temsilcilerinden olan yazar John Brain'in aynı isimli romanından uyarladığı *Room at the Top* (Tepedeki Oda)'dır. Film, belediyede çalışmak üzere küçük bir kasabaya gelen erkek karakterin kasabanın zengin iş adamının kızına aşık olması, aynı zamanda da evli bir tiyatro oyuncusu ile yaşadığı aşk ilişkisini konu almakta ve sınıflı toplum yapısı ekseninde var olan sosyal çatışmaları açıkça gözler önüne sermektedir.

Bu ilk film gibi Öfkeli Genç Adam Hareketi'ne dahil olan sanatçıların yapıtlarından yola çıkılarak yapılan uyarlamalar arasında -daha önce de bahsi geçen- 1959 yılında Tony Richardson tarafından çekilmiş olan *Öfkeyle Hatırla* isimli film de bulunmakta, bu film hem Öfkeli Genç Adam Hareketi'nin, hem de İngiliz Yeni Dalga akımının temsilcisi olmaktadır. Filmde sınıf farkı işçi olan koca ile üst sınıf bir aileden gelen karısı arasındadır ve kadın kocası tarafından ev içinde kötü muamele görmekte, aynı zamanda en yakın arkadaşı ile aldatılmaktadır. Tony Richardson *Öfkeyle Hatırla*'dan sonra 1961 yılında Shelagh Delaney tarafından 1957'de yazılan aynı isimli tiyatro oyunundan uyarlama *A Taste of Honey* (Balın Tadı) ve 1962 yılında da Alan Sillitoe'nun 1959 yılında yazmış olduğu aynı isimli kitaptan uyarlama olan *The Loneliness of the Long Distance Runner* (Uzun Mesafe Koşucusunun Yalnızlığı) adlı filmleri çekmiştir.

1960 yılı yapımı olan *Saturday Night and Sunday Morning* (Cumartesi Gecesi ve Pazar Sabahı) adlı film, Karel Reisz tarafından yine yazar Alan Sillitoe'nun romanından filmleştirilmiştir. Gişe başarısı ile de adından söz ettiren film, bir fabrika işçisinin biri evli -aynı zamanda iş arkadaşının eşi- olan iki kadınla ilişkisini konu almaktadır.

John Schlesinger ilk filmi olan 1962 yılı yapımı *A Kind of Loving* (Bir Çeşit Aşk)'i Stan Barstow'un romanından uyarlarken, 1963 yılında çektiği *Billy Liar* (Yalancı Billy)'ı Keith Waterhouse'un 1959 yılında yazdığı aynı isimli romandan sinemaya adapte etmiştir. Film memur Billy'nin tek düze hayatından kaçabilmek için kafasında oluşturduğu hayal dünyasında yaşamasını ve bu süreçte kadınlarla olan ilişkisini konu almaktadır.

The L-Shaped Room (L Şeklindeki Oda) adlı film, Bryan Forbes tarafından Lynne Reid Banks'in romanından sinemaya 1962 yılında uyarlanmıştır. Film yalnız ve hamile olan genç bir Fransız kadının Londra'da bir oda kiralaması ve aynı evin bir başka odasında yaşayan genç bir yazar ile yakınlaşması çerçevesinde anne olma ya da çocuğu aldırma arasındaki duygusal gelgitlerini konu almaktadır. Temel olay örgüsü bağlamında kürtaj, göçmenlik, lezbiyenlik gibi kavramlara da göndermede bulunmaktadır.

Lindsay Anderson tarafından David Storey'in romanından uyarlama olarak 1963 yılında çekilen *This Sporting Life* (Sporcunun Hayatı), akımı temsil eden son filmlerdendir. İngiltere'nin kuzeyinde geçen film, amatör bir rugby oyuncusu olan Yorkshire'lı bir maden işçisinin Şehir Rugby Klübü'nde profesyonel oyuncu haline gelmesini ve sahip olduğu yeni kariyeri sayesinde sınıf atlamasını konu almaktadır. Filmde maden işçisinden rugby oyuncusuna dönüşen Frank'in para sayesinde daha konforlu imkanlara kavuşmuş olsa da, işçi sınıfı geçmişi ve bilinci dolayısı ile girmiş olduğu yeni üst sınıf çevrenin yaşam alışkanlıklarını hınç ve nefretle eleştirdiği, bunlarla dalga geçtiği gözlenmektedir. Filmde aynı zamanda Frank'in odasını kiraladığı evin sahibi olan dul Margaret'a karşı beslediği aşkın yıkıcı etkilerine de tanık olunmaktadır.

Lindsay Anderson'a göre "*sinema bir endüstridir, fakat aynı zamanda bundan daha fazlasıdır; birbirimize ait olma hissinin gerektirdiği bağlantıları kurmanın da bir aracıdır"* (Anderson, 1957: 17).

Stüdyoda çekilen ana akım filmlerin aksine, dış mekanlarda çekilen ve mekanın en az karakter kadar önem taşıdığı bu filmlerin çoğunun İngiltere'nin kuzey ve orta bölgesinde yer alan -Manchester, Salford, Yorkshire, Nottingham gibi- endüstriyel şehirlerde geçiyor olması dikkat çekicidir. Bu sayede gerek görsellik, gerek kullanılan dil açısından yerel özellikler gösteren filmlerin özgünlüğü artmaktadır ve izleyicide yarattığı özdeşleşme hissi de güçlenmektedir. Bu etkinin oluşmasında taşradaki sokak, ev, fabrika, tepeden doğal manzara imajlarının olduğu kadar, filmlerde rol alan oyuncuların genellikle amatör olmalarının ve gerçek hayatta var olan sıradan karakterleri canlandırmalarının da payı bulunmaktadır. *"Janni*[7] *ve pek çoğunun belirttiğine göre yeni dalga filmleri ile gelen dönüm noktası, dengenin İngiliz 'ulusal karakteri' ile özdeşleştirilen orta sınıf güneyli İngiliz kültürünün dışına kaydırılmasıdır"* (Janni, Aktaran Leach, 2004: 127).

Bu filmlerin en önemli özelliği, işçi sınıfının temsilidir. Başrol oyuncusunun genelde işçi sınıfından bir erkek olduğu filmlerin çoğunda Öfkeli Genç Adam Hareketi'nin de etkisi ile bu erkek karakterin çevresine, hayat şartlarına, toplumsal ve kültürel yapıya, değerlere olan öfkesi izlenmektedir. Ana karakter genellikle karmaşık bir duygusallık ve ruh hali ile birlikte birden fazla kadın ile aşk ilişkisi içerisindedir ve bu kadınlardan biri çoğunlukla evlidir. Aldatma, rastgele cinsel ilişkide bulunma, evlilik dışı hamilelik, kürtaj, eşcinsellik, hane içi şiddet gibi eylem ve durumların yanı sıra yabancılaşma, alkolizm, toplumsal yozlaşma, sınıf çatışması ve sınıf atlama mücadelesi filmlerde var olan temel olgulardır.

İngiliz Yeni Dalga akımını temsil eden filmlerde sosyal gerçekçilik bağlantısının sadece işçi sınıfı üzerinden kurulması dikkat çeken bir özelliktir. Bu nedenle biçimsel olarak sabitlenmiş bir gerçeklik formunun geliştirildiği

[7] Joseph Janni: İngiliz Yapımcı.

gözlenmektedir. Diğer taraftan filmlerde şiirsel gerçekçiliğin biçimsel estetik kaygılarının sosyal gerçekçi içeriğin önüne geçtiği, sanatsal formun gerçek hayatın çok yönlü yansıtılmasını engellediği saptanan bir diğer durumdur.

Yeni Dalga Akımı, -*Cumartesi Gecesi Pazar Sabahı* dışında- filmlerin mali başarı yakalayamaması ve finansman sıkıntıları nedeni ile uzun ömürlü olamamıştır. Yeni Dalga Akımının büyük ölçüde 1960'ların ortasında son bulduğu kabul görse de, 1968 Lindsay Anderson tarafından çekilen *If* (Eğer) ve 1969 yılında Ken Loach tarafından çekilmiş olan *Kes* isimli filmleri de akımın belirgin özelliklerini taşıdıkları için bu bölümde değerlendirmek gerekmektedir.

Eğer, İngiltere'de üst sınıf zümrenin çocuklarının gittiği paralı bir erkek yatılı okulunda okulun burjuva ahlaki değerlerine ve disiplinine karşı başkaldıran bir grup öfkeli gencin okul yönetimine karşı saldırıya geçmesini konu almaktadır. Filmin sonunda okul yöneticilerinin sert disiplini ve uyguladıkları fiziksel şiddetten bunalan Mick ve arkadaşlarının gerçek üstü bir eylemi yer almakta, ailelerin de davetli olduğu okulun Kurucular Günü etkinliği sırasında makineli tüfeklerle davetliler de dahil herkese ateş açmalarına tanık olunmaktadır. *"Beyler, sizi anlıyorum, bana güvenin"* diyerek eylemci öğrencileri sakinleştirmeye çalışan öğretmenin Mick'in kız arkadaşı tarafından alnından vurulması, kadının varlığının görmezden gelinmesine karşı bir tepki eylemi olarak var olmaktadır. Mick ve arkadaşlarının gerek okul yöneticileri, gerek askerler ve gerekse de sivil davetliler olmak üzere herkese ateş açması devleti ve toplumsal düzeni temsil eden tüm kurumlara tepkinin bir ifadesi olarak ortaya çıkmaktadır. Nitekim Fransa'da ortaya çıkan Mayıs 1968 Olayları'nın etkisi ile çekilmiş olan filmin sonunda bu sefer de kameraya dönen silah, izleyici hedef almaktadır. Esin Coşkun bu sahneyi "*onun filminde seyirciye doğrulan silah, toplumun yozlaşması ve 1960'lı yıllarda tüm dünyayı sarsan, bir değişim isteğini dile getiren öğrenci olaylarına toplumun büyük bir kesiminin kayıtsız kalması, değişim isteğine sırt çevirmesi yüzündendir"* (Coşkun, 2003: 207) diyerek yorumlamaktadır. Sonuç olarak tüm otoriter değerleri ve değişime direnen toplumsal yapıyı hedef alan film, gençliğin ütopik zaferi ile sonuçlanmaktadır.

Kes filmi İngiltere'nin kuzeyinde yer alan endüstriyel kasabalardan biri olan Barnsley'de geçmekte ve bu kasabada yaşayan 15 yaşındaki Billy Casper adlı gazete dağıtımı yapan bir çocuğun yaşamını ekrana getirmektedir. Sabah çok erken saatte kalkıp işe giden, yarım gün çalışıp okuluna devam eden Billy'nin evde annesinin ve madenci olan ağabeyinin ilgisizliğinin yanı sıra okulda da –sadece bir öğretemeni dışında- öğretmenleri ve arkadaşlarının küçümseyici, alaya alıcı tavırlarına maruz kaldığı gözlenmektedir. Billy, yaşıtlarına göre zor olan hayat koşulları içinde çevresinin ilgisizliğinden ve de özellikle ağabeyinin fiziksel şiddetinden kaçışı bir kuşta bulur. Okul ve işten arta kalan zamınını *Kes* adını verdiği şahinle geçiren, onu besleyen, eğiten Billy'nin hayatının merkezine koyduğu ve kasabadaki diğer erkekler gibi madenci olarak şekillendirmek istemediği geleceği açısından ilham verici olan bu hobisi ağabeyinin kuşu öldürmesi ile sona erer. Bu bir anlamda Billy'nin hayata dair olumlu beklentilerinin de ölmesini simgelemektedir. Çünkü Kes onun için mutsuz hayatındaki tüm zorunluluklar içindeki tek mutluluk unsurudur ve bu açıdan özgürleştirici bir anlam taşımaktadır. Bu filmin başrol oyuncusu Billy, yaşının küçüklüğüne rağmen işçi sınıfını temsil etmekte, Billy'nin madenci olan abisinin sinirli tavırları Öfkeli Genç Adam'a göndermede bulunmakta ve İngiltere'nin kuzeyinde bulunan Barnsley'in maden işletmelerinin olduğu endüstriyel bir kasaba olması diğer birçok Yeni Dalga filminin çekim mekanı ile benzerlikler göstermesine yol açmakta ve bacası tüten fabrika, maden işletmesi görüntüleri yeni dalganın sıkça kullandığı görsel imajlarla bağlantı kurmaktadır. Bu açıdan akım büyük ölçüde 1960'ların ortalarında sonlanmış olsa da, *Kes* filmi de *Eğer* filmi gibi akımın istisnai geç örneklerindendir.

1970'li yıllarda sinema büyük bir durgunluk dönemine girmiştir. Özellikle sosyal gerçekçi nitelikler taşıyan film yapımının oldukça sınırlı hale geldiği gözlenmektedir. Bunda ABC ve RANK gibi belli başlı şirketlerin dağıtım ve gösterim alanında tekel durumunda olmaları ve bu şirketlerin sosyal içerikli yapımlar yerine gişe başarısı sağlayan, ticari getirisi yüksek olan filmleri tercih etmelerinin önemli rolü bulunmaktadır. Diğer taraftan 1970'li yıllarda oldukça popüler bir kitle iletişim aracı halini alan televizyonun sosyal gerçekçi yapımlar için yeni bir platform oluşturması, yönetmenleri televizyon için yapımlar yapmaya yöneltmiştir. Özellikle kamu yayıncılığı

yapan BBC'nin BBC 2 adlı kanalının açılması, henüz 70'li yıllara gelmeden 1960'ların ortalarından itibaren -Hollywood'a gitmeyi tercih etmeyen- bazı yeni dalga yönetmenleri için televizyonu tercih edilir hale getirmiştir. 70'li yıllarda da sosyal gerçekçi anlayışla film kariyerlerini şekillendiren Ken Loach, Mike Leigh, Stephen Frears gibi yönetmenlerin televizyona yönelik düşük bütçeli yapımlarına sıklıkla rastlanmaktadır.

2.5. Thatcher İktidarı Öncesi İngiliz Sinemasının Yasal Çerçevesi

Thatcher'ın on yıllık iktidar dönemine kadar sinema alanında var olan yasal düzenlemeleri genel hatları ile bilmek, 1980'lerde hayata geçen yasal düzenlemeleri daha iyi anlayabilmek açısından önem taşımaktadır.

İngiliz Sineması bir endüstri olarak gelişim göstermeye başladığından itibaren Amerikan filmlerinin de etki alanına girmiş bulunmaktadır. Birinci Dünya Savaşı ile birlikte iyice artan Hollywood hakimiyetini sınırlamak ve yabancı filmlere karşı İngiliz film yapımını desteklemek, 1927 yılından itibaren yürürlüğe giren nerede ise bütün Sinema Yasalarının genel kuralı haline gelmiştir. Bu nedenle yabancı film olarak kabul edilen filmlerin İngiltere'deki dağıtım ve gösterim olanakları kotalara tabii olmuştur. Kota uygulamasının başlangıcı olan 1927 Sinema Yasası, yerli film yapımının desteklenmesi açısından özellikle önem taşımaktadır. Bu yasa aynı zamanda kota kuralının uygulanabilirliğini sağlamak açısından İngiliz filminin de tanımını yapmıştır. (Bkz. Böl.2.1)

Bunu takip eden 1938 yılı Sinema Yasası (Cinematograph Film Act 1938) da dağıtımcı ve gösterimcilere uygulanan kota kuralını belirli ölçüde gevşetse de korumaya devam etmiştir. Yasada kota uygulaması açısından esnek davranılmasının nedeni, Amerikan sermayesi dolayısı ile İngiliz Sinema sektörünün mali krizden kurtulması beklentisinde olunması ve iki ülke aradasındaki siyasi ilişkilerdir.

Bu yasa ile aynı zamanda "Cinematograph Film Council" (Sinematograf Film Konseyi) kurulmuştur. İşlevleri İngiliz film endüstrisinin gelişiminin, özellikle film yapımına ilişkin gelişmelerin dikkatle izlenmesi ve uygun bulunan zamanlarda Ticaret

Kurulu'na rapor edilmesi, Ticaret Kurulu'na sinema ensdüstrisi ile ilgili konularda tavsiyede bulunulması ve bir yıl içinde konseyde olup bitenlerin aynı yılın sonunda yine Ticaret Kurulu'na raporla bildirilmesi olarak sıralanmaktadır ("Cinematograph Films Act 1938", 1938: 39).

1948 yılı Film Yasası (Cinematograph Film Act 1948), gösterimci kotasını korurken, 1947 yılında uygulamadan kaldırılmış olan dağıtımcı kotasına yeni bir düzenleme getirmemiştir ("Cinematograph Films Act 1948", 1948: 2).

Dağıtımcı kotasının tamamen kaldırılmasının nedenini Abisel, İşçi Partisi Hükümeti (1945-1951)'nin dış ticaret açığı nedeni ile ithal filmlere % 75 oranında vergi koyması sonucunda Amerikan Sinema Filmleri Derneği (Motion Picture Assosiation of America/ MPAA)'nin İngiltere'ye boykot ilan etmesi ve bu boykot dolayısı ile çok kısa bir süre içinde en büyük İngiliz film şirketlerinden biri olan RANK'ın 60 filmlik üretimi ile yetersizliğinin ortaya çıkması, bu durumun da salon sahiplerinden başlayarak tüm endüstriye yayılan bir krize sebebiyet vermesi olarak açıklamaktadır (Abisel, 1982: 4).

Bir yıl sonra yürürlüğe giren "Cinematograph Film Production Special Loans Act 1949" (1949 yılı Sinematograf Film Yapımı Özel Kredi Yasası) ile "National Film Finance Corporation" (NFFC/ Ulusal Film Finansman Kurumu) kurulmuştur. Bu kurumun var oluş nedeni film yapımına kaynak sağlamak amacı ile kredi vermektir. Yasa aynı zamanda bu kredinin kimlere, nasıl verileceğini düzenlemektedir ("Cinematograph Film Production Act 1949", 1949:1). Dolayısı ile NFFC, film yapımında kullanılacak krediler için devlet destekli bir banka görevi görmüştür. Ticari bankalardan farkı, kredi verirken faiz uygulamak yerine, ticari başarı elde eden filmlerin karına ortak olmak olan NFFC, başarılı filmlerden kendisine dönen parayı bir diğer filme yatırmak sureti ile çalışmakta idi. Ancak film finansmanı riskli bir iş olduğu ve kredi alan tüm yapımcıların hepsi aldıkları parayı kuruma geri ödeyemedeği için kayıplar da söz konusu olmakta idi (Wood, 1980: 36).

1952 yılında yürürlüğe giren bir diğer Cinematograph Film Production Special Loans Act 1952 (Sinematograf Film Yapımı Özel Kredi Yasası) ise NFFC'ye Ticaret

Kurulu dışındaki kaynaklardan borç alma yetkisini vermektedir (“Cinematograph Film Production Act 1952”, 1952: 1).

1957 yılında yılında çıkan yeni Sinema Yasası (Cinematograph Films Act 1957) ile British Film Fund Agency (İngiliz Film Kaynak Ajansı) kurulmuş; film yapım maliyetlerine katkı sağlayacak olan ve “Eady Levy” olarak anılan vergi zorunlu olarak uygulamaya başlanmıştır (“Cinematograph Films Act 1957”, 1957: 1).

İngiliz Film Kaynak Ajansı’nın kuruluş nedeni sinemalarda gösterimdeki filmlerin gişe makbuzlarının on ikide biri üzerinden toplanan paranın Children’s Film Foundation (CFF / Çocuk Filmleri Kurumu)’a, National Film School (Ulusal Film Okulu / NFS)’a ve British Film Institute (BFI) Production Board (İngiliz Film Enstitüsü Yapım Kurulu)’a dağıtıldıktan sonra geri kalanın da İngiliz film yapımında kullanılmak üzere yapımcılarına dağıtılmasını sağlamaktır. Bu kaynağı tasarlayan kamu görevlisi Wilfred Eady’nin ismi ile anılan Eady Levy, 1950 yılında ilk olarak ortaya çıktığında gönüllülük esasına dayalı toplanan bir para iken, sinema sahiplerinin bu parayı ödemek konusundaki istekliliklerinin hükümetin beklentilerinin çok altında olması nedeni ile 1957 yılından itibaren yasa ile zorunlu hale getirilmiştir. Haftalık gişe hasılatı 1.400 sterlinin altında kalan gösterimler ve çocuk matineleri, belirli eğitimsel ve yardımlaşma amaçlı gösterimler ile kırsal alanda yapılan film gösterimleri Eady Levy’den muaf tutulmuştur (Wood, 1980: 40).

1975 yılında yürürlüğe giren Sinema Yasası (Cinematograph Films Act 1975) ile Film Kaynak Ajansı’ndan Uluslararası Film Finansmanı Kurumu’na para aktarılması ve bu paranın kuruma yapılan başvurular için kullanılması düzenlenmiştir (“Cinematograph Films Act 1975”, 1975: 1).

Özetlemek gerekirse; ortaya çıktığı ilk yıllardan 1980’li yıllara kadar İngiliz Sineması’nın temel sorunu Amerikan filmleri ile rekabet etmek olmuştur. Amerikan Sineması ile İngiliz Sineması arasındaki film yapım maliyetleri dolayısı ile oluşan haksız rekabet, yasal düzenlemeler dolayısı ile giderilmeye çalışılmıştır. Bu nedenle film yasalarının temel içeriği, genellikle yerli film yapımını geliştirmek ve Amerikan

filmlerinin dağıtım ve gösterimine sınırlandırıcı düzenlemeler getirmek yönünde oluşmuştur.

2.6. 1980'ler ve Thatcher'in Sinema Alanını Düzenlemeye Yönelik Uygulamaları

1980'li yıllar İngiliz sinema sektöründe dalgalanmalara tanık olmuştur. Yapım alanında 1985'e kadar var olan canlılık, bu yıldan itibaren hız kaybederek inişe geçmiş, ancak 1990'lara doğru tekrar verimli bir süreç yaşanmıştır. Bu ikinci beş yıllık dönem sektörde varlığını sürdüren Rank, Thorn EMI, Cannon, Goldcrest, HandMade, Virgin gibi güçlü İngiliz film şirketlerinin pratikte yapım alanından çekilmelerine ve bu alandaki yatırımlarını da durdurmalarına ya da tamamen sinema alanındaki faaliyetlerini sonlandırmalarına sahne olurken; bu durum aynı zamanda film yapımında Amerikan sermayesine duyulan ihtiyacın ve bağımlılığın da artmasına yol açmıştır. Çünkü bu büyük şirketlerin yapım alanından çekilmesi, yerli film yapımının sadece bağımsız yapımcılara ve yapım şirketlerine kalmasına ve dolayısı ile finansman güçlüklerine neden olmuştur.

Bu durumun istisnası Merchant-Ivory adlı bağımmsız film şirketidir. Amerika'lı yönetmen James Ivory ile doğduğu 1936 yılında İngiliz Hindistanı olarak anılan Hindistan kökenli İngiliz yapımcı İsmail Merchant'ın sahip olduğu bu yarı İngiliz yarı Amerikan film şirketi hem Amerika'dan sermaye desteğine hem de yerli film şirketlerinin yararlandığı avantajlara sahip olarak finansman güçlüğü çekmeksizin büyük bütçeli filmlere imza atmış; 1980'ler boyunca ve de sonrasında yapım alanında güçlü bir şekilde varlığını sürdürmüştür.

Özellikle İkinci Dünya Savaşından sonra sinema sektöründe tekel haline gelen şirketlerin yapımdan çıkarak dağıtım ve gösterimi ellerinde tutmaya devam ettikleri ve bu durumun da finansman sıkıntısı yaşayan, çoğunlukla sınırlı mali imkanlarla düşük bütçeli yerli filmler yapan yapımcılar açısından dağıtım ve gösterim olanaklarına erişim konusunda ciddi anlamda güçlükler doğurduğu bilinen bir gerçektir.

İlk başlarda Rank ve Thorn-EMI, sonrasında Thorn-EMI'nin Cannon'a satılması ile Rank ve Cannon, daha sonra da Cannon'un Amerikan Sinema Şirketi MGM'ye satılması ile Rank ve MGM adlı şirketler sinema sektörünün gösterim alanında önemli derecede pay sahibi olmuşlardır.

1980'lerin sonlarına doğru Amerikan Sinema şirketlerinin İngiltere'de multipleks sinema salonları açmalarının mali açıdan gösterim endüstrisinde Hollywood müdahalesinin yeni bir dalgası olduğunu belirten Street, Rank ve daha sonra MGM'ye katılacak olan Cannon'un Paramount Communications tarafından sahip olunan United Cinemas International (Birleşik Krallık), MCA, National Amusements ve Warner Bros gibi multipleks sahnelere çabucak hükmeden güçlü baskı gruplarına katıldığını söylemektedir (Street, 2009: 21).

Dağıtım alanında ise yine Amerikalı şirketlerin büyük oranda piyasaya hakim oldukları gözlenmektedir. Bu açıdan Columbia ve Warner Bros birlikteliği ön plana çıkarken, diğer taraftan Paramount ve Universal'in de birleşerek önce Cinema International Corporation (CIC) olarak, daha sonra Universal International Pictures (UIP) adı altında dağıtımda önemli rol oynamıştır. Diğer taraftan 1986 yılında Canon'a satılışına kadar Thorn-EMI'nin dağıtımda varlık gösteren yerli aktör olduğu ve bir diğer yerli dağıtımcı olan Rank'in de Amerikan 20th Century Fox ile işbirliği içinde dağıtımda aktif olduğu bilinmektedir.

Thatcher, iktidarda olduğu süreçte sinema alanını düzenlemeye yönelik bir dizi uygulamayı hayata geçirmiştir. Bu uygulamalar var olan korumacı politikaların tam tersi özellikler göstermektedir.

İlk düzenlemeler arasında yer alan *1980 Film Yasası (Films Act 1980)* ile kota uygulamasının süresi uzatılmış olmakla birlikte, Dışişleri Bakanı'na bu kotayı askıya alma yetkisi tanınmıştır. Eady Levy uygulamasının da süresi uzatılmıştır ("Films Act 1980",1980: 1,4).

National Film Finance Corporation Act 1981 (1981 Ulusal Film Finansman Kuruluşu Yasası) ile birlikte 1949 ve 1954 yıllarında yürürlüğe girmiş olan Özel Kredi

Yasaları feshedilmiştir. Bu yasalar çerçevesinde uygun görülen filmlere kredi sağlayan kuruluş NFFC ile ilgili olarak da düzenlemelere gidilmiş, kurumun borçları sıfırlanarak, devlet tarafından kuruma 1 milyon sterlinlik bir ödenek daha tahsis edilmesi kararlaştırılmıştır ("National Film Finance Corporation Act 1981", 1981). NFFC'ye yönelik düzenlemeler, kurumu kendi kendine yetebilen bir yapıya kavuşturarak özelleştirmek için yapılmış olmakla birlikte, film yapımında hükümet desteğinden ziyade farklı mali kaynaklar bulunması amaçlanmaktadır.

1981 yılında hayata geçen bir diğer düzenleme ise, Film Levy Finance Act 1981 (Film Vergi Finansman Yasası)'dır. Bu düzenleme ile Eady Levy'i zorunlu bir vergi olarak yürürlüğe sokan 1957 tarihli yasa feshedilmiş olmakla birlikte, Eady Levy'ye yönelik yeni düzenlemelere gidilmiştir ("Film Levy Finance Act, 1981", 1981: 1).

Uzun metrajlı İngiliz filmleri için % 30 olan gösterim kotası Ocak 1982'de yarı oranında azaltılırken, 1 Ocak 1983'de uygulanmasına tamamen son verilmiştir (Hill, 1996: 102). Bu sayede 1927 yılından o güne kadar yürülükte olan ve İngiliz filmlerini Amerikan filmlerine karşı -bu oldukça sınırlı bir oranda sonuç getirmiş olsa da- koruma amacı güden kota sistemi tamamen terk edilmiştir. 1947 yılında uygulamadan kaldırılmış olan dağıtım kotasına, gösterim kotasının da feshedilmesi eklenince Amerikan filmleri için artık sembolik olarak dahi dağıtımı ve gösterimi sınırlandırı hiçbir faktör kalmamıştır. Artık hem dağıtımcı hem de gösterimci bulmakta zorlanan bağımsız İngiliz filmleri, Amerikan filmleri karşısında tamamen sıkıntılı bir duruma girmişlerdir.

1982 Sinema Yasası (Cinematograph Act 1982) da bu dönemin sinema alanındaki yasal düzenlemelerinden biri olmakla beraber, Thatcher'ın sinema ile ilgili uygulamalarının işlerlik kazanmasını sağlayan asıl yasal çerçeve, 1984 White Paper (1984 yılı raporu) ve 1985 yılında yürürlüğe giren Sinema Yasası (Cinemas Act 1985) ile çizilmiştir.

Bu yasa kapsamında hayata geçen uygulamalardan en çok tartışılanı; Eady Levy'nin yürürlükten kaldırılmasıdır. Bir önceki bölümde değinildiği üzere, 1957

Sinema Yasası ile zorunlu hale gelen ve aynı yasa ile kurulmuş olanİngiliz Film Kaynak Ajansı'na gösterimciler tarafından gösterilen filmlerin gişe makbuzları üzerinden ödenen, BFI, NFS, CFF'ye ve de İngiliz film yapımcılarına dağıtılan Eady Levy, 1985 yılındaki Sinema Yasası ile birlikte ortadan kaldırılmıştır. Artık amacına hizmet etmediği, asıl hedef kitlesi olan İngiliz Film bağımsız film yapımcılarına ulaşmadığı, daha çok ticari başarı sağlayan büyük bütçeli yapımlara ve hatta porno film yapımcılarına gittiği gibi gerekçelerle, aynı zamanda televizyon dolayısı ile sinemaya ilginin azalmasından dolayı bilet satışlarının düşmesi ve gösterimcilerin bu durumu öne sürerek şikayetçi olmaları sonucunda Eady Levy'nin uygulamasına son verilmiş olması; bu verginin dağıtımı için kurulmuş olan İngiliz Film Kaynak Ajansı'nın da işlevselliğine son vermiş olup, feshedilmesi sonucunu doğurmuştur.

1979 yılından 1984'de Maliye Bakanı tarafından yürürlükten kaldırılana kadar "sermaye ödenekleri"nin "vergi koruması" ile birlikte film yapımcıları için en büyük teşvik olduğunu belirten Street, bu sistemin nasıl çalıştığı konusunda gazeteci, film eleştirmeni Alan Stanbrook'un açıklamalarına değinmiştir.

> "Vergi ve amortisman amaçları için filmlere tesis ve makinelere olduğu gibi tam da aynı şekilde muamele edildiğini belirten Alan Stanbrook, ilk yıl şirketlerin özel bir filmdeki tüm yatırımının silinmesine izin verildiğini, bunun pratikte bir filmden gelen karın bir diğerindeki sermaye masrafı ile eşleşecek ölçüde vergiden kaçtığı anlamına geldiğini, kısacası şirketin ticari başarısı olan filmler yapmaya devam ettiği ölçüde vergi ertelemesinin keyfini sürebildiğine dikkat çekmiştir"(Stanbrook, 1984 Aktaran Street, 2009: 24).

"Maliye Bakanının "sermaye ödenekleri"ni kaldırma kararının, Eady Levy'nin feshedilmesinin ve dolardaki düşüşün sonucunda 1985 yılından sonra İngiliz filmlerine yatırım azalmıştır" (Street, 2009: 24-25).

Eady Levy'nin sonlandırılması, özellikle film yapımcılarının önemli bir finansal kaynaktan yoksun kalmalarına yol açarken; diğer taraftan gösterimcilerin üzerinden bu vergi yükümlülüğünün alınması dağıtım ve gösterim alanında piyasayı büyük ölçüde elinde tuttuğu bilinen Rank ve EMI gibi büyük şirketlerin kar oranını yükseltmiştir.

Ticaret Bakanlığı'nın İngiliz Sineması ile ilgili gelişimi takip etmesi açısından resmi bir danışma kurulu olan Sinematograf Film Konseyi de yine 1985 Sinema Yasası ile ortadan kaldırılmıştır ("Films Act 1985", 1985: 1).

Bir diğer film kaynak ajansı -diğer bir deyişle hükümet tarafından finanse edilen film kredi bankası- olan NFFC de bu yasa ile ortadan kaldırılan bir başka uygulamadır. Kuruluş amacı yeni fikirleri desteklemek olan NFFC, 30 yıllık bir süreç içerisinde İngiliz filmlerine 31 milyon İngiliz sterlininin üzerinde kaynak sağlamış, 750'nin üzerinde uzun metrajlı ve 170 kısa metrajlı filmin finansmanına yardım etmiştir (Wood, 1980: 41).

Hill'e göre NFFC'nin özelleştirilmesi düşüncesi, onun olumlu işlevlerini devam ettireceği ve aynı zamanda özel girişimin dinamikleri ile değer kazanacağı belirtilen British Screen Finance Limited (İngiliz Film Endüstrisi Finansman Şirketi) ile ikame edilmesine neden olmuştur. Bu yeni şirkete özel yatırımı özendirmek için hükümetin şirketin kendi kendini idame eder hale gelmesinin beklendiği yaklaşık süre olan 5 yıllık süreç için 7.5 milyon sterlinlik destek sağladığını da belirten Hill, Channel 4, Cannon ve Rank olmak üzere 3 yatırımcının bulunduğunu, bunların ilk 5 yıllık süreçte her yıl için 300.000 sterlin, 3 yıllık devam eden süreçte her yıl için yine 300.000 sterlin, bir sonraki 3 yıllık süreçte de yine 300.000 sterlin yatıracağını vaad ettiğini, ancak ilk dönemden sonra Channel 4 dışında vaadini yerine getiren olmadığını söylemektedir (Hill, 1996:103). Ayrıca tüm çabalara ve teşvik edici devlet yatırımlarına rağmen özel sermayeyi özendirme yönü oldukça sınırlı olmuş olan *İngiliz Film Endüstrisi Finansman Şirketi'*nin finanse edilen filmlerin başarılı ticari geri dönüşlerine rağmen, hükümetin desteğini ortaya koyduğu beş yıllık sürecin sonunda beklentileri sonuçsuz bırakarak kendi kendine yetebilen bir yapıya kavuşamadığı bilinmektedir.

Kota sisteminin, Eady Levy'nin ve NFFC'nin ortadan kaldırılmasını İngiliz Film Politikasında büyük önem taşıyan değişiklikler olarak belirten Andrew Spicer, bunların sadece devlet desteğinin uzun dönemli tedbirlerinin sona erdirilmesi olarak değil, aynı zamanda 1970'li yıllardaki Harold Wilson önderliğindeki İşçi Partisi Hükümeti'nin filmin ekonomik olduğu kadar kültürel değere de sahip olduğunun

anlaşılmasını savunan politikalarının değiştirilmesi olarak da algılanması gerektiğini belirtmektedir (Spicer, 2014: 74).

Esas olarak sinema alanını düzenleyen yasal çerçevenin altında yatan mantığın diğer tüm sektörlerde olduğu gibi devletin müdahaleciliğini ortadan kaldırmak olduğu düşünülmektedir. Sinema alanını sanatsal ve kültürel boyutlarından soyutlayarak herhangi bir endüstriden farksız kılan, devletin sinema alanına müdahil olmaması ve bu doğrultuda üretimi teşvik edici yükümlülüklerinden de kurtulması gerektiğini benimseyen bu bakış açısı; sinema sektörünün kendi kendine yetebilen bir yapıya bürünerek, rekabet piyasası kurallarına göre şekilleneceğini, kendi dengesini kuracağını öngörmüştür. Ancak kendi başına ayakta duramayan İngiliz Sineması için bu durumun uzun vadeli olarak yıkıcı etkileri olmuştur.

2.7. Sinemaya Yönelik Uygulamaların Sonuçları ve Sektörde Yarattığı Değişiklikler

Öncelikle 1927'de uygulanmaya başlanan ve İkinci Dünya Savaşından sonra Hollywood'un yayılmacı ilerleyişine karşı limiti yükseltilerek uygulanmaya devam edilen kota sisteminin tamamen terk edilmesi, düşük bütçeli İngiliz bağımsız filmlerinin oldukça sınırlı olan dağıtım ve gösterim şansı yakalama olasılığını neredeyse tamamen ortadan kaldırmış ve bağımsız yapımcıları oldukça güç bir durumda bırakmıştır.

Eady Levy'nin de aynı şekilde uygulamadan kaldırılmış olması, film yapımı için önemli olan temel bir kaynağın kaybedilmesi anlamına gelmektedir. Eady Levy'nin bağımsız film yapımcılarına katkı sağlayıp sağlamadığı her ne kadar tartışılsa da, genel anlamda otuz yıla yakın bir süre film yapım alanına destek sağlayan bir mali kaynak olmuştur.

Hükümetin sinema alanını desteklemeye yönelik gönülsüzlüğü ve buna paralel uygulanan politikaların genel bir sonucu olarak sinema sektörünün yapım kolu giderek zayıflamış, yapım alanına yapılan yatırımlar da aynı şekilde giderek azalmıştır.

1980'lerin ilk yarısı zarfında durmaksızın yükselen film yatırımlarının 1986 yılından itibaren çarpıcı bir şekilde inişe geçtiğini bildiren Hill, yatırım rakamının 1986'da 270.1 milyon sterlin iken; 1988'de 135.7 milyon sterline ve 1989'da 49.6 milyon sterline düştüğünü, buna bağlı olarak Pinewood, Elstree, Twickenham ve Shepperton gibi İngiliz film stüdyolarının da şansının kötüye gittiğini belirtmektedir (Hill, 1993: 208-209).

İngiltere'nin en büyük ve güçlü film yapım şirketleri olan Virgin ve daha sonra Cannon olarak bilinecek olan Thorn-EMI'nin 1986 yılında; Oscar sahibi *Chariots of Fire (Ateş Arabaları)* ve *Gandhi* gibi yüksek bütçeli filmlerle birlikte *The Ploughman's Lunch (Çiftçinin Öğle Yemeği)*[8], *Another Country (Diğer Ülke)* gibi bazı bağımsız filmlerin de yapımcı şirketi olan Goldcrest'in ise 1987 yılında yapım faaliyetlerini durdurmuş olmaları İngiliz film yapımına bir diğer darbe olmuştur. Böylesi büyük firmaların yapım alanından çekilmesi, başarılı filmlerin ticari getirisi neticesinde yatırıma eğilimli olan diğer sermaye sahipleri için de film alanına yatırımı cazip olmaktan çıkarmıştır.

Yapımcı Stephen Woolley, 1988 yılında yaptığı yorumda İngiliz yapımcıların süreklilik halinde istikrarsız olduğu görülen bağımsız sektörün pastadan minicik bir pay almak için tırmalayan küçük çiftçiler kesimi olarak kaldığını belirtmektedir. İngiliz Film Endüstrisinin yüz yüze geldiği sorunun iki zıt gücü dengelemeye çalışmak olduğunu söyleyen Woolley, bu zıt güçleri; sağlıklı bir kültüre katkı yapabilen güçlü ve çeşitli yerli film yapım pratiklerini beslemek, bunu yaparken de oldukça cezbedici özellikteki hizmet endüstrisini ekonomik olarak devam ettirecek olan ve diğer yandan karı bağımsız yerli film yapımcılarından ziyade çok uluslu holdinglere giden Amerikan sermayesini ve gizli yapımları çekmek olarak sıralamaktadır (Spicer, 2014: 88).

Yatırım krizi karşısında İngiliz bağımsız yapımcıların Amerikan sermayesini ikna etmeye çalışmak zorunda kalması, sinema sektörünün içinde bulunduğu durumun,

[8]"Ploughman's Lunch", geleneksel anlamda köylü ya da çiftçi yani dar gelirli olan kimsenin öğle yemeği olarak yediği ev yapımı ekmek, peynir ve turşudan oluşan öğün olarak bilinmekle birlikte, günümüzde de varlığını sürdüren ve İngiliz pub menülerinde rastlanabilen güncel hali et de içermektedir.

politik ve yasal dönüşümün bir sonucu olarak değerlendirilmelidir. Bu noktada Hill, Amerikan finasmanının güvenilir olmadığına ve aynı zamanda Amerikan majörlerin de genellikle özgün İngiliz filmlerine yatırım yapmaktansa, İngiltere'yi kendi yapımları için bir üs olarak kullanmayı tercih ettiklerine dikkat çekmektetir. 1980'lerin ortalarında birçok İngiliz Yapım Şirketi'nin *Room with a View* (Manzaralı Oda), *Wish You Were Here* (Keşke Burada Olsaydın), *My Beautiful Launderette* (Benim Güzel Çamaşırhanem) gibi özgün yapımların dikkate değer başarısının keyfini süren Amerikan bağımsız dağıtımcılarından gelen yatırım patlamasından faydalanmış olduğunu belirtmekte, bununla birlikte bu şirketlerin birçoğunun sonradan çöküş yaşadığını ya da ciddi mali güçlüklerle karşılaştıklarını sözlerine eklemektedir (Hill, 1993: 212). Ancak yine de yerli pazarının istikrarsız ve elverişsiz yapısı, sinema sektörünün dış pazara her geçen gün daha da bağımlı olmasına yol açmıştır.

Yatırım ve finansman krizi karşısında bulunan bir diğer çözüm Televizyon olmuştur. 1982 yılında kurulmuş olan Channel 4'un yayıncılık prensibi öncelikle "kamu hizmeti" anlayışı çevresinde şekillenmiştir. Bu durumun somut ifadesi "*Channel 4'un görevi, programların genel olarak ITV tarafından sağlanmayan ilgi ve beğenilerin hesaba alınarak bunların uygun oranda temsilini içerdiğinden; uygun oranda eğitimsel niteliği olduğundan emin olmak; programların biçim ve içeriğinde yenilik ve deneyimleri teşvik etmektir*" ("Broadcasting Act 1981", 1981: 13-14).

Channel 4'un İngiliz filmleri için mali açıdan işlevsel olmasını sağlayan nokta da, yeniliklere ve azınlığa hitap eden ilgi ve beğenilere öncelik veren yayıncılık prensibidir. Bu sayede özgün ve sanatsal film yapımı desteklenmiş olup filmlerin finansmanında gişe başarısını öngörülebilir kılma şartı zorunluluk olmaktan çıkmıştır.

İngiliz yayıncılığı bağlamında en çok dikkate değer yeniliğin Channel 4 olduğunu belirten Hill, mevcut BBC ve ITV Şirketlerinden farklı olarak Channel 4'un kendisinin işlettiği bir yapım evi olmadığını, bağımsız yapım şirketlerinden, ITV şirketlerinden ya da yabancı kaynaklardan iş satın aldığını ya da ısmarladığını, bu sayede 30 Mart 1990 tarihi itibari ile kanalın üretiminin % 54'ünün 526 yapım şirketi tarafından sağlandığını söylemektedir (Hill, 1993: 213). Dolayısı ile kendini yapım

sürecinin dışında tutan Channel 4'un, genel prensip olarak programları dışarıdan alma yoluna gittiği anlaşılmaktadır.

Channel 4 hem yayıncılık şekli hem de kuruluş amacındaki kamu hizmeti yayıncılığı misyonu nedeni ile kısa zamanda özellikle bağımsız film yapımcıları için filmlerinin hem dağıtım hem gösterim gereksinimine karşılık gelen, hem de finansman yardımı temin edebildikleri yepyeni bir mecra, güvenilir ve güçlü bir destek haline gelmiştir.

Channel 4 kendini kültürel değerleri ve önemlerine göre filmleri hükümetin film politikalarının yapmadığı bir şekilde desteklemeye adamıştır. Aynı zamanda kanalın Bağımsız Film ve Video Bölümünün sadece düşük bütçeli filmlerle finanse edilmediği, bağımsız çalıştay sektörünün ve İngiliz Film Enstitüsü Yapım Kurulu'nun desteğinin sağlandığı gerçektir (Hill, 1993: 214).

Çalıştayların desteklenmesinin özel öneminin, çalıştayların film yapımına geleneksel olarak erişim şansı olmayan siyahlar, kadınlar, işçi sınıfı gibi topluluklara ses verecek yerleşim bölgeleriyle ve toplumsal kaygılarla güçlü bir bağı olmasından kaynaklandığını söyleyen Hill, siyah İngiliz film yapımının gelişiminin 1980'lerin anahtar gelişmesi olduğunu ve bunun büyük oranda çalıştay hareketinden beslendiğini belirtmektedir (Hill, 1999: 58).

Channel 4'un film yapımında destekleme ölçütü, öncelikle filmin düşük bütçeli olmasıdır ki; desteğin gerçekten ihtiyaç olan yere gitmesi hedeflenmiş, dağıtım ve gösterim olanaklarındaki sıkıntı da göz önüne alınarak bu noktada çok az şansı olan düşük bütçeli filmler hedeflenmiştir. Yerli yapım olması gereken filmlerin yeni yetenekleri tanıtan, film yapım yönetimi açısından yenilik gösteren filmler olması da aranan bir diğer kıstastır. Bu çerçevede *Rememberance* (Hatıra), *Hero* (Kahraman), *Benim Güzel Çamaşırhanem, Shadey, Hidden City* (Saklı Şehir)gibi filmlerin tüm yapım maliyetleri; *Manzaralı Oda, Mona Lisa* gibi filmlerin de kısmi maliyetleri Channel 4 tarafından karşılanmış olup, *Benim Güzel Çamaşırhanem ve Manzaralı Oda* filmlerinin beklenmedik ticari başarısı, özendirici rol oynayarak film alanında yatırımları arttırmıştır. *Çiftçinin Öğle Yemeği, Handsworth Songs* (Handsworth

Şarkıları), *Wetherby, Letter to Brezhnev* (Breznev'e Mektup), *No Surrender* (Teslim Olmak Yok), *Sammie and Rosie Get Laid* (Sammie ve Rosie Yattı*), Rita, Sue and Bob Too (*Rita, Sue ve bir de Bob), *High Hopes* (Büyük Umutlar), *Heath and Dust* (Sıcak ve Toz), A *Month in the Country (Taşrada Bir Ay), Stormy Monday (Fırtınalı Pazartesi), Fatherland (*Memleket), *Caravaggio* gibi fimler de Channel 4'un 1980'ler boyunca desteklediği filmler arasındadır.

Channel 4 deneyimi ile cesaretlenen Granada, Central ve Carlton gibi bazı ITV şirketlerinin 1980'lerin sonlarına doğru uzun metrajlı film yapımına yatırım yapmaya teşebbüs ettiklerini, hep beraber 1985 ve 1990 yılları arasında yaklaşık 20 kadar yapıma dahil olduklarını belirten Pratten ve Deakin, bu şirketlerin 1988'den sonra yayıncılık pazarında hızla artan rekabetle ve önemli düzenleyici değişikliklerle yüz yüze geldiklerini ve yakın geçmişe (1990'ların sonuna) kadar film finansmanındaki iştiraklerini çektiklerini bildirmektedir (Pratten ve Deakin, 1999: 59).

Sonuç olarak; televizyon özellikle de "Channel 4", 1980'li yıllarda bağımsız film yapımcılarının finansman kısıtı, dağıtım ve gösterim gibi sorunlarına bir çözüm aracı olarak bağımsız film yapımcılarının artık televizyona film yapımına yol açmıştır. Bu her ne kadar başlangıçta bu şekilde planlanmamış olsa da, 1980'ler boyunca oldukça yerleşik hale gelmiştir. Ancak bu uygulama ile televizyonun sinemaya katkısının mı olduğu, yoksa esasta sinema pratikleri ile televizyon pratiklerinin birbirine karışması dolayısı ile zararının mı olduğu sorusu ise ayrı bir tartışma konusu yaratmaktadır.

2.8. Thatcher Döneminde İngiliz Sinemasının Durumu

Thatcher iktidarı döneminde uygulamaya giren –bir önceki bölümde ele alınan- yasal düzenlemeler dolayısı ile sinema sektörünün sıkıntıya girdiği, özellikle maddi imkanların kısılması nedeni ile yerli film yapımının oldukça azaldığı, kendi ayakları üzerinde duracağı düşünülen ulusal sinemanın Hollywood yapımları karşısında giderek güçsüzleştiği ve yeni düzenlemelerle özellikle film yapımına giden kaynakların kısılması sonucunda da artık üretemez hale geldiği gözlenmektedir. Bu durumu İngiliz yönetmen Ken Loach'un sinemanın artık kendi kendine ayakta duramadığını belirten

"*Thatcher sayesinde İngiliz sineması dizlerinin üzerindedir"* (Macnab, 2013)cümlesi özetlemektedir.

1980'li yılların sonlarına doğru İngiliz Sinemasını içinde bulunduğu durumdan çıkarmak için yapılan girişimler sonucunda Sör Richard Attenborough'un da teşviki ile Thatcher sektör temsilcileri ile birlikte bir toplantı yapmayı kabul etmiş, bunun sonucunda "Downing Street Film Summitt" (Downing Sokağı Film Zirvesi) olarak adlandırılan toplantı, 1990 yılının Haziran ayında Margaret Thatcher başkanlığında gerçekleşmiştir.

Hill, bu toplantı sonucunda bir takım sözler verildiğini ifade etmekte ve bunları Avrupa ortak yapımlarına maddi destek, Avrupa Topluluğu görsel-işitsel programı olan Media 92 için taahhüt, İngiliz film yapımına yurt dışı kaynak yatırımını özendirmek için yapılan düzenlemelerin tekrar gözden geçirilmesi, İngiliz filmlerinin yurt dışında pazarlanması ve desteklenmesi ve son olarak da mali konulara ve de endüstrinin yapısına ilişkin iki araştırma/ çalışma ekibinin kurulması olarak sıralamaktadır. Ancak Hill, 1990 yılı Kasım ayında Thatcher'ın yerine John Major'ın geçmesiyle değişiklik yönündeki çalışmaların hızını yitirdiğini, toplantıda ortaya sürülen tekliflerin pek çoğunun ertelendiğini, değiştirildiğini ya da tamamen terk edildiğini belirtmektedir (Hill. 1993: 220).

Dolayısı ile Thatcher'ın iktidara gelmesinin ulusal sinema açısından ciddi olumsuzluklar barındırdığını düşünmek kadar; Thatcher'ın sektör için çözüme yönelik vaatlerde bulunduğu, iyileştirici politakalar uygulama sözü verdiği bir dönemde iktidardan düşmesinin de sinema için bir şansızlık olduğunu öne sürmek de mümkün olmaktadır.

Yine de İngiliz Sineması tüm kısıtlayıcı düzenlemelere ve uygulamalara rağmen, 1980'li yıllarda oldukça yaratıcı örnekler vermiştir. Sinemanın gerek yasal gerek mali açıdan devlet desteğinden bu kadar yoksun olduğu bir dönemde yaratıcılığın üst seviyede olmasını, hatta uluslararası alanda başarılar elde edilmesini; siyasi, ekonomik ve toplumsal koşullar nedeni ile oluşan konu zenginliğinin yanı sıra, baskı ve imkansızlıkların yaratıcılığı teşvik etmesi ile de açıklamak mümkün olmaktadır. Tabii ki

tüm bu yaratım sürecinde bağımsız yapımcılar için yarattığı müdahalesiz temsil olanağı sayesinde özgün örnekler üretilmesine imkan vermek koşuluyla önemli bir destekleyici faktör olan Channel 4'un da unutulmaması gerekmektedir.

2.9. Thatcher Filmleri

Thatcher Filmleri ifadesi ile başlık kapsamına alınan filmler; Thatcher'ın iktidarda olduğu zaman aralığı olan 1979-1990 yılları arasında çekilen filmler ile 1990 yılı ve sonrasında çekilmiş olan Thatcher Dönemine, dönemin uygulamalarına ve bunların sonuçlarına ilişkin filmlerdir. Bu filmleri başlangıçta referans aldıkları tarihsel süreç itibari ile "Tarihi (Heritage) Filmler" ve "Çağdaş Filmler" olmak üzere iki kategoriye ayırmak gerekmektedir.

2.9.1. Tarihi Filmler

Orijinal ismi "Heritage Films" olan tarihi filmler; çoğu geçmişe özlemi yansıtan, bir kısmı eleştirel olan, ancak genellikle İngiliz Krallığı'nın en uzun süre tahtta kalan hükümdarlarından biri olan Kraliçe Victoria Dönemi (1837-1901 yılları arasında geçen dönem)'nin şaşaasına atıfta bulunan filmlerdir. Söz konusu dönemi ve bu dönemin ahlaki değerlerini vurgulayan, zaman zaman da bu değerlere karşı duran filmler ekseriyetle -Kraliçe Victoria'nın tahttaki son zamanlarını görmüş olan yazar- Edward Morgan Forster'ın romanlarından uyarlanan filmler olsa da, tarihi filmlerin çoğu dönem olarak Kraliçe Victoria'dan sonra tahta geçmiş olan oğlu Kral Edward Dönemi (1901-1910 yılları arasındaki dönem) ile iki dünya savaşı arasındaki süreçte geçmektedir. Özellikle Victoria Dönemi'ne atıfta bulunulmasının nedeni Thatcher'ın Victorian değerlere olan bağlılığıdır. Ayrıca bu dönemin İngiltere'nin altın çağı olduğuna inanılması, hatta yayılmacı politakaları dolayısı ile Victoria'nın İngiltere'ye "üzerinde güneş batmayan imparatorluk" ünvanını kazandırmış olmasının da payı bulunmaktadır. Falkland Adaları'na yaptığı başarılı çıkartma dolayısı ile Büyük Britanya'nın sınırlarını genişleten Thatcher ile Victoria arasında benzerlik kurulduğu düşünülmektedir ki; Falkland Savaşı'nın olduğu yıl olan 1982'den sonra çekilen tarihi filmlerin sayısı giderek artmıştır.

Ana akımın dışında yer alan, ancak düzene de tam anlamda muhalif olmayan, kısmi olarak sanatsal filmlere yakın özellikler gösteren tarihi filmler, ulusal kimlik oluşturucu ve pekiştirici bir işlev yüklenmiştir. Tarihi değerlerin, özellikle Victoria Dönemi'nin ahlaki değerlerinin yüceltildiği filmler bu açıdan muhafazar bir nitelik taşımaktadır. Bu ahlaki değerler; ataerkil aile hayatı ve çocuk yetiştirmenin özel önem taşıdığı, cinselliğin bastırıldığı, eşcinselliğin yasak olduğu, çalışkanlık, saygıdeğerlik ve dindarlık gibi özelliklerin yüksek kabul gördüğü bir toplumsal ahlaki değerler bütününe işaret etmektedir. Söz konusu bu değerleri eleştirel bakışaçısı ile ele alan tarihi filmler olduğu gibi İngiliz yayılmacılığını / kolonyal geçmişini eleştiren tarihi filmler de bulunmaktadır.

Thatcher'lı yıllar boyunca yapılmış olan tarihi filmlerin ilk ve önemli bir örneği Hugh Hudson'ın 1981 yılında çektiği *Ateş Arabaları* filmidir. 1924 Paris olimpiyatlarına İngiltere'yi temsilen katılan biri dindar bir Hıristiyan olan Eric Liddell ile diğeri yahudi olan Harold Abrahams adlı iki atletin gerçek yaşam öykülerinden yola çıkılan film, en iyi film, en iyi senaryo, en iyi kostüm ve en iyi film müziği dallarında olmak üzere dört dalda birden Oscar almış, yüksek gişe başarısı elde etmiştir.

Şekil 3- Ateş Arabaları

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra çekilmiş olan 6 anahtar İngiliz Filminin temsil olanağı yakaladığı Büyük İngiliz Filmleri Özel Pul Koleksiyonu'nda *Ateş Arabaları* filmi de yer almıştır ("Scenes from Lawrence of Arabia, Chariots of Fire and Bend It Like Beckham to feature in new range of stamps celebrating British film", 2014).

Ateş Arabaları ile başlayan ödüllerle tescilli uluslararası başarı dönemi Richard Attenborough'un 1982 yılında çektiği *Gandhi* filmi ile zirveye çıkmıştır. İngiltere'nin 1800'lerin sonlarından itibaren Hindistan'da giriştiği kolonicilik faaliyetlerini konu alması dolayısı ile tarihi film kategorisinde olmakla beraber, İngilizler'e karşı Hindistan'ın Bağımsızlığı için mücadele veren ruhani lider Mahatma Gandhi'nin hayatını resmetmesi açısından biyografik bir yapım olan *Gandhi* en iyi film, en iyi erkek oyuncu, en yönetmen, en iyi senaryo, en iyi görüntü, en iyi sanat yönetimi, en iyi kostüm tasarımı, en iyi kurgu olmak üzere sekiz dalda birden Oscar ödülü almıştır. En iyi yabancı film, en iyi yönetmen, en iyi erkek oyuncu, en iyi senaryo ve sinemada yılın yeni erkek oyuncusu dallarında dört altın küre ödülü alan Gandhi aynı zamanda en iyi yönetmen, en iyi film, en iyi erkek oyuncu en iyi yeni erkek oyuncu veen iyi yardımcı kadın oyuncu dallarında beş BAFTA ödülüne layık görülerek alışık olunmadık düzeyde bir başarı yakalamıştır. Söz konusu ödüller dışında Amerika ve İngiltere'de farklı organizasyonlardan da ödül alan film İtalya ve Almanya gibi Avrupa ülkelerinde de çeşitli ödüllere layık görülmüştür.

Gandhi'den sonra 1983 yılında Ruth Prawer Jhabvala'nın aynı adlı romanından James Ivory- Ismail Merchant tarafından uyarlanan *Sıcak ve Toz* ve 1984 yılında David Lean'in Edward Morgan Forster'ın romanından uyarlayarak çektiği *A Passage to India* (Hindistan'a Bir Geçit) filmleri de İngilizlerin Hindistan'daki sömürgeciliğini ve yerli Hintlilere karşı ırkçı yaklaşımlarını yansıtmaktadır. *Sıcak ve Toz,* İngiliz Sinema ve Televizyon Sanatları Akademisi (BAFTA)'nin en iyi uyarlama senaryo ödülünü alırken; *Hindistan'a bir Geçit,* en iyi yardımcı kadın oyuncu ve en iyi müzik dallarında iki Oscar ödülüne layık görülmüştür

1980'li yıllar boyunca çekilen diğer tarihi filmlerle de uluslararası başarı süreci devam ettirilmiştir. Aşağıda bahsi geçen filmler bu durumun örnekleri olmaktadır.

Marek Kanievska'nın 1984'de Julien Mitchell'in tiyatro oyunundan uyarlayarak yönettiği *Diğer Ülke,* Cannes Film Festivali'nde en iyi sanatsal katılım ödülünü almıştır.

Pat O'Connor tarafından 1987 yılında çekilen *Taşrada Bir Ay*, İtalya'da düzenlenen Bergamo Film Buluşmaları adlı organizasyondan ödülle dönmüştür.

Yine 1987 yılında Christine Edzard tarafından Charles Dickens'ın romanından uyarlanan *Little Dorrit* (Küçük Dorrit) Los Angeles Film Eleştirmenleri Derneği en iyi erkek oyuncu ödülünü almaya hak kazanmıştır.

James Ivory- Ismail Mechant ortak yapımları olan 1985 yılında çekilen *Manzaralı Oda* en iyi uyarlama senaryo, en iyi kostüm tasarımı, en iyi sanat yönetimi dallarında üç Oscar ve en iyi kadın oyuncu, en iyi yardımcı kadın oyuncu, en iyi kostüm tasarımı, en iyi prodüksüyon tasarımı, en iyi film olmak üzere beş dalda birden BAFTA ödülünü hak ederken; 1987'de çekilen *Maurice* Venedik Film Festivali'nde üç ödüle, 1992'de çekilen *Howards End* en iyi uyarlama senaryo, en iyi kadın oyuncu, en iyi sanat yönetimi dallarında üç Oscar ödülüne, 1993 yılında çekilen *The Remains of the Day* (Günden Kalanlar) ise Amerika'da ve İtalya, İspanya gibi Avrupa ülkelerinde toplam on altı ödüle layık görülmüştür. Bu filmler içinde *Manzaralı Oda, Howards End* ve *Maurice* Edward Morgan Forster'ın aynı isimli romanlarından uyarlanmıştır.

Charles Sturridgetarafından çekilen 1988 yılı yapımı *A Handful of Dust (*Bir Avuç Dolusu Toz) BAFTA'da en iyi yardımcı kadın oyuncu ödülünü alırken; 1991 yılı yapımı Edward Morgan Forster'ın aynı ismi taşıyan romanından uyarlanmış olan *Where Angels Fear to Tread* (Meleklerin Ayak Basmaya Korktuğu Yer) ise, Boston Film Eleştirmenleri Cemiyeti'nin en iyi yardımcı kadın oyuncu ödülünü almaya hak kazanmıştır.

Genellikle edebi metinlerden, zaman zaman da tiyatro oyunlarından uyarlama olan tarihi filmlerde ırkçılık (*Gandhi, Hindistan'a Bir Geçit*), ayrımcılık (*Ateş Arabaları*'ndaki Yahudi aleyhtarlığı), cinsellik, özellikle toplum tarafından onaylanmayan gayri meşru ilişki *(Sıcak ve Toz, Bir Avuç Dolusu Toz)* ve eşcinsellik

(Diğer Ülke, Maurice) durumları yaygın olarak görülmektedir. Filmler ayrıca İngiliz toplumsal sınıf sistemine ve sınıflar arası çatışmaya dair gözleme olanak sağlamakta; üst sınıfın yüksek değerleri ile orta-çalışan sınıfın yaşam pratikleri çerçevesinde kolay kolay geçişken olmayan, katı sınıf yapısı hakkında bir izlenim oluşturmaktadır. Bununla birlikte toplumsal yapı bağlamında devam edilecek olursa; ahlaki ve sosyal değer ile toplumsal kuralların ağırlığı *Manzaralı Oda, Maurice, Günden Kalanlar* gibi da bazı filmlerde belirgin olarak hissedilmektedir. Filmler genellikle üst sınıf ve erkek merkezli olmakla birlikte, bu iki faktörün ulusal kimliğin oluşturulmasında ırk/etnik köken unsuru yani "beyaz İngiliz olmak" algısı ile birlikte merkezi rol oynadığı gözlenmektedir.

Ulusal ve kültürel kimliğin yeniden oluşturulması, uluslararası bağlamda İngiltere imajının olumlanması ve İngilizlik algısının yaratılması gibi temel işlevleri olan tarihi filmler, İngiltere'nin yanı sıra Amerika'da da oldukça fazla ilgi görmüş; uluslararası izlenirlik açısından ve gişe başarısı anlamında kayda değer rakamlara ulaşmışlardır. Yüksek bütçelerle çekilen bu tarihi filmler, görkemli kostüm tasarımları, yeniden kurgulanan tarihsellik ve yaratılan İngilizlik imajı dolayısı ile özellikle uluslararası izleyiciler açısından İngiltere'yi görülmeye değer, ziyaret edilesi bir ülke konumuna getirerek, ziyaretçi potansiyeli de yaratmış ve bu sayede turizm açısından ülke ekonomisine katkı sağlamışlardır.

Diğer taraftan tarihi filmler, güncel sorunları görmezden gelerek, halkın içinde bulunduğu sorunlara, can yakıcı gerçeklere kayıtsız kaldıkları düşüncesi ile eleştirelere hedef olmuşlardır.

2.9.2. Çağdaş Filmler

Thatcher iktidarı öncesi İngiliz toplumunun yapısı ile Thatcher iktidarı dönemindeki İngiliz toplumunun yapısı ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel açılardan büyük ölçüde farklı olduğu için İngiliz Sinemasındaki film içerikleri de yeni toplum yapısına uygun olarak değişiklik göstermiştir.

Film içeriklerinin farklılaşmasını, kamu harcamalarında yapılan kesintiler; özelleştirmeler ve belediye evlerinin satılması; sendikaların güçsüzleştirilmesi, eğitim, sağlık, sosyal güvenlik alanlarında kesintilere gidilmesi gibi hükümetin yürüttüğü bilinçli politikaların sonucunda yeniden yapılandırılmış olan toplum düzenindeki gözle görülür özelliklerin sinemada kendini bulması olarak değerlendirmek gerekmektedir.

1980'li yıllar boyunca meydana gelen olaylar, önemli ölçüde can yakıcı toplumsal hadiseler oldukları için sinemanın bu olaylara kayıtsız kalması mümkün olmamıştır. Dolayısı ile 1980'lerdeki yeni politik, ekonomik ve sosyal durum çağdaş filmlerde içerik çeşitlenmesine yol açmıştır.

Özetle belirtmek gerekirse; "1981 Ayaklanmaları" ile başlayan somut toplumsal olaylar, Büyük Britanya'ya bağlılığı redderek Kuzey İrlanda'nın özgürlüğü için mücadele eden İrlanda Cumhuriyet Ordusu'nun hapisanedeki üyelerinin daha insani koşullar için 1981 yılı Mart-Ekim ayları arasında devam ettiği ve ölümcül sonuçları olan "Açlık Grevleri" ile devam etmiş; bunu 1984 yılının mart ayında maden ocaklarının kapatılmaması için harekete geçen madencilerin başlattığı "Maden İşçileri Grevleri"nin tam bir yıl aradan sonra 1985 yılı Mart ayında başarısızlıkla sonuçlanması ve söz konusu maden ocaklarının kapatılarak sektörde % 80 oranında iş kaybı yaşanması, dolayısı ile pek çok madencinin işsiz kalması takip etmiştir. Ayrıca 1985 yılının Eylül ayında önce Birmingham şehrinin Handsworth bölgesinde, daha sonra Londra-Brixton'da, siyah nüfusun polis ile girdiği çatışma sonrası başlayan ayaklanmalar ve zamanla Londra'nın Peckham, Toxteth, Tottennam gibi semtlerine de yayılan bu ayaklanmaların ölümcül sonuçları olmuştur.

Doğrudan bu ayaklanmalara dair yapılmış olan ve aynı zamanda Black British Films (Siyah İngiliz Filmleri*)* olarak adlandırılan filmler, 1984 yılında Isaac Julien tarafından çekilen *Territories* (Topraklar), 1985 yapımı olan ve Milton Bryan'ın yönettiği *The People's Account* (İnsanların Hesapları) ve 1986 yılında John Akomfrah tarafından yönetilen *Handsworth Şarkıları*'dır. *Topraklar*, 25 dakikalık bir belgesel olmakla birlikte iki büyük ayaklanma dönemi (1981 ile 1985) arasında yapımı tamamlanmıştır ve polisin siyahlara karşı oluşturduğu potansiyel suçlu algısı

doğrultusunda sokaktaki beyaz insanın sokaktaki siyah insana yaklaşımı ve o dönem İngilteresi'nde yaşayan siyah nüfusun yaşam deneyimleri doğrultusunda çekilmiştir. *İnsanların Hesapları* Londra'nın Tottenham semtinin Broadwater Farm bölgesinde meydana gelen ayaklanmaları konu alırken; *Handsworth Şarkıları* da Birmingham'ın Handsworth bölgesinde meydana gelen isyanlardan esinlenmiştir. Bu filmler, isyanlar sonucunda polisin ve medyanın yansıttığı "tehlikeli ve suçlu siyah insan" imajını düzeltmek için, olayların iç yüzünü aynı zamanda siyahların bakış açısından da ortaya koymak amacı ile çekilmişlerdir. Her iki uzun metrajlı film de Channel 4 için yapılmış olup, *İnsanların Hesapları* polisleri ırkçı ve hukuksuz teröristler; isyanı dameşru müdafaaya yönelik yasal eylem olarak tanımladığı içinBağımsız Yayıncılık Otoritesi (Independant Broadcasting Authority)'nin sansürüne maruz kalmış ve bu otorite tarafından yapılması istenen değişiklikler reddedildiği için film televizyonda temsil imkanı elde edememiştir (Ogidi, tarihsiz).

Irkçılık konusundaki filmlere önemli bir tanesini daha eklemek gerekir ki; o da *Benim Güzel Çamaşırhanem*'dir. Filmde İngiltere'deki Pakistan'lı nüfus ele alındığından hem *British-Assian Films (Asyalı İngiliz Filmler),* hem de Siyah İngiliz Filmleri başlığı altına girebilmektedir. Stephan Frears'ın yönettiği, Hanif Kureishi'nin senaryo yazarlığını yaptığı film, 1985 yılında çekilmiştir. Film öyküsü, İngiltere'de serbest piyasa ekonomisine geçilmiş olan Thatcher Dönemi'nde Pakistanlı bir girişimcinin sahip olduğu bir çamaşırhane ve burayı işleten İngiltere doğumlu Pakistan kökenli Ömer adlı eşcinsel bir genç etrafında gelişmektedir. Filmde dikkat çeken kavramlar ırkçılık, eşcinsellik, cinsiyetçilik, evlilik dışı ilişki, sınıflı toplumsal yapı ve serbest piyasa ilişkileri olmaktadır. En iyi film dalında "Evening Standard İngiliz Film Ödülü"nü alırken, en iyi yardımcı erkek oyuncu (Daniel Day Lewis) dalında "Amerika Ulusal Değerlendirme Kurulu Ödülü" ve "New York Film Eleştimenleri Grubu Ödülü"ne, en iyi senaryo (Hanif Kureishi) dalında "Amerika Ulusal Film Eleştirmenleri Cemiyeti" ve yine "New York Film Eleştimenleri Grubu Ödülü"ne layık görülmüştür. (Bkz. Böl. 1.3.)

Sammy ve Rosie Birlikte Oldu adlı film, yine Frears ve Kureishi'nin ortak çalışmasıdır ve yine hem Asyalı İngiliz Filmler hem de İngiliz Siyah Filmleri başlığı

altında değerlendirilebilmektedir. 1987'de çekilen filmin açılışındaki olaylar, 28 Eylül 1985 tarihinde Brixton'da yaşanan ve 1985 Brixton Ayaklanmaları'nın çıkış nedeni olan yaşanmış bir hadiseden esinlenmiştir. Gerçek olayda silahlı bir soyguna karıştığından şüphenilen Michael Groce'un annesinin evinde aranması sırasında annesi Dorothy Groce polis tarafından vurulmuştur. Olayın kaza olduğunu belirten polis memuru herhangi bir ceza almazken; felç olarak 26 yıl yatalak bir yaşam süren Dorothy, 2011 yılında vefat etmiştir. Ölümünden sonra yürütülen soruşturma neticesinde Metropolitan Polis Komiseri Bernard Hogan Howe, Dorothy Groce'un ailesinden kadının vurulmasına yol açan hatalarından ve bu hoşgörülemez gerçekten ötürü polisin kamuoyundan özür dilemesinin 2014 yılını bulmasından dolayı özür dilemiş ve "*üzüntü verici olarak bu özrü ve 'biz üzgünüz' sözlerini duymayı en çok hak eden kişi artık burada değil"* ("Met Police apoligise for shooting of woman which sparked 1985 Brixton Riots", 2014) demiştir. Filmin ilk başında "*şehirde yoksulların yaşadığı bölgelerde yapacak işlerimiz var"* diyen Thatcher'ın sesi duyulduktan sonra siyah bir kadının evini basan polisler tarafından vurulduğu ve akabinde günlerce devam eden isyanlar, şiddet ve yağma olaylarının yaşandığı görülmektedir. Tüm bu olayların patlak verdiği gün Pakistan'lı bir politikacı olan Rafi uzun bir aradan sonra oğlu Sammy ve gelini Rosie'yi ziyaret etmek için Pakistan'dan Londra'ya gelmiştir. Rafi, Sammy ve annesini çok uzun yıllar önce terk ettiği için oğlu tarafından çok sıcak karşılanmamakla birlikte yine çok uzun yıllardır hiç aramadığı eski sevgilisi Alice'in de sitemlerine hedef olmuştur. Filmde Thatcher Britanyası'nın anarşik ve kaotik ortamı, ırkçılık, yoksulluk, işsizlik, evsizlik gibi gerçeklerle ortaya konmaktadır. Irklar arası cinsellik, eşcinsellik, evlik dışı ilişki gibi özgür bir cinsel çerçeve çizen filmde, Rafi'nin evlilik içi heteroseksüellik dışında cinselliğin diğer tezahürlerini yardırgadığı gözlenmektedir. Oğlu ve gelinin iyi bir muhitte ev alarak çocuk sahibi olmalarına yönelik temennisi kadına yönelik geleneksel bakış açısını temsil etmektedir. Geçmişinde güç sahibi bir politikacı olduğu anlaşılan Rafi'nin ülkesini sömürgecilik içinde şekillendirirken verdiği talimatlar aracılığıyla muhalif olan pek çok kişinin işkence gördüğü anlaşılmakta, bu şekilde filmde İngiltere'nin bölgedeki kolonicilik faaliyetlerine de göndermede bulunulmaktadır. Film boyunca kendi kanlı, zalim geçmişinin Rafi'yi işkenceden geçmiş bir muhalif formunda hayalet gibi takip ettiği, en son Victoria'nın yaşadığı

karavan kentte Rafi'nin Victoria'nın karavanında uyuduğu sırada rüyasında işkenceden geçtiği, tam bu sırada da ironik bir şekilde konut inşaatı için karavan kente kepçelerin girdiği görülmektedir. Rafi'nin de bölge sakinleri ile birlikte bu durumu protesto ettiği; hatta Alice, Vivia ve Rosie tarafından oradan uzaklaştırılmaya çalışılırken "*bu faşist piçlerin bizi uzaklaştırmasına karşı çıkmalıyız, savaşmak zorundayız"* dediği duyulmaktadır. Rafi'nin bu karşı duruşu tıpkı karavanda yaşayanlar gibi gidecek başka hiçbir yerinin olmaması ile açıklanabilmektedir. Ancak sonunda karavanların bölgeden uzaklaştırıldığı görülmekte, Thatcher'ın arka fondaki sesi ülkeye uyumu, doğruyu, inancı ve umudu getireceğini müjdelemektedir. Kendi geçmişinden kaçamayan ve onu hayalet gibi takip eden geçmiş zalimlikleri ile başa çıkmayan Rafi ise filmin sonunda kendini asarak intihar etmiştir.

Ken Loach'ın 2004 yılı yapımı *Ae Fond Kiss* (Duygudan da Öte) Glasgow'da çekilmiş olmakla birlikte, orada yaşayan Pakistan kökenli bir İskoç olan kolej öğrencisi Tahara'nın okulda tüm sınıf arkadaşlarının önünde Batının terörizme bakışını ve İslamı basitleştirmesini eleştirerek kendini Glasgow'lu, Pakistan'lı, bir genç kadın ve Katolik okulunda Glasgow Ranger taraftarı olan bir müslüman kadın olarak tanımladıktan sonra, sınıftaki erkek arkadaşlarının ırkçı davranışlarına maruz kaldığı, Rangers formasının ve çantasının elinden alındığı ve kendisiyle dalga geçildiği görülmektedir. Tahara'yı almaya gelen ağabeyi Kasım'ın da ırkçı davranışların hedefi olduğu, 15-16 yaşlarındaki beyaz İngiliz erkek çocukları tarafından hem Tahara'ya hem Kasım'a Pakistan kökenlerine yönelik *"Paki"* diye hitap edildiği, Kasım için "*another fucking coconut" (bir başka kahrolası hindistancevizi)* ve Tahara için de *"nothing worse than upthight Paki hun" (hiçbir şey sinirli bir Ranger taraftarı Paki'den daha kötü değildir)* dendiği duyulmaktadır. Tüm bu laflar üzerine Tahara'nın sinirlenmesi, kendisi ve Kasım ile dalga geçen arkadaşlarını kovalarken onların peşinden müzik sınıfına dalmasıyla birlikte müzik öğretmeni Roisin de durumu yatıştırmaya çalışarak olaya dahil olmuştur. Bu vesile ile Kasım ve Roisin tanışmışlar, arbede sırasında kırılan gitarın yerine Kasım'ın yenisini alması ile birlikte başlayan muhabbetleri giderek ciddi bir duygusal ilişkiye dönüşmüştür. Diğer taraftan Kasım ailesinin kararı doğrultusunda nişanlı olduğu teyzesinin kızı ile evlenmek üzeredir, tıpkı kız kardeşi Rokshana'nın

gerçekleşecek olan görücü usulü evliliği gibi, hatta bu nedenle ailesi kendi evlerinin bahçesinde Kasım'ın evlenince yaşayacağı evin inşaatını bile başlatmıştır. Üniversitede gazetecilik okumak isteyen Tahara, ailesinden tıp okuması yönünde baskı görmektedir. Tahara'nın Edinburgh Üniversitesi'nde istediği bölüme kabul almasıyla başlayan aile içi tartışmalar, Kasım'ın evlenmek istemediğini itiraf etmesi ile şiddetlenir. Ailesinin müslüman olmayan bir kadınla birlikteliğini kabul etmeyeceğini bildiği için beyaz ve katolik olan Roisin'le birlikte olduğunu söylemek konusunda çevresinden çekinen Kasım'ın sonunda tercihini aşktan yana kullanarak evi terk ettiği görülmektedir. Roisin'in de rahip tarafından evlilik dışı ilişki yaşadığı ve Katolik olmayan bir erkekle birlikte olduğu için yargılandığı, bu koşullar altında Katolik okulundan ayrılması gerektiği söylenmektedir ve sonunda Roisin okuldaki işinden atılmaktadır. Filmde ırkçılık, dine dayalı ayrımcılık, cinsiyetçilik, akraba evliliği, görücü usulü evlilik ve kültürler arası çatışma, gelenek-modern karşıtlığı ön plana çıkan olgulardır. Film, Uluslararası Berlin Film Festivali'nde ekümenik jüri ve Alman Art House Sinemalar Birliği Ödüllerini, Fransız Cesar Ödülleri'nde en iyi Avrupa Birliği Filmi ödülünü, İtalyan Sinema Federasyonu (FICE)'nun en iyi Avrupa'lı yönetmen ödülünü (Ken Loach), en iyi kadın oyuncu (Eva Birthistle) dalında İrlanda Film ve Televizyon Ödülü'ne, yılın en iyi İngiliz kadın oyuncusu dalında Londra Eleştirmenler Ödülü'ne, Motovun Film Festivali'nde Propeller of Motovun Ödülü'ne, Valladolid Film Festivali'nde izleyici ödülüne layık görülmüştür.

Gurinder Chadha tarafından 1993 yılında çekilen *Bhaji on the Beach* (Bhaji Plajda) 1993 ve 2002 yılında çekilen *Bend it Like Beckham* (Beckham gibi Çalım At) İngiltere'deki Hindistan kökenli İngiliz nüfusu ele alan Asyalı İngiliz Filmler kategorisinde olmakla birlikte, ırkçılığın yanı sıra ön plana çıkan farklı içeriklere sahiptirler. *Bhaji Plajda* filminde kadına karşı şiddet, feminizm, kuşaklar arası çatışma, evlilik dışı hamilelik ve gelenkesel-modern zıtlığı gibi olgular ele alınırken; *Beckham gibi Çalım At* filminde ise kültür çatışması, kimlik bunalımı ve cinsiyetçilik gibi kavramlar ön plana çıkmaktadır.

1991 yılında Isaac Julien tarafından çekilmiş olan *Young Soul Rebels* (Genç Ruh Asiler), İngiliz Siyah Filmleri içinde önemli bir örnek teşkil etmektedir. Tedy

isimli eşcinsel siyah bir gencin parkta müzik dinlerken, kendisine yaklaşan eşcinsel bir beyaz erkek tarafından öldürülmesi ile başlayan filmde soul müzik yapmak isteyen iki siyah DJ'in Chris ve Caz'in arkadaşlıkları ve çevreyle ilişkileri çerçevesinde eşcinsellik, ırklararası eşcinsellik, ırkçılık ve cinsiyetçilik gibi konular ele alınmaktadır. 1970'lerin sonlarına doğru giderek güçlü hale gelen National Front Party (Ulusal Cephe Partisi) adlı üyeleri sadece beyazlardan oluşan aşırı sağ partinin başarısının gazete manşetlerine taşındığı, *skinheads*[9] olarak anılan dazlakların ırkçılık faaliyetleri yürüttüğü, bina cephelerinde nazi işaretlerine rastlandığı ve aynı zamanda kraliçenin tahtta 25 yılını doldurması nedeni ile "silver jubilee" kutlamalarının yapıldığı günlerde Londra'da geçen film siyah nüfusa yönelik gerek Ulusal Cephe destekçilerinin, gerekse polisin ırkçı tutumunu sergilemesi ve bunu yaparken kraliyeti sürekli arka planda canlı tutarak sömürgeciliğe göndermede bulunması açısından önemlidir. Kayıt stüdyosunun lobisindeki "silver jubilee" için bağış kampanyası duyurusunun yanında yer alan ve sürekli olarak el sallayan kraliçe görüntüsü bu açıdan oldukça belirgindir. Filmin sonunda cinayetin çözüldüğü ve filmin Chris, Caz, Caz'in beyaz sevgilisi Billibud, Chris'in sevgilisi Tracy ve Tracy'nin beyaz çalışma arkadaşı Jill'in soul müzik eşliğinde birlikte dans etmeleri ile kapandığı; dolayısı ile hem ırkçılığa hem de cinsiyetçiliğe yönelik bir birlik mesajı verdiği görülmektedir.

This is England (İşte İngiltere Bu) adlı film Shane Meadows'un ilk olarak 2006 yılında çektiği ve 1983 yılı İngilteresindeki ırkçılığı babası Falkland Savaşı (1982)'nda hayatını kaybetmiş olan küçük Shaun'un ırkçı bir gruba katılmasıyla hayatında meydana gelen değişiklikler üzerinden yansıtmaktadır. Filmin jeneriğinde Thatcher'ın başında baret ile kepçenin içindeki görüntüsü, hem Thatcher'lı yıllarda inşaat sektörünün hızla geliştiği ve konut yapımının en önemli işlerden biri haline geldiğini anımsatırken daha da önemlisi Thatcher'n tüm Britanya'yı toplum da dahil olmak üzere

[9]SkinheadHareketi, İngiltere'de ilk olarak 1960'larda genç erkek işçi sınıf arasında yayılan, reggea ve ska gibi Jamaika kökenli müziklerle özdeşleşen, geleneksel ve muhafazakar değerlere karşı alternatif bir gençlik akımı olarak ortaya çıkmıştır. Saçları kazıtmak sureti ile ortaya çıkan dazlak saç şekilleri, pantolon askıları, dar paça kısa kot pantolonları, Dr. Martins botları ile birlikte dış görünüşe yansıyan bu gençlik hareketi, 1970'lerin sonları ve 1980'lerin başlarında punk müziği esas alarak tekrar ortaya çıkmıştır. Yükselen ırkçı akımlar ve aşırı sağ, faşist Ulusal Cephe Partisi ile birlikte giderek ırkçı bir hal alan, İngiltere'de beyaz İngiliz olmayan herkese karşı saldırgan eylemler yürüten sokak çeteleri halini almıştır (O'Hagan, 2014).

herşeyi ile birlikte yeniden inşa ettiğini simgelemektedir. Prens Charles ve Lady Diane'nın evliliğinden, savaş görüntülerine, füze denemelerinden madenci grevlerine, atari oyunlarından seri olarak üretilen cd roomlara, halkın polisle çatışmasından ırkçı yürüyüşlere, evinin ya da arabasının camına taş atılan, saldırıya uğrayan Asyalı göçmenlerden duvarlara çizilmiş nazi işaretlerine, Thatcher'a selam duran İngiliz donanmasından, Thatcher-Reagan birlikteliğine, Falkland sonrası Thatcher'ın seçim başarısını manşet yapan gazetelerden yaralı, üstü başı perişan askerlere filmin jenerik görüntüleri 1980'ler İngilteresi hakkında yeterince şey anlatmaktadır. Üzerinde Falkland Savaşı'nda vefat eden (Temmuz 1983) babasının fotoğrafı bulunan radyonun çalışmaya başlamasıyla Thatcher'ın sesiyle *–gençlere tamamen sosyalist devletin kontrolünde bir gelecek vaat etmenin cezbedici olduğunu düşünüyorlar* demektedir- uyanan ve okuluna giden Shaun, okuldaki diğer çocukların kendisi ile dalga geçmeleri üzerine üzgün bir şekilde eve dönerken skinhead Woody ve arkadaşları ile tanışır. Kısa sürede kendisinden yaşça oldukça büyük olan bu yeni arkadaş grubu ile takılmaya başlayan Shaun'un giyimi, saç traşı dahil dış özellikleri ve tavırları değişir. Bu gruba hapishaneden yeni çıkan aşırı sağcı, ırkçı Combo'nun katılması ile grup Combo ve Woody arasında ikiye bölünür. Onun Falkland Savaşı'nın gereksizliği konusunda söylediklerinden etkilenerek Combo ile kalmayı tercih eden Shaun da dahil olmak üzere Combo kanadındakilerin ilk etkinliği Ulusal Cephe Partisi'nin toplantısına katılmak olmuştur. Ulusal Cephe'nin önderinin *"İngiltere demek güç, etki ve özgürlük demektir, bizim kendi ülkemizin ismini anmamıza korkarak izin verilmektedir. Ben bu sözcüğü, eski ihtişamlı kelimeyi Englishman (İngiliz/İngiliz erkeği)* [10] *sözcüğünü yeniden canlandırmak istiyorum"* dediği duyulmaktadır. Top oynayan Pakistanlı çocukların ellerinden toplarını alarak onları bıçakla tehdit etmekten, Pakistanlı bakkalın iş yerini basarak yağmalamaya kadar çeşitli ırkçı eylemlerin başını çeken Combo en son Woody tarafında kalan Jamaica kökenli siyah skinhead Milky'yi hastanelik etmiştir. Film burada sonra ererken, 1980'lerin sosyopolitik durumu hakkında oldukça bilgi vermektedir. Daha sonra 1986, 1988 ve 1990 yıllarında televizyona birkaç bölümlük

[10] İngiliz anlamına gelse de, sonundaki "man" takısı erkekliğe vurgu yapmaktadır, dolayısı ile İngiliz olarak değerlendirilebileceği gibi, İngiliz erkeği olarak da anlaşılabilmektedir.

diziler halinde çekilmiş olan "*İşte bu İngiltere",* 1980'ler İngilteresi'ndeki ırkçılığı, yoksulluğu ve işsizliği yansıtmaktadır.

1980'li yılların en önemli olaylarından biri olan "Açlık Grevleri" 1981 yılında başlamış olsa da, hapishane koşullarını protestoların başlangıcı 1976 yılıdır. Ancak "The Troubles" olarak anılan "Kuzey İrlanda Sorunu"nun temeli göz önüne alındığında bu tarih 1960'lı yıllara kadar gerilemektedir. Dolayısı ile açlık grevlerinden hareketle 1980'li yıllar ve sonrasında çekilen İngiliz filmlerine sadece açlık grevleri değil, aynı zamanda Kuzey İrlanda Sorunu'nun tarihsel süreç içerisindeki değişik zaman dilimleri de konu olmuştur ve bu sorun ile ilgili birçok film çekilmiş olmakla birlikte, bu çalışmanın sınırları içinde sadece İngiliz yönetmenler tarafından çekilen filmler ele alınabilecektir. Ancak konu ile ilgili İrlandalı yönetmenlerin oldukça önemli filmleri olması dolayısı ile bu filmlerin en azından isimlerine yer vermek uygun olacaktır. Bu açıdan Jim Sheridan'ın *My Left Foot* (Sol Ayağım), *In The Name of Father* (Babam İçin) ve *The Boxer* (Boksör) adlı fillmleri; Neil Jordan'ın *The Crying Game* (Ağlatan Oyun) ve *Michael Collins* adlı filmleri; Thaddeus O'Sullivan'ın *Nothing Personal* (Kişisel Bir Şey Yok)adlı filmi Kuzey İrlanda Sorunu'nu ele alan başlıca filmlerdendir.

1980 yılında John McKenzie tarafından çekilen *The Long Good Friday* (Uzun Kutsal Cuma[11]),bir gangster film örneğidir. Arka planda kirli para alışverişi olan ve bu ilişki ağına IRA'nın dahil olduğu filmde, öykü aslında Thatcher Dönemi'nin pazar ekonomisi, bireysel girişimcilik gibi düsturları ile hareket eden mafya üyesi Harold (Bob Hoskins)'ın Londra'da Amerikalı mafya üyeleri birlikte yapmak istediği kumarhane yatırımı çerçevesinde gelişmektedir. Filmde IRA'nın Londra'daki yatırım faaliyetleri dışında herhangi bir şekilde Kuzey İrlanda sorunu yer almazken, Thatcher İngilteresi'nin yükselen değerleri göze çarpmaktadır. Film, en iyi sinema filmi senaryosu dalında (Barrie Keefe) Edgar Allen Poe Ödülü ve en iyi aktör dalında (Bob Hoskins) Evening and Standard İngiliz Film Ödülü'nü almaya hak kazanmıştır.

[11]Hıristiyanlıkta Paskalya yortusundan önceki Cuma günü "kutsal Cuma" olarak anılmaktadır.

Mike Leigh tarafından 1984 yılında televizyon için çekilmiş bir film olan *Four Days in July* (Temmuzda Dört Gün), Kuzey İrlanda'nın en büyük şehri ve Derry'den sonra protestan-katolik çatışmalarına en çok sahne olan Belfast'da yaşayan biri Cumhuriyetçi (katolik), diğeri Ulster Savunma Alayı üyesi (protestan) olan ve aynı heyecanı -çocuk sahibi olmak- yaşayan iki çiftin de 12 Temmuz'da çocuklarının dünyaya gelmesi durumu etrafında bölünmüş toplumu, dini kökenli soyutlanmışlığı ele almaktadır. Her iki çocuğun da doğduğu gün olan 12 Temmuz, Kuzey İrlanda'da "the twelfth"[12] olarak geçen ve Protestanlar açısından kutsal olan, bu sayede geniş çaplı kutlamalara konu olan bir gündür. Dolayısı ile bu kutsal gün hayata yeni adım atmış olan biri katolik diğeri protestan çocukların daha ilk günden farklı yaşamlarını temsil etmektedir.

Mike Hodge tarafından 1987 yılında çekilmiş olan *A Prayer for Dying* (Ölüme Yakarış) adlı film, IRA üyelerinin İngiliz askeri araçlarını havaya uçurmak için yola yerleştirdikleri bomba tesisatı dolayısı ile son anda yoldan geçen öğrenci otobüsünün havaya uçması ile başlayan ve bu olaydan sonra hayatını değiştirmek için IRA'dan kaçarak Londra'ya yerleşen eski IRA üyesi Martin Fallon'un hikayesini konu almaktadır. Film, Mickey Rouke'a Almanya'dan en iyi uluslararası erkek oyuncu dalında Jupiter Ödülü'nü getirmiştir.

1990 yılında Ken Loach tarafından çekilen *Hidden Agenda* (Gizli Ajanda) adlı film Kuzey İrlanda'nın başkenti Belfast'da geçmektedir. Filmde Belfast'da İngiliz askerlerinin sorgulama yöntemlerine ilişkin inceleme yapmak için bulunan uluslararası tanınmış bir Amerikalı insan hakları avukatının öldürülmesi olayı etrafında Thatcher'ın Kuzey İrlanda'ya yönelik politikaları eleştirilmektedir. Film Cannes Film Festivali'nde jüri özel ödülüne layık görülmüştür.

[12]Hollanda Kralı Protestan William of Orange (Orange-Nassau Hanedanlığından)'ın 1690 yılında Kuzey İrlanda'da gerçekleşen Boyne Savaşı'nda kayın pederi Katolik Kral II James'i yenerek Kuzey İrlanda'da kuşaklar boyunca sürecek olan protestan üstünlüğünü sağlaması, Kuzey İrlanda'daki protestanlar tarafından her yıl 12 Temmuzda "orange order" adı altında kutlanmakta ve bu gün "the twelfth" (12.) olarak bilinmektedir ("The Battle of the Boyne", tarihsiz).

Some Mother's Son (O da Bir Ana) adlı film Terry George tarafından 1996 yılında çekilmiştir ve doğrudan 1981 yılı açlık grevlerini ele almaktadır. Thatcher'ın iktidara geldiği gün yaptığı konuşma ile açılan film, açlık grevi sırasında milletvekili seçilerek parlamentoya giren Bobby Sands de dahil olmak üzere hapishanedeki IRA üyelerinin suçlu değil savaş esiri muamelesi görmek için verdikleri mücadeleyi yansıtmakdır. Film, Avrupa Film Ödülü başta olmak üzere Avrupa'da çeşitli festivallerden ödül almıştır.

*Resurrection Man (*Terörist) Marc Evans tarafından 1998 yılında çekilmiş bir film olup, Eoin McNamee'nin aynı isimli kitabından uyarladığı senaryoya göre hayata geçirilmiştir. Kuzey İrlanda'nın 1970'li yıllarına geri dönülen filmde, IRA karşısında İngiltere'ye bağlı kalmaktan yana olarak savaş veren Ulster[13] Volunteer Force (Ulster Gönüllü Gücü) üyesi ve Shankill Butchers (Shankill Kasapları) adlı ganster örgütün lideri olan Lenny Murphy'nin Katolik nüfusa karşı rastgele işlediği cinayetler ele alınmaktadır. Film, Fantafestival'de en iyi aktör ödülünü (Stuart Townsend) almıştır.

Paul Greengrass'ın yönettiği 2002 yapımı *Bloody Sunday* (Kanlı Pazar) filmi, ismini 1972 yılında Kuzey İrlanda'nın Derry şehrinde gerçekleşen Kanlı Pazar olayından almaktadır. Çalışmanın 1.3.6. Bölümünde ayrıntılı olarak yer verilen ve insan hakları yürüyüşüne katılan halka İngilizin askerinin müdahalesi nedeniyle 13 kişinin yaşamını yitirmesi ile sonuçlanmış olan Kanlı Pazar olayını ele alan film, BAFTA'da en iyi görüntü ve aydınlatma ödülü, en iyi yönetmen ve en iyi aktör dallarında İngiliz Bağımsız Film Ödülü, Berlin Film Festivali'nde Altın Ayı Ödülü, Rio de Janerio Film Festivalin'de en iyi Avrupa Filmi dalında FIBRESCI Ödülü ve Sundance Film Festivali'nde İzleyici Ödülü'nü alırken; İrlanda, İsrail, İsveç, Hırvatistan gibi ülkelerde de çeşitli ödüllere layık görülmüştür.

Terry Loane'nin yönettiği *Mickybo and Me* (Mickybo ve Ben) adlı 2004 yılı yapımı filmde 1970'li yıllar Kuzey İrlandası gözlenmektedir. Toplumun belirgin bir şekilde ayrışmış olduğu ve yoğun çatışma ve şiddete sahne olan 1970'li yıllarda

[13]Ulster, İrlanda'nın dört coğrafi bölgesinden biridir.

yaşananlar, Jonjo ve Mickybo adlı iki küçük çocuğun arkadaşlık ilişkisi etrafında ele alınmaktadır. Uluslararası Titanic Film Festivali'nde izleyici ödülüne layık görülen film, en iyi kostüm tasarımı dalında da İrlanda Film ve Televizyon Ödülü (IFTA)'nü hak etmiştir.

Yine bir 2004 yılı yapımı olan *Omagh*, Pete Travis tarafından çekilmiştir. Gerçek hayatta meydana gelen bir olayı, 1998 yılında Kuzey İrlanda'nın Tyrone Bölgesi'ndeki Omagh Kasabası'nda meydana gelen ve 29 kişinin ölümüne yol açmış olan Real IRA[14] adlı organizasyonun üstlendiği bir bombalama olayını konu almaktadır. Tarihe "Omagh Massacre" (Omagh Katliamı) ve "Omagh Bombing" (Omagh Bombalaması) olarak geçen Kuzey İrlanda sorununun 30 yıllık tarihi içinde en kanlı olay olarak bilinen Omagh sivil nüfusa yönelik bir eylem olduğu için hem protestanlar, hem de katolikler hayatını kaybetmiştir. Kuzey İrlandalılar'ın da refarandumla onayladığı Belfast Agreement (Belfast Anlaşması) ya da Good Friday Agreement (Kutsal Cuma Anlaşması) olarak bilinen ve 11 Nisan 1998 tarihinde dönemin İngiltere Başbakanı Tony Blair ile İrlanda Başbakanı Bertie Ahem arasında imzalanan ve Kuzey İrlanda'da ateşkes ilan edilmesini ve barış sürecinin başlatılmasını içeren anlaşmaya tepki olarak patlatıldığı düşünülen bomba konusunda John Kelly gibi IRA'nın önde gelenlerinin tavrı oldukça eleştirel olmuştur. IRA'nın devamı olarak 1969 yılında kurulan Provisional IRA'nın kurucu üyesi ve lideri olan Kelly İrlandalı Cumhuriyetçilerin otuz yıldır söylemeyi reddettiği "kınama"sözcüğünü kullanarak *"ben bu vahşeti tartışmasız bir biçimde ve de koşulsuz olarak kınıyorum"* ("The whole thing is so terrible, so stupid, so foolish, so senseless", 1998) demiştir. Filmde bombalama sonucunda oğlunu kaybeden Michael Gallagher adlı babanın olayda hayatını kaybedenlerin yakınları ile birlikte Omagh Destek Grubu adı altında suçluların cezasını bulması ve barış sürecinin devam etmesi için verdiği mücadeleye tanık olunmaktadır. Gerçekte de 94 kişinin tutuklanmasına rağmen sadece Colm Murphy adlı kişi sorumlu bulunarak cezaya çarptırılmıştır ve Omagh Destek Grubu'nun adalet mücadelesi uzun yıllar devam etmiştir. Film BAFTA'dan ve Broadcasting Press Guild Ödülleri'nden en

[14] Real IRA (Gerçek IRA), IRA'nın birlikçilerle uzlaşmaya gitmesi üzerine 1997 yılında kurulan organizasyondur ("Yeni IRA polisin uykusunu kaçırıyor", 2013).

iyi drama, en iyi İrlanda filmi ve en iyi erkek oyuncu dallarında İrlanda Film ve Televizyon Ödülü'nü almaya hak kazanırken; Monte Carlo TV Festivali'nin en iyi televizyon filmi, en iyi erkek ve kadın oyuncu ödüllerine, İngiltere Kraliyet Televizyon Birliği'inin en iyi erkek oyuncu ödülüne, San Sebastian Uluslararası Fim Festivali'nin en iyi senaryo ve en iyi Avrupa filmi ödüllerine, Kanada'dan Victoria Bağımsız Film ve Video Festivali'nin en iyi uzun metrajlı film ödününe layık görülmüştür. Filmin yönetmeni Pete Travis de Toronto Film Festivali'nin keşif ödülü'nü almıştır.

Steve McQueen tarafından 2008 yılında çekilen *Hunger* (Açlık) filmi de *Bir Annenin Oğlu* filmindeki gibi doğrudan açlık grevlerini ele almaktadır. Diğer IRA üyesi mahkumlarla birlikte Bobby Sands'in Maze Hapisanesindeki geçirdiği zamanı, açlık grevinden hayatını kaybettiği güne kadar olan süreci, İngiliz Hükümeti'nin sorunu"suç" olgusu çerçevesinde değerlendirme konusundaki ısrarı ve bastırmaya yönelik şiddetli müdahaleleri ile birlikte ele almaktadır. Film Cannes Film Festivali'nden aldığı Altın Kamera Ödülü başta olmak üzere, Arjantin, Amerika, Kanada, Avustralya, Filipinler, İrlanda, Portekiz, İtalya, İsveç, Norveç, Belçika, İsviçre, İsrail, Slovenya, Estonya gibi ülkelerden çeşitli dallarda ödüller alırken, İngiltere'de de BAFTA en çok umut vaad eden yeni yönetmen dalında Carl Foreman Ödülü'ne ve en iyi erkek oyuncu, en iyi teknik başarı dallarında İngiliz Bağımsız Film Ödülü'ne layık görülmüştür. Steve McQueen yönetmen olarak ayrıca İngiliz Bağımsız Film Douglas Hickox Ödülü'nü de alırken ilk uzun metrajlı filmi ile hem ulusal hem de uluslararası alanda ciddi bir başarıya imza atmıştır. Film çalışmanın 1.3. Bölümünde çözümlenmektedir.

Madenci grevleri ile ilgili filmlerden ilki 1996 yılında Mark Herman tarafından çekilen *Brassed Off* (Borunu Öttür) adlı filmdir. Maden ocaklarının bulunduğu Grimley adlı bir kasabada geçen film, genç bir kadının İngiliz Kömür İşletmeleri tarafından kasabaya mevcut maden ocaklarının karlılığını araştırmak için gönderilmesiyle başlar. Çaldığı trompet aracılığı ile kasabanın madencilerinden oluşan Grimley Kömür Ocağı Bandosu'na dahil olması ve bu madencilerden birine aşık olması etrafında gelişen öykü, Thatcher hükümetinin özelleştirme politikaları sonucunda sıradan insanın yaşadığı sorunları yansıtmaktadır. Film en iyi yabancı film dalında Fransa'dan Cesar ve Lumiere

ödüllerine sahip olurken; Japonya ve Almanya'dan da çeşitli dallarda ödüle layık görülmüştür (Bkz. Böl. 1.3.).

Stephan Daldry'nin yönettiği 2000 yılı yapımı *Billy Elliott* adlı film madenci grevlerinin olduğu dönemde babası ve ağabeyi madenci olan küçük bir çocuğun balet olmak istemesini konu almaktadır. Bu alandaki yeteneği öğretmeni tarafından keşfedilen ancak babasını ikna etmesi kolay olmayan Billy'nin Kraliyet Bale Okulu'na ve sonrasında Londra'nın sahne sanatları merkezi West End'de sahne almaya kadar uzanan serüveninin arka planında 1984-1985 yılları arası dönemde madenci grevlerinin en hararetli günlerine, grev kırıcılar nedeni ile madenciler arasındaki ayrışmalara ve madenci-polis çatışmalarına tanık olunmaktadır. Film İngiltere'de en iyi İngiliz filmi, en iyi erkek oyuncu, en iyi yardımcı kadın oyuncu dallarında BAFTA ödüllerine; en iyi İngiliz filmi, en iyi yönetmen, en iyi senaryo, en iyi yeni oyuncu dallarında İngiliz Bağımsız Film Ödüllerine; yılın en iyi filmi, en iyi kadın oyuncu, en iyi yeni oyuncu, en iyi yönetmen ve en iyi yapımcı dallarında Londra Eleştirmenler Camiası'nın ödüllerine, en iyi yabancı film dalında Norveç Uluslararası Film Festivali'nin, Japonya Nikkan Spor Filmlerinin ve Fransa Lumiere ödülüne layık görülürken, İtalya, İsveç, İsviçre, İspanya, Hırvatistan, Ukrayna, Brezilya, Amerika gibi ülkelerden de çeşitli dallarda ödüllere hak kazanarak toplam 54 ödülle ulusal ve uluslararası önemli bir başarıya imza atmıştır.

Matthew Warchus 2014 yapımı *Pride* (Gurur) adlı film, 1984 yılında Ulusal Madenciler Sendikası'nın toplu grevine eşcinseller tarafından verilen desteği sergilemektedir. Gerçek hayattan esinlenilen filmde madencilerin eşcinsellerin desteğini kabul etmek yönündeki gönülsüzlükleri zamanla iki grup arasında bir dayanışma halini almaktadır. Cannes Film Festivalinde Queer Palmiye, Ghent Uluslararası Film Festivali'nde en iyi film ödülü, Gay ve Lezbiyen Gösteri Eleştirmenleri Birliği'nin yılın LGBTQ filmi ödülüne, İngiliz yazar, yönetmen ya da yapımcı tarafından yapılmış olarak sahneye ilk çıkışı olan seçkin eser dalında BAFTA ödülüne, en iyi bağımsız İngiliz filmi, en iyi erkek ve en iyi kadın oyuncu dallarında İgiliz Bağımsız Film Ödüllerine layık görülmüştür.

Ken Loach'un 2001 yılında çektiği *Navigators* (Demiryolcular) filmi, maden işçileri ile ilgili olmasa da 1990'lı yıllarda özelleştirilmesi gerçekleşen diğer bir devlet işletmesi olan İngiliz Demiryolları işçilerinin özelleştirme sonrası çalışma koşullarını görüntülemektedir. Artık özel iş bulma ajansları aracılığı ile işe yerleştirilen, çalışma şartları rekabet piyasası koşullarına göre yeniden düzenlenen ve verimlilik bazlı ücret ödeme politikası, hastalığı, tatili hesaba katmayan çalıştığın kadar kazan ilkesi çerçevesinde şekillenen iş piyasasında işçilerin buldukları işleri ellerinde tutabilmek için verdikleri mücadeleyi yansıtmaktadır. Rekabet piyasasının iş gücü açısından getirdiği yenilikler dolayısı ile insani olmayan yönlerini gösteren film, en iyi yeni senarist dalında BAFTA ödülüne ve Venedik Film Festivali'nde ROTA film müziği ödülüne layık görülürken, yine Venedik Film Festivali'nde Ken Loach çocuk ve sinema ödülünü almıştır.

Thatcher politikalarına karşıt filmleri ile en çok gündeme gelen yönetmen Ken Loach, işsizlik ve bunun yarattığı psikolojik etkilerle ilgili filmler yapmıştır. 1981 yılında İngiltere'nin endüstriyel bölgesi olan kuzeyde Sheffield'da çekilen *Looks and Smiles* (Bakışlar ve Gülüşler) adlı filmde iş bulabilmek için elinden geleni yapan, İşsizlik Kurumu'na defalarca giden, pek çok işe başvuran ancak başvurduğu her yerden "ihtiyaç yok" cevabı alan Michael'ın içinde olduğu umutsuzluğa ve bunalımına tanık olunmaktadır. Michael'ın sevdiği kız Karen'ın parçalanmış ailesi, annesinin ulu orta seviştiği sevgilisinden Karen'a zaman ayıramaması gibi durumlar ahlaki değerlerin sorgulanmasına yol açmaktadır. İşsizlik Kurumu'nun panosunda yer alan "neden Londra'ya gitmiyorsun?" afişi işsizlik açısından bölgenin içinde bulunduğu durumu açıklamaktadır. Siyah-beyaz olarak çekilen film, Cannes Film Festivali'nde ekümenik jüri ödülüne ve genç sinema ödülüne layık görülmüştür.

Ken Loach'un 1991 yılında çektiği *Riff Raff (*Ayak Takımı) adlı film 1990'ların başında İngiltere'de devam eden işsizlik problemini ve bunun yanı sıra çalışanların da problemlerini, inşaat sektörünün insan sağlığı ve can güvenliğinden yoksun çalışma koşullarını Stevie'nin hikayesi çerçevesinde yansıtmaktadır. Stevie'nin Glasgow'dan iş bulmak için Londra'ya gelmesi İngiltere'nin kuzey bölgelerinde istihdam açısından durumun vehametini bir kez daha hatırlatırken, kız arkadaşı işsiz

şarkıcı Susan'ın uyuşturucu madde bağımlılığı, depresyon gibi olumsuz koşullar içinde olması yine işsizliğin insan üzerindeki yıkıcı etkilerine örnek teşkil etmektedir (Bkz. Böl. 1.3.5.). Film Cannes Fim Festivali'nde Ken Loach'a FIBRESCI Ödülü'nü getirirken, Avrupa Film Ödülleri'nde Yılın En İyi Avrupa Filmi Ödülü'nü, kurgu dalında da Özel Prix İtalya Ödülü'nü almıştır.

Yönetmenin 1993 yılı yapımı *Raining Stones* (Yağan Taşlar) adlı filmi de işsiz insanlar, onların umutsuzlukları ve para kazanmak için verdikleri mücadele üzerinedir. Filmde dinine bağlı bir katolik olan işsiz Bob'un küçük kızının ilk "communion töreni"[15] için yeni elbise almak adına girdiği zorluklar ve bir baba olarak ailesi karşısında yaşadığı çaresizliği görülmektedir. Dine dayalı diyalogların da yer aldığı film, Cannes Film Festivali'nde jüri ödülü, İspanya Sinema Yazarları Camiası ve Fransız Film Eleştirmenleri Birliği'nin en iyi yabancı film ödülü, en iyi film ve en iyi senaryo dallarında Evening Standard İngiliz Film Ödülleri, Londra Eleştirmenler Camiası'nın yılın İngiliz yönetmeni ödülü, İtalyan Ulusal Film Muhabirleri Birliği'nin Avrupa Gümüş Kurdele Ödülü, Belçika Film Eleştirmenleri Birliği'nin Grand Prix de I'CUU Ödülü olmak üzere ulusal ve uluslararası camiada sekiz ödüle layık görülmüştür.

1998 yılı yapımı *My Name Is Joe* (Benim Adım Joe) adlı filmde de Ken Loach yine işsizlik, alkol, uyuşturucu ve sınıf farkı gibi sosyal olgularla ilgilenmiştir. Glasgow'da geçen film, eski bir alkolik olan işsiz Joe ile sosyal hizmet uzmanı Sarah arasındaki sınıflar arası duygusal ilişki etrafında şekillenmektedir. Joe'nun yönettiği ve işsizlerden oluşan futbol takımında top oynayan eski uyuşturucu bağımlısı Liam'ın ve partneri Sabine'nin yaşadığı evi çiftin dört yaşındaki çocuklarının sosyal hizmetlerin gözetiminde olması nedeni ile ziyaret eden Sarah'ın tesadüfen Joe ile tanışması ve yakınlaşması; diğer taraftan Sabine'nin devam eden uyuşturucu bağımlılığı yüzünden uyuşturucu satıcıları ile başı derde giren Liam'ın Joe'nun tüm çabalarına karşılık uyuşturucu mafyasının elinde ölümle sonuçlanan hikayesi filmin temel çerçevesini sunmaktadır. İşsizliğin en yoğun hissedildiği bölge olan İngiltere'nin kuzeyinde yer alan

[15]Katoliklerde ailenin isteği ile belli bir yaşa gelen çocuğa kilisede ekmek ve şarap dağıtılarak yapılan isim töreni.

Glasgow'da varoşlarda işsiz insanların devletten aldıkları işsizlik yardımı ile asgari ölçülerde idame ettirebildikleri hayatları, genç insanların alkol ya da uyuşturucu bağımlılığı nedeni ile giderek tehlikeli hale gelen sorunları filmin işaret ettiği toplumsal gerçekler olmaktadır.

Richard Eyre'ın yönettiği *Çiftçinin Öğle Yemeği* adlı 1983 yapımı film, Falkland Savaşı yıllarında geçmektedir. Süveyş Krizi üzerine kitap yazan bir BBC muhabirinin tanıştığı zengin üst sınıf bir gazeteciye olan aşkı ve bu gazetecinin Süveyş krizi hakkında makale yazmış olması dolayısıyla ziyaret ettiği sol görüşlü tarihçi annesi ile olan cinsel yakınlaşması sonucu ortaya çıkan üçlü ilişki filmin duygusal ortamını oluştururken; toplumsal sınıf ayrılığı ve sınıfsal aidiyet, ahlaki yozlaşma, ihanet gibi kavramlar temelinde medya dünyasının iç yapısı ve işleyişi, Thatcher'ın Brighton'daki Parti Konferansı, Falkland Adaları'na yönelik hükümet politikaları filmde ön plana çıkan konulardır. Film, en iyi film dalında Evening Standard İngiliz Film Ödülü'ne layık görülmüştür.

Rita, Sue ve bir de Bob adlı film 1987 yılında Alan Clarke tarafından çekilmiş bir komedi dramadır. Afişinde *"Thatcher's Britain with her knickers down" (düşük pantolonlu Thatcher İngiltere'si)* yazısı bulunan film Güney Yorkshire'da geçmektedir. İki liseli genç kız olan Rita ve Sue'nun evli bir erkek olan Bob ile ilişkisi çerçevesinde Thatcher İngilteresi'nin ahlaki değerlerini, alkolizm, işsizlik ve ırkçılığı gündeme getirmektedir.

Mike Leigh'in 1988 yılı yapımı olan *Büyük Umutlar* adlı filminde dönemin politikalarının insanlar üzerindeki sosyal ve ekonomik etkilerine işaret etmekte; bu etkiler işsizlik ve iç göç, giderek büyüyen toplumsal eşitsizlik, sınıf atlama çabası, serbest meslek sahibi olma, sosyalist düzene yönelik özlem, sendikalara olan güvenin sarsılması gibi kavramlar dolayısı ile ele alınmaktadır. Londra'da çekilmiş olan filmde Shirley ve Cyril adlı çalışan sınıf bir çift ve bunların çevresinde gelişen olaylar aracılığı ile belediye evlerinin satılması, serbest girişimin teşvik edilmesi ve sendikaların zayıflatılması gibi Thatcher politikalarına ve sonuçlarına dikkat çekilmektedir (Bkz. Böl. 1.3.). Film Yılın Avrupalı Kadın Oyuncusu (Ruth Sheen), Yılın Avrupalı Yardımcı

Kadın Oyuncusu (Edna Dore), Yılın Avrupalı Bestecisi (Andrew Dickson) dallarında Avrupa Film Ödülleri'ne layık görülürken; yönetmen Mike Leigh de Evening Standard İngiliz Film Ödülü'nü ve Venice Film Festivali'nden FIBRESCI Ödülü'nü almaya hak kazanmıştır.

1997 yılında Peter Cattaneo tarafından filme alınan –aynı zamanda müzikali de bulunan- *The Full Monty* (Anadan Doğma) adlı film Sheffield'da geçmektedir. Çelik işçisi olan ancak özelleştirmeler nedeni ile işsiz kalan dört erkeğin çaresizlikten bir striptiz grubu kurarak para kazanma çabalarını konu almaktadır. Film işsizlik, bunalım, intihar gibi toplumsal sorunların yanı sıra dağınık aile yapısı, özgüven kaybı, eşcinsellik, obezite gibi kavramları da ele almaktadır (Bkz. Böl. 1.4.). Tüm bu sorunları eğlenceli bir dil ile yansıtan film ticari başarısı oldukça yüksek bir karamizah örneğidir. Ayrıca Oscar da dahil olmak üzere Amerika, Avustralya, Almanya, Fransa, İspanya, İtalya, Polonya gibi ülkelerden toplam otuz altı adet ödül kazanmıştır.

Thatcher Dönemi'nin sosyal vakalarını veya Thatcher politikalarının sonuçlarını doğrudan ele almasa da, soyut özellikleri ile öne plana çıkan ve metaforik bir eleştirellik barından sanat filmleri ve de fantastik filmler yine bu dönemin ürünleridir. Derek Jarman'ın 1987 yılında çektiği *The Last of England* (İngiltere'nin Sonu) ve Peter Greenaway'in 1989 yılında çektiği *The Cook, the Thief, his Wife and her Lover* (Aşçı, Hırsız, Karısı ve Aşığı) sanatsal filmlere örnek oluşturmaktadırlar. Her iki yönetmen de filmlerde renk kullanımı konusunda modern resimden esinlenmişlerdir. Filmlerde ses ve müzik kullanımı da özgün bir sanatsallık göstermektedir. Lüks bir restaurantın yönetimine el koyan bir gangsterin karısının başka biriyle olan ilişkisini öğrenmesi sonucu öldürmek için adamın izini sürmesi şeklinde gelişen olay örgüsü adamın gangster, gangsterin de kendi karısı tarafından öldürülmesi ile son bulmaktadır. Politik kinayeler içeren Aşçı, Hırsız, Karısı ve Aşığı, hem Thatcher İngilteresi'ne, hem tüketim toplumuna hem de bunların kaynağı olan kapitalizme yönelik bir eleştiridir. Jarman ise *İngiltere'nin Sonu* adlı filminde 1980'li yıllar İngilteresi'nde bir gencin kendine eroin enjekte ettiği, daha sonra yerdeki Caravaggio tablosu taklidini tekmeleyerek ve üzerinde zıplayarak mahvettiği ve tabloya sürtünerek tatmin olduğu görülmektedir. Neredeyse dialog içermeyen film, teröristler, televizyonda

Hindistanlılar, mülteciler, ağlayan bebek, evsiz insan, ateş etrafında dans eden çıplak insanlar, çelenk taşıyan siyahlar içindeki kadınlar, Falkland Savaşı, ağlayan bebek, gelin ve damat, bıyıklı nedimeler, sahilde dans ederken gelinliğini parçalayan gelin imajlarının üst üste bindirilmesi ile 1980'ler İngilteresi'ne dair kaotik bir suret çizmektedir.

Lindsay Andersan tarafından yönetilen 1982 yılı yapımı fantastik kara mizah *Britannia Hospital* (Britanya Hastanesi)'da hastane ülke ile özdeşleştirilmekte ve içinde olup biten tüm çılgınlıklar aracılığı ile Thatcher Britanyasına gönderme yapılmaktadır. Kraliçenin annesinin hastaneyi ziyarete geleceği gün, devlet hastanesinin özel (paralı) hasta kabul etmesini protesto eden sendika lideri önderliğindeki bir kalabalık hastane dışında eylem yaparken, Thatcher'ın özelleştirme çalışmalarına doğrudan bir eleştiri gitmektedir. Ulusal sağlık sisteminin hedef tahtası olduğu filmde hastane çalışanlarının toplu grevi anarşik bir ortam oluşturmakta, hastaların hayatını kaybettiği görülmekte, diğer taraftan Prof. Millar akıllara durgunluk veren çılgın deneyini gerçekleştirmek için gayret sarfetmektedir. Hastanenin içindeki ve dışındaki kaostan politikacılar sorumlu tutulmaktadır.

Özetle yukarıda bahsi geçen 1981-1985 İsyanları, Kuzey İrlanda Sorunu ve Açlık Grevleri, Madenci Grevleri gibi somut toplumsal vakalar ile birlikte Thatcher politikalarının uygulanmaya başladıkları ilk günden itibaren sıradan İngiliz insanının günlük yaşamını dönüştürmeye başlayan dolaylı etkilerine ve özellikle sınıf çatışması, toplumsal gelir adaletsizliğinin giderek büyümesi, işsizlik, yoksulluk, alkol ve uyuşturucu bağımlılığı, depresyon, intihar gibi sosyo-ekonomik, kültürel ve ahlaki sonuçlarına Thatcher iktidarı süresince ve sonrasında yapılan filmlerin önemli bir kısmında değinilmektedir.

3. BÖLÜM

FİLM ÇÖZÜMLEMELERİ

3. BÖLÜM
FİLM ÇÖZÜMLEMELERİ

Bu bölümde 1979-1990 yılları arasında kalan Thatcher iktidarları dönemlerinde yürürlüğe giren politikaların İngiliz toplumu üzerinde yarattığı etki ve sorunlara değinen filmler ile yine aynı dönemde meydana gelen somut toplumsal olayları ele alan örnek filmlerin detaylı incelemesi yapılmaktadır. Bu filmler arasında bahsi geçen tarih aralığında çekilen filmler olduğu gibi 1990 yılı sonrasında çekilmekle beraber içeriksel açıdan çalışmanın inceleme alanına giren filmler de bulunmaktadır. Toplumsal olay ve olguları ele alan bu filmlerin incelenmesinde ele alınan olay ve olguları bağlamı ile birlikte derinlemesine çözümleyebilme imkanı sağlayan söylem çözümlemesi yöntemine başvulmaktadır.

Thatcher döneminin toplumsal olayları olan "1981 İsyanı", "Açlık Grevleri" ve "Maden İşçileri Grevi"ne çalışmaının önceki bölümlerinde değinilmiş olmakla birlikte, dönemin sosyal olguları da incelemeyi daha anlaşılır hale getirmek açısından aşağıda yer alan dört kategoride sınıflandırılmaktadır.

Sosyal Sınıf: Sınıflı toplumsal yapı, sınıflar arası çatışma, sınıf atlama, çok para kazanarak mevki sahibi olma, saygınlık görme, özelleştirme, serbest piyasa ilişkileri, özel girişim ve serbest meslek sahipliği, sermaye sahibi toplum, işsizlik, iç göç, yoksulluk, evsizlik, toplumsal kutuplaşma ve eşitsizlik, sosyalist düzene özlem, sendikal mücadelenin çözülmesi ve sendikalara olan güvenin sarsılması, işçi grevleri, yabancılaşma.

Birey, Toplum ve Devlet: Entegrasyon ve kültür erozyonu, ırkçılık, mezhepsel ayrımcılık, otoriteye karşı direnç, sosyal güvenlik ve iş güvenliği, toplumsal çatışma, tüketim kültürü.

Toplumsal Cinsiyet: Eşcinsellik, cinsiyetçilik, feminizm, erkek vücudunun teşhiri, erkeklik bunalımı ve özgüven kaybı, iktidarsızlık ve erkekliğe ilişkin diğer problemler.

Anomi[16]: Alkolizm, bunalım, intihar, dağınık aile yapısı, evlilik dışı ilişki, uyuşturucu bağımlılığı ve satıcılığı.

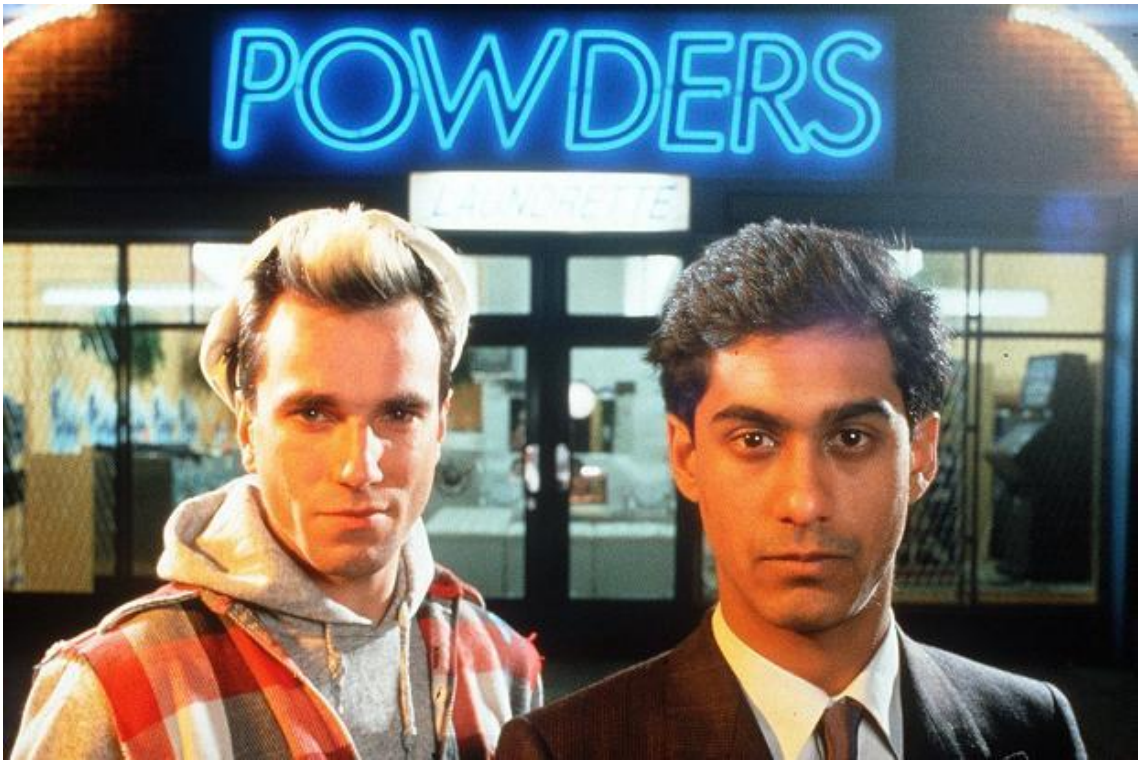
Çalışmanın bu bölümünde yukarıda bahsi geçen kategorilerde yer alan sosyolojik kodlar çerçevesinde yapılan film incelemeleri, sosyal gerçekçi çağdaş İngiliz filmleri çerçevesinde gerçekleştirilmiştir.

[16] Anomiyi modern toplum yaşamının yol açtığı amaçsızlık ya da umutsuzluk duygusu olarak betimleyen Durkheim, anominin intihara yola açan etkenlerden biri olduğunu da belirtmektedir (Giddens, 2012: 48-50). Normların olmaması ya da toplumun temel değerleri hakkında çatışmanın olması "anomi" olarak adlandırılır. Merton'a göre toplumun bireye sunduğu maddi hedefler ile hedeflere ulaşmak için kullanılan araç ve yolun uyumsuzluğu norm çatışması olan anomiye neden olmakta, bu durum da insanları suça itmektedir (Bahar, 2009: 41).

3.1.Benim Güzel Çamaşırhanem

Filmin Künyesi

Yapım Yılı: 1985
Yönetmen: Stephen Frears
Senarist: Hanif Kureishi
Oyuncular: Saeed Jaffrey, Roshan Seth, Daniel Day Lewis, Gordon Warnecke

Şekil 4- Johnny ve Ömer

1980'li yıllarda Londra'nın güneyinde geçen film, Pakistan'lı göçmen bir ailenin çocuğu olan Ömer'in iş yaşamına atılması ve girişimci karakteri ile yeni İngiltere'nin ekonomik dengeleri içindeki yerini alması ve başlangıçta çocukluk arkadaşı olan -beyaz İngiliz- Johnny ile iş ilişkisi ekseninde yoğunlaşan samimiyetinin giderek eşcinsel bir ilişkiye dönüşmesi çerçevesinde şekillenen serüvenini konu almaktadır.

Film, ırkçılığı -özelikle de iktidarda olduğu dönemde Thatcher'ın Asyalı göçmenlere yönelik ayrımcı söylemlerine dayalı olarak söz konusu nüfusa karşı artan ırkçı eylemleri- ele aldığı gibi çekilmiş diğer ırkçılık temalı filmlere[17] göre serbest girişim, kolay para, eşcinsellik, işsizlik, eğitimin önemsizleştirilmesi gibi birçok kavram ve soruna yer vermesi açısından zengin içeriği nedeni ile incelenmiştir.

Filmin başında Ömer'in evde alkolik olan babasının bakımı ile ilgilendiği görülmektedir. Ömer'in babası Hüseyin solcu bir entellektüel olmakla birlikte, işsiz, topluma küsmüş, İngiltere'de olmaktan hoşnut olmayan, İngiltere'de bir Pakistan'lı olarak maruz kaldığı çeşitli ırkçı muamelelerden dolayı kendini eve kapatmış ve alkole vermiş eski bir gazetecidir. Ömer'in eğitimine devam etmesini isteyen Hüseyin, onu okullar açılana kadar çalışması için otopark işleten kardeşi Nasser'den yardım ister. Oğlunun işe ihtiyacı olduğunu belirtirken *"İngiltere'deki diğer herkes gibi sosyal yardım alıyor"* diyen Hüseyin, o yıllarda İngiltere'de var olan işsizliğin boyutunu ortaya koymaktadır. Ayrıca bu durum, birçok insanın işsizlik yardımı aldığı, bir kısım insanın ise servet sağladığı gelir dağılımı açısından oldukça eşitsiz bir toplumsal yapıyı da yansıtmaktadır.

Nasser, Ömer'i araba yıkaması için işe alır. Bu sırada Nasser'in bürosunda olan Salim ile de tanışan Ömer'e Salim'in "*amcan fazla para veremez sana ama en azından iyi bir gömlek almaya yetecek kadar paran olur ve de işsizlik parası kuyruğunda olacağına kendi insanlarınla birlikte olursun, Thatcher benimle mutlu olacak"* demesi dikkat çekmektedir. Salim'in Ömer'e sarf ettiği bu cümleler, serbest piyasa koşulları içinde ortaya çıkan yeni istihdam modellerine göre işçinin kazancının neredeyse tamamen işverenin keyfine bağlı hale geldiği ve hem işsizlik hem de rekabet dolayısı ile çalışanların koşullara boyun eğmekten başka şansının olmadığı gerçeğini hatırlatmaktadır. Salim'in işsizlik parasına yaptığı vurgudan da bu durumu küçümsediği anlaşılmaktadır. İşsizlik parasından faydalanan insan sayısında azalma olması, özel sektöre katılan insan sayısında artış olması ise kuşkusuz Thatcher'ı mutlu edecek bir

[17] Irkçılık temalı diğer filmler arasında "Topraklar", "İnsanların Hesapları", "Handsworth Şarkıları", "Sammy ve Rosie İşi Pişirdi", "Duygudan da Öte", "Genç Ruh Asiler", "İşte İngiltere Bu" bulunmaktadır.

hadise olduğundan Salim, Ömer'in yeni işi ile işsizlik parası arasında ilişki kurmuş olmasından dolayı Thatcher'a atıfta bulunmaktadır. Ayrıca Thatcher'ın sosyal yardımlar konusunda ırkçı bir yaklaşım sergilediği, beyaz vatandaşlar dururken göçmenlere belediye evi verilmesini oldukça yanlış bulduğunu dile getirmesinden anlaşılmaktadır (Swaine, 2009).

Nasser, para kazanmakta başarılı olmuş, Thatcher İngilteresi'nin liberal ekonomik yapısının el üzerinde tuttuğu girişimci bir karakter çizmektedir. Ağabeyi Hüseyin'in fakir yaşam koşullarının aksine oldukça zengin bir hayat sürmektedir. Metresi Rachel ile birlikte olduktan sonra Ömer'i de alarak gittikleri pubda Ömer'in Rachel'ın yanında Nasser'e özellikle yengesi Bilquis'in nasıl olduğunu sorması Nasser'i sinirlendirir. Bunun üzerine Ömer'e "*sen hiç daha önce böyle yüksek sınıf bir mekanda bulundun mu, sanırım zamanının çoğunu kara-delik dairende geçiriyorsun"* diyen Nasser'in kendisi ile Ömer ve Hüseyin arasında sınıf farkı gördüğü ve onların yaşam koşullarını küçümsediği aşikar olmaktadır. Ömer'e "*bu hem sevdiğimiz hem nefret ettiğimiz lanet olası ülkede istediğin her şeye sahip olabilirsin, her şey yaygın ve erişilebilirdir, bu yüzden İngiltere'ye inanıyorum, sadece sistemi nasıl sağacağını bilmek zorundasın. Seni iyi bir şeye dünüştüreceğim, baban yapamadı bunu"* diyen Nasser zenginliğinin nedenini sistemi iyi bir şekilde kullanmış olmasına, özel sektörün girişimcilere sunduğu fırsatlarından en üst düzeyde fayda sağlamayı bilmiş olmasına bağlarken, bir kez daha sistemle uyumlu olmayan abisinin hayatını ve değerlerini küçümsemektedir.

Amcasının evine davetli olan Ömer'in bu davet için yaptığı hazırlık ve amcasının verdiği arabadan dolayı duyduğu heyecan babasını şaşırtmakta ve apaçık bir şekilde ürkütmektedir. Çünkü entellektüel bir geçmişe sahip olan Hüseyin, Ömer'in amcasının yaşam tarzını benimsemesinden çok eğitimine devam etmesini istemektedir. Diğer taraftan amcasının evindeki davete katılan Ömer, burada sülalenin diğer fertleri ve amcasının arkaşadaşları ile tanışır. Salim'in karısı Cherry ile tanıştığında isminden dolayı Pakistan'da doğup büyümüş olduğuna ihtimal vermeyen Ömer, kadının Karachi'de büyüdüğünü öğrenir. Bir anda Karachi'deki evini anlatmaya başlayan Cherry, Ömer'in hiç Pakistan'da bulunmadığını öğrendiğinde "*böyle ikiarada kalanları*

duydukça hasta oluyorum, insanlar nerede olduklarına karar vermeliler" dese de, aslında tam da kendisinin iki arada kalmışlık örneği sergilediği, bir kültür erozyonu yaşadığı düşünülmektedir. Çünkü taşıdığı İngiliz isminden başlamak üzere yaşam tarzı ve dış görünüş olarak her ne kadar İngiliz gibi olsa da, Karachi'yi evini anlatırken gözlenen heyecanı bu durumu desteklemektedir. Ömer amcası da dahil bütün erkeklerin oturduğu odaya girdiğinde amcasını babasının bluğ çağı deneyimlerini anlatırken yakalasa da, amcası lafı değiştirerek ağabeyinin Bombay'da ne kadar ünlü bir gazeteci olduğuna getirir. Ancak İngiliz konuk Hüseyin'in aralarına katılıp katılmayacağını sorduğunda Nasser, Hüseyin'in evde yattığını, Hüseyin'in kariyerinin de yattığını söyleyerek, "*solcu, komünist ve de Pakistan'lı birine İngilizler gazetede ne şans verecek"* der ve kahkahalar atar. Thatcher'ın neoliberal politikalarını özümsemiş biri olarak, ağabeyinin politik görüşlerinden ve idealizminden hoşlanmadığı açıktır. Thatcher'ın sosyalizmden nefret ettiği ve iktidara sahip olduğu günden itibaren sosyalizme savaş açtığı gerçeği de Hüseyin'in izole hayatını daha açıklayıcı kılmaktadır.

Nasser'in kızı Tania'nın Ömer'e karşı davetkar tavırları dikkat çekmektedir. Bu arada Tania ile Ömer arasındaki muhabbete kulak misafiri olan Bilquis, Nasser'in metresi olduğunu öğrenmiştir. Gecenin sonunda alkolü fazla kaçırmış olan Salim ve eşi Cherry'i evlerine bırakmak zorunda kalan Ömer, araba ile yolda giderken Ulusal Cephe Partisi sempatizanı bir grup ırkçının tacizine uğrar. Özellikle arkada oturan Salim ve Cherry'i hedef alan tacizler sırasında Ömer gruptan ayrı olarak köşede bekleyen gencin çocukluk arkadaşı Johnny olduğunu fark eder ve yanına giderek onunla konuşur. Aralarındaki konuşmadan uzun süredir görüşmedikleri anlaşılırken, Ömer, Johnny'e annesinin kendini tren raylarına atarak intihar ettiğini söylediğinde, buna karşılık Johnny de "*evet, duydum, bütün trenler durdu"* diyerek duygusallıktan uzak, sadece sebebinin ne olduğu farketmeksizin trenin durmuş olması nedeni ile seyahati aksamış olan birinin göstereceği türde bir yaklaşım sergilediği işitilmektedir. Johnny'nin ırkçı arkadaşları tarafından rahat bırakılan Ömer ve beraberindekiler yola devam ederler. Ömer eve gelip babasına Johnny'i gördüğünü söylediğinde babası bu durumdan pek hoşlanmaz. Johnny'nin aşırı sağa kaydığını ve ırkçı olduğunu düşünmektedir ve

Johnny'e sempati duyan Ömer'i de İngiliz gibi olmakla yargılar. Bunun üzerine Ömer babasına amcasının çamaşırhanesine terfi ettiğini söyler; ancak bu durum da babasının hoşuna gitmez, "*çamaşır yıkama tekniklerini mi göstereceksin"* diyerek bu durumu küçümsediğini ifade eder.

Ömer, amcasını çamaşırhanede işçi olmak yerine işletmenin kendisine devredilmesine ikna eder ve orayı karlı hale getirmenin yollarını aramaya başlar. Bunun kolay olmayacağını anladığı sırada Salim'den gelen emanet taşıma işini kabul eder. Ancak kısa sürede uyuşturucu taşıdığını fark eden Ömer, Salim'in uyuşturucularının bir kısmını çamaşırhane işinde kendisi ile çalışmayı kabul eden Johnny ile birlikte satar. Kazandıkları para ile yeni makineler alarak çamaşırhaneyi tamamen elden geçirir ve dekore ederler. Ömer babasının eğitime yönelik beklentilerine rağmen, Thatcher İngilteresi'nin mevcut rekabet piyasası yapısıyla uyumlu olarak bir an önce iş dünyasına girerek, hırslı bir şekilde para kazanmak istemektedir. Bu uğurda yasal olmayan yolları zorlayarak uyuşturucu satması; para kazanma hırsının engel tanımadığının göstergesi olurken; diğer taraftan yine 1980'ler İngilteresin'de var olan kolay para kazanma, kısa yoldan köşeyi dönme anlayışı ile birlikte toplumsal yozlaşmanın da ortaya koyulmasıdır.

Amcasının davetine Johnny ile birlikte giden Ömer, kendisini kapıda bekleyen Johnny'i amcasının isteği üzerine içeriye çağırdığında Tania, Ömer'e Johhny'nin niye dışarıda beklediğini sorar ve Ömer de "*o alt sınıftan, hırsızlık için gelmediği sürece izin almadan içeri girmeyecektir"* yanıtını verir. Ömer'in kendini Johnny'den üstün görmekten zevk aldığı gözlenmektedir. Nasser Johnny ile tanıştıktan sonra ondan evlerinden çıkaramadığı bazı kiracılarını dışarı atmak için yardım ister. Bu sırada Salim Johnny'e *"şu an bu ülkede size yapacak başka ne iş kaldı"* diyerek Johnny'i işsiz ve alt tabakadan olması nedeniyle aşağılar, aslında filmin başında bu işi Nasser için Salim'in yaptığı görülmektedir ki; garip olan diğer durum da, Salim'in Johnny ve arkadaşını kapı dışına atmış olmasıdır. Salim'in kendi aşağılık kompleksi nedeni ile karşısında kendisinden daha az parası olan bir İngiliz'i aşağılamaktan zevk aldığı açıktır. Ortamı yumuşatmak için Ömer'e Tania'ya şampanya getirtmesi için direktif veren Nasser, "*Thatcher ve güzel çamaşırhaneniniz için içeceğiz"* der. Johnny'nin "*ikisi birlikte gider*

mi" sorusuna "*dal ve chapattis*[18] *gibiler"* diyerek cevap veren Nasser, bir kez daha Thatcher'ın özel girişimi teşvikine göndermede bulunmaktadır. Thatcher'ın özel girişime verdiği önemi aşağıdaki açıklamaları net bir şekilde ortaya koymaktadır. "*Ağırlıklı olarak serbest girişim ekonomisini canlandırmak ve sermaye sahibi toplumu teşvik etmek için yola koyuldum. Her ikisinde de başarılı olma konusunda çok - beklediğimden de fazla- yol aldığımı hissediyorum"* (Thatcher, 1995: 574).

Johnny ile Ömer arasındaki arkadaşlık ve iş ilişkisi giderek eşcinsel bir birliktelik halini almıştır. Thatcher'ın parlamentoda eşcinselliğin suç olmaktan çıkarılması yönünde oy kullandığı bilinen bir gerçek olsa da; Ömer ile Johnny arasındaki ilişkinin gizlilik boyutunun toplumsal baskıdan kaynaklandığı düşünülmektedir. Nitekim Johnny'nin Pakistanlılar için çalışmasını kabullenemeyen ırkçı arkadaşları çamaşırhaneye saldırıda bulunurlar. Arkadaşlarını durdurmaya çalışan Johnny'i kendisine neden Pakistanlılar için çalıştığı sorulduğunda *"bu bir iş, etrafta takılmaktansa, çalışmak istiyorum, niye kıskanıyorsunuz"* demesi, soruya etnik kökene ilişkin bir yanıt vermekten kaçınması dikkat çekicidir. Bunun üzerine içlerinden biri "*kıskanmıyorum, sinirleniyorum, arkadaşlarımızdan birinin Pakilere hizmetçilik yaptığını görmekten hoşlanmıyorum, onlar buraya bizim için çalışmaya geldiler, bu yüzden onları buraya getirdik, kendini kendi insanlarından koparma, seni gerçekten isteyen başka kimse yok, herkes bir yere ait olmak zorunda"* der. II. Dünya Savaşı sonrasında savaşta verilen kayıplar sonucunda ülkede yeterli iş gücü bulunmaması nedeni ile Pakistan ve Hindistan gibi Commonwealth (İngiliz Milletler Topluluğu) ülkelerinden pek çok insanın çalışmak için İngiltere'ye yerleştirilmeleri söz konusu olmuştur. "*Onları buraya bize çalışmaları için getirdik"* derken Johnny'nin arkadaşının işaret ettiği tarihsel nokta bu olmaktadır. Ayrıca Thatcher özellikle Asyalı göçmenlere karşı olumsuz görüşelerini açıkladıktan sonra ırkçı davranış ve eylemlerde artış olmuş, özellikle Ulusal Cephe Partisi'nin göçmenlere yönelik ırkçı eylemleri Thatcher'ın aşağıdaki açıklamaları ile meşruiyet kazanmıştır.

[18] "Dal" Hindistan ve Pakistan'da kırmızı mercimekten yapılan bir yemek olup yine aynı bölgede yapılan bir çeşit pide olan " chapattis" ile birlikte yenmektedir.

> "Bu yüzyılın sonunda İngliz Milletler Topluluğu ülkelerinden ya da Pakistan'dan 4 milyon insan olacak burada. Şimdi bu bir felaket ve bence bu; insanların bu ülkenin farklı kültürlere sahip insanlar tarafından batırılmasından gerçekten korktukları anlamına geliyor. Ve bildiğiniz gibi İngiliz karakteri demokrasi için, hukuk için ve dünya çapında çok fazla şey yaptı ki; batırılma korkusu varsa insanlar, tepki verecek ve içeriye gelenlere karşı düşmanca duygular besleyeceklerdir" (Ward ve Eden, 2009: 137).

Johnny ile Ömer ayrılırken aralarında geçen diyalogtan Johnny'nin geçmişte Hüseyin'i kırdığı anlaşılmaktadır. Johnny, Ömer'i içeriye davet edemediği için babasının yanına gitmesinin daha iyi olacağını belirttiğinde Ömer "*babamı anacağını hiç düşünmemiştim"* der. Buna karşılık Ömer'in babasının okuldayken ona yardım ettiğini söyleyen Johnny'e Ömer'in verdiği cevap *"sense onu incitmekten başka bir şey yapmadın"* olur. Johnny'nin ise geçmişte olanlarla yüzleşmek istemediği açıktır.

Çok para kazanarak mevki sahibi olma, sınıf atlama, saygınlık görme gibi güdülerle adeta geçmişten intikam almaya çalışan Ömer, Johnny'e para verirken bunu ırkçı arkadaşlarının önünde, resmen onların gözüne sokar gibi yapması, kendini para aracılığı ile üstün hissetmesinden kaynaklanmaktadır. Aynı zamanda çamaşırhanenin önünden geçen Salim de Ömer'in Johnny'e para verdiğini görür. Uyuşturucusundan çalındığının farkında olmayan ve çamaşırhanenin henüz faaliyete geçmemiş olması nedeni ile Ömer'in nereden para bulduğunu merak eden Salim Nasser'e Ömer'e para verip vermediğini sorar. Para vermediğini söyleyen Nasser, "*bizim gibi hükümetten hibe almış olabilir, senin gibi para için neler yaptığını Allah bilir"* der. Salim'in içinde olduğu kirli işlerin farkında olduğu anlaşılan Nasser'in hükümetten hibe aldığını söylemesi dolayısı ile özel girişimcilere yönelik olan devlet desteğinin altı çizilmektedir. Çalışmanın 1.3.1.Bölümü'nde ele alınmış olan Thatcher'ın vergi uygulamaları kapsamında gelir vergisinde önemli oranda indirime gitmesi, özel girişimin teşvikine yönelik teşebbüslerinden birisidir.

Nasser'in hem özel girişimci olması, hem de sahip olduğu binaları -daha önce kendisinin oturduğu ve "satın alma hakkı" kapsamında indirimli satışla sahip olduğu beldiye evi- oda bazında kiraya vererek dar gelirli insanlar üzerinden kira geliri elde etmesi; Thatcher İngilteresi'nde Nasser'i iki kez işlevsel kılmaktadır. Çünkü Thatcher,

devletin üzerindeki dar gelirli insanlara yönelik sosyal barınma hizmetini özel sektöre transfer etmiştir ki, pek çok belediye evini satışa çıkarması da barınmaya yönelik politikasının hayata geçirilmesinde mihenk taşıdır. Nasser, Johnny ile birlikte kiracısını dışarı atmak üzere kiraya verdiği binaya gider. Kiracısını "*sadece parasız bir şair"* olarak niteleyen Nasser, kiracının kilidi tekrar değiştirme olasılığına karşılık Johnny'den kapıyı tamamen çıkarmasını ister. Johnny'nin kapıyı çıkardığı sırada binaya giren kiracı ile Nasser arasında çıkan arbede kiracının binadan dışarı atılması ve eşyalarının da Nasser tarafından pencereden aşağıya fırlatılmasıyla sona erer. Nasser'in sanatsal ve düşünsel işlere saygı duymadığı, para getirmeyen her türlü işi küçümsediği bir kez daha anlaşılmaktadır. Sokağa atılan kiracı aşağıdan Nasser'e "*kirli emperyalist domuz, eğitim köpeği, üçüncü dünyanın düşmanı, sen ve senin gibilerin günleri sayılı"* diye bağırırken, Johnny adamın eşyalarını aşağıya atmakla meşgul olan Nasser'e "*Pakistanlıların bu tarz şeyler yapmaları pek iyi görünmüyor öyle değil mi, düşmanlarınız bu konuda ne diyecekler, bu tam bir entegrasyon"* der. Bunun üzerine Nasser "*ben profesyonel bir işadamıyım, profesyonel bir Pakistanlı değil ve yeni girişimci kültürde ırk sorulmuyor"* diye cevap verir. Gerçekten de tam bir entegrasyon içinde olan Nasser'in para kazanmak ve statükosunu korumak adına herhangi bir etik gütmeyen acımasız kapitalist kişiliğinin, Thatcher'ın inşaa ettiği serbest piyasanın engel tanımayan girişimci karakteri ile bütünleştiği görülmektedir.

Şekil 5- Çamaşırhanenin açılışı sahnesi

Çamaşırhanenin açılış günü dışarda bekleyen kalabalığa rağmen henüz amcası ve babası gelmediği için açılışı yapmayan Ömer, ofiste "*öngördüğüm işte buydu, bütün bu berbat bölge dizlerinin üzerinde temiz pantolonlar için yalvaracak"* diyerek yaptığı şeyle, çamaşırhanesi ile gurur duyarken ve o bölge için vazgeçilmez olmayı hedeflerken; Johnny'nin "*bu çamaşırhane Güney Londra'nın en iyisi olacak"* demesi üzerine bir anda geçmişe gider ve babasından bahsetmeye başlar. "*Babam senin ve tüm arkadaşlarım için zahmete katlandı ama yıllar sonra ne gördü? Aynı çocukları Lewisham'a doğru ellerinde tuğlalar, şişeler ve bayraklarla 'göçmenler dışarı' diye protesto yürüyüşü yaparken gördü. Onlar tanıdığımız insanlardı ve sen de oradaydın. Seni o yürüyüşte gördü ve sen de onun seni izlediğini gördün. İnkar etme, sen yanımızdan geçerken oradaydık. Babam kendinden de, işinden de nefret etti. Benim için sokakta olmaktan korktu ve acısını annemden çıkardı, o da katlanamadı. Nasıl bir hayal kırıklığı, nasıl bir boşluk..."* diyen Ömer'in ve babasının geçmişe dair yaşadığı travmanın nedeni anlaşılmaktadır. Ömer'in bahsettiği olay, 1977 yılında Londra'nın güney bölgesindeki Afrikalı ve Asyalı göçmen nüfusun ağırlıklı olduğu Lewisham semtinde Ulusal Cephe Partisi üyelerinin göçmenlere karşı yürüyüş yapmış olmasıdır. Ulusal Cephe Partisi üyelerine tepki olarak alana gelen çok sayıda protestocu ile Ulusal Cephe üyeleri ve polis arasında çatışmaların olduğu eylem, 1977 Lewisham İsyanı olarak da bilinmektedir ("1977: Violent clashes at NF March", tarihsiz). Ömer'in bahsettiği bu kötü anıya karşılık Johnny*, "bunları telafi etmek için söyleyebileceğim hiçbir şey yok, yapabileceğim şey sadece seninle birlikte olduğumu göstermek"* der. O sırada çamaşırhaneye girmiş olan Nasser ve Racheal, çamaşırhanenin yeni haline hayran kalırlar ve müziğe kendilerini kaptırarak dans etmeye başlarlar. Johnny'nin fiziksel tüm işleri yaptığını belirten Nasser, Rachel'e "*Johnny gibi olan diğer perişan çocuklara yardım etmek için daha fazla şey yapmak istiyorum"* der. Nasser öncelikle Ömer'i evlendirmek zorunda olduğunu söylerken Ömer'in içerde Johnny ile sevişiyor olması, heteroseksüelliği temel alan toplumsal genel kabul ve geleneksel beklenti ile Ömer'in eşcinsel seçimi arasındaki tezatlığı ortaya koymaktadır. Rachel'in kurdeleyi kesmesi ile sonunda açılış yapılır ve uzun süre dışarıda beklemekten sıkılmış olan kalabalık içeri alınır. Açılışa Tania'nın da davetli olması babasının metresi olduğu gerçeğini bildiği halde daha önce onunla hiç karşılaşmamış olan Tania ve Rachel arasında gerilime neden

olmuştur. Tania'nın erkeklerden geçinen kadınları mide bulandırıcı bulduğunu söylemesi üzerine Rachel "*sen geçimini kimden sağlıyorsun, farklı kuşaklardan ve farklı sınıflardan olduğumuzu anlamak zorundasın, her şey seni bekliyor ama beni bekleyen tek şey var, o da baban"* der. Rachel'ın bu sözleri sınıflar arası farka tekrar vurgu yapmaktadır. Nasser'in ısrarları üzerine Ömer'in evden kaçmak isteyen Tania'ya alkolün de etkisi ile çamaşırhanede evlenme teklif ettiğini duyan Salim, bu durumu ırkçı arkadaşları ile muhabbet eden Johnny'e iletir. Johnny bunun üzerine arkadaşları ile çamaşırhaneyi terk ederken; Salim Ömer'e uyuşturucularının hesabını sormaktadır. Parasını geri isteyen Salim, aksi takdirde Ömer'i onu amcasına çamaşırhaneden sepetletmekle tehdit eder. Bu arada Ömer'e babasının nasıl olduğunu da soran Salim, "*çok fazla kitap yazdı ve okudu, politikacılar tarafından aranılırdı, Butto*[19] *yakın arkadaşıydı ama biz İngiltere'de parasız hiçbir şeyiz"* der. Salim'in bu sözleri de Nasser'in yaklaşımını hatırlatmaktadır. Nereden geliyor olduğunun ya da kendi ülkesindeki sosyal ve ekonomik statüsünün ne olduğunun İngiltere'de önemsiz olduğunu vurgulayan Salim, meselenin sisteme dahil olabilmek olduğunu belirtmektedir. Yeni girişimci kültürde ırk sorusu olmadığı için parayı elinde tutanın kim olduğunun da önemi bulunmamaktadır; çünkü para her şeyi satın almaktadır. Bu yüzden sahip oldukları serveti ve toplumsal mevkiyi, saygınlığı Thatcher'a borçlu olduğunu düşünen Nasser ve Salim ve bu düşünceye yeni ama hızlı bir şekilde adapte olan Ömer, konu iş ve kazanç olduğunda Pakistanlılar'a yönelik ırkçı söylemleri olan Thatcher'ı kutsarken; Thatcher politikaları sayesinde kazandıkları parayı maruz kaldıkları tüm ırkçı muamelelerin acısını çıkarmak istercesine bir nevi saygınlık, üstünlük unsuru olarak işsiz beyaz İngiliz nüfusu aşağılamakta kullanmaktadırlar. Para iktidarın temsili olmaktadır. Ömer'in Johnny'nin odasına gidip işe gelmesini emretmesi de buna benzemektedir. Eski arkadaş da olsalar sevgili de, Johnny beyaz bir İngiliz de olsa nihayetinde patron Ömer'dir ve geçmişte yaşadığı ırkçı deneyimler ilişkide Ömer'e sürekli patron olduğunu hatırlatmaktadır. Bu durumun onu güçlü kıldığını bilen Ömer, daha çok kazanmak için yeni serbest piyasanın hizmet sektörüne biçtiği ne kadar sınırsızlık varsa sonuna kadar kullanmak istemektedir. Johnny'e çamaşırhanenin 24 saat

[19]Benazir Butto, Pakistan'ın iki kez üst üste seçimle göreve gelmiş ilk kadın başbakanıdır.

açık olacağını, ancak bu şekilde daha çok para kazanacaklarını söylemesinden anlaşılacağı üzere Ömer kapitalizmin ürünü olan doyumsuz insan modeli haline gelmiştir ki, Johnny de açgözlülüğünü tıpkı daha önce Tania'nın yaptığı gibi Ömer'in yüzüne vurmaktadır. Ömer daha çok para kazanmak istemesinin nedenini Johnny'e "*bu ülke tarafından ezilmeyeceğim, okuldayken sen ve arkadaşların beni döverdiniz, şimdi ne yapıyorsun? yerlerimi temizliyorsun, işte hoşuma giden şey bu, şimdi işe dön yoksa seni kovarım "* diyerek açıklarken Nasser ve Salim ile aynı düşüncede olduğunu ortaya koymaktadır. Özel sektörde işveren olmakla birlikte geçmişteki ezilmişliğin ve gördüğü ırkçı muamelelerin acısını çıkaracak fırsatı yakalayan Ömer, bunu sonuna kadar kullanmaktadır. Johnny Ömer'in talimatına itaat ederek işinin başına döndüğünde açılış saatini şaşıran Ömer'in babası Hüseyin geç de olsa çamaşırhaneyi ziyaret etmiştir. Johnny'i hemen tanıyan Hüseyin'in ona ilk sorduğu soru hala faşist olup olmadığıdır. "*Küçükken bize pek çok iyi tavsiyede bulunurdunuz"* diyen Johhny'e "*ne işe yaradılar peki, politikacı mı oldun, gazeteci mi, sendikacı mı? İç çamaşırı temizleyicisi oldun çıktın, işçi sınıfı benim için büyük bir hayal kırıklığı oldu"* diyen Hüseyin, oğlunu iyi bir kolejde okuması adına çamaşırhaneden kurtarabilmek için Johnny'den yardım ister. Johnny'nin de koleje gitmesi gerektiğini düşünen Hüseyin, "*bu ülkeye kim tarafından neler yapıldığını anlamak için hepimizin bilgi sahibi olması gerekir"* der. Politikacılık, gazetecilik, sendikacılık gibi toplumu dönüştürme noktasında aktif olabilecek ya da direnç gösterebilecek ve toplumu bilgilendirme ve örgütleme işlevi üstlenebilecek meslek gruplarına atıfta bulunan ve işçi sınıfının Thatcher politikalarına karşı gerektiği kadar direnç gösteremediği için hayal kırıklığı yaşayan Hüseyin, bilgi ve eğitim aracılığı ile Thatcher'ın İngiltere'ye neler yaptığının, ülkenin nasıl bir dönüşüm geçirdiğinin anlaşılması gerektiğini savunmaktadır. Ancak Thatcher'ın özellikle yüksek eğitim bütçesinde yaptığı kesintilere karşılık, serbest girişimi teşvik etmesi resmi bir politika olarak eğitimi önemsizleştirmiş; eğitimle vakit kaybetmektense bir an önce kendi işinin sahibi olarak para kazanmayı tercih edilir kılmıştır. Nasser'in parasız şair kiracısına ve Hüseyin'e dönük küçümseyici bakış açısı, Salim'in Hüseyin'e yönelik *"okudu da ne oldu"* tarzındaki söylemleri, Ömer'in bir an önce iş dünyasına girme çabası Thatcher İngilteresi'nde paranın eğitimden daha önemli olduğu, güç ve iktidar sahibi olmanın para sahibi olmaktan geçmektedir yargısını güçlendirmektedir.

Nasser'in evindeki davete katılan Ömer ve Johnny, Salim'in Ömer'e yapmaya karar verdiği yatırım nedeni ile Nasser'in evinden Salim ile birlikte ayrılırlar. Yolda Ömer, Nasser'in arkadaşı Zeki'nin işletemediği iki çamaşırhaneyi devralmaktan bahsederken Salim, Johnny'nin ırkçı arkadaşlarının üzerine arabayı sürerek birinin yaralanmasına sebep olur. Bunun üzerine Johnny, Salim'e cephe alır.

Bir önceki gece davette Salim yüzünden babası ile tartışan ve evi terk etmeye karar veren Tania valizi ile çamaşırhaneye gelip Johhny'e kendisi ile birlikte gelmesini teklif eder. "*Ömer seni hizmetçi gibi her yere koşturuyor, benim ailem Salim ve diğerleri seni küçük bir kebap gibi yutacak"* dese de, Johnny Ömer'e olan ilgisini açık ederek onu terk edemeyeceğini söyler. Bu sırada Rachel de Nasser'e veda etmektedir. Rachel'ın kendisini terk etmesi üzerine ağabeyinin yanına giderek onda teselli arayan Nasser, politik görüşü nedeni ile işsiz ve parasız olan ağabeyine yönelik yargılayıcı ve umursamaz tutumları nedeni ile af çıkarıyor gibidir. "*Bu lanet ülke bizi öldürdü, bu yüzden ben böyleyim, evde (Pakistan) olmamız lazım"* diyen Hüseyin'e Nasser, *"oranın din tarafından ırzına geçildi ve bu para kazanmaya müdahalenin başlangıcıdır. Diğer yerlerle kıyasladığında burası küçük bir cennet"* cevabını verir. Nasser İngiltere'yi para kazanmak açısından cennet olarak nitelerken diğer taraftan, çamaşırhanede Ömer'i bekleyen Salim'in arabası Johnny'inin ırkçı arkadaşları tarafından hurdaya çevrilmekte ve Salim'in kendisi de hastanelik olana kadar dövülmektedir. Bu arada araya girerek Salim'i linç edilmekten kurtaran Johnny de kendi arkadaşlarının toplu saldırısı ve dayağına maruz kalmıştır. Bu iki sahnenin paralel kurgu ile peşi sıra yer alması, Nasser'in yeni girişimci kültür sayesinde işini bilene istediği kadar para kazanma imkanı tanıyan küçük cennetinin içine Hüseyin'in eve kapanmasına yol açan ırkçı gerçekleri sokmaktadır.

Film Thatcher İngilteresi'nin özel girişimi, sermaye sahibi toplumu, özelleştirmeyi yücelten ortamında ırkçılık, eşcinsellik, işsizlik, barınma sorunu, uyuşturucu, kolay para kazanma, sınıf çatışması gibi kavramlar çerçevesinde toplumun, sıradan insanın sorunlarını; kısacası Thatcher'ın yarattığı İngiltere'yi pek çok yönüyle ortaya koymaktadır

3.2. Açlık

Filmin Künyesi

Yapım Yılı: 2008
Yönetmen: Steve McQueen
Senarist: Steve McQueen, Enda Walsh
Oyuncular: Stuart Graham, Laine Megaw, Brian Milligan, Michael Fassbender

Şekil 6- Film Afişi

Steve McQueen tarafından 2008 yılında yönetilmiş olan film, IRA mahkumlarının Kuzey İrlanda'da bulunan Maze Hapishanesi'ndeki yaşadıklarını ve 1981 yılında gerçekleşen açlık grevini konu almaktadır. Hapishanede iken, milletvekili seçilerek parlamentoya giren, ancak açlık grevinde hayatını kaybeden Bobby Sands merkezli olan Açlık filmi, İngiliz Hükümeti'nin Kuzey İrlanda sorununa yaklaşımını da ortaya koymaktadır.

Kuzey İrlanda Sorunu ile ilgili olarak birçok film[20] yapılmış olmasına rağmen çalışmada "Açlık" filminin incelenmiş olmasının nedeni, filmin Thatcher Dönemi'nin önemli toplumsal olaylarından biri olan 1981 yılı "Açlık Grevleri"ni doğrudan ele almış olmasıdır.

"Kuzey İrlanda, 1981. 1969'dan beri 2187 insan 'bela'da öldürüldü. İngiliz Hükümeti tüm milis mahkumların politik statüsünü kaldırdı. Maze Hapishanesindeki

[20]Kuzey İrlanda Sorunu'na değinen belli başlı filmler: Sol Ayağım, Babam İçin, Boksör, Ağlatan Oyun, Uzun Kutsal Cuma, Michael Collins, Uzun Kutsal Cuma, Temmuzda Dört Gün, Ölüme Yakarış, O da Bir Ana, Terörist, Kanlı Pazar, Mickybo ve Ben, Omagh.

İrlanda Cumhuriyetçileri battaniyelerle duruyorlar ve yıkanmama protestosu yapıyorlar" cümleleri ile başlayan filmde hapishane dışında gösteri yapan insanlar görüntüye girmektedir.

Daha önce çalışmanın 1.3.6. ve 1.5.2. Bölümleri'nde ele alındığı üzere tutuklu IRA mahkumları 1972'de politik statü kazanmış iken, 1976'dan itibaren bu özel kategori statülerini kaybetmişlerdir. Detaylı olarak ortaya koymak gerekir ise; Aralık 1975'de o zaman iktidarda olan İşçi Partisi Hükümeti tarafından 1 Mart 1976 tarihinden sonra tutuklanan her bireyin yaptığı şeyin doğasına ya da öne sürdüğü nedene bakılmaksızın sıradan suçlu muamelesi göreceğinin açıklandığını belirten Moen, bu mahkumların üniforma giymek ve hapishane işi yapmak ve diğerleri ile entegre olmak zorunda kalacağının ilan edildiğini söylemekte ve "*Bu daha geniş toplumsal anlamda, suçlu hale getirme eylemi, devlete karşı olan göstericilerin politik güdüsünü depolitize etme girişimidir ve devlet ile çatışmadaki diğer aktörler arasında ahlaki mesafe yaratma kararıdır*" (Moen, 2000) diyerek uygulamanın temel hedefini vurgulamaktadır.

Ellerindeki yara bereleri suya sokarak acısını dindirmeye çalışan ve sonra giyinip kahvaltı yapan hapishane görevlisi Raymund'un kahvaltı yaparken yediği ekmeğin kırıntılarını kucağından yere silkelediği görülmektedir. Filmin açlık grevini konu aldığı düşünüldüğünde, yere silkelenen ekmek kırıkları detayı sembolik bir anlam içermektedir. Evden çıktıktan sonra etrafı kolaçan edip, arabasının altına kadar baktıktan sonra yola koyulan Raymund'un eşinin de camdan endişeli bakışlarla kocasını seyretmesinden suikast korkusu yaşadığı anlaşılmaktadır. Nitekim 17 Şubat 1985 tarihinde öldürülen Maze Hapishane'si görevlilerinden Patrick Kerr'in eşi Moira Kerr'in açıklamaları bu durumu kanıtlamaktadır: "*Her gün altında bomba olmadığından emin olmak için arabanın altını kontrol etmek zorundaydın. Fakat komşuları da alarma geçirmek istemediğin için anahtarı düşürmüş gibi yapardın ve eğilirdin. İş yerinden ararda beni, sağ salim vardığını bildirmek için ve işten ayrılmak üzereyken ararda ki, onu bekleyeceğim zamanı bilirdim"* (Summers, 2009).

Yolda arabanın radyosundan duyulan haberlerde IRA mahkumlarının yıkanmama ve battaniye eylemlerinin yıllardır sürdüğünden ve tüm bunların politik

statü elde etme talebini destelemek için yapıldığından, bir başka deyişle onların adi suçlar işleyen insanlardan farklı muamale görmek istediklerinden, hükümetin ise bunu onaylamadığından bahsedilmektedir. Radyo haberlerinden IRA mahkumlarının tutuklanmalarında rol oynayan politik güdüleri her ne kadar politik statülerinin kaldırılmasıyla önemsizleştirilmeye çalışılsa da, buna karşı gösterdikleri direncin onları kamuoyunun gündeminde tutmaya devam ettiği anlaşılmaktadır.

İş yeri olan Maze Hapishanesi'ne varan Raymund'un hapishanedeki günlük pratikleri gösterilmekte, evde otoriter ve sessiz bir karakter çizen Raymund'un iş ortamında arkadaşları ile gayet sosyal bir ilişkisi olduğu gözlenmektedir. Hapishanede de yine ellerini suyun içinde bekletmek suretiyle acısını hafifletmeye çalışan Raymund'un avluda sigara içtiği sırada elleri, ellerideki yara bereler yakın plan olarak görüntüye girmektedir.

"Politik cinayet, politik bombalama, politik şiddet diye bir şey yoktur. Sadece cinayet, bombalama ve şiddet vardır. Bununla ilgili bir uzlaşmaya varmayacağız, politik haklar diye bir şey yoktur" cümleleri ile Thatcher'ın soruna yaklaşımının önceki İşçi Partisi Hükümeti'nden farklı olmadığı işitilirken, hemen akabinde hapishaneye yeni bir tutuklunun geldiği ve suçlu üniforması giymeyi reddettiği, kendi kıyafetlerini giymek istediğini söylediği duyulmaktadır. Buna karşılık hapishane yönetimi tarafından tutuklu için uyumsuz mahkum notu düşülür. Çırıl çıplak soyunduktan sonra eline verilen battaniye ile koğuşuna götürülen tutuklunun kafasındaki ve yüzüne sızmış olan kanlardan darp edilmiş olduğu görülmektedir. Kendisi gibi bir IRA mahkumu olan Gerry'nin hücresine sevk edilen Davey, kısa sürede davadaşı ile hapishane koşullarına uyum sağlamıştır. Hapishane koşulları derken gözlemlenenler; kendi dışkılarının duvara sürülmesi, idrarlarının hücre kapılarının altından koridora dökülmesi, yemek atıklarının hücrenin bir kenarında biriktirilmesi gibi insan sağlığını tehdit eden ve insanlık onurunu ayaklar altına alan manzaralardır. Mahkumların politik statülerinin olmamasına yönelik olarak yürüttükleri tüm bu eylemler -yıkanmama ve traş olamama da dahil olmak üzere- "kirlilik protestosu (no wash protest)" kapsamında yer almaktadır.

Şekil 7- Davey ve Gerry

Davey ve Gerry'nin hücrelerinde göründüğü yukarıdaki fotoğraf politik statünün kalkması ile birlikte üniforma giymek zorunda kalan IRA mahkumlarının çıplak dolaşmayı üniformaya yeğlemeleri nedeni ile başlattıkları "battaniye eylemi" ve hücrenin duvarlarından anlaşılacağı üzere kirlilik protestosunun da battaniye eylemi ile eş zamanlı devam ettiği görülmektedir. Mahkumlar, battaniye eylemine yasal hakları ve de dış dünya ile tek bağlantı noktaları olan ziyaretçi kabul etme hakkından feragat etmemek için sadece görüş günlerinde ara vermektedirler. Aslında görüş günleri IRA mahkumları için yakınlarını görmenin ötesinde anlam ifade etmektedir.

Nitekim Davey'nin görüş sırasında kendisini ziyarete gelen kız arkadaşı ile öpüşürken ona ağzına gizlemiş olduğu küçük bir kağıda yazılı mesajı ilettiği, diğer bir mahkumun kucağındaki küçük bebeğini severken kundağın içinden aldığı bir mesajı ağzına sakladığı, Gerry'nin kız arkadaşının iç çamaşırından çıkararak masanın altından ona uzattığı küçük radyoyu görüşmeye gitmeden önce orta kısmını yırttığı pantolonundan içeri makatına gizlediği, tüm bu mesaj alışverişleri aracılığı ile mahkumların IRA'nın politik kanadı olan İrlanda Cumhuriyet Partisi Sinn Fein ile irtibatı koparmadığı, haberleşmeyi devam ettirdiği, Partinin de mesaj iletmek suretiyle mahkumlara ulaştığı anlaşılmaktadır.

Bobby'nin gardiyanlar tarafından zorla yıkanmaya götürülmeye direndiği, filmin en başından beri ellerindeki yara berelerle görüntülenen hapishane görevlisi Raymund'un bu sırada Bobby'i yumrukladığı ve yumruklardan birinin Bobby'nin

eğilmesi sonucunda duvara isabet ettiği görülmektedir. Bu sayede filmin en başında görüntüye gelmiş önemli ayrıntılarından biri olan ellerdeki yaraların nedeni anlaşılmaktadır. Bobby dirense de dayakla saçının, sakalının kesilmesinden ve küvette yer fırçasıyla sert bir şekilde darp edilerek yıkanmaktan kurtulamamıştır, tüm bunlardan sonra baygın halde hücresine götürüldüğü görülmektedir. Bu zorla yıkama pratiğinin yıkanmayı tek reddeden IRA mahkumunun Bobby olmaması dolayısı ile diğerlerine de defaten uygulandığı ve dolayısı ile Raymund'un ellerindeki yaraların geçici olmadığı anlaşılmaktadır.

Şekil 8- Bobby'nin saç- sakal traşı ve yıkanma sonrası görüntüsü

Anne ve babası ile görüşmesinde halinden ne kadar işkence gördüğü anlaşılıyor olsa da onlara iyi olduğunu söyleyen Bobby, anne ve babasını onun için endişelenmemeleri konusunda teskin etmeye çalışmaktadır. Görüş sonrası hapishanedeki katolik mahkumlar için düzenlenen dini ayinde rahip Hz. İsa'nın tüm inananları koruduğundan ve onların ezilmelerine izin vermediğinden bahsetmektedir. Hapishanede gereğinden fazla ezilen mahkumlar için muhtemelen söyledikleri çok anlamlı olmadığından ve bu ayinin mahkumlar açısından toplu olarak birbirlerini görme konuşma fırsatı yarattığından herkesin birbiri ile konuştuğu, Davey dışında kimsenin rahibi dinlemediği görülmektedir. Davey'nin görüş sırasında dışardan gelen bir arkadaşından gizlice aldığı ve ağzında sakladığı mesajı dini ayin sonunda Bobby'e verdiği, Bobby'nin gizlemek için mesajı ağzına koyduğu sırada rahip tarafından

farkedildiği görülmektedir. Bobby'nin hücresinde okuduğu mesajda yazılı olan *"pazarlık yapın*" cümlesine takıldığı anlaşılmaktadır. Sinn Fein'den gelen mesaj sivil kıyafet talebinde pazarlık yapılmasını önermektedir. Bir sonraki sahnede herkese rengarenk sivil kıyafetlerin gardiyanlar tarafından kahkahalar atılarak dağıtıldığı görülmektedir. Herkese farklı renklerde dağıtılan kıyafetler, hapishanede yeni bir isyan başlatmıştır. Kendileri ile dalga geçildiği için mahkumların hücrelerindeki her şeyi kırıp dökerek tepkilerini göstermeleri; hapishaneye çok sayıda güvenlik görevlisinin gelmesine neden olmuştur. Karşılıklı sıralanan kalkanlı, coplu, kasklı tam teçhizatlı polislerin hücreden çıkarılan her bir mahkumu aralarında coplarla dövdüğü, gardiyanların ise mahkumların ağızlarında ve makatlarında gizlenmiş olabilecek mesajları insanlık dışı muamelelerle aradığı, daha sonra dayaktan bayılan mahkumların hücrelerine atıldığı görülmektedir. Arama görüntülerinden rahibin şahit olduğu mesaj alış verişini hapishane yönetimine anlattığı anlaşılmaktadır. Bu sırada hapishane görevlisine kafa attığı için Gerry'i kendinden geçmiş bir şekilde coplayan polisin ise yaptıklarından üzüntü duyduğu için duvarın ardında hüngür hüngür ağladığı fark edilmektedir.

Şekil 9- Hapishane koridorunda mahkumların darp edilmesi ve ağlayan polis

Bakımevinde olan annesini ziyarete giden Raymund'un annesi tarafından tanınmaması, yaşlı kadının ileri derecede bunamadan muzdarip olduğunu göstermektedir. Annesinin karşısında otururken arkasından gelen silahlı bir IRA üyesi tarafından ensesinden vurulan Raymund, annesinin üzerine yığılıp kalmıştır. Salondaki herkesin kaçışmasına rağmen yüzü gözü kan içinde kalan, oğlunun cansız bedeni

üzerinde olan kadının hiç tepki vermemesi dikkat çekicidir. Raymund'un infazından hapishanenin içinde yapılan işkencelerin hesabının IRA tarafından dışarıda sorulduğu anlaşılmakta ve şiddetin tek yönlü olmadığı sergilenmektedir. Özellikle Maze Hapishanesi'ndeki hapishane görevlilerinin sürekli ölüm tehtidi altında yaşadıkları bilinmektedir. Nitekim Kuzey İrlanda Sorunu'nun devam ettiği süreç boyunca (1968-1998 arası) 31 hapishane görevlisi vurularak ya da bombalı eylemle öldürülmüştür ("Memorials", tarihsiz). Raymund'ın hapishane dışındaki sıradan hayatı, elinde çiçeklerle annesini ziyareti, yola koyulmadan önce arabasının altında bomba araması dolayısı ile mesleğinden ötürü kendi hayatına yönelik endişeleri gibi detaylar, hükümetin Kuzey İrlanda Sorunu'na karşı izlediği politikalar nedeni ile polis, asker, hapishane personeli gibi resmi görevlilerle IRA mahkumları arasında giderek gerilen ilişkileri her iki tarafın da içinde bulunduğu durumu, tek yönlü bir karakterizasyona gitmeden, resmi görevlilerin de insani yönlerini yansıtarak - tıpkı yukarıda bahsi geçen Gerry'i copladığı için üzüntü duyarak yaptığı şeyden dolayı ağlayan polis gibi- ortaya koymaktadır.

Bobby'nin hapishaneye çağırttığı rahip ile diyaloğu yaklaşık 25 dakika sürmektedir. Uzunca bir süre havadan sudan konuşulduktan sonra rahibin Bobby'e kendisini niye çağırdığını sorması üzerine konu mahkumların politik hak elde etme mücadelesine gelir. Pazarlık çalışmalarını komik bulduğu anlaşılan Bobby, bunun göstermelik olduğunu ve artık karar alınması gerektiğini belirtmektedir. "*Ekim ayında* (içinde bulunulan zaman dilimi Şubat 1981 olarak tahmin edilmektedir) *on bin kişi 7 açlık grevcisi için yürüdü, İngilizlerin üzerinde uluslararası baskı yaratıldı, hatta Papa bile olaya dahil oldu, tüm dünya Thatcher'a taleplerimizi kabul ettirmeye çalıştı, fakat hiçbir sonuç alınamadı".* Bu sözlerle bir önceki eylemin başarısızlığını dile getiren Bobby, 1 Martta açlık grevine başlayacağını rahibe söyler ve kendisini bu yüzden çağırdığını bildirir. Önceki açlık grevine 7 kişinin aynı anda başladığını ve 7'si birden zayıf düştükleri için kimsenin en zayıfın ölmesine göz yumamadığını, durumun çok duygusal hale geldiğini ve herhangi bir ölüm olmadan grevin sonlandırıldığını söyleyen Bobby, bu sefer greve katılan her yeni kişinin bir önceki ile arasında 2 hafta fark olacağını ve ölen birinin yerini diğerinin alacağını belirtmekte ve 75 kişinin bu grevin

altına imza attığını söylemektedir. Rahip duyduklarına sinirlenerek Bobby'e grev kararı ile 75 adamı neyin içine soktuğunu düşünüp düşünmediğini, bu insanların ailelerine ne olacağını sorarak; açıkça Cumhuriyetçiliği hor gören sarsılmaz İngiliz Hükümeti'nin terörist olarak adlandırdığı insanların ölümünü de kolayca kabullenebileceğini söyler. En kötü koşullarda yani İngiliz Hükümeti'nin anlaşmaya yanaşmaması halinde açlık grevi sonucunda meydana gelecek ölümler için "*bizim küllerimizden daha dirençli ve kararlı yeni bir kuşak meydana geleceğini garanti ederim"* diyen Bobby, rahibe devam eden bir savaş olduğunu ve destek vermesi gerektiğini söyler. Önceki açlık grevlerine Thatcher'a teslim olmamak için, ölümün önceden tasarlanması ve pazarlıklara ayak diremek olmadığından ötürü protesto temelinde destek verdiğini belirten Rahip Bobby'nin başlatacağı açlık eyleminin yıkıcı olduğunu söylemektedir. Hapishanede vahşilik ve aşağılamaya maruz kaldıklarını, temel insani haklarının ellerinden alındığını, tüm bunların bir son bulması gerektiğini, pazarlığa yanaşıp hükümetin uygun gördüğü sivil görüntüsü verilmiş üniformaları giydiklerinde son 4 yıldır verilen mücadelenin hiçbir anlamının kalmayacağını söyleyerek bu yüzden bir ordu gibi davranarak hayatlarını yoldaşları için ortaya koyacaklarını belirten Bobby'e rahibin sorusu; "*niyetinin burada tamamen intihar etmek olup olmadığını bilmek istiyorum"* olur. Bu soru ile rahibin muhabbetin daha önceki kısımlarında ön plana çıkan Kuzey İrlandalı kimliği, din adamı kimliğine dönüşmektedir ki; Bobby de *"yapmak üzere olduğum şeyin ahlaki boyutu ve de gerçekten intihar olup olmadığı üzerine mi tartışmak istiyorsun"* diye sormakta ve yine cevabı kendisi vermektedir; "*ben cinayet diyorum sen intihar diyorsun, ikimiz de Katoliğiz, ikimiz de Cumhuriyetçiyiz fakat sen sevimli Kilrea'da somon balığı avlarken, bizim Rathcoole'de evimiz yakılıyordu, benzer pek çok şekilde deneyimler inançlarımızı farklı yönlendiriyor*." İngilizler'in yüzyıllardır her şeyi berbat ettiğini söyleyen Rahip, Bobby'nin methiyeler düzdüğü Wolfe Tone [21], Connolly[22], MacSwiney[23] gibi adını tarihe yazdırmak istediğini düşünmekten kendini

[21] Wolf Tone: Modern İrlanda cumhuriyetçiliğinin babası olarak bilinen 1763-1798 yılları arasında yaşamış İrlandalı devrimci ("A Biography of Wolf Tone", tarihsiz).
[22] James Connolly: 1868-1916 yılları arasında yaşayan Edinburgh (İskoçya) doğumlu İrlanda kökenli sosyalist devrimci, sendika lideri ve siyaset kuramcısıdır ("James Connolly 1868-1916", 2014).
[23] Terence MacSwiney: İrlanda Bağımsızlık Savaşı (1919-1921) sırasında Cork Belediye Başkanı olan ve aynı zamanda IRA'nın 1. Cork Tugayı'nın kumandanlığını yapan 1879-1920 yılları arasında yaşamış olan devrimcidir. Yakalanarak hapse atıldıktan sonra Brixton Hapishanesi'nde 74 gün açlık grevi yaparak

alamadığı belirterek *"asker olduğunu ve her şeyin özgürlük için olduğunu söylüyorsun ama hayatın değerini bilmiyorsun, hayatın artık ne olduğunu bilmiyorsun, 4 yıldır hapishane koşulları içinde kimse senden normal olmanı beklemez"* diyerek sözlerine devam eder. Bobby'e Cumhuriyetçi Hareket'in onun ellerinde olduğunu ama artık onun gerçeklik duygusuna sahip olmadığını belirterek açlık grevi kararını bir saçmalık olarak değerlendiren ve bununla dalga geçen Rahip, "*dışarıdatoplum içinde soruna çözüm üreten / işe yarayan kadınlar ve erkekler var, bir zamanlar sen de öyleydin, Twinbrook'da yaptığın onca işler... işte sana ihtiyacımız olan yer orası, durdur bu açlık grevini"* dese de, Bobby'nin kararlılıkla eylemine devam edeceği konusunda son noktayı "*hayatımı riske atmak sadece benim yapabileceğim tek şey değil, aynı zamanda doğru şey"* sözleri koymaktadır. Bunun üzerine 12 yaşında bir kır koşucusu iken Gweedore'da gittikleri bir müsabaka sırasında nehir kenarına indiklerinde orada gördükleri yaralı ölmek üzere olan dört-beş günlük bir tayın acısına son vermek için -diğer çocukların başını taşla ezelim gibi vahşi önerilerine karşın- onu suyun altında tutarak boğduğunu ve bu yüzden papazdan dayak yediğini anlatmıştır. "*Herkesin adına ben dayak yesem de, o küçük tay için doğru şeyi yaptığımı biliyordum"* diyerek açlık grevinin başlatıcısı olarak da kendini feda ediyor olsa dahi, Kuzey İrlandalılar ve gelecek kuşaklar adına doğru adımı atmış olacağına yönelik imada bulunmaktadır.

Şekil 10-Bobby ve Rahip

hayatını kaybeden oyun yazarı MacSwiney, açlık grevi dolayısı ile dünya kamuoyunun ilgisini İrlanda Bağımsızlık Mücadelesi'ne çekmiştir ("An Irishman's Diary on a prophetic play by Terence McSwiney", 2014).

Kuzey İrlanda'da bir savaş olduğu ve hapishanede savaş tutuklusu muamelesi görerek politik statü sahibi olmaları gerektiğini belirten Cumhuriyetçi mahkumlarının bu söylemi Bobby Sands ve grevci diğer Cumhuriyetçi mahkumların açlık grevi protestosunda hapishanede de vücut bulmuş ve hapishane içindeki tek direnç araçları olan vücutlarını ortaya koyarak savaşa içeriden de destek vermişlerdir. Bobby'nin yukarıda geçen *"75 kişi bir ordu gibi hareket edeceğiz"* sözleri bu duruma işaret etmektedir.

Hapishanede mahkumların hücreleri arasında bulunan koridorun dezenfekte edilerek temizlendiği sırada arkadan duyulan Thatcher'ın sesi açlık grevlerine değinmektedir: *"Güvenilmez hedeflerinin başarısızlığıyla yüzleştiler. Son aylarda şiddet adamları iyi olabilecek son kartlarını oynamayı seçtiler. Hapishanede ölümüne açlık grevine başlayarak şiddetlerini kendilerine çevirdiler. Tansiyon yaratmanın bir aracı olarak ve öfke ile kin ateşini alevlendirmek için en temel insani duygular üzerinde iş aradılar, ne yazık..."*

Yukarıdaki konuşmanın ardından Bobby'nin açlık grevinin ilerleyen aşamalarında hastane yatağındaki görüntüsü gelir; diğer taraftan annesi ve babasına açlık grevinin hangi aşamasında vücutta neler meydana geldiğini anlatan doktor görünmektedir. Bobby'nin yaralardan delik deşik olmuş vücudu, giderek kötüleşen sağlığı, ayakta duramaz hale gelişi gözlemlenirken; küvette suyun içinde yattığı sırada meydana gelen hasta bakıcı değişimi dikkat çekicidir. Başucunda bekleyen ve kendisi ile titizlikle ilgilenen bakıcının yerine gelen diğer bakıcı sandalyesini çekip meydan okur gibi Bobby'nin karşısına oturduğunda elinin üzerinde UDA yazdığı görülmektedir. UDA'nın açılımı "Ulster Savunma Birliği" (The Ulster Defence Association)'dir ve Cumhuriyetçilere karşı İngiltere'ye bağlılığı savunan milis güçlerden biridir. Bobby adamın elindeki UDA dövmesini gördükten sonra düşmanına muhtaç olmama güdüsüyle güçlükle ayakta durmaya çalışmış, ancak bir süre sonra bayılarak düşmüştür. Hasta bakıcının Bobby düşene kadar duruma müdahale etmemesi de dikkat çekici bir diğer ayrıntı olmaktadır.

Thatcher anılarında muhalefette olduğu zamanlardan itibaren Airey Neave ile birlikte birleşme yanlılarına çok büyük sempati beslediğini belirtmektedir. "*Bu insanların benim sağlam Metodist geçmişimden kaynaklanan pek çok düşüncemi paylaştıklarını biliyorum"* (Thatcher, 1993: 385) diyerek sempatisinin nedeninin en başta inanç temelli olduğunu ortaya koymakta ve aslında tarihsel olarak sorunun en temelin haliyle mezhep ayrılığından kaynaklandığını hatırlatmaktadır.

Bobby'nin artık giderek sona yaklaşması nedeni ile yanında olmak isteyen anne ve babasının hapishaneye yerleştiği görülmektedir. Gözlerini açtığında annesinin başucunda uyukladığını gören Bobby'nin düşe daldığı, çocukluğuna gittiği gözlenmekte; rahibe anlattığı anısındaki gibi Belfast'tan Gweedore'a yolculuğu, diğer çocuklarla birlikte arpa tarlalarının arasında şarkı söyleyerek koşturmaları ve ansızın koşuda yalnız oluşunu fark etmesi ekrana gelmektedir. Bu noktadan sonra gözlerinden süzülen birer damla yaşla birlikte hayata veda etmektedir.

Filmin sonunda yer alan bilgiler, aşağıdaki şekildedir:

> "Bobby Sands Açlık Grevine başladıktan 66 gün sonra vefat etti. Bu süre zarfında İngiliz Parlamentosu'na Fermanagh ve Güney Tyrone Bölgesi'nden milletvekili seçildi. 7 ay sonra greve son verildi, 9 kişi daha öldü. 16 hapishane görevlisi 'battaniye' ve 'yıkanmama' protestoları sırasında milisler tarafından öldürüldü. Takip eden günler ve aylarda İngiliz Hükümeti etkin bir şekilde mahkumların tüm taleplerini politik statüye yönelik herhangi bir resmi tanıma olmaksızın onaylamıştır."

Thatcher, Bobby Sands'in 5 Mayıs Salı günü vefat ettiğini ve o zaman bilmiyor olmasına rağmen bu tarihin kendisi için kişisel olarak bir önem arz ettiğini, o tarihten ileriye dönük olarak suikast için IRA'nın en önemli hedefi haline geldiğini ifade etmektedir. "*Sands'in ölümü Londonderry ve Belfast'da olmak üzere isyan ve şiddeti körüklemiştir ve güvenlik güçleri artan gerilim altındadırlar. Sands ve ölen diğer açlık grevi eylemcilerinin cesaretine hayran olmak mümkündür ancak öldürücü amaçlarını desteklemek değil. Onları oruçlarını bırakmaya ikna etmek için kendi gücümüz içinde her şeyi yaptık"* (Thatcher, 1993: 391) demektedir. Oysa açlık grevi kendiliğinden son

bulana kadar mahkumların talepleri karşılanmadığı gibi, soruna yönelik hiçbir politika değişikliğine ya da hapishane koşullarında hiçbir iyileştirilmeye gidilmemiştir.

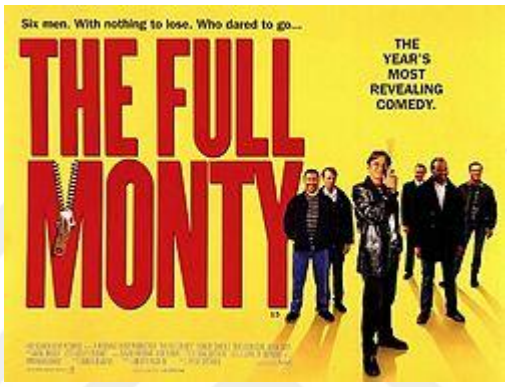
Thatcher Bobby Sands'in ölümünden kısa bir süre sonra hapishanedeki mahkumların milletvekili seçilmelerini kesinlikle engelleyecek bir yasal uygulamayı hayata sokmuştur.

1981 Açlık Grevleri Kuzey İrlanda Sorunu'nda ve Cumhuriyetçilerin mücadelesinde çok önemli bir mihenk taşı olarak tarihteki yerini almıştır.

3.3. Anadan Doğma

Filmin Künyesi

Yapım Yılı: 1997
Yönetmen: Peter Cattaneo
Senarist: Simon Beaufoy
Oyuncular: Tom Wilkinson, Mark Addy, Lesley Sharp, Emily Woof, Robert Carlyle

Şekil 11- Film Afişi

Peter Cattaneo tarafından 1997 yılında yapımı tamamlanan "Anadan Doğma" adlı film, İngiltere'nin Güney Yorkshire Bölgesi'nde yer alan Sheffield adlı şehirde çekilmiştir. Sheffield'daki çelik fabrikasının kapanması dolayısıyla işsiz kalan çelik işçilerinin hayatlarını devam ettirmek için girdikleri arayış ve mücadeleyi konu almaktadır.

Film Thatcher'ın en önemli politikalarından biri olan özelleştirme ve bunun sonuçlarına değinirken; bu duruma belirli oranda feminist bir bakış açısı ile yaklaştığı, erkeklik bunalımı, iktidarsızlık ve erkek vücudu ile ilgili estetik kaygıları ele alarak farklılık sergilediği için analiz edilmiştir.

"Gelişmekte olan şehir Sheffield" başlıklı bir belgesel ile başlayan filmde öncelikle Sheffield'ın nasıl bir yer olduğu aşağıdaki cümlelerle tanımlanmaktadır.

> "Sheffield'a hoş geldiniz! Endüstriyel Kuzey Britanya'nın atan kalbi, 500 binin üzerinde insana ev sahipliği yapan ve yüzlerce insanın alışveriş yapmak ve çalışmak için günü birlik ziyaret ettiği Yorkshire

> tahtının mücevheri... Tüm bunlar Sheffield'ın başlıca endüstrisi olan çeliğe dayanmaktadır. Şehrin hadde fabrikaları, demirhaneleri ve atölyeleri 90.000 erkek çalıştırmakta ve yüksek gerilim direklerinden, yemek masalarınız için paslanmaz çelik çatal-bıçak takımlarına dünyanın en iyi çeliğini üreten modern makinaları kullanmaktadır. Fakat çelik şehrinin insanları için hep ağır işler yoktur. Havuz başında tembellik yaparak, futbol takımlarımızdan birinin oyununu izleyerek ya da dükkanlara göz gezdirerek gün geçirebilir. Ama güneş batınca şehrin sayısız gece kulüplerinde ve diskoteklerinde gerçek anlamda eğlence başlar. Evet, Yorkshire ahalisi nasıl güzel zaman geçireceğini bilir. Ve aynı zamanda şehrin konutlandırılması için de iyi bir zaman. Sheffield, şehir planlamasında başı çekmektedir. Victoria tarzı yoksul mahallelerin geleceğin evlerine dönüştürüleceği kararlaştırılmıştır. Çelik sayesinde Sheffield gerçekten de gelişmekte olan bir şehirdir."

İngiliz çelik endüstrisi hakkında genel bir bilgi vermek için her şeyden önce, 1951, 1953 ve 1967 yıllarında sırası ile iktidarda olan İşçi Partisi, Muhafazakar Parti ve yine İşçi Partisi hükümetleri tarafından uygulanan politikalara göre ilk önce devletleştirilen, sonra özelleştirilen ve daha sonra tekrar devletleştirilen İngiliz çelik endüstrisinin 1980 yılında ulusal çaplı büyük greve gittiğini belirtmek gerekmektedir. Deans'ın bildirdiğine göre 1979'da göreve gelen Margaret Thatcher Hükümeti'nin endüstride aşırı kapasite, artan enerji fiyatları ve derinleşen durgunluk döneminde İngiliz Çelik'in kayıplarını azaltmaya karar vermesi sonucu; daha fazla ücret için ve de iş yeri kapama tehditlerine karşı tepki olarak çelik endüstrisinin tarihinde elli yıldan fazladır yapılan ilk ulusal grev olan çelik grevi, başladıktan 14 hafta sonra anlaşmaya varılarak sonlandırılmıştır. Ancak aynı yılın Mayıs ayında Ian MacGregor acımasız akılcı programını uygulamak için İngiliz Çelik Kurumu'nun başkanlığına getirilmesiyle aynı yılın sonuna kadar Conset, Corby, Shotton çelik fabrikaları kapatılmış, 20.000'den fazla iş kaybı meydana gelmiş ve 1979 ile 1981 yılları arasında endüstrideki toplam istihdam 156.600'den 88.200'e inerek neredeyse yarılanmıştır (Deans, 2016).

Filmin başındaki Sheffield tanıtımından sonra terkedilmiş bir çelik fabrikasında Gaz ve arkadaşı Dave ile oğlu Nathan görüntüye gelmektedir. Fabrikadan paslı bir direk çalan Gaz'a oğlu *"baba bu hırsızlık"* demekte ancak Gaz *"hayır canım, özelleştime bu, özelleştirme"* diye cevap vermektedir. Bu sayede Gaz ve Dave'in on yıldır çalıştığı çelik fabrikasının özelleştirme politikaları sonucunda faaliyetinin durdurulduğu

anlaşılmaktadır. Fabrikadan direği çıkarmaya çalıştıkları sırada işçi orkestrasının geçtiğini görürler ve orkestranın hala faaliyette olmasına sevinmekle birlikte, kimseye görünmemek için gerisin geriye dönerek saklanırlar. Bu sırada güvenlik görevlisi gelip kapıyı üstlerine kilitleyerek gider. Bir yolunu bularak fabrikadan çıkmayı başarsalar da, Nathan'ın demir direği karşıya geçtikten sonra nehre düşürmesi üzerine direği satarak kazanacak oldukları 20 sterlin de bu kadar çabaya rağmen suya düşmüş olur. Ancak daha önemlisi sadece 20 sterlin kazanmak uğruna güpe gündüz hırsızlığa girişmek, o dönemde insanların içinde bulunduğu durumun vehametini de ortaya koymaktadır.

Şekil 12-Gaz ve Dave fabrikadan direk çalarken

Şekil 13- Gaz, Dave ve Nathan direkle birlikte nehrin ortasında

Çelik endüstrisinin tam olarak özelleştirilmesi, 1988 yılına denk gelmektedir. "*3 Aralık 1987 tarihinde İngiliz Hükümeti resmen İngiliz Çelik Kurumunu özelleştirme niyetini duyurmuştur. 1988 İngiliz Çelik Yasası ile kurumun varlıkları 5 Aralık 1988 Şirketler Kanunu ile kayıtlı hale gelen, hisse senetleri borsada işleme açık olan İngiliz Çelik adlı şirkete devredilmiştir*" ("History of British Steel", tarihsiz).

Bir gece kulübünün önünden geçerken kadınların kuyrukta Chippendales adlı erkek striptiz grubunu izlemek için beklediğini gören Gaz, oğlunun söylediğine göre eski eşinin de bu tarz şovları izlemeye gittiğini öğrenir. Dave'in eşi Jean'in de striptizcileri izlediğini belirtmesiyle bu durumun normal olmadığını düşünen Gaz, Jean'i oradan çıkarmaları gerektiğine karar verir ve Nathan ile birlikte mekanın tuvaletine pencereden giriş yaparlar, kiloları yüzünden tuvalete giremeyen Dave ise camın önünde beklemektedir. İçerde neler olup bittiğine bakmak için önce Nathan'ı

salona gönderen, daha sonra erkekler tuvaletine giren Gaz, Jean ve arkadaşlarının kendi aralarındaki muhabbetlerine -Jean, Dave'in işi, kendisini, her şeyi boşverdiğini söylemektedir- saklandığı yerden şahit olduktan sonra, içerideki durumu merak ettiği için salona bizzat girerek, tüm kadınların nasıl da coşkuyla Chippendales üyelerinin striptiz şovunu izlediğini görür ve daha sonra Nathan'ı da alarak dışarı çıkar.

Baba oğul birlikte yürürlerken Nathan'ın babasının koşullarından ve ona vaad ettiklerinden hoşnut olmadığı *"senin evin hep karışık ve soğuk, annemin evi her zaman sıcak; sen bana her zaman saçma sapan şeyler yaptırıyorsun tıpkı geçen akşamki gibi, diğer babalar böyle yapmıyorlar"* sözlerinden anlaşılmaktadır. Bunları söyledikten sonra okula giren oğlunun arkasından üzüntüyle bakakalan Gaz'ın maddi koşulları nedeni ile oğlunun önünde küçük düştüğü, işsizliği ve parasızlığı yüzünden oğluna ısınma gibi temel bir olanağı bile sunamadığı anlaşılmaktadır.

Dave ile birlikte İşçi Bulma Kurumu (Job Center)'na giden Gaz'ın başvuru formu doldurmak yerine masadakilerle kağıt oynadığı görünürken, masada geçen muhabbette Gaz önceki akşam striptiz barın tuvaletinde bir arkadaşının morali bozuk olduğu için Jean'i güldürebilmek adına erkekler gibi ayakta işediğini gördüğünden dem vurarak *"kadınlar bizim gibi işemeye başladıklarında iş bitmiştir, biz bittik Dave"* demektedir. Durumu anlamaya çalışan Dave'e masadaki diğer bir kişi genetik dönüşme operasyonu ile kadınların erkeğe dönüştüğünü, birkaç yıla kadar erkeğin artık hayvanat bahçesinde varolacağını bildirmektedir. *"Artık bize ihtiyaç duyulmuyor, öyle değil mi? Eskimişiz, dinozorlarız"* diyen Gaz'ın arkadaşları ile arasındaki bu diyaloğundan ağır endüstriye ve üretime dayalı geleneksel işler olan çelik, kömür gibi erkek gücüne dayalı işlerinin sonunun gelmesi, endüstrilerin bitme noktasına getirilmesi sonucunda ortaya çıkan işsizliğin bir nevi erkeklik bunalımına yol açtığı; klasik erkeklik rol tanımının bileğe, güce dayalı geleneksel işlerin sona ermesiyle büyük oranda boşa çıkmasına neden olduğu ve bu durumun kendine güvensizlik ile birlikte eksiklik duygusu yarattığı anlaşılmaktadır. Bu konuşmalar devam ederken diğer masada oturmuş başvuru formu dolduran bir adamın Gaz ve arkadaşlarını sessiz olmaları yönünde uyardığı duyulmaktadır. Ayrıca sigara içen Gaz ve Dave'e *"orada sigara içilmez"* yazıyor diyerek sigara yasağına yönelik uyarıyı gösteren adama, "*buranın da tabelasında 'iş*

merkezi' yazıyor ama sen en son ne zaman gördün buraya bir iş düştüğünü" diyerek soran Gaz'ın ayrıca unutma, "sen *bizim artık ustabaşımız değilsin*" dediği duyulmaktadır. İş Merkezi'nde iş imkanlarının oldukça sınırlı olduğu çelik endüstrisi dışında bölgede farklı bir istihdam alanı olmadığına işaret etmektedir. Yine Gaz'ın sözlerinden onları uyaran eski ustabaşı Gerald'ın da tıpkı onlar gibi işsiz olduğu anlaşılmaktadır. Gaz ve Dave striptiz üzerine konuşurken kadınlardan bu kadar ilgi görmesini ilginç bularak tek bir biletin 10 sterlin olması ve içerde bir sürü kadın olması ve kaba bir hesapla bin kadın izleyiciden 10.000 sterlin kazanıldığını hesaplamaları sonucu bu işi cazip bulmaya başlamışlardır. Tüm bu konuşmalara kulak misafiri olan Gerald, onlarla dalga geçmeye başlar. Bilek gücü ile çalışmadan, vücudunu teşhir ederek para kazanmaya yönelik dönüşüm; insan vücudunun işin konusu meta haline gelmesi ile üretim, yaratım sürecinden tüketim kültürünün körüklediği hizmet sektörüne dönüşümü sergilemektedir. Ayrıca Gaz'ın yaptığı basit hesapla bir gecede elde edilen para da kolay yoldan para kazanmayı simgelemektedir.

Eski eşinin avukatı tarafından gönderilmiş olan çocuğun velayetinin anneye verilmesine yönelik mahkeme görüleceğine dair tebligata sinirlenen Gaz, eski eşini ziyaret ederek bunun ne anlama geldiğini sorduğunda kadının cevabı "*700 sterlin verirsen sen de ortak velayet hakkı elde edersin"* olur. Bunun üzerine Gaz çalışmadığı için, işsizlik parasıyla geçinmek zorunda olduğunu ve bu kadar parası olmadığını belirtse de, kadın "*çalışabilirsin, ben sana iş veririm"*demektedir. Saati 2.5 sterline - İngiltere'de 1986 yılındaki ortalama saatlik ücret 3.87 sterlin olarak kaydedilmiştir ("Employees earn 62% more in real terms than in 1986", 2012)- çalışamayacağını söyleyen Gaz, Nathan'ın üzerinde müşterek hak sahibi olmaları gerektiği konusunda ısrarlıdır. Çaresiz bir şekilde oğlunu da göremeden eski eşinin evinden uzaklaşan Gaz'ın en temel haklarından biri olan "babalık hakkı"nı bile işsizliği ve parasızlığı yüzünden elinden kaçırmak üzere olduğu görülmektedir.

Dave ile koşu yaptıkları sırada bu durumu tartışırken Dave, kapanan çelik fabrikasının bekçisini yolun kenarında park ettiği arabasının içinde otururken görür. Arabanın bozuk olduğunu düşünen ve yardımcı olmaya çalışan Dave, arabadan bir süre uzaklaştıktan sonra içine gaz dolan arabada adamın intihar etmeye çalıştığını idrak

ederek dönüp onu arabadan çıkarır. İntihar, işsizliğin neden olduğu en ağır sonuçlardan biridir ki; yapılan araştırma sonucunda İngiltere'de Muhafazakar Parti Hükümetleri döneminde intihar vakalarının arttığı ortaya çıkmıştır ("More suicides under Conservative rule", 2002). 2014 yılında hükümet tarafından yaptırılan diğer bir araştırmaya göre, İngiltere'de 1980 yılında erkeklerde intihar oranının yükseldiği, 1981 yılında % 19.8 olan oranın, 1988 yılında tepe noktasına çıkarak % 21.9'u bulduğu belirtilmektedir. Erkek nüfustaki intihar oaranı kadar yüksek olmasa da 1981 yılında İngiltere'deki kadınların intihar oranının %10.4 ile araştırmanın ele aldığı 1981-2012 yılları arasındaki süreçte görülen en yüksek oran olduğu çalışmanın ortaya koyduğu bir diğer önemli nokta olmaktadır ("Statistical bulletin: Suicides in the United Kingdom: 2012 registrations", 2014).

İntihara kalkışan Lomper'ın evde tekerlekli sandalyeye mahkum bir annesi olduğu ve yaşlı kadının oğlunun evi terk ettiğinden şüphelendiği anlaşılmaktadır. Striptiz grubu kurmaya karar veren Dave ve Gaz, Nathan ve ölümden kurtardıkları yeni arkadaşları Lomper'ı da alarak terk edilmiş çelik fabrikasında provalara başlarlar. Ancak profesyonel yardıma ihtiyaçları olduğu için dans kursuna devam eden eski ustabaşıları Gerald'a akıl danışmak isteseler de, Gerald mülakata davet edildiği iş başvurusunu daha çok önemsemektedir. Bu nedenle Gerald'dan yardım göremeyen Gaz ve beraberindekiler Gerald'in dikkatini çekmek için mülakatta olduğu anı seçerler. Ancak bu durum mülakatın fiyasko ile sonuçlanmasına ve sinir krizi geçiren Gerald'ın işten atıldığını eşinin henüz bilmediğini ve bu nedenle kredi kartıyla harcama yapmaya devam ettiğini ve hatta kayak tatiline çıkmak için planlamalar içinde olduğunu ağlayarak itiraf etmesine neden olur. Gerald'ın içinde olduğu durum erkeklik bunalımına bir diğer örnektir. Borçlarının günbe gün artması pahasına gururuna yedirip karısına işten atıldığını itiraf edemeyen, belki de karısını bu şekilde kaybedeceğinden korkan Gerald, bir an önce iş bularak durumu çözümleyeceğini ümit etmektedir. Oysa her gün işe gider gibi evden çıkan Gerald'ın durumundan haberdar olmadığı için pahalı alışkanlıklarına devam eden karısının harcamaları yüzünden borcu sürekli artmaktadır. Gaz ve Dave, kendilerini Gerald'a affettirerek onun da gruba dahil olması ile geri kalan dansçıları seçmek için işe koyulurlar. Seçmeler sonunda gruba Horse ve Guy da katılır.

Horse 50'li yaşlarda olmasına rağmen dans konusunda yetenekli iken; ne dans ne de şarkı söyleme açısından herhangi bir yeteneği olmayan Guy ise cinsel organının büyüklüğünün kadınlar açısından dikkat çekici olması nedeni ile gruba dahil olmuştur ve artık altı kişilik bir striptiz grubu olarak Gerald'ın yönetiminde provalara başlarlar. Gerald'ın evinde de devam eden provalar esnasında başlangıçta Gerald'ın kendi evinde soyunmaya *"burası iyi bir bölge"* diyerek karşı çıktığı ancak yapmaya çalıştıkları işin doğası gereği direnemeyeceği anlayınca *"benim de normal bir işim vardı"* dediği duyulmaktadır. Dave'in kiloları ile ilgili "*şişmanlık bir feminist problemdir"* diyerek yorumda bulunan Gerald'ın bu sözleri dolayısıyla Orbach'ın şişmanlık ile feminizm arasında saptadığı ilişkiye referansta bulunulmaktadır. Orbach "*pek çok kadın için takıntılı yeme ve şişman olma, pazarlanmaktan ya da ideal kadın olarak görülmekten kaçınmanın bir yoludur. Şişmanlık, kadının güçsüzlüğüne karşı başkaldırıyı ifade eder"* (Orbach, 1998: 25) demektedir. Film de klasik sinemada alışık olunanın tersine cinsel meta olarak kadın vücudunun yerine erkek vücudu geçmektedir ve geleneksel kodların aksine bu sefer çıplak olan, teşhir edilen erkek vücudu olmaktadır. Prova sırasında Gerald'ın 120 sterlinlik borcu için eve hacize gelen iki kişi karşılarında beş tane çıplak adamı görünce evden hiçbir şey almadan kaçarlar.

Şekil 14- Fabrikada prova

Şekil 15- Gerald'ın evinde prova

Gaz, Nathan üzerindeki babalık haklarını koruyabilmek için umutsuzca para ararken, Nathan 18 yaşına girdiğinde kullanmak üzere birikim yaptığı banka hesabından babası için para çeker.

Gösteri tarihi yaklaştıkça grubun ismi de belli olmuş, tanıtım broşürleri basılmıştır. Sadece kadınlara özel yazılı "Sıcak Metal" grubunun striptiz şovunu haber

veren broşürleri duvarlara yapıştırırken yanlarına gelen iki kadınla muhabbet eden ve "Sıcak Metal" grubunu arkadaşlarının striptiz grubu olarak tanıtan Gaz, kadınları şova gelmeye davet ederken ikna edici olması için grubun tamamen soyunduğunu belirtir. Bunun üzerine "*görmeye değer, orada olacağız"* diyen kadınlar yanlarından ayrılınca grubun kendi içinde çırıl çıplak soyunmaya dair bir tartışma başlar. Horse ve Lomper cinsel organlarının küçüklüğü nedeni ile çırıl çıplak olmak istemezken; Dave de soyunmaya karşı çıkmaktadır. Gerald'ın evinde geçen bir muhabbette Dave'in elindeki dergide resmi olan bir kadının göğüsleri için Lomper'ın çok büyük demesi üzerine Dave *"bizim hakkımızda biraz anlayışlı olmaları için dua ediyorum sadece, hepsi bu... önümüzdeki Cuma günü bizi izleyen 400 kadın bu çok şişman, bu çok yaşlı, bu güvercin göğüslü küçük mastürbasyoncu diye yorum yapabilir"* demektedir. Bunun üzerine Horse kadınların böyle şeyler söylemeyeceklerini öne sürse de, Dave "*neden söylemesinler, Lomper dergiye bakarak bu kadının göğüsleri çok büyük diyor ama"* derken kadınlarla bir empati içinde olduğunu ortaya koymakta ve duyabilecekleri yorumlar konusunda endişelenmekte; dolayısı ile filmde teşhir malzemesi olarak kendilerini konumlandırmaktadır. Bu da filmin alışılagelen ataerkil filmlerden farklı bir cinsiyetçi yaklaşım içinde olduğunu bir kez daha göstermektedir. Horse'un gösteri gününe kadar cinsel organını büyütmeye yarayacak aletlerle duruma çözüm bulmaya çalıştığı görülmektedir. Diğer taraftan kilo probleminin yanı sıra, yatakta eşine yakınlaşamayan Dave'in cinsel güç problemi olduğu ve bu durumun onu üzdüğü ve karısının başka erkeklerden etkilendiği düşüncesi içinde olduğu görülmektedir. Gerald'ın ise zamansız tahrik olma sorunu nedeni ile gösteri sırasında onca kadının önünde rezil olmaktan korktuğu anlaşılmaktadır. Tüm bu problemlerin erkeğin yegane iktidar aracı olarak görülen erkek cinsel organı temelinde şekillenmiş olması, filmde zaten işsiz kalarak gücünü yitirmiş olan erkeğin cinsel yönden zayıflığını ortaya koyarak erkeklik bunalımını ikiye katlamaktadır. Ataerkil anlayışa göre eve ekmek getirerek evin egemeni ve yatakta güçlü olarak iktidarın sahibi olan erkek, filmde her iki açıdan da güçsüzdür. Bu duruma Spicer aşağıdaki şekilde yorum getirmektedir:

> "Sosyal ve cinsel güvensizlik korkuları imalattan hizmet ekonomisine kayışı temsil eden Thatcher Devrimi ve buna eşlik eden yüksek seviyedeki işsizlik ile birlikte güçsüz hale getirilen alt sınıf erkeğin

> üzerinde daha sert bir baskı yaratmıştır. Eve ekmek getiren esas kişi ve aile reisi olarak güvenli bir yer, işte ya da sendikada meslektaşları ile yoldaşlık gibi işçi sınıfı erkeklik özelliklerinin geleneksel gücünden yoksun kaldıkları için onların erkeklik güvenleri erozyona uğramıştır"(Spicer, 2001: 188).

Millthorpe Çelik Fabrikası adlı kapalı çelik işletmesinde Horse'un annesi ve akrabalarına prova mahiyetinde bir ön gösteri yaparken binadan gelen müzik sesine şüphelenen polisin içeriye girmesi ve grubu çıplak yakalaması sonucunda -kaçmayı başaran Lomper ve Guy ile markette güvenlik görevlisi olarak çalışmaya başladığı için bu gösteriye katılmayan Dave haricindeki- grup üyeleri karakolluk olurlar. İşin başından beri içinde olan ve grubun dans müziklerini yöneten Nathan'ın da gösteri sırasında orada bulunuyor olması, sosyal hizmetler uzmanlarının da konuya dahil olmasına ve Gaz'ın Nathan'ı görmekten mahrum olmasına yol açmıştır. Gaz, Nathan'ı karakoldan almaya gelen eski eşinin "*büyük para kazanma girişimin bu mu, pornografi miyani... işsizsin, nafaka borcun 700 sterlin ve şimdi de uygunsuz teşhirden dolayı tutuklandın. Hala iyi bir baba olduğunu düşünüyor musun?"*sözlerine maruz kalsa da, Nathan annesine Gaz'ın iyi bir baba olmak için çabaladığını söylemektedir. Bu arada birlikte kaçan Lomper ile Guy arasında eşcinsel bir yakınlaşma oluşmuştur. Filmde eşcinselliğin sergilenmesi de geleneksel ataerkil yapının toplumsal cinsiyet tanımları dışında bir cinsel temsil ortaya koymaktadır.

Şekil 16- Milthorpe Çelik Fabrikasında izleyicili prova

Şekil 17- Provanın basılmasıyla karakolluk olan grup üyeleri

Karakoldan eve dönen Gerald, haciz memurlarının evde ne var ne yok her şeyi bir kamyona yüklediğini görür. Bu sırada eşi Linda olup biteni izlemektedir. Gerald'a

bu durumun yani işsizliğinin ne kadar süredir devam ettiğini soran Linda altı ay cevabını duyunca öfkelenir ve *"evden solaryumun, televizyonun, arabanın gitmesi, hatta bu durumun herkes tarafından izlenmesinin utancı ile de başa çıkabilirdim ama sen bunu bana, eşine altı ay boyunca söylemedin*" diyerek dürüst davranmadığı için Gerald'a kızmaktadır. Bir sonraki sahnede Gerald'ın Gaz'ın evine gittiği ve ev de dahil herşeyini kaybettiğini, karısı tarafından kapının önüne konulduğunu ama başvurduğu işe kabul edildiğine dair mektubun ise tüm bunlar olup bittikten sonra geldiğini söylediği duyulmaktadır.

Gerald ile birlikte Nathan'ın okul çıkışına giden Gaz, eski eşi ve onun sevgilisi tarafından Nathan'ın alınarak araba ile uzaklaştırılmasını üzüntü içinde izlemektedir. Babasının kendisine yaklaşmasının yasaklandığının farkında olan Nathan da bu durum dolayısı ile üzüntü içindedir.

Lomper'ın annesinin vefatı nedeniyle Dave'in yanına giderek durumu bildiren Gaz, ondan cenazede giymek için ödünç ceket ister. Dave'in her ikisine birden getirdiği ceketleri üstlerine geçirerek alarm öterken marketten hızlıca uzaklaşan ikili cenaze törenine birlikte katılmışlardır. Cenazede el ele durarak ilişkilerini gizlemekten kaçınan Lomper ile Guy'ın duygusal yakınlığının Dave ile Gaz'ın dikkatini çektiği ve durumu garipsedikleri, hatta bu durumla dalga geçtikleri görülmektedir.

Karakola düştükten sonra yaptıkları şov basına sızan ve "Çelik Striptizciler" olarak ünlenen grup üyeleri artık sokakta dolaşırken tanınır hale gelmişler ve bu sansasyonel ün nedeni ile şov biletlerinin çoğu satılmıştır. Bu arada şova katılmak istemeyen Dave, eve gittiğinde Guy'ın şovda giymek üzere herkese dağıtmış olduğu kırmızı tanga iç çamaşırının Jean'ın eline geçmiş olduğunu görür. Bunun Dave'e ait olabileceğini aklının ucundan geçirmeyen Jean'in başka bir kadınla aldatıldığını düşünerek Dave'e saldırdığı görülmekte; Dave Jean'e işin aslını açıkladığında striptizci olduklarını ama kendisinin yapamadığını söylediğinde, Jean bunun nedenini öğrenmek ister. Kilolarından çekindiği için devam etmediğini *"beni bu halde kim dans ederken izlemek ister ki"* diye sorduğunda Jean'in bunu içten olarak istediğini gören Dave, gösterinin hemen öncesinde grubun sahne alacağı mekana giderek arkadaşlarına tekrar

katılır. Bu arada kapıda bulduğu Nathan'ı da içeriye sokmayı başarmıştır. Kadınlara özel olması gereken şovun biletinin erkeklere de satılmış olmasından dolayı huzursuz olan Gaz karşısında Dave ve Nathan'ı görünce ve de Nathan'dan eski eşinin de izleyiciler arasında olduğunu öğrenince rahatlasa da, karma izleyicinin önünde şova çıkmak konusunda gönüllü değildir ve nitekim gruba sahneye çıkarken eşlik etmemiştir. Şov başlamadan hemen önce Dave'in *"hoş geldiniz"* konuşmasını yapmasının ardından grup halihazırda sahnede yerini almışken, Nathan'ın ikna etmesi sonucunda Gaz da aralarına dahil olur. Hınca hınç erkek, kadın ve eşcinsel izleyici ile dolu salona karşı gösteriyi başarı ile tamamlayan grubun tezahüratlar dolayısı ile izleyiciden oldukça beğeni kazandığı görülmektedir.

Film, 1980'li yılların sonlarına doğru tamamen özelleşmiş olan çelik sektörünün en önemli geçim kaynağı olduğu Sheffield'da endüstri bittikten sonra yaşanan işsizlik ve işsizlik temelli sorunları bölgedeki işçi sınıfı erkeklerin hayatında meydana gelen dönüşüm üzerinden ortaya koymaktadır. Bunalım, intihar, eşcinsellik, şişmanlık, erkek vücudunun teşhiri, iktidarsızlık ve erkekliğe yönelik diğer problemler ile özel girişim ve kolay para kazanma gibi kavramların öne çıktığı filmde işsiz çelik işçilerinin koşullara boyun eğerek dönemin ruhuna uygun bir çözüm buldukları ve sistemle uyumlu hale geldikleri görülmektedir. Filmin sonunda işsiz çelik işçileri kurdukları striptiz grubunun başarılı gösterisi ile -bir gecede- çok para kazanmanın yolunu bulmuş olsalar da; kuşkusuz işsiz kalan yüzlerce işçi için gerçeklik bu değildir. Yeni bir devrin sembolü olan 1980'li yıllar üretimin yerini hizmet sektörünün aldığı ve hizmet sektöründe hayal gücünün sınır tanımadığı bir döneme geçişi müjdelemektedir. Söz konusu olan, amaç uğrunda her türlü aracın meşru olduğu, endüstriyel üretimdeki fizik gücünün yerini işletme zekasının aldığı, rekabet piyasasında farklılaşmanın, kişisel yaratıcılık ve girişim cesaretinin önem kazandığı, bu sayede kolay ve kısa yoldan kazanç elde etmenin mümkün olduğu bir iş dünyasıdır. Filmde de, bu durum temsil edilmektedir.

3.4.Büyük Umutlar

Filmin Künyesi

Yapım Yılı: 1988
Yönetmen: Mike Leigh
Senarist: Mike Leigh
Oyuncular: Phil Davis, Ruth Sheen, Edna Dore, Philip Jackson, Heather Tobias

Şekil 18- Yönetmen Mike Leigh ve oyuncu kadrosu ile birlikte

Mike Leigh'in 1988 yapımı olan filmi *Büyük Umutlar,* Londra'da geçmekte ve Londra'da yaşayan farklı sosyal sınıflara mensup insanlar aracılığı ile 1980'lerdeki toplumsal dönüşümü yansıtmaktadır.

Film, işsizlik, serbest girişim, kolay para, iç göç gibi dönemi konu alan diğer filmlerde de görülebilecek temaların yanı sıra Thatcher'ın özelleştirme politikaları ile

birlikte yürüttüğü "belediye evlerinin satışı" uygulamasını, işçi sınıfı ve sendikaların durumunu, Marksizm'i ele aldığı için incelenmiştir.

Filmin başında elinde valizle Londra'ya henüz gelmiş olan ve etrafını yabancıladığı anlaşılan bir erkek görülmektedir. Elinde sadece bina ismi olan bir adresle gideceği yeri arayan Wayne, Byfleet diye bir kasabadan Londra'ya iş bulmak için gelmiştir. 1980'li yıllarda iş bulma amaçlı iç göç çok yaygın olmakla birlikte, bu göçün hedefi genellikle Londra'dır. Adres ararken Cyril ile tanışan Wayne, davet üzerine Cyril ile birlikte evine gider. Cyril ve Cyril'in partneri Shirley'e adresin kız kardeşi Vivien'a ait olduğunu ve Vivien'ın ona inşaat sektöründe iş bulacağını söylediğini aktaran Wayne, evdeki saksıda duran kaktüsün ne olduğunu sorar. "*O bir kaktüs"* diyen Shirley, kaktüsün isminin *"Thatcher"* olduğunu söyler. Cyril da kaktüsü Thatcher diye adlandırmış olmalarına yönelik *"çünkü yanından geçtiğin her zaman sana saplanan bir kıç acısıdır"* diyerek Thatcher ile ilgili duygularını ortaya koymaktadır. Wayne'in inşaat sektöründe iş bakıyor olması tesadüf olmamakla birlikte, Thatcher zamanında en çok gelişen sektörlerden birinin inşaat olduğu bilinmektedir.

Wayne adresi taksicilere sormak için evden ayrıldıktan sonra Cyril ve Shirley, Cyril'in yaşlı annesini ziyarete giderler. Kendi halinde bir yaşam süren yaşlı kadının bulunduğu evde uzun yıllardır yaşıyor olduğu ve bölgenin zamanla çehresinin değiştiği orta halli bir mahalleden zengin evlerinin çoğaldığı bir yerleşim yeri haline geldiği anlaşılmaktadır. Cyril, "*ben çocukken burası farklı bir sokaktı, orta sınıf teslim alınmadan önce"* derken Shirley'nin de Cyril'e annesinin evinin sokaktaki tek belediye evi olduğu konusunda iddiaya girebileceğini söylediği duyulmaktadır. Yandaki zengin evinin posta bölmesinden içeriye göz atan Shirley, zenginlerin neden bu çevrede ev aldıklarını merak ettiğini söylemektedir. Cyril ise o evlerin neredeyse yok pahasına satın alındığını ve bir servete satıldığını belirtmektedir. Bu durumu ev almak değil, sermaye yatırımı olarak değerlendiren Cyril, Thatcher döneminde belediye evi satışlarına vurgu yapmaktadır. (Bkz. Bölüm 1.3.2.)

Shirley'nin Cyril'a annesinin önceki yıl seçimlerde Tory[24]'e oy verdiğini söylediği, Cyril'in de bunu onaylayarak Tory'i destekleyen işçi sınıfının kendi kendisini sırtından bıçakladığını belirttiği duyulmaktadır. Çocuk sahibi olma konusunda farklı düşünceleri olduğu anlaşılan çiftin birden kapının çalması ile irkildiği görülmekte ve kapıyı çalanın elinde valizi ile kız kardeşini evinde bulamayan Wayne olduğu anlaşılmaktadır. Annesi kız kardeşine Wayne'nin geleceğini telefonla haber vermiş olmasına rağmen kız kardeşini evde bulamayan Wayne, çaresiz Cyril ve Shirley'nin kapısını çalmıştır. Saf bir kasabalı olduğu anlaşılan ve annesinden çekindiği için eve geri dönmek istemeyen Wayne, o gece Cyril ve Shirley'de kalır. Ertesi gün Cyril ile birlikte evden çıktıklarında Cyril'in Wayne'e eğer kız kardeşini yine evde bulamazsa kasabasına dönmesini söylediği duyulur. Telsizden konuşanın kim olduğu, motosikletin ne kadar hız yapabildiği gibi sorular soran Wayne'nin ise Cyril'in telsizi ve motosikleti ile daha ilgili olduğu anlaşılmaktadır.

Annesini ziyarete gelen Valerie (Cyril'in ablası), o sırada henüz arabasını park etmiş olan annesinin yan komşusu zengin çifti kendi varlığından haberdar etmek istercesine yakın temas halinde geçerek köpeği ile birlikte annesinin evine girer. Uyuklayan yaşlı kadını korkutarak uyandıran Valerie'nin köpeği dışarda bırakmasını, tüylerini mobilyalardan temizlemenin bir hafta aldığını söyleyen annesine çıkıştığı, köpeği için *"sana yapacak bir iş bırakıyor işte"* dediği duyulmaktadır. Aldığı Christmas hediyesi için "*biraz geç olmadı mı, neredeyse Şubat ayındayız*" diyen annesini, Christmas'da kendilerine gitmediği için hediyeyi bu kadar geç aldığını söyleyerek azarladığı işitilmektedir. Buradan da anne-kızın seyrek görüştükleri ve kızının gelmesi ile birlikte rahatının kaçtığı anlaşılan yaşlı kadınla kızı Valerie arasında pek iyi bir anne-kız ilişkisi olmadığı sonucu çıkmaktadır. Anne-kız arasındaki bu tatsız muhabbet devam ederken, diğer taraftan yan evdeki zengin çiftin birbirlerine şımarıkça kur yaptıkları görülmektedir. Kurye olarak çalışan Cyril'in paket teslim etmeye gittiği bir ofiste daktiloda yazdığı yazıyı yarıda kesmek istemeyen kadın çalışan tarafından

[24]Muhafazakar Parti

gereksiz yere bekletildiği, park bahçe işlerinde çalıştığı anlaşılan Shirley'in ağaç diktiği, Valerie'nin ise araba yıkama yeri sahibi olan kocasını ziyaret ederek cilve yapmaya çalıştığı, ancak kocası karşılık vermeyince asıl ziyaret sebebini ortaya koyduğu, alışveriş yapmak için para istediği, çok para harcamasından yakınan ve para vermek istemeyen kocasını sıkıştırarak para koparmaya çalıştığı görülmektedir. Para alamayınca da akşam eve aç gelen kocasına yemek olarak su ve ekmek verdiği, kendisine para vermediği sürece de sofrada su ve ekmek bulacağını söylediği, sonrasında önüne koyduğu diyet yemeği yemek yerine kocasının aç olmadığını belirterek masadan kalktığı görülmektedir. Valerie'nin etkileyici görünmeye çalışmasına rağmen, kocasının onun yüzüne bile bakmadığı, iş yerinde başucunda duran çıplak kadın fotoğrafı dolayısıyla tatmini farklı yerlerde aradığı, karısını çekici bulmadığı açıktır. Peşi sıra gelen bu kareler, filmdeki karakterlerin hayattaki işlevselliğini ortaya koyar niteliktedir. Alt gelirli yaşlı ve dul bir emekli, işçi sınıfından alt gelirli bir çift, sınıf atlamaya çalışan orta sınıf bir çift ve üst sınıftan zengin bir çift. Filmde Cyril ve Shirley işçi sınıfını temsil ederken, artı üretim ortaya çıkararak olmasa da, hizmet sağlayarak fayda orta koymaktadırlar. Laetitia ve eşi üst sınıf popüler kültürü simgelerken; Valerie ve eşi ise tüketim kültürünün açık sembolü olmaktadır.

Yaşlı kadın ilaç almak için eczaneye gittiğinde cüzdanını evde unuttuğunu fark etmiş; eve dönerek içeriye girmek istediğinde ise anahtarlarının cüzdanında olduğunu anlamıştır. Bu sırada taksiden inerek evine girmek üzere olan zengin komşusu Laetitia'ya durumu anlatsa da, kadının nezaketten öte ve küçümseyici bir üslupla karşılık vermesinden yardım etmeye gönüllü olmadığı anlaşılmaktadır. Duruma yönelik uzun bir sorgulamadan sonra yaşlı kadını istemeyerek de olsa, kızını arayarak anahtarları getirmesini söylemek için evine davet ettiği, bu sırada yaşlı kadının elinden aldığı pazar arabasını kaba bir şekilde dışarı bıraktığı görülmektedir. Valerie'ye annesi ile ilgili telefon geldiğinde, anahtarları bırakmak için pek oralı olmadığı, birilerini göndereceğini söylediği işitilmektedir. Aslında telefondaki kişinin annesinin zengin komşusu Laetitia olduğunu öğrendiğinde bir anda paylaşacak çok şeyleri varmışcasına sevecen bir ses tonu ile konuşmaya başlayan Valerie'nin durumun annesi ile ilgili bir

zorunluluk olduğunu öğrendiğinden itibaren konuşmasının kayıtsız ve ters olduğu, bu durumun da annesine tahammülsüzlüğünden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Yaşlı kadına çay ikram eden Laetitia'nın kadının neden hala öylesine büyük (3 oda bir salon iki katlı müstakil bir ev) bir evde kaldığını sorguladığı, yargılayıcı bir tavırla *"üç yatak odalı bir eve sahip olmanın haklılığını savunamazsın, o ev profesyonel meslek sahibi bir çift ya da bir aile için daha isabetli olabilir"* demesinden yaşlı kadını kendisine komşu olarak yakıştıramadığı anlaşılmaktadır. "*Ben her zaman o evde yaşadım"* diyen yaşlı kadına *"evet ama zaman değişti, kendine küçük modern bir apartman dairesi alman çok daha yerinde olur"* dediği, ancak bunun için parayı nereden bulacağını soran kadına *"oturduğun evi satılığa çıkarırsan altın madeninin üzerinde oturduğunu anlayacaksın"* demesinden Cyril'in daha önce belirtmiş olduğu gibi bölgenin zaman içinde gittikçe değer kazandığı anlaşılmaktadır. Ancak evin kadına değil belediyeye ait olduğunu öğrendiğinde ise *"sizin gibi insanların bugünlerde belediyeye ait mülkleri satın alma şansınız var. Senin yerinde olsam hemen satın alırdım ve daha sonra da satardım"* sözleri ile öncelikle dar gelir grubuna yönelik olan belediye evlerinden birinde oturan komşusuna tepeden baktığı algılanmakta, diğer taraftan yaşlı kadına akıl vermek sureti ile dönemin en meşhur Thatcher icraatlarından biri olan belediye evlerinin içinde belli bir süre oturan kiracılara %33'den %50'ye varan indirimlerle satılmasını ve almak isteyene %100 ev kredisi verilmesini olanaklı kılan uygulamayı hatırlattığı görülmektedir. Dar gelirli insanların devletten aldıkları kira yardımı ile yaşam sürdükleri bu konutlar, İngiltere genelinde şehirlerin belirli kısımlarında konuşlanmamış olup şehirler genelinde tüm semtlerde bulunmaktadır. Buradaki amaç en yoksul ile en zengini bir arada tutmaya ve toplumun kutuplaşmasını önlemeye çalışmak olup; Thatcher zamanındaki "belediye evlerinin satışı" uygulaması ile ev satın almanın satın alınan evi daha sonra piyasa fiyatına satmak koşulu ile bir yatırıma dönüştüğü ve bu nedenle toplumsal dengenin giderek kaybolduğuna daha önce de değinilmiştiir.

Annesine anahtar götürmek istemeyen Valerie, kocası aracılığı ile Cyril'e annesinin bir kaza geçirdiği ve yan komşuda olduğu yönünde bir mesaj bıraktırmıştır. Eve gelen ve yaşlı kadın orada değilmiş gibi hareket eden Laetitia'nın eşinin neden

sonra sanki yaşlı kadının evlerindeki varlığını ilk defa farketmiş gibi anahtarın ne zaman geleceğini sorduğu duyulur ve sonra da yaşlı kadına operaya gideceklerini söyler. Ancak herhangi bir karşılık alamayınca tekrar kendi aralarında konuştukları, evlerinde bir yabancı olmasından dolayı yeterince rahat olmadıklarını hissettiklerinde ise ilgilerini tekrar yaşlı kadına çevirdikleri görülmektedir. Bahçesi ile ilgilenmesi yönünde laf atmak suretiyle kadından bahçe işleri ile kocasının ilgilendiğini ancak kocasının vefat ettiğini öğrenmiş olsalar da, bu durumdan ötürü herhangi bir üzgünlük bildiriminde bile bulunmadan, hiçbir yorum yapmadan operadan sonra nerede, ne yiyecekleri hakkında konuşmaya başladıkları duyulmaktadır. Yaşlı kadının hayatının gerçeklikleri ve zorlukları karşında tamamen duyarsız ve orada yokmuşcasına bir tutum sergiledikleri görülmektedir. Martin'e Cyril'i aratarak annesinin kaza geçirdiği yönünde ortalığı velveleye veren, ancak telefonu kapatır kapatmaz hazırlanarak annesine doğru yola çıkan Valerie'nin tavırlarının tutarsız olduğu anlaşılmaktadır. Annesini almaya gitmiş olsa da, bu durumdan daha çok zengin çiftin hayatının ayrıntıları ile ilgili olduğu görünen ve nazikçe dışarı çıkarılan Valerie, annesine kapıyı açmak için anahtarını ararken kendisinin de anahtarı yanına almadığını fark etmiştir. Zengin çiftin evine telefon açma bahanesi ile yine giren Valerie annesini mutfağa oturttuktan sonra, evin neresini nasıl karıştıracağını şaşırmıştır. Dolapları açıp porselenlerin markasına bakan, aşağıdaki çalışma odasına izinsiz dalan Valerie, evde istenmediğini hissetse de, bu duruma aldırış etmemektedir. Bu sırada annesinin kaza geçirdiği haberi ile Shirley'i de alarak endişeli bir şekilde yola koyulan Cyril, kendisine kapıyı açan Latetitia'nın eşinin küçümseyici tavırları ile karşılaşır. Cyril'i kapıda gören Valerie kendisini usulca annesinin kapısının önüne atarken; Cyril ile adam arasında nahoş bir konuşma başlamıştır. Cyril'a annesinin kendi evlerindeki varlığından yeterince rahatsızlık duyduklarını belirten ifadelerle konuşan adam *"bu ülkeyi güzel yapan burada herkese bir yer olmasıdır ve burası da benim yerim, anneni ve şu saçmasapan zamazingoyu evimin önünden al da git"* demiştir, yaşlı kadının kapı önünde duran pazar arabasını göstererek. Eve girdiklerinde yaşlı kadının Cyril'e babasının henüz gelip gelmediğini sorduğu, patateslerin henüz hazır olmadığını söylediği duyulmakta olup, buna karşılık Cyril'in annesine babasının öldüğünü hatırlatmasından, yaşlı kadının hafıza ile ilgili problemleri olduğu anlaşılmaktadır. Cyril, Valerie'ye ofisi kimin arayarak annesinin

kaza geçirdiği yönünde haber bıraktığını sormuş ve Valerie'den kocası Martin'in aradığı cevabını almıştır. Ne yaptığının farkında olan ve bu konu ile ilgili olarak sıkıştırılmak istemeyen Valerie, annesinin 70. doğumgünü için organize edeceği doğumgünü partisine Cyril ve Shirley'i davet ederek konuyu değiştirmeye çalışsa da, Cyril normal tavırlar sergilemediği ve Martin'e bu bilgiyi Valerie'nin verdiğini bildiği için konuyla ilgili olarak Valerie'ye doğrudan hesap sormaktadır. Sonunda ablasına kafadan kontak olduğunu söylemiştir.

Cyril ve Shirley, eve döndüklerinde kapıda kendilerini bekleyen Wayne ile karşılaşırlar. Wayne yine ablası Vivien'ı evde bulamamış ve kalacak yeri olmadığı için Cyril'a gelmiştir; ancak bu durumun bu şekilde sonu gelmeyeceğini anlayan Shirley ve Cyril, Wayne'i de alarak Vivien'ın evine gitmiş, içeride kimse olmamasına rağmen kapıda bir süre gelen olur mu diye beklemişler ve kimse gelmeyince Wayne'i otobüse bindirip kasabasına doğru yolculamışlardır. Wayne'nin iş bulmak için herhangi bir girişimde dahi bulunmamış olması çalışma ümidiyle geldiği Londra'dan eli boş dönmesine neden olsa da, yeterli gayreti göstermiş olsa dahi iş bulacağı soru işareti olarak kalmaktadır. Çünkü çalışmanın 1. Bölümünde ele alındığı gibi 1980'li yıllar hükümetin enflasyon ve para politikası ile özelleştirme uygulamaları sonucu işsizliğin 3 milyonun üzerine çıktığı bir tarihsel dönemdir. İş bulma konusunda diğer bölgelerden göç alan Londra da bu nedenle ve başkent olması dolayısı ile diğer şehirlere oranla iş gücü piyasası açısından rekabetin daha çok olduğu bir şehirdir. İşsizliğin bu seviyeye varmasında Thatcher'ın istihdam yaratmayı devletin sorumluluğu olarak görmemesi nedeni ile bu durumu önemsememesi de etkili olmuştur.

Laetitia'nın operadan döndükten sonra evde kişisel bakım seansı yaptığı, göz kapaklarına yerleştirdiği salatalık dilimleri ile gözlerini kapatarak uzanmış olduğu yatağında operadan parçalar mırıldandığı, eşinin ise bunları ilahi gibi bulduğu ve dinlemek istemediği görülmektedir. Kendisine yaklaşan eşine boynunda çizgiler olup olmadığını soran ve hayır cevabı alan Latetitia'nın güzel cildinden dolayı tanrıya hergün şükrettiğini belirtmesi güzelliğine aşırı düşkünlüğünü ortaya koyarken, kendisine dokunmaya kalkışan kocasını ellerinin soğuk olduğu gerekçesi ile engellemiştir. Diğer taraftan Valerie yatakta Martin'den ilgi görmeyi beklerken, çeşitli fanteziler kursa da

girişimi Martin'in kendisine sırtını dönmesiyle sonuçlanmıştır. Cyril ile Shirley arasındaki ilişkinin ise daha doğal, sevgi ve şefkat dolu olduğu anlaşılsa da, aralarındaki temel sorunun çocuk sahibi olmak konusuna dayalı olduğu görülmekte, Shirley çocuk istese de, Cyril çocuk sahibi olmayı reddetmektedir.

Karl Marx'ın mezarını[25] ziyarete giden Cyril ve Shirley'in arasında geçen muhabbette Cyril Marx'a hayranlıkla bakarak, *"o bir devdi, gerçeği yazdı, insanlar sömürülüyordu, Endüstriyel Devrimle zorla fabrikalara tıkıldılar, daha önceleri işçi sınıfı yoktu. Marx bu değişimin programını oluşturdu. Marx olmasa hiçbir şey olmazdı, ne sendika, ne refah devleti, ne milli endüstri..."* derken Shirley'in "*çiçek getirmek isterdim"* dediği duyulmaktadır. Cyril'in yaptığı ideolojik açıklamalara Shirley'in yaklaşımı çok insani olsa da, Cyril ölü olduğu için çiçeklerin önem taşımadığını, ideolojisinin önemli olduğunu vurgulamaktadır. Marx'ın mezarında var olan yazı Shirley'in dikkatini çekmiştir: *"filozoflar sadece dünyayı değişik açılardan yorumlamışlardır, yine de asıl mevzu onu değiştirmektir"*. Marxizm ile Cyril kadar ilgili görünmeyen Shirley, mezarlıkta dolaşmaya başlamış, Cyril bir süre daha Marx'ın heykeline takılı kalmıştır. Marx'ın kast ettiği değişikliğin bu olmadığını düşünerek Shirley'e *"2000 yılına kadar günde 24 saat yayın yapan ve ne düşüneceğini sana söyleyen 36 tane televizyon kanalı olacağını"* söylemektedir. Cyril, dünyanın geçirdiği dönüşümden hoşnut değildir. Bu nedenle Marx'a hayranlık ve özlemle bakmaktadır.

Televizyonun 1980'li yıllardaki yaygınlığı neoliberal uygulamalarla birlikte ihtiyaç olmadan tüketim arzusu yaratarak tüketim kültürünü pekiştirici görev görmüştür. Fiske, "*reklamcılık finansal ekonomi mekanizmasına olabildiğince sıkı yerleştirme yaparak malların kültürel anlamlarını kontrol etmeye çalışıyor"*(Fiske,1989: 29) derken popüler kültürün anlam üretimine yönelik göndermede bulunmakta;"*elbette ki reklamlar ürünü olduğu kadar özellikle tüketimciliği de satmaktadır, tartışma konusu olan onların metalaştırma metodları değil, etkililikleridir"* (Fiske, 1989: 32) sözleri ile de reklamların tüketim kültürüne katkısını teyit etmektedir.

[25]Karl Marx'ın mezarı, Londra'daki Highgate Cemetery adlı mezarlıktadır.

Şekil 19-Karl Marx'ın mezarı

Şekil 20- Cyril ve Shirley Marx'ın mezarında

Marxizm'den de en az Sosyalizm kadar nefret eden Thatcher, 1983 genel seçim sonucunun Britanya'daki demokratik sosyalizmin maruz kaldığı en büyük yıkıcı yenilgi olduğunu belirterek, sözlerine aşağıdaki gibi devam etmektedir.

> "Bu ülkede sosyalist amaçların hiç olmadığı kadar açık seçik ifadesi olan İşçi Partisi seçimde yenildikten sonra sol bir daha asla büyük çaplı devletleştirme, dev gibi artan kamu harcamaları, daha fazla sendikal güç ve tek taraflı nükleer silahsızlandırma programlarının toplumsal cazibesi olduğunu inandırıcı bir şekilde iddia edemez. Fakat bir de demokratik olmayan sosyalizm var ki; onun da yenilmesi gerekmektedir. Aşırı solun gerçek amacının ne olduğuna dair asla bir kuşku duymadım: Onlar Marxist sistemi her ne şekilde ve her ne pahasına olursa olsun Britanya'da uygulamanın yollarını arayan devrimcilerdir. Onlar için demokrasinin kurumları Marxist ütopyaya giden uzun yolda uğraştırıcı engellerden başka bir şey değildir" (Thatcher, 1993: 339).

Marx, herşeyden önce sınıfsız bir toplumu savunurken; Thatcher politikaları sınıflar arası çatışmayı teşvik eden ve toplumsal eşitsizlikleri arttırıcı uygulamalar olarak kendini göstermiştir. Buna göre Thatcher'ın serbest piyasa ekonomisi içinde zamanla herşeyin kendiliğinden dengeye gireceğine olan inancı ve özelleştirme uygulamaları bir tarafta sermaye sahibi zengin bir azınlık yaratırken diğer taraftan; işsiz, evsiz ve yoksul sayısını giderek çoğaltmış, dolayısı ile sınıflar arası uçuruma yol açmıştır.

Mezarlıktan dönüşte arkadaşları Suzi ile karşılaşan Cyril ve Shirley, evlerine gelen Suzi'nin babasından ve kardeşinden yakınmalarını dinlerler. Babası ve kız kardeşinin Thatcher hayranı olduğunu ve kendisinden nefret ettiklerini söylemektedir. Kürtaj olan Suzi'nin kız kardeşinin elinde olsa kürtajı tamamen yasaklayacağını söylediği ve kürtaj olduğu için kendisine "katil" dediğini duyulmaktadır. Hormonları ile ilgili bir problem olduğundan ve kullandığı doğum kontrol hapları nedeniyle kız kardeşinin çocuk sahibi olamadığını sözlerine eklemektedir. Kızkardeşinin evinde fazladan bir oda olmasına ve Suzi'nin oda için işsizlik aylığından kira vermeyi teklif etmesine rağmen kız kardeşinin buna yanaşmadığını, orayı doğmamış bebeği için sakladığını ifade eden Suzi, kardeşine bebeği olmadığını hatırlattığında sinirden çılgına döndüğünü ve kendisine sen de "*ilk fırsatta hamile kalmamalıydın"* diye kızdığını söylemektedir. Shirley'nin kürtaja karşı olmasa da kendisinin bunu tercih etmeyeceğini söylemesi üzerine Suzi, "*kız kardeşim gibisin, fazladan bir odanız da var, bebek sahibi olabilirsin"* diyerek ikili arasındaki anlaşmazlık noktası olan çocuk sahibi olmaya vurgu yapmaktadır. Kürtaj konusunun hükümetle ilgisinin olmadığını, bunun kadınların kendi seçimi olduğunu, kadının kendi vücuduna yönelik kararı kendisinin vermesi gerektiğini vurgulayan Suzi'ye, Shirley ceninin bir kez gelişmeye başladıktan itibaren canlı olduğunu söylemektedir. Daha önce belirtildiği gibi Thatcher, kürtajın ancak anne ya da bebeğin sağlığı tehlikede olduğu durumlarda 1967 Kürtaj Yasası [26] çerçevesinde uygulanması gerektiğini savunmuştur. Bu sırada Cyril da tartışmaya dahil olur; "*Herkesin doğmamış cenin üzerine konuşması beni sinir ediyor, kimse çocukların ne çeşit bir dünyaya doğduğuyla ilgilenmiyor"* diyen Cyril'a hak veren Suzi Thatcher'ın zaten refah devletini yerle bir ettiğini, güç işçi sınıfında olmadığı için onların kökünü kazıyacağını belirterek devrime ihtiyaç olduğunu, devrimin gücü tekrar insanlara -ait olduğu yere- vereceğini söylemektedir. Ancak Cyril birden sinirlenerek Suzi'ye devrim hakkında ne bildiğini sorar ve devrimin artık hiçbir yerde olmayacağını söyler. Oysa Suzi işsizlik, fakirlik, totaliter yönetim gibi toplumsal koşullar ve siyasal koşulların devrim için uygun ortamı yarattığını düşünmekte ve Cyril'e *"baksana, sendikalara ne yapıyor"*diye Thatcher'ın sendikalara yönelik düzenlemelerine dikkat çekmektedir.

[26] Söz konusu yasa kürtajın 24. haftaya kadar gerçekleşebileceğini belirtmektedir ("Abortion Act 1967", tarihsiz).

Oysa herhangi bir sendikaya üye olmayan Cyril'in sendikalara güvenini çoktan yitirdiği anlaşılmaktadır. Sendikalara yönelik yasal düzenlemelerle sendikaların nasıl da "sakıncalı kuruluşlar" haline getirildiği ve zayıflatıldığı çalışmanın 1.3.3. Bölümünde ele alınmıştır. Suzi kendisine iş bakıp bakmadığını soran Shirley'e, supermarkette bir yer kiralayıp takı satabileceğini söylediğinde tekrar Cyril'in tepkisiyle karşılaşır; "*demek ticarete giriyorsun küçük kapitalist"* demesi üzerine Shirley'in duruma müdahalesi söz konusu olmuştur ve böylelikle tartışma Shirley ve Cyril arasında devam eder. Cyril Suzi'nin az önce devrimci sosyalizmden bahsediyor olduğunu, şimdi ise ticarete başlamaya niyetli olduğunu, saçma sapan konuştuğunu belirten Cyril'e Shirley Suzi'nin her zaman böyle olduğunu ağzından kaçırarak istemeden Suzi'nin kırılmasına neden olmuştur. Yine de Suzi'nin kendisini toparlayarak muhabbete devam ettiği hatta Cyril'ı da sendika toplantılarına çağırdığı görülmekte ancak sendikaya ve daha da ötesi dünyanın daha güzel bir yer olacağına inancı kalmamış olan Cyril bu toplantıları boş boğazlık olarak değerlendirmektedir. Kendi iş yerinin sahibi olma, serbest girişim Thatcher'ın en çok teşvik ettiği istihdam modeli olup, böylelikle sermaye sahibi toplum yaratmak istediği için Suzi'nin kendi yerini açma fikri ile sosyalist devrime yönelik inancı ve arzusu taban tabana zıtlık oluşturmaktadır. Çocuk sahibi olmak istediğini bir kez daha belirten Shirley'e ev, çocuk, köpek sahibi olmak gibi isteklerin burjuva istekler olduğunu söyleyen Cyril, Shirley'in sıkıştırması üzerine hayatta kendi istediği şeyin ise *"herkesin yeteri kadar yiyeceği, kalacak yeri ve işi olması"* olduğunu belirterek ondan sonra çocuk sahibi olunabileceğini söylemiştir. Bu sözlerle Cyril'in gerçek bir komünist düzene özlem duyduğu, içinde bulunduğu gerçeklerden dolayı hayal kırıklığına uğradığı ve gerek işçi sınıfına, gerek sendikalara, gerekse de dünyanın daha iyi bir yer olacağına dair inancını yitirmiş olduğu açıkça anlaşılmaktadır.

Martin, doğum günü olması nedeniyle kayınvalidesini evinden alarak kendilerine götürürken yol boyu yaşlı kadınla dalga geçmiş; bir süre de kadını arabada yalnız bırakarak metresini ziyaret etmiştir. Cyril ve Shirley de doğumgünü partisi için Valerie'nin evine gelmişlerdir. Ablasının evini ilk defa ziyaret ettiği anlaşılan Cyril, satranç oynadığını söyleyen Valerie'nin yanlış dizmiş olduğu satranç taşlarını düzeltmeye kalkışınca Valerie'nin sinirlenerek, *"öyle bırak, ben öyle durmalarından*

hoşlanıyorum" diyerek hırsla taşları tekrar ilk haline getirdiği görülmektedir. Valerie'nin olduğundan farklı davranmaya, aslında hep başka bir kişi olmaya çalıştığı ve bu yüzden de sahip olduğu her şeyin yüzeysel olduğu, hepsinin bir vitrin malzemesi olarak kaldığı görülmektedir. Bu sırada Martin'in geldiği ve yol boyunca pek iyi muamele görmemiş olan yaşlı kadının kendini bir an önce tuvalete attığı, Martin ve Valerie'nin ise Martin'in geç gelmesi yüzünden tartıştığı görülmektedir. Kendisini Martin'in almasını istemeyen ve bunu daha önce de Valerie'ye belirtmiş olan annesi *"hani beni almaya sen gelecektin*" dediğinde, Valerie "*kapa çeneni"* diye cevap vererek kadını fırlatırcasına koltuğa oturmuş, sonrasında içecek olarak çayı tercih ettiği için kızmıştır. Valerie, annesi için çay getirmesini söyleyen Cyril'a *"paranın alabileceği tüm içkilerimiz varken, neden çay içiyor; her zaman her şeyi mahvediyor*" dedikten sonra, yemek masasında herhangi bir sandalyeye oturan Shirley'i de yerinden kaba bir şekilde kaldırıp başka bir sandalyeye oturttuğu görülmekte, sürükleyerek getirdiği annesini yine fırlatır gibi bir sandalye oturtmakta, ardından Cyril'i da oturduğu sandalyeden kaldırarak bir başkasına oturtmaktadır. Davet ettiği insanları -ki birinci derece akrabaları- hakimiyet sahibi olduğu tek yer olan kendi evinin içinde istediği gibi yönetmekten zevk alan Valerie'nin kendini böyle güçlü hissetmeye çalıştığı açıktır ve sınıf atlama hevesi bir görgüsüzlüğe dönüşmüş olup aslında ait olmadığı ama hayranlık beslediği bir zümredenmiş gibi görünmeye çalışması nedeniyle gülünç duruma düşmektedir. Tıpkı annesine hediye verirken *"tipik Harrods"* diyerek Londra'da genelde zenginlerin alışveriş yaptığı Harrods mağazasına vurgu yapması bu durumu örneklemektedir. Bu açıdan Martin'in de Valerie 'den geri kalmadığı Shirley'e şampanya doldurmaya çalışırken *"paranın alabileceği en iyi şampanya*" diye takdim ettiği görülmektedir. Daha sonra Valerie'nin sözde annesinin doğumgünü şerefine kadeh kaldırma teşebbüsü annesine kadeh kaldırmasını emretmesi sonucu Shirley'in "*bu şekilde konuşmamalısın"* demesi üzerine bir münakaşa halini almış ve Valerie'nin Shirley'e *"bu bir aile ortamı, annemin doğumgünü için kadeh kaldırmak istiyorum, çünkü bu onun son doğumgünü olabilir"* diyerek farkında olmadan düşündüğü şeyi söyleyivermiştir Bu sözlerden tüm bu seramoninin bunun annesinin son doğumgünü olacağı ihtimaline yönelik olarak organize edildiği ortaya çıkmaktadır. Bunu kendisi de fark ettiğinde önce gülme, daha sonra ağlama krizine girerek kendisini banyoya

kilitlemiştir. Bu sırada masada Martin, Cyril'e mesleki tavsiyelerde bulunmakta, kendi dağıtım şirketini açmasını bu sayede başkalarına ayak işlerini yaptırarak kendisinin para biriktirebileceğini, iş sektörünün giderek geliştiğini ve herkesin kuryeye ihtiyaç duyduğunu söylemektedir. Cyril, bunun prensip olarak kendisine uygun olmadığını, hayatta herkesin amacının para biriktirmek olmadığını söylese de Martin'in bu duruma karşılığı *"hayatta herkesin bir fiyatı vardır"* demek olmuştur. Paranın her şeyi satın alabileceği düşüncesinde olan Martin, Cyril'ın gelecek vaat eden bir işinin olmadığını düşünmekte, dolayısı ile gelecek vaad eden iş tanımını kendi işletmesinin sahibi olmakla, kendisi için çalışmakla eş değer kılmaktadır. Cyril'ın tavsiyelerine kulak asmadığını ve masadan uzaklaştığını gören Martin, bu sefer de Shirley'e Cyril ve ilişkileri hakkında sorular sormaya ve sarkıntılık etmeye başlamıştır. Her şeyin para ile satın alınabileceği düşüncesinde olan Martin, Shirley'e asılırken kendisini mutlu evliliği olan bir erkek olarak tanımlamaktadır. Thatcher İngilteresi'nin girişimci ruhunun bir "ahlaki çöküntü" içinde olduğu açık olarak gözlenmektedir.

Doğum günü pastasını "iyi ki doğdun sana" şarkısı eşliğinde masaya getirerek uyuklayan annesinin önüne koyan Valerie, pastanın üzerindeki mumu yaşlı kadına zorla üflettikten sonra pasta yemek istememesine rağmen, annesine zorla pasta yedirmeye çalışmış ve buna mani olmak isteyen Cyril ile aralarında tartışma başlamıştır. Tartışma giderek ciddi bir boyut kazanırken konu annesinin oturduğu evi satın alıp almamasına gelmiştir. Valerie Cyril'a bağımlı olduğunu, sürekli alkolik gezdiğini söylerken; Cyril ablasına zenginlik budalası olduğunu, doğumgünü partisini annesi için değil, pahalı şeylerle donattığı evini göstermek için organize ettiğini söylemektedir. Cyril'in herkesi aşağı çektiğini, annesinin oturduğu evi satın almasına mani olduğunu söylerken Valeri'ye karşılık Cyril da Valerie'yi ileride satıp daha çok para kazanmak için annesine evi satın aldırmak istemekle suçlamaktadır. Buradan Valerie'nin annesinin zengin komşusu Laetitia ile aynı düşüncede olduğu anlaşılmaktadır. Bu tartışmalara şahit olan yaşlı kadının yüz ifadelerinden doğumgününde doğduğuna pişman olmuş gibi bir hali olduğu gözlenmektedir. Tüm bu olanlardan sonra annesi için taksi çağıran Cyril, taksiye yalnız binemeyecek olan annesini Shirley ile bırakarak motosikleti ile eve gitmiştir. Evinde de yalnız kalmak istemeyen ve hafızası gidip gelen yaşlı kadını alarak kendi

evlerine getiren Shirley, Cyril'in tepkisi ile karşılaşmış olsa da yaşlı kadının hafızasında yatıştırdığı kötü anılarını kendi kız kardeşi ve annesi ile ilgili olumsuzlukları sinirsel bir boşalma şeklinde dışa vurduğu görülmekte; ilgi ve bakıma ihtiyacı olduğu anlaşılmaktadır. Sabah uyandığında uyku haplarını bile almamasına rağmen bebek gibi uyuduğunu söyleyen yaşlı kadın, Cyril ve Shirley ile birlikte apartmanın çatısına çıkıp oradan Londra'ya baktığında o kadar yüksekte olmaktan etkilenmiş bir şekilde *"burası dünyanın tepesi"* demektedir.

Şekil 21- Shirley, Cyril ve Cyril'ın annesi

Film Thatcher zamanında yaşanan ekonomik, sosyal ve ahlaki değişimi günlük insanların yaşamına aksettiği şekliyle yansıtmaya çalışmıştır. İşsizlik ve buna bağlı iç göç, belediye evlerinin satılışı, serbest girişimin önem kazanması, sosyalizmin yitik bir hayal oluşu, sendikal mücadelenin çözülmesi ve sendikalara yönelik hayal kırıklığı, sınıflar arası çatışma, toplumsal kutuplaşma, kısa yoldan zengin olma, üst sınıfa geçmeye çalışma, tüketim kültürü gibi dönemin sosyal olgularının ele alındığı film, 1980'ler İngilteresi'ndeki günlük yaşamdan kesitler sunarak toplumsal durumu ortaya koymaktadır.

3.5. Borunu Öttür

Filmin Künyesi

Yapım Yılı: 1996
Yönetmen: Mark Herman
Senarist: Mark Herman
Oyuncular: Pete Postlethwaite, Tara Fitzgerald, Ewan McGregor.

Şekil 22- Film Afişi

Mark Herman tarafından 1996 yılında yapılan film, İngiltere'nin kuzeyinde yer alan Worchester Bölgesi'ndeki küçük bir kasaba olan Grimley'de çekilmiştir. Filmin müzikleri, "Grimethorpe Kömür Ocakları Bandosu" tarafından yapılmıştır. South Yorkshire – Barnsley Bölgesi'nin Grimethorpe adlı kasabasının sakinlerinin maden ocaklarının kapatılmasına karşı vermiş oldukları mücadeleyi yansıtan film, yaşanmış gerçeklerden yola çıkmaktadır.

Filmin Thatcher döneminin en önemli sosyal olaylarından biri olan 1984-85 Madenci Grevleri sonrasında yaşananları, maden ocaklarının kapatılma sürecinin tarihi

Grimethorpe Kömür Ocakları Bandosu'nun faaliyetlerine etkisi çerçevesinde ele alması ve maden ocağı kapatıldıktan birkaç yıl sonra İngiltere'nin en fakir kasabası haline gelen Grimethorpe'u mekan alması incelenmesine etki eden faktörlerdir.

Kömür madeninde çalışan madenci görüntüleriyle açılan filmde, kasabada maden ocaklarının kapatılmasına karşı devam eden protestodan kareler görüntülenmektedir. Soğuk havada çadırlarda, barakalarda önlerinde "madenciler için zafer", "maden ocaklarının kapatılmasına hayır de!", "kadınlar maden ocaklarının kapatılmasına karşı", "işten çıkarmaya hayır de!" sloganları ile maden ocaklarının kapatılmasına direnen kadın protestoculardan kömür madeninin kasabanın ekonomisi ve istihdamı için önemli olduğu, kasabanın erkeklerinin temel geçim kaynağının maden ocağı olduğu anlaşılmaktadır.

Şekil 23- Madenciler

Şekil 24- Madenci Eşleri

Nitekim 1984 yılındaki "Madenci Grevleri" sırasında kadınların, madenci eş ve ailelerinin protesto gösterilerine katılımı çok yüksek oranda olmuştur. "*1984 yılı Mayıs ayında ülkenin bir ucundan öbür ucuna maden ocaklarının olduğu kasabalardan 5000 kadın Barnsley'deki mitinge katıldı ve bundan birkaç ay sonra 23.000 madenci karısı Londra'ya yürüdü*" (Sherwood, 2014).

Kasabaya işi dolayısı ile geçici bir süreliğine yeni gelen ve maden ocağının verimliliğini değerlendirecek olan Gloria'nın kiraladığı odaya yerleştiği sırada ev sahibi beraberinde getirmiş olduğu enstrümanı fark eder. Olası prova seslerinden rahatsız olmak istemeyen evsahibinin Gloria'ya Grimley Kömür Madeni'nin bir bandosu olduğunu ve onların çalışma salonunda prova yapabileceğini söylediği duyulmaktadır.

Grimethorpe Kömür Ocağı Bandosu, 1917 yılında kömür ocağında çalışanlar tarafından bir boş zaman etkinliği olarak kurulmuştur. Başlangıçta kömür ocağı tarafından finanse edilen bandonun yardım fonunun madencilerin bizzat kendileri tarafından kurulduğu belirtilmektedir ("A Brief History Brassed Off", tarihsiz).

Jim ve Ernie adlı madencilerin provaya giderlerken aralarında geçen konuşmadan karılarının da teşviki ile Grimley Kömür Madeni Bandosu'nun temel giderleri için toplanan paraya ortak olmama ve mevcut olumsuz koşullarda paralarını sadece yaşamsal ihtiyaçlarına harcama konusunda hemfikir oldukları için bandodan istifa etmeye ve bunu bando şefi Danny'e söylemeye karar verdikleri anlaşılmaktadır. Prova yapmak için bandonun çalışma salonuna gitmeye hazırlanan Gloria'nın odasında açık olan televizyonda yayınlanan haberler, hükümetin maden ocağı kapatma programı ile ilgili bilgiler vermektedir. Buna göre, Grimley Kömür Ocakları'nın Yorkshire kömür madeni bölgesinin en eski ve en geniş maden ocağı olmasına rağmen kapatma programının yakın hedefi haline geldiği; madencilerin ve eşlerinin tüm kararlı mücadelesine rağmen iş gücü çıkarma teklifinin eli kulağında olduğu, son zamanlarda kapatılan komşu madenlere yapılan diğer işten çıkarma tazminat tekliflerinin madenciler tarafından görmezden gelinmeyecek kadar çekici olduğu ve son birkaç haftada 7 madene sunulan 7 işten çıkarma paketinin de kabul edildiği ve bu durumun hepsinin kapanmasına yol açtığı bildirilmekte ve Grimley Kömür Ocakları için öne sürülecek olan işten çıkarma tazminatı görüşmelerinin o akşam sendika temsilcileri ile yönetim arasında gerçekleşeceği işitilmektedir. Haberlerin izlendiği bir madenci evinde Phil'in televizyon başındaki karısının *"tüm hayatın boyunca salak olma, hala teklif ediliyorken parayı al"* diyerek kocasını tazminattan yana tercih kullanmaya ittiği, prova için babası Danny'nin bisikletine atlayarak evden ayrılan Phil'in arkasından içinde oldukları işsizlik, parasızlık, ev kredisi borcu gibi tüm problemleri sıralayarak sinirden elindeki tabağı fırlattığı görülmektedir.

Thatcher'ın greve giden madenci sayısını azaltmak ve grevdekiler için caydırıcı olabilmesi amacıyla bir takım ikramiyeler sunduğu, Ulusal Kömür Kurulu tarafından madencilerin evlerine bilgilendirme mektupları gönderilmesi sureti ile ikramiye tekliflerinin iletildiği bilinmektedir. İkramiyeler, işe geri dönüşü mümkün

kılarak grevin gücünü azaltmak için teşvik olarak hayata geçirilmişken; tazminatlar da maden ocaklarının nihai olarak kapatılmalarında önemli rol oynamışlardır.

Bando çalışma salonunda toplandıktan sonra provada performansı kötü olan madencileri bando şefi Danny fırçaladığında madenciler yakında maden ocaklarının kapanacağını bu nedenle şu anki mevcut olumsuzlukların bandonun önüne geçtiğini belirtmişlerdir. Ancak bandonun yüz yıldan fazladır aktif olduğunu, iki dünya savaşı, üç felaket, yedi grev, bir büyük bunalım atlattığını ve tüm bu zamanlar boyunca bandonun çalmaya devam ettiğini; yakında ulusal yarı finalin olduğunu ve bandonun buna katılabilecek kadar yeterli olduğunu söyleyen Danny, bandonun kendi tarihinde ilk defa Londra Albert Hall'da[27] çalacağını sözlerine ekleyerek madencileri canlandırmaya çalışır. Bu tartışmalar devam ederken içeriye giren Gloria, bir anda konunun değişmesine neden olur. Başlangıçta dışardan geldiği için madenciler Gloria'yı aralarına almakta gönülsüz olsalar da, Grimley'de doğduğu ve Danny'nin vefat etmiş eski bando üyesi ve madenci çok yakın arkadaşı Arthur Mullins'in torunu olduğu anlaşıldığı için Gloria dedesinden kendisine miras kalan flugeli ile provada yerini alır ve gösterdiği üstün performans ile bandonun gelecekteki çalışmalarında da yer alması teklif edilir. Prova sırasında paralel kurgu ile sendika ve yönetim arasındaki hararetli pazarlıklar görüntülenmektedir.

Şekil 25- Gloria flugel çalarken

[27]Bilim ve sanatı anlamayı ve değerli kılmayı teşvik etmek amacıyla Kraliçe Victoria'nın eşi Prens Albert'ın fikri olan, ancak kendisinin vefatından sonra 1867 yılında yapımına başlanan ve 1871 yılında tamamlanandünyanın en saygın konser/performans salonlarından birisidir(Morgan, vd. 2012).

Sendikanın maden işçileri ile yaptığı toplantıda sendika temsilcileri, maden ocağı yönetimi ile görüşerek pazarlık yapmak amacıyla masaya oturdukları için Phil tarafından kukla gibi davranmakla, yönetimin isteklerini yerine getirmekle eleştirilir. Phil'in "*biz bu şerefsizlerin istediğini 1984'de yapmadık, yaptık mı? Hayır, kendimizi topuğumuzdan astık, asmadık mı? Bazılarımız bunun için kahrolası kilit altında tutuldu. Haklarımın geri iade edilmesi 1.5 sene aldı. 18 ay boyunca karım, çocuklarım ve ev kredim ile birlikte kahrolası grev ücreti ile yaşadım"* sözlerine karşılık salondaki bir madencinin sataşması sonucu, Phil'in 84 grevinde grev kırıcılardan olduğunu düşündüğü diğer madenci ile arasında kavga çıkar. Sendika yöneticisi *"işte istedikleri tam da bu"* diyerek hükümetin iki tarafı biribirine düşürücü taktiklerine vurgu yapmak suretiyle duruma el koyar ve bir hafta sonra oylama yapılacağını ve bu oylamada madencilerin iki tercihten birini yapması gerektiğini, bunların birincisinin maden ocağının tekrar gözden geçirilmesi, diğerinin ise tazminat alarak gitmek olduğunu söylemekte; madencileri tehditlere kulak asmayarak madenin açık kalması için oy vermeye teşvik etmektedir. Sendika yöneticisi televizyonda çıkan haberlerde görülen yönetimin çekici tazminat teklifinin rüşvet teklif etmekle aynı şey olduğunu, her ne sebeple olursa olsun Grimley'i kapatmak istediklerini söylemektedir.

1984 Madenci Grevi'nde yaşananlardan en büyük zararı yine madenciler görmüştür. Ulusal Madenciler Sendikası'nın taktik hataları, sendika başkanı Arthur Scargill'in oylama yapmadan greve gitmesi, bu nedenle İşçi Partisi'nin grevin arkasında durmaması ve şiddet eylemleri sonucunda haksız fiilden doğan zarar sonucu oylama yapılmadan greve gidilmiş olması nedeniyle sendikal dokunuzmazlığın kalkması[28] ve polisin olaylara çok sert tepki göstermesi, diğer taraftan hükümetin sunduğu cazip imkanlar nedeni ile işi bırakmak istemeyen grev kırıcılarla ve polisle grevciler arasında ölümle sonuçlanan çatışmalar meydana gelmesi, bunlar sonucunda tutuklamalar olması gibi durumlar yaşananların vehametini açıklamaktadır.

Dört çocuklu Phil'in yoksulluk yüzünden her gün karısıyla tartıştığı görülmekte, karısının çocukları Phil'e bırakarak alışverişe gittiği süre zarfında

[28] 1984 Sendika Yasası ile mümkün olmuştur. (Bkz. Bölüm 1.3.3.)

alacaklılarının kapıya geldiği anlaşılmaktadır. Saddleworth'de gerçekleşecek olan etkinliğe dört çocuğunu da beraberinde götürmek zorunda kalan Phil, bu durumu babasına açıklamakta zorlanır.

Saddleworth'de kötü bir performans sergileyen bando üyeleri, Grimley'e dönüldüğünde Danny'nin sert eleştirilerine maruz kalır. Danny için bandonun bir tutku olduğu ve Royal Albert Hall'de çalabilmek için herkesin elinden gelenin en iyisini yapması gerektiğine inandığı çok açıktır, ancak bando üyeleri maden ocağı kapatılınca bandonun artık varolamayacağını düşünmektedir. Nitekim Danny'nin yeni bir trombon almasını söylediği kendi oğlu Phil bile babasına "*bandoyu seviyorum, hepimiz seviyoruz ama hayatta daha önemli olan başka şeyler var"* demektetir. Madenin kapatılması ile yaşam kaygısına düşecek olan madenciler için bando mevcut önemini yiterecek olsa da, Danny "*benim hayatımda daha önemli bir şey yok*" diyerek bandonun kendisi için herşeyden önce geldiğini belirtmektedir. Ciddi bir rahatsızlığı olduğu anlaşılan Danny için bandonun Royal Albert Hall'de sahne alması hayat memat meselesi haline gelmiştir.

Bu arada bandonun içine girdiği ilk günden beri Gloria'dan hoşlanan Andy, Gloria'nın madenin kapatılması ile ilgili yaptığı yorumlar dolayısı ile yönetim için çalıştığından şüphelenmeye başlamıştır. Yemeğe çıktıklarında bu durumu Gloria'ya açıkça sorduğunda Gloria'nın yönetim için Grimley Maden Ocağı'nın verimliliği konusunda bir inceleme yaptığını öğrenir. Andy'nin şüpheleri doğru çıksa da yanlış anlaşılmaktan korktuğu için yaptığı işi gizlediğini, madencilerin tarafında olduğunu ve maden ocağının kapanmasını istemediğini, bunun içinde Grimley'in karlı bir maden ocağı olduğunu raporunda göstererek elinden geleni yapacağını söyleyen Gloria, Andy'nin güvenini kaybetmek istememektedir. Ancak Andy madenin karlı olduğunun zaten yönetim tarafından da bilindiğini ama her halükarda kapatılacağını, Gloria'nın anketinde madenin açık kalması için oy kullanacağını söyleyen madencilerin bir kısmının tazminat almak için madenin kapatılması yönünde oy kullanacaklarını belirtmektedir. Gloria'nın muhtemelen ilk işi olduğu için bu kadar iyimser düşünebildiğini öne süren Andy, yönetimin bunun kararını çok önceden almış olduğunu ve dolayısı ile Gloria'nın raporunun madenin kapanması açısından hiçbir şey ifade

etmediğini söylemektedir. Gloria ise Grimley'i yazdığı rapor dolayısı ile bir madenin açık kalmasını sağlayacaksa onun Grimley Maden Ocağı olmasını istediği için seçtiğini ve bu seçimin de rol oynayan ikinci nedenin de çocuklu yaşlarda Any ile yaşadıkları yakınlaşma olduğunu, aslında ilk geldiğinde ismini hatırlamamış gibi yapsa da Andy'i unutmadığını itiraf etmektedir.

Gerçekten de Thatcher Hükümeti 1984 yılında sadece 20 maden ocağını kapatacağını söylerek yola çıkmış olsa da, Thatcher'ın iktidardan ayrıldığı 1991 yılına kadar 100'e yakın maden ocağı kapatılmış; sektörde % 80 oranında da iş kaybı olmuştur. Ayrıca Thatcher'ın aşağıdaki açıklamalarından da anlaşılacağı üzere maden ocaklarının neredeyse endüstri tamamen ortadan kaldırılana kadar kapatılacağı önceden belirlenmiş olup bu kapatmaların duyurulduğu gibi sadece 20 adetle sınırlı olmadığının önceden planlanmış olduğu anlaşılmaktadır.

> "1983 sonbaharı ve 1984 kışında Ian MacGregor planını hazırladı. O zaman endüstrideki iş gücü, 202.000 idi. Tekeller ve Birleşmeler Komisyonu'nun 1983'de kömür endüstrisine yönelik hazırladığı rapora göre maden ocaklarının % 75'i zarar etmektedir. Bununla yüzleşen MacGregor 1988 yılına kadar endüstriyi ölü noktasına getirme amacıyla işe başladı. Eylül 1983'de hükümete önümüzdeki 3 yıl içinde kapasiteyi 25 milyon tona kadar kısarak iş gücünü 64.000'e düşüreceğini söylemişti. Aralık 1983'te programı hızlandırmaya karar verdiğini, iki yıl içinde işgücünü 44.000'e kadar indireceğini, bunu elde edebilmek için de tazminat programının yaşı ellinin altında olan madencileri de kapsaması gerektiğini belirtti" (Thatcher, 1993: 343).

Prova sonrası babasının yeni bir trombon almasını öğütlediği ancak buna ayıracak parası olmayan Phil, diğer taraftan babasının rahatsızlığının da farkındadır. Çaresiz kalan Phil, müzik enstrümanları satan bir dükkandan vitrinde gördüğü trombonu çalmak için dükkanın kapalı olan kepenginin killidini zorlarken, onu gören Jim ve Ernie tarafından engellenir. Hırsızlık girişiminde bulunması Phil'in imkansızlığının sınırlarını ortaya koymaktadır.

Madencilerin madenin geleceği için maden ocağının yönetim binasında oylama yaptıkları gün, Gloria da raporu üzerine çalışmak için oradadır. Andy ile konuştukları üzerine yazdığı raporun madenin açık kalması konusunda önem taşıyıp taşımadığı

konusunda şüpheye düşen Gloria, bu konuyu patronuna sorduğunda raporun madenin geleceği için verecekleri kararda hayati önem taşıdığı cevabını alır. Ne var ki işten ayrılan Gloria, oy kullanmaktan dönen Andy ve arkadaşları ile karşılaşır. Andy durumu bilse de, artık diğer madenciler de olayın ayırdına varmıştır ve duruma Andy kadar sakin yaklaşmamaktadırlar. Hatta bu durum, Gloria'nın yönetime çalıştığını bildiği halde onunla duygusal yakınlık içinde olan Andy ile diğer madencilerin sürtüşmesine de neden olmuştur.

Dört çocuklu Phil ve Sandra'nın ekonomik durumunun madencilikle geçinen diğer ailelere göre daha vahim olduğu anlaşılmaktadır. Sandra'nın market alışverişi sırasında bir türlü parayı denkleştirememesi ve en sonunda para biraz eksik olduğu halde kasiyer olan diğer madenci eşinin göz yumması sonucu alışverişi tamamlayabilmesi ve hatta kasiyerin Sandra'nın eline fiş ile birlikte bir miktar para tutuşturması da bu duruma örnek oluşturmaktadır. Phil'in ek kazanç için palyaçoluk yaptığı bir işten dönüşünde borçlu olduğu iki adamın evindeki eşyaları yüklenerek götürmeye çalıştığı, karısı ve çocuklarının da adamları engellemek için çabaladığı görülmektedir. Phil de üzerindeki palyaço kostümü ile adamların yanına koşarak eşyaları bırakmaları için yakalarına yapışır. Alacaklılardan biri 10 yıl oldu diyerek borcun ne kadar uzun zaman aralığını kapsadığına dikkat çekmektedir. Phill ise borçlarını ödeyebilmek için ayın 21'ine kadar ek süre ister. Bu tarihi duyan alacaklı Phil'e "grev kırıcı" diye hitap eder. Buradan ayın 21'inin tazminat ödeme günü olduğu ve Phil'in çaresizliğinin onu tazminattan yana oy kullanmaya zorladığı anlaşılmaktadır. Diğer taraftan Sandra Phil'in Andy'den ödünç aldığını söylediği yeni trombonun makbuzunu cebinde bulmuş ve trombon için 50 sterlin ödeme yaptığını, 250 sterlin de borcu kaldığını öğrenmiştir.

Bando Halifax adlı şehirde gerçekleşen yarı final seçmeleri için sahne aldığı sırada Grimley'de oylama sonuçları belli olmakta; tazminat yanlısı oyların çokluğu maden ocağının kapanması yönündeki kararı güçlendirmektedir. Nitekim maden yöneticilerinin gülen yüzlerine karşılık, protestocu madencilerin ve madenci eşlerinin umutsuzca boyunlarını eğişleri durumu özetlemektedir. Buna paralel Sandra'nın evine daha önce gelen iki adamın bu sefer kamyonla gelişleri, evdeki tüm eşyayı alarak

gitmeleri ve evin bomboş görüntüsü ekrana gelirken, hemen akabinde çalmaya devam eden bandonun elemeler sonunda birinci geldiği ve finale katılmaya hak kazandığı görülmektedir. Danny için herşeyden önemli olan bando başarılı sonuç elde etse de, kasabada diğer her şey kötüye gitmektedir. Grimley'e döndüklerinde maden ocağının girişinde *"savaştık ama kaybettik*" yazısını gören bando üyeleri yıkılır. Harry'nin karısı Rita ağlayarak madenin kapanmaması yönünde 4'e karşı sadece 1 oranında oy çıktığını söyler. Bu sırada maden ocağına doğru yürüyen Danny birden yere yığılır ve hastaneye kaldırılır. Danny'den haber almak için çalışma salonunda bekleşen ve kendi aralarında Danny'e destek olmak için para toplayan madenciler, Gloria'yı aralarından dışlarlar. Maden Ocağı'nın kapatılacağının kesinleşmesi ile birlikte Gloria'ya yönelik tepkiler de artmıştır.

1984 yılı Madenci Grevi'nin de başarısız olma nedenlerinden biri grev kırıcılar olmuştur. Tazminat ve ikramiyelerle işine dönen işçiler, madenciler arasında grev konusunda ortak bir mutabakat olmadığını da kanıtlamıştır. Zaten önceden devlet tarafından depolanmış olan ve gerektiğinde ithal edilebilecek olan kömür stoğu nedeni ile madencilerin grevi günlük hayatın işleyişinde birşeyi aksatmadığından, grevlerin etkisi önemli olmazken, bu koşullar altında kendilerine vazgeçmek için sunulan tazminat ve ikramiyeleri kaçırmak istemeyen işçiler olmuştur. Thatcher, ödemelere ilişkin olarak; *"1984 yılı Ocak ayında üzerinde anlaştığımız şartlar oldukça cömertti; her hizmet yılı için 1.000 sterlin, toplu ödeme, sadece iki yıl boyunca yürütülecek bir plan, böylece bütün çalışma hayatı maden ocağında geçmiş birisi 30.000 sterlinin üzerinde alabilecek"* (Thatcher, 1993: 343) demektedir.

Phil eve geldiğinde Sandra'nın çocukları da alarak kendisini terk ettiğine şahit olur. Sandra'yı yolundan geri döndüremeyen Phil üzüntüyle çocuklarının arkasından bakakalır. Tazminattan yana oy kullanmış olsa da henüz eline para geçmediğinden, eşyalarını ve ailesini kaybetmekten kendisini kurtaramamıştır. Phill 1984 yılı Madenci Grevleri sırasında 18 ay boyunca grev ödemesi ile geçinmek zorunda kaldığı günlerde aksattığı ev kredisi taksitlerinden dolayı evine haciz geldiği kuvvetle muhtemel olmaktadır. Nitekim 79 yaşındaki John Falconer maden ocaklarının tamamen

kapatılması ile işsiz kalan madencilerin çoğunun ev taksitlerini ödeyemeyerek evlerini kaybettiklerini belirtmektedir (Carter, 2013).

Bando hastanede yatan Danny'e moral vermek için hastanenin bahçesinde küçük bir konser organize eder. Bandonun sesini duyarak uyanan Danny, bandoyu uyarmak isteyen hemşirelere müdahale etmemelerini söyler. Madencileri odasına davet eden Danny herkes gittikten sonra yanında bir süre daha kalan oğlu Phill'e rahatsızlığının ciddiyetinden bahseder. Vefat eden yakın arkadaşı ve Gloria'nın babası Arthur Mullins'in akciğerinin kömür tozuyla dolmuş olduğunu, bir haftada ancak temizlendiğini söyleyen Danny, kendisi için de durumun farklı olmadığına hükmetmektedir, ancak yine de Phil'e final için hastaneden çıkacağını söyler. Tıpkı kasabadaki diğer erkekler gibi bütün hayatını madende geçirmiş olan Danny'nin emekli olduktan sonra elinde kalan tek şeyin bando olduğu ve yıllarca emek verdiği bandonun Royal Albert Hall'de ülke elemelerine girmesini sabırsızlıkla görmek istediği açıktır. Babasının bu ağır durumuna rağmen Royal Albert Hall'da sahne alacakları günü dört gözle beklemesine karşılık Phil, Royal Albert Hall'e gitmek için yeterli paraları olmadığını ve bu işin olmayacağını söyleyemez.

Gloria tamamlamış olduğu raporu patronuna sunarken okuyup okumayacağını sorar. Eğer madenciler madenin açık kalmasını talep etmiş olsalardı raporun çok değerli olacağını belirten yönetici ancak madencilerin tazminat alarak gitmeyi tercih ettiklerini söyler. Bunun üzerine Gloria yazdığı raporun hiç okunmayacağını, sadece yazılması zorunlu olduğu için yazıldığını, maden ocağının karlı bir maden ocağı olduğunu ancak kapatılmasına haftalar önce karar verildiğini belirtir. Burada Gloria'nın sözünü kesen yönetici madenin kapatılmasına 2 yıl önce karar verildiğini ve kömürün artık tarih olduğunu söyler. Gloria da raporu yöneticiye fırlatarak çekip gider. Thatcher Dönemi'nde kapatılan madenlerin hepsinin zarar etmediği bilinen bir gerçektir. Milletvekilleri Dan Jarvis ve Michael Dugher'ın konu ile ilgili 13 Nisan 2013 tarihindeki tespitleri bu açıdan önemli olmaktadır;

> "1984 yılında 170 maden ocağı faal iken, şu an sadece 3 adet derin kömür ocağı açık kalmıştır İngiltere'de. Pek çok Muhafazakar Partili bugün hala bu kadar kömür ocağının kapatılmasının kaçınılmaz olup

> olmadığını sorgulamaktadır. Fahat Thatcher için madencileri yenmek ve endüstriyi mahvetmek kişisel ve politik bir vazifeydi. Bir keresinde madencileri 'içerideki düşman' diye adlandırmıştı. Kapatılan pek çok maden halen verimliydi ve diğer enerji kaynaklarına rağmen kömür madenine ihtiyaç güçlüydü. Bugün bile halen İngiltere'de milyonlarca ton kömür tüketiliyor her sene. Sadece geçen sene 64 milyon ton kömür tüketildi fakat sadece birkaç kömür ocağı halen faal olduğundan İngiltere bu tüketilen kömürün sadece 16.8 milyon tonunu kendi kaynakları ile sağlayabildi. Yani 45 milyon ton kömürü Rusya, Kolombiya ve Amerika'dan ithal ettik" (Jarvis ve Dugher, 2013).

Masraflı olacağı için maden ocağının kapandığı ve herkesin işsiz kaldığı bir dönemde bandonun final için Royal Albert Hall'e gitmemesine karar veren madenciler Phill'den bunu babasına söylemesini istemektedirler. Ancak hasta yatağındaki babasının bu konudaki motivasyonu Phill'in bunu söylemesine engel olmaktadır. Bomboş evde oturarak Sandra'dan telefon bekleyen Phill, gittiği bir palyaço işinde "hasat festivali"nden bahsedecekken, bu konuda fazla da bir şey bilmediğini onun yerine başka bir hikaye anlatacağını söyler. *"Tanrı insanı yarattı ve sonra küçük asistanı gelip tanrıya bu vücutların hepsi arttı ama hiç beyin, kalp ve ses teli kalmadı der. Tanrı boşver, dik gitsin bunları, yüzlerine bir gülümseme şaplat, kıçlarından konuşsunlar der ve tanrı Tory Partiyi yarattı."* diyerek hikayeyi bitirir. Bu sırada çocukların korkması nedeni ile kendisini susturmak isteyen kadın tanrı seni bağışlasın dediğinde Phill "*Tanrı... tanrı ne yapıyor? John Lennon'u alıyor. Ainsley Maden Ocağındanki 3 genci alıyor. Hatta benim babamı bile almayı düşünüyor ama kahsolası Margaret Thatcher yaşıyor. Nasıl rezil bir oyun bu?"* diyerek serzenişte bulunur. Phill, başına gelenlerden hükümeti ve Thatcher politikalarını sorumlu tutmaktadır. O dönemde Thatcher'ın uyguladığı özelleştirme politikaları nedeni ile işinden olan hiç kimse genel olarak işçi sınıfı hatta toplumun farklı kesimlerinden, farklı kuşaklardan pek çok kişi Thatcher'ı iyi anmamaktadır. Hatta 8 Nisan 2013 tarihinde öldüğünde İngiltere'nin çeşitli yerlerinde kutlamalar yapılmıştır. Claire Carter, Güney Yorkshire Bölgesi'ndeki eğlenceler için, "*Thatcher'a nefretin halen çok güçlü bir şekilde hissedildiği kuzeydeki eski madenci topluluklarında onun ölümünü kutlamak için sayısız sokak partileri yapıldı"* derken Grimethorpe yakınında kapatılan maden ocağının çıkrığının kasaba girişine

yerleştirildiği ve üzerinde "*Thatcher doğal yollardan öldü ama bizim maden ocağımızı katletti"* (Cater, 2013) yazısının bulunduğunu belirtmektedir.

Oyun parkında büyük oğlu Shane ile konuşan Sandra, Phill'in ölmek üzere olan babasını mutlu etmek için yeni bir trombon aldığını duysa da, buna inanmak istemez ve Shane'e *"baban onu büyük baban için değil kendisi için aldı"* der. Ancak Shane babasının trombonu büyük babasının mutlu ölmesini sağlamak için aldığı konusunda ısrarlı olunca Sandra da bu durum üzerinde düşünmeye başlar.

Phill sonunda kendini asarak intihara kalkışmıştır, ancak bunu gören güvenlik görevlileri tarafından kurtarılarak babasının yattığı hastaneye kaldırılan Phill, üzerindeki palyaço kılığı ile sedye üzerinde kapısı açık olan odasının önünden geçerken Danny tarafından fark edilir. Oğlunun intihar etmek isteyişine anlam veremeyen Danny, "*aklını mı yitirdin sen"* diye sorunca Phill; karısını, çocuklarını, evini, işini, kendisine saygısını, umudunu kısacası herşeyi yitirdiğini söyler ama bunların önemli olmadığını, önemli olan tek şeyin müzik olduğunu belirterek babasını herşeyden çok bandoya önem verdiği için yargılar ve sonunda bandonun da dağıldığını söyleyiverir. Phill'in yaşadığı dram istisnai bir örnek olmamakla birlikte, o yıllarda ve de uzun dönemli olarak ekonomik, sosyal ve ahlaki çöküş toplumun genelinde kendini hissettirmiş, pek çok kişi ya da aile bu durumdan payını almıştır.

Hastaneden çıkan Phill, göl kenarında otururken yanına olayı duymuş olan Andy, Ernie, Harry ve Jim gelir. Phill kendisini bira içmeye davet eden arkadaşlarına kendisinin bir grev kırıcı olduğunu ve para için oy kullandığını itiraf eder. Bu itiraftan sonra kısa süreli bir sessizlik olsa da, arkadaşları umutsuz bir durumda olan Phill'i aralarına alarak puba götürürler. Phill, bandonun dağıldığını söylediğinden babasının birden nasıl yıkıldığını anlatırken, bir anda Gloria gelir. Elindeki banka hesap cüzdanını masadakilere uzatarak Royal Albert Hall'da sahne almak için masrafları görecek kadar paranın hesapta olduğunu ve kullanabileceklerini söyler. Jim, "*Gloria sen de bandoda çalmak istiyorsun öyle değil mi"* diye sorduğunda Gloria bunu kendisi için değil bando ve Danny için istediğini söyler. Jim de Danny bizim kazanmamızı istiyor ama biz sen olmadan kazanamayız diyerek Gloria'nın gönlünü alır. Phill, bu müjdeyi vermek için

hastaneye Danny'i görmeye gitse de hemşire onu içeri almaz ama Phill babasına Royal Albert'ta sahne alacaklarını bildiren bir not bırakır.

Bando büyük bir coşkuyla Londra'ya Royal Albert Hall'e varır ve sıra Grimley'e geldiğinde Harry *"hadi arkadaşlar, işsiz 1000 tane madenci için çalacağız"* der. Harry'nin yönetiminde orkestra performans sergilerken Harry, arkadan sahneye hastaneden kaçan Danny'nin girdiğini görür. Bu arada Sandra da çocukları ile birlikte Phill'e ve bandoya destek vermek amacı ile Royal Albert Hall'dedir. Bando yarışmada birinci seçilir. Ödül takdimi için sahneye gelen Danny aşağıdaki konuşmayı yapar:

> "Müziğin önemli olduğunu düşündüm, gerçekten öyle mi? İnsanın önemi ile kıyaslandığında değil. Bizim bu kupayı kazanmamız birçok insan için hiçbir şey değil. Fakat biraz sonra yapacağımız gibi reddetmemiz haber olur, öyle değil mi? Ben bu şekilde sadece kendim için konuşmuyorum. On yıldan fazladır bu kahrolası hükümet tüm endüstriyi sistemli bir şekilde mahvetti. Sadece endüstriyi değil gelişme adına halkımızı, evlerimizi, hayatlarımızı yıktı. On beş gün önce bu bandonun bağlı olduğu maden ocağı kapatıldı. Bin erkek daha işini kaybetti, tüm kaybettikleri iş değildi, birçoğu bir süre öncesinden kazanma arzusunu kaybetti, bir kısmı kazanmak için savaşma isteğini kaybetti. Fakat yaşama, nefes alma isteğini kaybetme aşamasına gelince bu sade, dürüst, erdemli insanoğlunun içinde bir gram umut kalmamıştır. Bu adamlar güzel melodileri ile herkesi yendiler, fakat ne önemi var ki?"

Şekil 26- Danny Royal Albert Hall'de sahnede konuşma yaparken

Şekil 27- Bando üyeleri Royal Albert Hall'in önünde

"1984'den itibaren Büyük Britaya'da 140 maden ocağı kapanmıştır, neredeyse çeyrek milyon iş pahasına..."

1994 yılında -Grimethorpe Maden Ocağı kapandıktan 2 yıl sonra- Avrupa Birliği tarafından yoksunluk üzerine yapılan bir çalışmada Grimethorpe'un ülkenin en fakir kasabası olduğunun tespit edildiği bildirilmektedir (McVeigh, 2015).

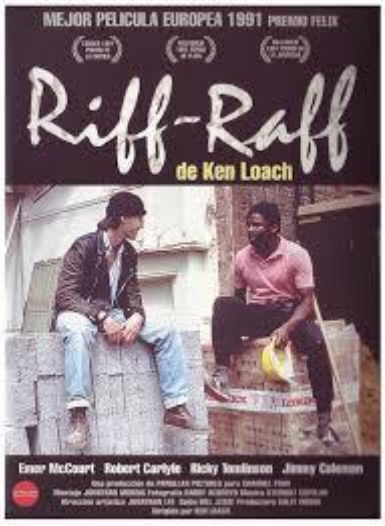
Grimethorpe'un eski madencilerinden 71 yaşındaki Danny Gillespie, maden ocağının kapatılması ile birlikte kasabadaki mutlu atmosferden ezilmiş bir duruma geçtiklerini, daha önce maden ocağından hırsızlık yapan tüm dilencilerin ve hırsızların ocak kapandıktan sonra civarda yaşayan insanlardan çalmaya başladıklarını, uyuşturucu sattıklarını, marihuana yetiştirdiklerini, araba çaldıklarını belirtmektedir (McVeigh, 2015).

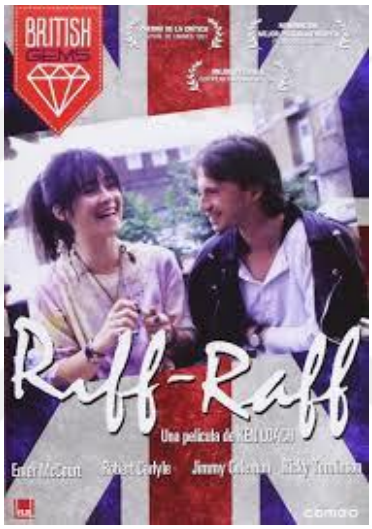
Maden ocaklarının kapanmasının gerek maden ocaklarının bulunduğu kasabalar için, gerekse de kasabalılar için son derece yıkıcı etkileri olmuştur. Bu etkiler kişisel, toplumsal ve çevresel etkiler olmakla birlikte ulusal düzeyde de yansıma bulmuşlardır. Maden ocaklarının kapatılmasından sonra işini kaybedenler için yeni bir istihdam alanı sunulmamış olması sonucu en büyük problem olan işsizlik bu yerleşim bölgelerinde yıllar boyu süreklilik gösteren bir problem olarak kalmıştır. 10 yılın sonunda toplamda neredeyse 250 bin kişinin işsiz kalmış olması, işsizlik maaşı ödemelerinin muazzam bir şekilde arttırmış, dolayısı ile devlet bütçesinde sosyal güvenlik giderlerinde ciddi oranda yükselme olmuştur. Ev kredisi borçlarını ödeyemeyerek evsiz kalan madencilerin barınma sorununun da -kısıtlı olan sosyal barınma imkanına hak kazanmaları halinde- devlet imkanları ile çözüldüğü ve bu her iki harcama kaleminin de devlet bütçesine ve dolayısı ile vergilere yansıdığı göz önüne alındığında "işsizlik" ulusal düzeyde etki yaratan bir önemli bir sonuçtur. İşsizliğin beraberinde getirdiği stres, bunalım gibi psikolojik rahatsızlıklar ve bunların aile hayatı üzerindeki olumsuz etkileri ile zaman zaman ev içi şiddete varan sonuçları, alkol, hatta uyuşturucu bağımlılığı gibi insan sağlığını doğrudan etkileyen faktörler ile intihar vakaları dikkat çekici olmaktadır. İşsizlik nedeni ile toplumda şiddet, hırsızlık, gasp gibi asayişe dayalı problemler de ortaya çıkmıştır.

3.6. Ayak Takımı

Filmin Künyesi

Yapım Yılı: 1991
Yönetmen: Ken Loach
Senarist: Bill Jesse
Oyuncular: Robert Carlyle, Emer McCourt, Jim R. Coleman

Şekil 28 **Şekil 29**
Filmin Afişleri

Ken Loach tarafından 1991 yılında çekilen film, Londra'da geçmektedir. İnşaat işçisi Stevie ile şarkı söyleyerek kendine kariyer yaratmaya çalışan Susan'ın duygusal ilişkisi etrafında şekillenen film, dönemin önemli sorunlarını gündeme getirmektedir.

İşsizlik, evsizlik, uyuşturucu bağımlılığı gibi sorunların yanı sıra film, yabancılaşmayı, yeni istihdam dünyasının iş güvenliğine ve sosyal güvenliğe yönelik açıklarını ve ihmallerini yansıtması açısından ayırd edici olduğu için çözümlenen filmler arasında yer almıştır.

İnşaatta çalışan işçilerin görüntüsüyle açılan filmde diğer taraftan Londra sokaklarında cadde üstündeki dükkanların önlerinde yatan evsiz insanlar görünmektedir.

Bu evsizlerden biri olan Stevie, Glasgow'dan iş bulmak için Londra'ya gelerek ve inşaatta işe başlamıştır. Stevie'nin yeni başladığı inşaat işinde ilk gün ustabaşının tüm işçilere yönelik işte yapılması gerekenlerle ilgili konuşması görünteye gelmektedir. Yapılması ve yapılmaması gerekenleri sıralayan ustabaşı, son olarak herkesin gelir vergisinin işveren tarafından ödendiğini ancak sigorta primlerini tüm işçilerin kendilerinin yatırması gerektiğini, herkesin serbest meslek sahibi olduğunu söylemekte; bu sayede kimsenin kadrolu eleman olmadığını, sözleşme karşılığı bireysel olarak hizmet sunduklarını ve bunu da serbest meslek sahibi olarak yapabildiklerinden kendi sosyal sigorta pirimlerini ödemekten kendilerinin sorumlu olduğunu bildirmektedir. Bu şekilde devletin alması gereken gelir vergisi otomatikman işveren tarafından çalışanın maaşından kesilmek suretiyle devlete iletilirken, emeklilik gibi sosyal hakları etkileyen sosyal sigorta pirimi ise çalışanın bizzat kendisine havale edilmektedir. Serbest meslek sahibi olma, Thatcher zamanının en revaçta olan, hükümet tarafından en çok teşvik edilen istihdam türü olmuştur. Filmde bu iş modeli, sadece ticaret yapan ya da hizmet sunan girişimcileri değil aynı zamanda fiziki güce dayalı çalışan işçileri de kapsadığı görülmektedir. Sendikaların giderek çözülmüş olması ve özelleştirme politikaları ile birlikte devlet işletmelerinin çoğunun özel sektöre satılmış olması ya da devletin yaptığı işlerin ihale yolu ile taşeron firmalara devredilmesi sonucunda esnekleşen istihdam modelleri ortaya çıkmıştır ki; hizmet sözleşmesi karşılığı emeğini sunan ve rekabet piyasasında "serbest çalışan" olarak etiketlenen inşaat işçileri de buna örnek olmaktadır. Bu çalışma modeline göre, kişi çalıştığı saat kadar kazanmaktadır. Tatillerde ve hasta olduğu için işe gidemediği durumlarda ücret almadığı gibi sosyal sigorta pirimlerinin ödenmesinden ve emeklilik ile ilgili diğer ek ödemelerden kendisi sorumlu olmaktadır. Dolayısı bu istihdam şekli çalışanı zayıf kılan, sosyal haklardan mahrum bıraktığı görülen bir model olmaktadır. Thatcher sendikal gücü yasal düzenlemeler ile zayıflatırken, sendika ile işçi sınıfı arasındaki organik bağı da yürürlüğe soktuğu istihdam kanunları ile ortadan kaldırmıştır. Bahsi geçen esnek istihdam modeli ile de icra edilen iş açısından içeriksel olarak varlığını koruyan işçi sınıfı, imzalanan iş akdine göre biçimsel olarak serbest meslek mensubuna dönüşmüştür. İngiliz Hükümeti tarafından istihdam modelleri sözleşmeye dayalı olarak; tam ve yarı zamanlı iş sözleşmesi, belirli süreli iş sözleşmesi, ajans elemanı, serbest çalışan-danışman ve

üstleniciler, sıfır saatli çalışma sözleşmesi, aile-genç insan ve gönüllü çalıştırma olmak üzere altı çeşit olarak belirlenmiştir ve işverenin çalıştırdığı kişinin sosyal sigorta pirimi ödemesinden tam ve yarı zamanlı istihdam, ajans personelini istihdam ve sıfır saat sözleşmeli istihdam modellerinde sorumlu olduğu bildirilmektedir ("Contract types and employer responsibilities", tarihsiz).

İşverenin konuşmadan sonra işçilerin görev dağılımının yapıldığı görülmektedir. Bu arada işçilerden biri olan Wilf'in İngiltere'nin endüstriyel şehirlerinden olan Bristol'dan çalışmak için Londra'ya gelmiş olması Bristol'daki işsizliğe dikkat çekmektedir.

Öğle arasında Stevie ile muhabet eden diğer işçiler, ev aradığını öğrenince ona civarda izinsiz olarak yerleşebileceği terk edilmiş bir ev bulabileceklerini ve orayı ona göre düzenleyebileceklerini söylerler. Glasgow'dan geldiği için Stevie'ye ısrarlı İskoçyalı anlamına gelen *"jock"* diye hitap edildiği anlaşılmaktadır. Dolayısı ile Glasgow'da da Bristol'da olduğu gibi işsizliğin yerleşim değiştirmeye neden olacak kadar ciddi boyutta olduğu anlaşılmaktadır. 1979 yılı itibari ile Birleşik Krallık genelinde giderek hızlı bir şekilde artan ve 3 milyonun üzerinde seyreden, küçük hareketlilikler dışında 1988 yılına kadar iniş göstermemekle birlikte 1990'ların ilk yılları itibari ile tekrar yükselişe geçen işsizlik; İngiltere'nin kuzeyindeki ve İskoçya'daki endüstriyel bölgeler ile Kuzey İrlanda'da çok daha sert bir şekilde hissedilmiştir ("The Thatchers years in statistics", 2013). Stevie'nin barınma problemi ile başlayan muhabbet Larry'nin İngiltere'nin güncel problemlerine değinmesine yol açmıştır. "*1990 yılı ve milyonlarca insan evsiz. Üçbuçuk milyon insan işsiz, bunların iki yüz elli bini inşaat işçisi. Yeşil alanlar hariç kullanım dışı milyonlarca hektar arazi inşaata uygun, tuğla fabrikaları techizatla dolu, 1990'larda kimsenin evsiz olmaması gerekiyor"* diyen Larry'nin arkadaşlarının "*yine başladın"* diye uyarmasına kulak asmadan sözlerine devam ettiği ve İşçi Partili bir yönetim varken Liverpool Belediyesi'nin beş bin belediye evi inşa ettiğini belirttiği sırada diğer bir işçi *"Margaret Thatcher'a oy vermedin mi"* diye sorarak Larry'i kızdırmaya çalışmaktadır. Asla Margaret Thatcher'a oy vermediğini Margaret Thatcher'ın oyların % 41'ini aldığını, diğer % 59'un ona karşı olduğunu söyleyen Larry evsiz insanlara mesken yaratmak için

her türlü imkan varken bina inşa edilmiyor oluşuna dikkat çekmek istemektedir ki; belediye evlerinin özelleştirilmesi ve sosyal konutlandırmanın özel sektöre açılmasıyla birlikte devletin sosyal konut inşaasının % 75 oranında azaldığına daha önce değinilmişti. Stevie'ye civardaki terk edilmiş evlerden birini ayarlamak için Mo, Larry ve Shem Stevie ile birlikte yola koyulurlar, bu sırada arkadaki bir belediye evinin balkonunda *"stop the poll tax"* (kafa vergisi dursun) yazdığı görülmektedir. "Kafa vergisi" Thatcher'ın iktidarda olduğu son dönem yürürlüğe koyduğu ve gelir düzeyi ayırd etmeksizin toplumun geneli için aynı oranda geçerli olan ve bir hanedeki insan sayısına göre alınacak olan vergi idi. Ancak bu vergi halk içinde çok büyük tepkiye neden olarak geniş katılımlı isyanlara yol açmış olmakla birlikte, Muhafazakar Parti içinde de hoşnutsuzluk yaratmış ve bir süre sonra yürürlükten kaldırılmıştır. Thatcher anılarında kafa vergisinden bahsederken aşağıdaki değerlerdirmelerde bulunmaktadır.

> "Bütün bir sınıf insan –alt sınıf da diyebilirsin- sorumluluk sahibi toplumun saflarına çekildi ve sadece bağımlı değil aynı zamanda vatandaş olmaya çağrıldı. 31 Mart (1990)'da Trafalgar Meydanı ve civarındaki şiddetli isyanlar, onların ve solun bu çağrıya cevabıydı. Ve vergiden nihai vazgeçiş, bu insanların şimdiye kadar Muhafazakar Parti tarafından kabul edilmek zorunda kalınan en büyük zaferini temsil etmektedir" (Thatcher, 1993: 661).

Binaya vardıklarında birkaç genç onları engellemek istese de, dairenin kapısını kırarak içeri girerler. Kendilerini engellemek isteyen gençlerin öfkesi için Larry "*asıl kızmaları gereken insanlar dışında herkese kızgınlar*" diyerek yine gencecik insanların gündüz vakti işsiz güçsüz ortalıkta dolaşmaları açısından hükümete göndermede bulunmaktadır. Larry ve diğerleri oldukça pis ve bakımsız olan daireye girdiklerinde Stevie için gerekli olan elektrik ve gaz gibi altyapıyı kullanılabilir hale getirmek için işe koyulurlar. Hava gazı borusunu takan Larry "*o kadın bizden çalana kadar burası bize aitti, sadece bizim olanı geri alıyoruz"* derken Thatcher'ın barınma politikalarına referans vermektedir. Bunu daha da ileri götüren Larry *"bana biri su kaynatmak için su ısıtıcısını her çalıştırdığımızda ya da bir çocuğun her su içişinde ya da bir emeklinin ısınmak için her gazı kullandığında neden bundan birilerinin para kazandığını açıklayabilir mi?"* diye sorarken eskiden sadece araziden para kazanan vurguncuların, şimdi hava gazından da kazandığını sözlerine eklemektedir. Ancak Larry'nin bu

konuşmalarından sıkılan Shem "*her ağzını açtığında kahrolası bir parlamento tartışması gibi devam ediyor konuşman, dinlemek istemiyoruz"* derken Mo da ona destek vermektedir. Larry ise "*önemli olan noktayı kaçırıyorsunuz; bu ülkede her gün birilerinin elektriği, birilerinin gazı kesiliyor*" diyerek kendini dinlemek istemeyen arkadaşlarının konuya dikkatini çekmek istese de, onlar Larry'nin sürekli aynı şeyleri tekrar ettiğini ve onu dinlemek istemediklerini bir kez daha yineleyerek Larry'i de alıp, Stevie'yi dairesinde yalnız bırakarak ayrılırlar. Stevie'nin boş bulduğu daireye yerleşmesi, İngiltere'de ekonominin kötü olduğu 1970'lerde başlayan ve 1980'ler ile 1990'larda da artarak devam eden "squatting" diye adlandırılan kalacak yeri olmayan insanların boş olan evlere izinsiz yerleşmesi durumudur. İngiltere'de şu an ana muhalefet olan İşçi Partisi'nin lideri Jeremy Corbyn'in ağabeyi Piers Corbyn, "*yeniden yapılandırma programının başarısızlığa uğraması, zor ekonomik koşullar nedeniyle ertelenmesi sayesinde bütün sokaklar terk edilmişti, levyen varsa evin de vardı. Londra 70'lerde fırsatlar ülkesiydi, harika zamanlardı, yüzlercemiz Elgin Avenue'de 600 eve yerleşmiştik"* diyerek eve kapı kırılmadan girilmesi halinde bu durumun yasal olduğunu, kimsenin bundan ötürü tutuklanmadığını ve evde kalan kişinin ancak mahkeme kararı ile çıkarıldığını söylemektedir. Komedyen Tony Allen da on yıldan fazla sürede 3000 evsiz kişiyi bu şekilde boş evlere yerleştirdiğini belirtmektedir (Gilmour, 2015). 1970'lerde bir yaşam tarzı, düzene baş kaldırı olarak başlayan bu yerleşim tarzı, zorunlu olarak evsiz kalan insanların sayısının giderek çoğalması nedeniyle 80'lerde ve 90'larda çaresizlikten dolayı sığınma tarzı bir yerleşim halini almıştır. Yukarıda belirtildiği gibi eve zarar verilmeden girilmesi durumunda yasal sayılan bu barınma tarzı, 2012 yılında Muhafazakar Parti lideri David Cameron'un başbakanlığı sırasında yapılan hukuki düzenleme ile yasal olmaktan çıkmıştır. Düzenlemeye göre ev ya da daire gibi yaşam alanlarına izinsiz yerleşme suç sayılırken ve 6 aya kadar hapis cezası ile 5000 sterlin değerinde para cezası bulunurken; iş yeri ya da toprak gibi yaşam olanı olarak tasarlanmamış boş yerlere izinsiz yerleşim suç sayılmamıştır ("Squatting and the law", tarihsiz).

Larry'nin arkadaşları tarafından politik konuşmaları sıkıcı bulunsa da, aslında uygulanan politikalar sonucunda günlük yaşama, sıradan insanların -özellikle de dar

gelir kesiminin- hayat standartlarının olduğundan daha da aşağıya düşmesine dair herkesi etkileyen güncel sorunlar hakkında farkındalık yaratmaya, bunların üzerine düşünülmesini sağlamaya çalıştığı açıktır. Oysa diğerlerinin içinde bulundukları durumu kanıksadıkları, muhtemelen iş kaybetme korkusuyla kazandıkları kısıtlı gelirden de olmamak için ya da bu mevzuları politika diye adlandırıp günlük yaşamı etkileyen boyutları ile nedensellik içinde düşünmüyor oldukları için olan bitene aldırmadıkları var sayılmaktadır. Bu durum, insanların kendi gerçekliklerinden ne kadar uzaklaştığının, içinde bulundukları koşullarla mücadele etmek bir yerde bunların üzerine düşünce bile yürütmediklerinin, bu nedenle yeterli bilinç düzeyinde olmadıklarının ve her şeyi olduğu gibi kabullendiklerinin göstergesi olmaktadır. Bu durum "yabancılaşma"[29] kavramında karşılığını bulmaktadır. Larry'nin sistemi eleştiren konuşmalarını arkadaşlarının dinlemek istememesi ve bahsettiği sorunların hiçbiri üzerine yorum üretmemeleri; işbölümünün yol açtığı bireyselleşme sonucu Marx'ın öngördüğünün aksine sınıf bilinci oluşmayan işçilerin kapitalizmi ortadan kaldırmak yerine onunla uzlaştıklarını, dolayısı ile kendi sınıfına ve emeğine yabancılaşmasını örneklemektedir.

İnşaatta çalışmalar devam ederken ustabaşı Gus, işçilerin işlerini doğru dürüst yapmadıklarını, tembel olduklarını, boşa zaman geçirdiklerini düşünmekte ve *"işçi sınıfı çalışmak istemiyor, bütün gün kıçlarının üzerinde oturmalarını istesen, kendi pisliklerinde domuz gibi otururlar"* diyerek aslında kendisi de bir taşeron firmanın başında çalıştırdığı işçilerden sorumlu bir işçi olsa da, işçi sınıfına pek sempatisi olmadığını ortaya koymaktadır. İnşattaki çöp konteynırında bir kadın çantası bulan Stevie bunu alıp evine gittiğinde kapının açık olduğunu ve evde bir gencin olduğunu görür. Daireye yerleşmeye geldiğinde yolunu kesen gençlerin arkadaşı olan delikanlının Stevie gibi evsiz olduğu anlaşılmakta ve bu durum Londra'daki yaygın evsizlik problemine işaret etmektedir. Stevie bulduğu çantanın içindekileri karıştırarak çantanın sahibi olan Susan Miller adlı genç kadının bilgilerini edinir ve çantayı kendisine teslim eder. Susan'ın çay içmeye davet ettiği Stevie muhabbet sırasında genç kadının kira

[29] Marx, işbölümünün insanları yaptıkları işten yabancılaştırdığını belirtmektedir. Marx'a göre yabancılaşma sadece çalışmaya değil, kapitalist bir ortamdaki bütüncül sanayi üretimine kayıtsızlık ya da düşmanlık duygularına göndermede bulunur (Giddens, 2012:794).

yüzünden ev sahibinden kaçtığını, işsiz bir şarkıcı olduğunu ve yarışma için seçmelere hazırlandığını öğrenir. Kendisinin de geçici işçi olduğunu söyleyen Stevie, aslında iç çamaşırı çorap gibi giyim eşyalarının ticaretini yaptığını ve durumu uygun olduğunda kendi dükkanını açmak istediğini belirtmektedir. Burada yine dönemin serbest girişimci ruhuna vurgu yapılmaktadır. Susan'ın geçici olarak şarkı söylediği yerin ismini öğrenen Stevie, Susan'ı cesaretlendirmek için arkadaşlarını da yanına alarak sahne aldığı puba onu izlemeye gider. Ancak her ne kadar Stevie ve arkadaşları destek vermek için pubda olsalar da, diğer izleyiciler tarafından yuhalanan Susan çaresiz kalarak gözyaşları içinde sahneden uzaklaşır. Bunun üzerine Stevie Susan'ın arkasından giderek onu tuvaletten çıkarmaya çalışırken; diğer taraftan Larry sahneye çıkarak mikrofonu eline alır ve kalabalığa itafen *"eminim bazılarınız kendinizle gurur duyuyorsunuzdur, küçük bir kızı gözyaşlarına boğdunuz, bence bir adım daha ileri gidebilirsiniz, hayallerini buraya gömüp onu evine paketleyebilirsiniz"* diyerek kaba hareketlerinin nasıl bir sonuç yaratacağını göstererek konuşmasına "*ama siz bunu yapmadan önce ben onu bir kez daha çağıracağım, çünkü bence o harika, çok yürekli bir kız, ondan yeniden şarkı söylemesini rica ediyorum, onu yeniden sahneye çağıralım hadi"* diyerekdevam etmiş ve kalabalığı Susan'ı tekrar sahneye çağırmaya ikna ederek emeğinden dolayı Susan'ı onurlandırmıştır. Gecenin sonunda Stevie ile Susan arasında duygusal bir yakınlaşma olmuş ve Susan geceyi Stevie'de geçirmiştir.

Şekil 30- Stevie Susan'ın evinde

Şekil 31- Susan sahnede şarkı söylerken

İnşaatta ödeme günü verilen çeklerin bankadan nakite dönüştürülmesi için bankaya gidecek olan Fiaman'dan kendi çeklerini de bozdurmasını isteyen diğer işçiler bu taleplerine karşılık Fiaman'ın, onlardan adam başı beş sterlin komisyon şartı ile

karşılaşırlar. Fiaman'ın talebi, 1980'ler İngilteresi'nde giderek daha yaygın hale gelen para kazanma anlayışına örnek teşkil etmektedir. Kendisi için zaten bankaya gidiyor olsa da, diğerlerinin de parasını alarak onların bankaya giderek harcayacakları zaman ve enerjiden tasarruf etikleri ve bu hizmetin de bir bedelinin olması gerektiğini düşündüğü açıktır. Fiaman hizmet sunuyor olsa da, bu kayıt dışı bir para kazanma durumudur. Ama kolay para kazanma, kısa yoldan köşeyi dönme anlayışı dönemin kazanç pratiklerinin arkasında yatan yaygın düşünce halini aldığından para kazanma durumu kişinin kendi kendine yarattığı fırsat olarak görülmeye başlanmıştır. Çok gönüllü olmasalar da sonunda Fiaman'la anlaşan işçiler paraları geldiğinde Fiaman'a istediği tutar yerine iki, üç sterlin gibi meblağlarda ödeme yaparlar. Bu duruma çok sinirlenen Fiaman, bu iş için yarım saat kuyrukta beklediğini, yemek yiyemediğini ve buna rağmen anlaştıkları beşer sterlin ödemeyi yapmadıklarını, bunun da adil olmadığını söylemektedir. Fiaman'ın bu sözleri Thatcher İngilteresi'nin fırsatları kazanca dönüştürmeye yönelik zihniyeti ile hareket ettiğini, bankada hali hazırda kendi parasını almak için katlandığı zahmeti diğer arkadaşlarına hizmet bedeli olarak fatura ederek kazanç elde etmeye çalıştığını teyit etmektedir.

Kendi içinde kararsızlıkları olsa da Susan, Stevie'nin yanına taşınmaya karar verir. Stevie ve arkadaşlarının elbirliği ile Susan'ın eşyaları Stevie'ye taşınır. Bu sırada kendilerine yardım için bir parça eşyayı yukarıya çıkan kamyonet şoförü kapısını açık bıraktığı kamyonetinden ceketinin ve radyosunun çevredeki çocuklar tarafından çalındığını görür. Düşük gelirlilerin yaşadığı belediye konutlarının olduğu bölgede yarı çıplak vaziyetteki küçük çocuklar tarafından yapılan hırsızlığın yoksullukla ilgili olduğu açıktır.

Susan kendini Stevie'ye ifade etmeye çalışırken depresyondan bahseder. Stevie hiç depresyona girmediğini, depresyonun orta sınıf için olduğunu belirterek *"geriye kalan bizler sabah güne erken başlamak zorundayız"* demektedir. Susan ise geçmişte depresyon geçirdiğini ve intihar etmeye çalıştığını söylemekte ve aralarındaki ilişkiyi yürütmek istediğini ancak birbirlerini pek tanımadıklarını belirtmektedir. Buna karşılık Stevie *"beni de Barlinnie Hapishanesi'nde öldürmeye kalkıştılar ama şimdi buradayım, sen de buradasın ve birlikteyiz, bu iş yürüyecek*" der. Susan Stevie'nin hapishane

geçmişine yönelik olarak *"artık hırsızlık yok, artık hırsızlık yok, artık hırsızlık yok"* diyerek konuyu kapatsa da Stevie'nin inşaattan çaldığı kaya matkabını pubda bir adama sattığı ve inşaatta kendisine makineyi görüp görmediği sorulduğunda hiçbir şeyden haberi yokmuş gibi davrandığı görülmektedir.

Seçmelere Susan ile birlikte giden Stevie, Susan'ı dinleyen jürinin onu pek önemsemediğini düşünerek Susan'ın performansını sonlandıran iki jüri üyesini tehdit ederek zorla Susan'ı alkışlattırır. Bu durum karşısında rezil olduğunu düşünen Susan, aynı zamanda Stevie'nin bu hareketinin sonucu da olumsuz etkileyeceği için üzülmektedir.

İnşaatın iskelesinde çalışırken Afrikalı işçiler kendi aralarında Afrika üzerine coşkulu bir muhabbetin içindeyken ne konuştuklarını merak eden ve muhabbete dahil olan Kevin, dengesini kaybederek tutunduğu demirlerin birbirine sağlam bağlanmamış olması nedeni ile aşağıya düşme tehlikesi atlatmıştır. Bu sırada hemen gelerek ne olduğunu anlamaya çalışan inşaat sorumlusu demirlerin birbirine incecik tellerle tutturulmuş olmasında bir güvenlik problemi görmektense, çalışanın neden demirlere dayandığı, dayanmaması gerektiği noktasına vurgu yapmaktadır.

Zamanında uyanmayarak iş görüşmelerini kaçıran Susan ile Stevie arasında tartışmalar başlamış, Stevie Susan'ın gayret göstermemesinden ve kendi sorunlarından başka bir şeyden bahsetmemesinden sıkılırken; Susan da Stevie tarafından cesaretlendirilmediğini, teşvik edilmediğini dile getirmektedir.

İnşaat alanındaki tuvaletin kullanılamaz bir hale geldiğini gören Larry, arkadaşlarının tavsiyesi üzerine dördüncü kattaki yapımı tamamlanmış olan örnek dairenin tuvaletini kullanmak için yukarı çıkar. Sadece tuvaleti kullanmak yerine kuveti de doldurarak banyo yapan Larry, daireyi görmek için gelen çarşaflı Arap kadınlara banyoda çıplak yakalanır ve tesisatı kontrol ettiğini söyler. Kadınlar bağıra çağıra daireden ayrıldıktan sonra eşyalarını alıp hemen aşağıya inen Larry'nin başına gelenler arkadaşlarını epey güldürmüştür. Bu sırada konu tekrar iş ortamının koşullarına gelmiş ve kısa bir süre önce yaşanan tatsız hadise nedeniyle Larry, inşaatta hiçbir güvenlik önleminin olmadığını, düşüp ölseler cenaze parasının bile ödenmeyeceğini, sendikalı

çalışan olsalar sağlık ve sosyal yardım paralarının ödeneceğini, bu nedenle işvereni koşulları düzeltmeye zorlayacak bir sendika olması gerektiğini düşünmektedir. İş ortamında gördüğü eksiklikleri ustabaşına da anlatan, iş alanında hiçbir güvenlik gerecinin olmadığını, makinelerin bakımsız olduğunu, güvenlik panellerinde eksiklerin bulunduğunu, kırılan betonların etrafa saçılan parçalarından korunmak için plastik gözlüklere ihtiyaç olduğunu, matkabın elektrik kaçırdığını, kabloların berbat durumda olduğunu belirterek *"bir yağmur yağsa her şey havaya uçar, güvenlik müfettişleri gelse burayı mühürlerler"* der. Larry, bu sorunların Perşembe günü halledileceği sözünü alsa da, aynı zamanda işten çıkarma günü olan Perşembe günü işinden olur. İşveren tarafından bu çok ciddi güvenlik açığı olan durumlara çözüm getirileceğine, iş güvenliği, sosyal ve sendikal haklar gibi konularda konuşan, fikir yürüten tek kişi olan, diğer işçileri bilinçlendirmeye ve örgütlemeye çalışan Larry sorun olarak görülerek işten çıkarılmıştır. Larry'i canlandıran ve bir zamanlar sıvacılık yapmış olan Ricky Tomlinson'un 1970'lerin başlarında grev organize etmekten hapise atılan Shrewsbury Üçlüsü olarak bilinen inşaat işçilerinden biri olduğunu belirten Loach, Ricky'nin kendi diyaloglarına çok katkıda bulunduğunu söylemektedir(Loach, Aktaran Fuller, 1998: 85).

Şekil 32- İskelede çalışan işçiler

Şekil 33- Larry

Stevie'ye sürpriz bir doğumgünü kutlaması hazırlayan Susan, hayatında daha önce hiç doğumgünü kutlamamış olan Stevie'yi duygulandırmıştır. Ertesi sabah uyandığında radyoyu dinleyen Stevie, radyoda gerçek isminin anons edildiğini ve eğer dinliyorsa acilen verilen telefon numarasını araması gerektiğini duyar. Numarayı aradığında annesinin vefat ettiğini öğrenen ve cenazesi için Londra'dan uzaklaşan

Stevie, döndüğünde Susan'ı evde uyuşturucu iğne yaparken yakalar ve akşama kadar evi terk etmesini ister. Daha sonra iş yerine giden Stevie, inşaattan sorumlu görevli tarafından dört gündür nerede olduğu sorgulandığında annesi vefat ettiği için işe gidemediğini belirtir. Bu durum için "*geçerli bir sebep"* diyen yetkili, başsağlığı bile dilemeden Stevie'yi işe başlatır. Bu durum işin her koşulda, insanın başına gelebilecek her türlü felaketten daha önemli olduğu insaniyetsiz bir piyasanın koşulları içinde maneviyatın kaybolduğunu sergilemektedir. Stevie'nin arkasından onunla konuşmak için inşaata gelen Susan, ağabeyini ve yengesini uyuşturucu nedeni ile kaybetmiş olan Stevie'yi bağımlı olmadığına inandıramaz ve konuşma tartışmadan öteye geçmez. Eve döndüğünde Susan'ın eşyalarını da alıp gitmiş olduğunu gören Stevie, hava almak için dışarı çıktıktan sonra eve tekrar dönüşünde binadaki serserilerle kavga eder. Gençlerden birinin Stevie'ye bıçak çektiği görülmektedir. Susan'ın kullandığı uyuşturucunun tedariğinden de sorumlu olan gençlerin 1980'lerde yaygınlaşan ve hızla artan uyuşturucu bağımlılığı probleminin merkezinde oldukları ve kendi içlerinde çeteleşerek aldıkları maddenin etkisi ile etrafa zarar verdikleri gözlenmektedir. Bütün gün hiçbir şey yapmadan ortalıkta, uyuşturucu kullanan ve satan, mesken tuttukları binanın merdivenlerinde gelene geçene sataşan bu gençler, hükümet tarafından toplumun "alt sınıf" olarak görmezden gelinen kesiminin bir parçasını oluşturmaktadırlar. 1980'li yıllarda gençlik kültürü gerek ideolojik (aşırı sağcı, solcu), gerek müziksel (punkçı, rockcı), gerekse de tamamen amaçsız gruplaşmalar içinde olmuştur. Bu gruplaşmaların filmdeki örnekte olduğu gibi özellikle varoşlarda çevreye zararlı çeteleşmeler halini aldığı da bilinmektedir. Bu durum anominin açık bir örneği olmaktadır. 1980'lerde uyuşturucu kullanımının yaygın hale gelmesine ekonomik sorunlar, amaçsızlık ve yüksek orandaki işsizlik neden olurken Selby'nin aktarımına göre 1980'lerde İngiltere'de eroin kullanımının aniden yükselmesi Pakistan'dan gelen ucuz akıştan – maddenin temel sağlayıcısı Afganistan'dır- kaynaklanırken; popüler kültürün işaretleri ve 1970'lerin sonundaki endüstriyel ve ekonomik krizin yol açtığı sosyal bir şehir Trainspotting[30] kuşağı için mükemmel bir çevre yaratmıştır (Selby, 2014).

[30]Trainspotting, Irwin Welsh'in 1993 yılında kaleme aldığı, İskoçya'da geçen ve eroinman gençlere dair hikayeler içeren kitabının ismidir. 1996 yılında Dany Boyle tarafından aynı isimle sinemaya uyarlanmıştır.

İnşaatın çatısında malzeme yüzünden çıkan kargaşaya el atan Gus'ın arkasında unuttuğu telefonu alan Shem, annesini arayarak konuşurken Gus'a yakalanır. Gus ile tartışırken araya giren Mick'e kafa atarak onu yere seren Shem, diğer işçilerin coşkulu tezahüratları eşliğinde çağırılan polis aracına bindirilerek oradan uzaklaştırılır. İşçilerin Shem'in işverene karşı olan bu şiddet eyleminden haz duymaları ve ona destek vermelerinin nedeni; insani koşullarda çalışmamalarından, işverenden en ufak bir saygı görmüyor olmalarından, iş yerinde en temel ihtiyaçlarını görecek -tuvalet gibi- tesisata ve en asgari oranda iş güvenliğine bile sahip olmamalarından kaynaklanmaktadır. Afrika'ya yerleşme düşüncesiyle heyecanlanan Desi, Afrika ile ilgili dergilere bakarken aşağıda gördüğü Fiaman'a sesini duyurmak için borulara asıldığı sırada dengesini yitirerek boşlukta borulara asılı vaziyette kalır. Stevie ve Mo yardımına koşsa da, Desi ellerinden kayarak aşağıya düşer. Ambulans ile hastaneye kaldırılan ama kurtlarılamayan Desi'nin başına gelenlerden sonra Stevie ve Mo inşaata giderek bekçiye görünmeden içeri girip her yeri ateşe verirler. Film boyunca görmeye alışılan işçilere yönelik olumsuzluklar, filmin sonunda taraf değiştirerek işvereni mağdur eden bir konum almıştır.

Filmin senaristi Bill Jesse'nin -bizzat inşaatta çalışmış olması dolayısı ile ki; filmdeki oyunculardan Robert Carlyle (Stevie)'ın boyacı, Jimmy Coleman (Shem)'ın çatı ustası ve daha önce belirtildiği gibi Ricky Tomlinson (Larry)'un sıvacı olarak inşaat işçiliği geçmişi bulunmaktadır- şantiyelerde yaralanan insanlar tanıdığını ifade eden Ken Loach, 1980'lerde sendikaların aldığı yenilginin inşaat işçilerinin tehlikeden hiçbir korunmasının olmadığı, sömürüye uğradıkları ya da anında kovuldukları eski günlere dönüşün kapısını açtığını belirtmektedir. Ayrıca "Ayak Takımı"nı çektikten kısa bir süre sonra bir grup inşaat işçisi ile yaptığı görüşmede işçilerin önceki iki aylık süreçte 11 inşaat işçisinin öldüğünü belirttiklerini söyleyen Loach, "*fakat kimse onların gerçek ismini bilmez"* diyerek durumun örtbas edildiğini, önemsenmediğini vurgulamaktadır (Loach, Aktaran Fuller, 1998: 86). Tomlinson ise bu durumun inşaat işinde neredeyse norm olduğunu, korkunç olmasına rağmen hemen her gün birinin ölmesinin çoğu hafta görülebilecek ya da duyulabilecek bir şey olduğunu belirterek; inşaat alanında ölüm

oranının madenlerde hayatını kaybedenler kadar yüksek olduğunu söylemektedir (Tomlinson, 2002 Aktaran Hayward, 2005: 2013).

"Health and Safety Executive" (HSE / Sağlık ve Güvenlik Yönetimi)[31] adlı kurumdan emekli Genel Müdür Yardımcısı ve halen "Mesleki Güvenlik ve Sağlık Ulusal Sınav Kurulu"nun temsilcisi olan David Eves tarafından "The Royal Society for Prevention of Accidents"(ROSPA / Kazaların Önlenmesi için Kraliyet Cemiyeti)'ın danışma kurulu "National Occupational Safety and Health Committe" (NOSHC / Ulusal Mesleki Güvenlik ve Sağlık Komitesi)'ye yönelik 2014'de hazırlanan raporda; inşaat endüstrisinin zayıf sağlık ve güvenlik sicilinin endişeye sebebiyet vermeye devam ettiği, örneğin 1987 yılında teftiş kurulunun sorumlu olduğu tüm endüstri ve hizmetlerde meydana gelen toplam 259 ölümcül kazanın 109'unun şantiyelerde ve mühendislik yapısı işlerinde gerçekleştiği, o zamana kadar 85 müfettişin çabalarını endüstri üzerinde yoğunlaştırdığı ancak çok iyileşme elde edilemediği belirtilmektedir. 2013 yılı itibari ile HSE tarafından tüm endüstriler için 148 olarak tespit edilen ölümcül kaza sayısının 39'unun inşaat sektöründe gerçekleştiği, daha önce açıklanan rakamlara göre önemli bir gelişme kaydedilse de, diğer sektörlere kıyasla rakamın halen yüksek olduğu bilgisi de rapor edilmiştir (Eves, tarihsiz).

"Ayak Takımı" filmi; işsizlik, evsizlik, yoksulluk, bunalım, uyuşturucu bağımlılığı gibi dönemin istihdam kaynaklı problemlerinin yanı sıra özelleştirmeler sonucu yeni oluşan iş piyasasının işçilerin aleyhine özellikler gösteren yapısını yansıtırken, işçilerin sosyal güvenlikten olduğu kadar fiziki güvenlikten de mahrum olduğunu, çalışma koşullarınınn temel sağlık ve güvenlik unsurlarını bile barındırmaktan uzak kaldığını ortaya koymaktadır. Film, sendikal örgütlenmeden yoksun oluşun işverenlerin büyük ölçüde kendi kar ve maliyet hesaplarına göre şekillendirdiği çalışma ortamlarında işçilerin durumunu ne kadar kırılganlaştırdığını gösterirken, bu sayede gerek işçi hakları ve sosyal güvenlik, gerekse çalışma ortamının güvenliği açısından sendikaların varlığının önemine de dikkat çekmektedir.

[31] HSE: İşle ilgili güvenlik, sağlık ve hastalık konularında ulusal, bağımsız bir gözlemcidir. Büyük Britanya'daki iş yerlerinde işle ilgili ölümleri ve ciddi yaralanmaları azaltmak için kamu yararına hareket eder ("Health and Safety Executive", tarihsiz).

SONUÇ

1979 ve 1990 yılları arasında egemen olan Thatcher Hükümetleri'nin yürüttüğü politikalar dolayısı ile refah devleti modeli kapsamlı bir dönüşüm geçirmiştir. Ekonominin liberalleşmesini, özel girişimin yönetimi altında ve devlet müdahalesinden uzak olan piyasanın rekabet koşulları içinde şekillenmesi gerektiğini ve ideal arz-talep dengesinin bu sayede oluşacağını, refahın özel girişimcinin özgürlüğüne paralel artış gösterdiğini öne süren neoliberalizm, Thatcher politikalarını oluşturan temel güdü olmuştur. Thatcher döneminde devletin üzerindeki sosyal hizmet yükünü özel sektöre transfer ederek, sosyal devletin kapsam ve sınırlarını daraltmak sureti ile devleti küçültmek ve özel girişimcinim özgürlük alanını genişletmek izlenen ana hedeflerdir.

Thatcher politikaları doğrultusunda öncelikle ekonominin liberalleşmesi hız kazanmış buna paralel yeni vergi politikalarının yürülüğe girmesi dolayısı ile gelir vergisinde indirime gidilmesi ve katma değer vergisinde artış yapılması gibi toplumsal gelir farklılıklarını belirgin bir şekilde arttıran vergi pratikleri söz konusu olmuştur. İşsizliğin artması pahasına faiz oranlarının düşük tutulmaya çalışması, işsiz insan sayısının görülmemiş bir şekilde artmasına yol açmış ve bu durum da toplumsal gelir adaletsizliklerini derinleştiren bir diğer neden olmuştur.

Özelleştirme politikalarının bir parçası olan "belediye evlerinin satışı" ile konut stokları daralmış; evsiz insan sayısı artmıştır. Pahalı semtlerde ciddi indirim imkanları ile sahip olunan evlerin daha sonra piyasa fiyatına satılması; evlerin ihtiyaçtan ziyade yatırım aracı olarak satın alınması eğilimini ortaya çıkarmış, bu da zengin ile fakirin bir arada yaşadığı doğal çevrenin ortadan kalkması; sosyal sınıfları yaşam alanları açısından birbirinden izole etmiştir. Belediye evlerinin satışı ile ilgili uygulamada konutların yüzde yüz oranına kadar sağlanabilen konut kredisi ile alınması ülkenin 1980'ler boyunca olumsuzlaşan ekonomik koşullarında kimi alıcaların kredi taksitlerini ödeyemeyerek evlerini kaybetmeleri sonucunu da beraberinde getirmiştir. Sosyal konut sayısındaki ve inşasındaki azalmaya ek olarak, sosyal konut kiralama hizmetinin belediyelerden özel sektöre geçmesi barınma hizmetini tamamen devletin sorumluluğundan çıkarmıştır. Bu durum özel sektörde kiraların yükselmesine ve evlerin

büyük oranda piyasa fiyatından kiraya verilmesine; bu nedenle de devletin kiralar için ihtiyaç sahibi kiracıya ödediği kira yardımı dolayısı ile devlet giderlerindeki sosyal güvenlik harcamalarının da artışına yol açmış; ayrıca kiranın kendisine düşen yüzdesini ödemekle yükümlü olan dar gelirli kiracının zorda kalmasına hatta evsiz duruma düşmesine sebebiyet vermiştir. Diğer taraftan barınma hizmeti sunan özel sektör firmalarının kiracılara ve kalıcı konut bekleyen potansiyel kiracılara yönelik gerekli duyarlılık ve titizliği göstermemesi hizmeti "sosyal hizmet" kapsamından çıkarmakla birlikte "Grenfell Tower Faciası"nda olduğu gibi 80 kişinin ölümü ile sonuçlanan korkunç sonuçlara da yol açabilmektedir.

Devlet kapsamından özel sektör firmalarına geçen birçok hizmette durum, uzunca bir süre hizmetin tekel olarak sunulması ve kar-zarar hesaplarının devreye girmesi dolayısı ile vatandaşın lehine olmaktan çok aleyhine gelişerek, müşteri olarak konumlanan vatandaşların gelirlerine göre çeşitlenen paketler halinde sunulan temel hizmetlere erişiminde farklı standartlar ortaya çıkmıştır. Kişinin gelirine göre değişen hizmet kalitesi ve kapsamı dolayısı ile müşteri olan vatandaşın temel hizmetlerden faydalanması noktasında da gelir eşitsizliğine bağlı olarak hizmette eşitsizlikler oluşturmaktadır. Devletin sunduğu hizmetlerin özelleşmesine yol açan büyük ölçekli kamu kurum ve kuruluşlarının özel sektöre satılması, verimliliği yüksek olan karlı işletmelerin de yok pahasına elden çıkarıldığı yönünde eleştiri toplamakla birlikte bu satışlardan sonra özellikle British Telecom, British Steel, British Gas gibi büyük ölçekli kamu işletmelerinde çalışan birçok insan işsiz kalmıştır. Bu durum devletin işsizlik maaşı ve ihtiyacı olanlara kira yardımı ödemesi kalemlerini artırırken; işsizliğin sonucunda oluşan yoksulluk başta olmak üzere fiziksel ve psikolojik sağlık sorunları, alkol ve madde bağımlılığı gibi insan hayatını etkileyen önemli problemler de özelleştirmenin devletin sağlık harcaması giderlerini artıran sonuçları arasında yer almaktadır. Ayrıca işsizlik kaynaklı stres, bunalım gibi psikolojik sorunların sağlık üzerindeki olumsuz etkileri, zaman zaman intihara varan sonuçlara yol açmıştır. Tüm bu durumlar, işsizlik ve yoksulluk dolayısı ile oluşan gelir eşitsizliklerinin "sağlık eşitsizlikleri"ne yol açmış olmasına işaret etmektedir.

Thatcher, sendikaların toplu grev eylemlerini kolay icra edebilir olmaktan çıkarmak, sendikalar ile İşçi Partisi arasındaki sıkı bağı kırmak için sendikaları güçsüz kılmaya yönelik yeni istihdam ve sendika kanunlarını yürürlüğe koymuştur. Sendikalar hem söz konusu yasal düzenlemeler aracılığı ile hem de özelleştirmeler dolayısı ile ortaya çıkan toplu işten çıkarmalar nedeni ile önemli oranda güç ve üye kaybı yaşamışlardır. Sendikaların üye sayılarının azalması aidatlardan gelen maddi gelirlerinde de kayda değer oranda azalmaya yol açmıştır. Sözleşmeye dayalı her an sonlandırılabilir çalışma modelleri içerisinde işten çıkarılma korkusu yaşayan işçiler açısından sendikaya üye olmak zamanla tercih edilir olmaktan çıkmıştır. Sendikal örgütlenmenin zayıflaması yeni istihdam dünyasında işçiyi işveren karşısında kırılgan ve savunmasız bir duruma sokmuştur. Yasal düzenlemeler aracılığı ile ortaya çıkan yeni esnek istihdam çeşitlerinde var olan eksiklikler, sosyal güvenlik ve çalışma güvenliği gibi alanlarda boşluklar oluşmasına, çalışma alanlarında yeterli güvenlik önlemlerinin olmamasından ötürü meydana gelen önlenebilir ölümcül iş kazalarının artarak devam etmesine yol açmıştır. Yeni istihdam düzenlemelerinin diğer bir sonucu da "serbest meslek" tipi çalışma modelinin özel sektör firmaları tarafından kötüye kullanılmasıdır. Sürekli maaşlı işçi çalıştırmak yerine mümkün olduğu durumlarda sosyal sigorta priminin çalışan kişinin kendisi tarafından ödeniyor olması nedeni ile firmalar tarafından serbest çalışanın tercih edilmesi yaygın bir durum olmuş, bu sayede çalışanın firmaya maliyeti daha düşük olurken, iş akdine son verilmesi de kolay hale gelmiştir. Ancak Thatcher zamanında önemli ölçüde yaygınlaşan serbest çalışma modeli tam zamanlı istihdam ile kıyaslandığında işçinin, (iş yeri sahibi olmayan) çalışanın daha az kazandığı, sosyal güvenlik, hastalık ve yıllık tatil gibi haklarının olmadığı bir model sergilemektedir. Bu olumsuzluklar iş piyasasında serbest çalışanların önemli bir yer kapladığı İngiltere'de günümüzde de çözüm bekleyen sorunlar olarak tartışılmakta ve parlamentonun gündeminde de yer almaktadır.

Thatcher zamanında eğitim önemsizleştirilmiş, eğitime ayrılan kaynaklarda kısıntıya gidilmiştir. Yükseköğrenimde kaynak dağılımının üniversitelerin başarısına göre yapılması, ilköğrenimden yükseköğrenime okul içi ve de okullar arası rekabetin önem kazanmasına; eğitim alanının da serbest piyasadaki herhangi bir işkolu gibi

maliyet hesapları çerçevesinde değerlendirilmesi hem eğitimin kalitesizleşmesine, hem de bilimsel ve akademik çalışmaların sekteye uğramasına yol açmıştır. Bu anlayış içerisinde öğrenci de müşteri gibi konumlanmıştır. 1989 yılında hayata geçirilen ve isteyen herkese eğitim fırsatı sunduğu savunulan "öğrenci kredisi" dar gelirli, öğrenim masraflarını karşılayamayan öğrencileri kendi gelecekleri için borçlanmaya itmiştir. Uygulanan faiz oranının yüksekliği ile birlikte günümüzde mezun olan gençlerin 50.000-60.000 sterlin arası bir borçla çalışma dünyasına girmeleri -bu borcu her ne kadar yıllık 21.000 sterlin gelire ulaştıklarında ödemeye başlasalar da- neoliberalizmin eğitim alanına negatif ayrımcılığa varan yaklaşımını ortaya koyarken, eğitimi de özenilir olmaktan çıkarmaktadır. Bu durum gelir katmanları arasındaki fırsat eşitsizliğinin açık bir örneğini daha oluşturmaktadır.

Thatcher döneminde NHS'in uzun dönemli olarak yeniden yapılandırılması planını çerçevesinde sağlık alanı da eğitim alanındaki ile benzer bir dönüşüm geçirmiştir. Sağlık alanında da özel sektörün karlılık, verimlilik hesaplarına göre şekillendirme yapılmış, hizmetlerin özelleştirilmesi, merkezi NHS'in gücünün ve yetki alanının daraltılması söz konusu olmuştur. Semt merkezli sağlık ocaklarına (General Practice'lere) kaynak aktarımı arttırılmış; sağlık kurumları özel şirket mantığı çerçevesinde yönetilmeye başlanmış; sağlık ocakları ve hastanelerin hasta sayısı ve maliyet gibi faktörler açısından birbiri ile rekabet ettiği kurumlar haline geldiği bir yapı oluşmuştur. 1982'den itibaren hayata geçen bu değişikliklerin sağlık hizmetlerini kalitesizleştireceğini öne süren doktorlar, hemşireler, sağlık sektörü çalışanları ve sendikalar ile hükümet arasında gerginlikler yaşanmıştır. Günümüzde de sağlık alanında yapılan ve yapılmak istenen mali kesintiler, sağlık sektörü çalışanlarına yönelik ücret politikaları geniş çaplı protestolara neden olmaktadır.

Özetle ifade edilecek olursa, Thatcher döneminde ekonominin liberalleştirilmesi ve özelleştirme politikaları aracılığıyla barınma, eğitim, sağlık, istihdam, kültür-sanat gibi alanların hepsine karlılık mantığı ile yaklaşılmış olup; tüm bu alanlar kamu faydası gözetilmeksizin, serbest piyasa mantığıyla yeniden şekillendirilmiştir. Bu yapısal dönüşümü olanaklı kılan sosyal devleti küçültmeye yönelik neoliberal politikalar; toplumda işsizliğin, fakirliğin, sosyal ve sınıfsal

eşitsizliğin, fırsat ve gelir eşitsizliğinin, ırkçılığın, toplumsal kutuplaşmanın, zengin ile fakir arasındaki uçurumun, alkol ve uyuşturucu bağımlılığı, depresyon ve intihar vakaları ile bunlara bağlı ölümlerin artmasına sebebiyet vermiştir.

Diğer taraftan refah devletinin zayıflayarak çöküşü ve aynı zamanda rekabetçi piyasa koşullarının giderek yaşamın her alanına yayılması ile birlikte toplumsaldan bireysele olan dönüşüm de hız kazanmıştır. Bununla beraber rekabetin bireyler arasında da özendirilmesi; daha iyi yaşam olanakları (iş, ev, araba, konfor, vs.) için ben merkezli, kişisel çıkarlarını ön planda tutan birey tipinin oluşmasına, toplumsal birliktelik, hoşgörü ve dayanışmanın giderek azalmasına neden olmuştur.

Thatcher politikalarının toplumsal sonuçları yukarıda kısaca özetlendiği şekilde kendini gösterirken kuşkusuz bu durum -Thatcher politikalarının toplum üzerindeki tüm bu etki ve sonuçları- içeriksel açıdan İngiliz sinemasını da yakından etkilemiştir. Thatcher zamanında sinema alanı özelinde yapılan düzenlemelerin de tahrip edici etkileri yoğun olarak hissedilmiştir.

Sinema alanında yürütülen politikalar açısından ilk olarak Hollywood'a karşı İngiliz Sineması'nı korumak için 1927'den beri uygulanan "kota sistemi"nin tamamen terk edilmesi, sektörün geneli için ciddi bir darbe olurken, bu durumun özellikle düşük bütçeli İngiliz bağımsız filmleri üzerindeki etkisinin önemli ölçüde tahrip edici nitelikte olduğu görülmektedir. Hali hazırda oldukça sınırlı olan dağıtım ve gösterim şansı yakalama olasılığını tamamen kaybetmekle yüz yüze kalan bağımsız yapımcılar için epey güç bir durum oluşmuştur.

Sinema alanında olumsuz etkiler doğuran diğer önemli bir değişiklik; otuz yıla yakın bir süre film yapım alanına destek sağlayan önemli bir mali kaynak olan Eady Levy'nin de benzer şekilde uygulamadan kaldırılmış olmasıdır. Bu durum, film yapımı için otuz yıla yakın bir süre önemli bir mali destek olan kaynağın kaybedilmesi anlamına geldiğinden yine öncelikle yapım alanını etkilemiştir. Yine aynı politikalar çerçevesinde Ulusal Film Kaynak Ajansı da Eady Levy gibi feshedilmiştir. Yapım alanının bu uygulamalar sonucunda zayıflaması, yatırımları da azaltmış; Eady Levy'nin feshi sonucunda oluşan finansal boşluk, yatırımların da azalması ile film yapımını mali

açıdan oldukça sıkıntılı bir durum içine sürüklemiştir. Diğer taraftan Virgin, Thorn-EMI, Goldcrest gibi önemli büyük şirketlerin de yapım alanından çekilmesi, kota uygulamasının yokluğu nedeni ile Amerikan Sineması'nın yayılmacılığı karşısında haksız bir rekabet içine giren bağımsız yapımcıları Amerikan sermayesine muhtaç bir duruma sokmuştur. Kota uygulamasının kaldırılması, ulusal sinema piyasasının olumsuz ve istikrarsız koşulları ile birleşince İngiliz Sineması'nın dış pazara bağımlılığının artmasına yol açmıştır. Yapım alanında dışa bağımlılığın yanı sıra; dağıtım ve gösterim alanlarında da Amerikan şirketlerinin piyasaya büyük oranda hakim olması sonucunda giderek sektörün büyük kısmı ulusal sinemadan soyutlanmıştır.

Sinema sektörü içinde ideal dengenin serbest piyasa koşulları içinde kendi kendine oluşacağını ve sektörün kendi ayakları üzerinde duracağını düşünen hükümetin sistemli politikaları sonucunda devlet desteğinden ve korumacı yasal düzenlemelerden mahrum kalan sinema, Thatcher için rekabet piyasasının herhangi bir alanından farklı olmamıştır. Ancak Amerikan Sineması'ndan yana olan haksız rekabet ve hükümetin ilgisizliği ulusal sinemayı kendi ayakları üzerinde duramayacak bir durum içine sokmuştur.

Sinema sektörü üzerindeki Amerikan etkisi sadece yerli pazarı ele geçirmekle sınırlı kalmamış; yerli pazarın kırılganlığı dolayısı ile her zaman İngiltere'den -Alfred Hitchcock, John Schlesinger, Nicolas Roeg, Charlie Chaplin gibi- oyuncu ve yönetmen transferi alan Hollywood, 1980'lerin olumsuz koşulları içinde Stephen Frears, Alan Parker, Ridley Scott, Tony Scott, Neil Jordan, Hugh Hudson, Ken Russell gibi yönetmenlerin sinema kariyerini Hollywood'da sürdürmeyi tercih etmesi dolayısıyla İngiliz Sineması'ndan Amerikan Sineması'na yetenek transferinin devamına neden olmuştur.

Sinema sektörünün mali yapısındaki olanaksızlıklar ve söz konusu dönemdeki olumsuz ortamın neredeyse tek istisnası 1980'lerde bağımsız yapımcılar için farklı bir mecrada, televizyonda temsil imkanı oluşmuş olmasıdır. Televizyona film yapımı; yapım, dağıtım ve gösterim gibi aşamaların bütünü açısından bağımsız yapımcının işini

kolaylaştırırken; Channel 4'un yeniliklere ve azınlığa hitap eden ilgi ve beğenilere öncelik veren yayıncılık prensibi sayesinde özgün ve sanatsal film yapımı desteklenmiş olup filmlerin finansmanında gişe başarısını öngörülebilir kılma şartı zorunluluk olmaktan çıkmıştır. Dolayısı ile Channel 4, bağımsız yapımcılar için film üretimini mümkün kılan özgürleştirici bir platform olmuştur. Televizyon hem bağımsız yapımcılar için yapım-dağıtım ve temsile yönelik yeni bir mecra olması, hem de *Benim Güzel Çamaşırhanem, Manzaralı Oda* gibi Channel 4 tarafından tamamen ya da kısmi olarak finanse edilen filmlerin yakaladığı ticari başarı dolayısı ile yapıma yönelik yatırımı teşvik ederek artırması açısından 1980'ler boyunca ve de sonrasında önemli bir araç olmuştur. Düşük bütçeli yapımların ve bağımsız yapımcıların desteklenmesinde önemli rol oynayan televizyon ve özellikle Channel 4, bu sayede çok sesliliği, etnik, kültürel ve ideolojik farklılıkların da temsilini olanaklı kılmıştır. Böylelikle 1980'ler itibari ile televizyona film yapımı, yaygın bir şekilde tercih edilir hale gelmiştir.

Yukarıda bahsi geçen televizyon deneyimi ve bu deneyimin olanak sağladığı temsil çeşitliliğinden kaynaklanan yaratım zenginliği olmaktadır. Nitekim Channel 4, *Benim Güzel Çamaşırhanem, Shadey, Saklı Şehir, Manzaralı Oda, Mona Lisa, Çiftçinin Öğle Yemeği, Handsworth Şarkıları, Wetherby, Breznev'e Mektup, Teslim Olmak Yok, Sammie ve Rosie Yattı, Rita, Sue ve bir de Bob, Büyük Umutlar, Sıcak ve Toz, Taşrada Bir Ay, Fırtınalı Pazartesi, Memleket, Caravaggio gibi* birçok filmi desteklenmiştir.

Thatcher, yasal düzenlemelerle sinemanın mali olanaklarını kısıtlayıp, devletin sinemayı koruyucu düzenlemelerini feshederek devletin elini tamamen sinemanın üzerinden çekmek yoluyla sektör üzerinde yukarıda bahsedilen doğrudan etkilere neden olmuştur. Çalışmanın birinci bölümünde geçen Thatcher'ın uyguladığı politikalar, bunların toplumsal etkileri ve basitçe günlük yaşam üzerindeki sonuçlarından uzun vadeli sorunlarına kadar pek çok durum sinemada yansımasını bulmuş ve bu durum da sinemasal içerikte çeşitlilik yaratmıştır. İsyanlar, açlık grevleri, ırkçılık, işsizlik, yoksulluk, evsizlik, cinsiyetçilik, serbest piyasa ekonomisi, sınıflı toplum yapısı, cinsiyete, dine ya da gelire yönelik ayrımcılık, kadına karşı şiddet, feminizm, eşcinsellik, sömürgecilik, serbest girişimcilik, Kuzey İrlanda Sorunu, bunalım, intihar, alkol ve uyuşturucu bağımlılığı, esnek iş piyasasının çalışma koşulları, iş güvenliği,

sosyal güvenlik, Falkland Savaşı ve ulusal kimlik, gelir eşitsizliği, sınıf çatışması, sınıf atlama çabası, kolay para kazanma, sosyalist düzene özlem, sendikaların işlevselliğini yitirmesi, belediye evlerinin satılması, özgüven kaybı gibi olay ve olgular 1980'lerde ve sonrasında sinemada görülen konular olmuştur. Ken Loach, Mike Leigh, Stephan Frears gibi bağımsız yönetmenlerin toplumsal duyarlılık içeren çalışmaları sinemada sosyal gerçekçi bir etki yaratırken; bu tarz filmlerin basit çekim özellikleri ve aydınlatma, doğal oyunculuk gibi unsurları da biçimsel açıdan sosyal gerçekçi yaklaşımı desteklemektedir. 1970'lerde dağıtım ve gösterim alanını elinde tutan büyük şirketlerin ticari getirisi yüksek filmleri tercih etmesi sonucunda giderek zayıflayan sosyal gerçekçi bakışaçısı, 1980'ler ve hatta 90'lar İngiliz Sineması'nda önemli ölçüde baskın bir eğilim olmuştur.

Sosyal gerçekçi eğilimin yanı sıra İngiliz Sineması'nda bu dönemde ortaya çıkan bir diğer eleştirel yaklaşım ise; Peter Greenaway ve Derek Jarman'ın sanatsal olarak değerlendirilen filmlerinde karşılığını bulmaktadır. Bu filmler özellikle resim sanatı ile de ilişkili olmaları açısından estetik olarak kendine özgü biçimsel özellikler ortaya koymaktadırlar.

Bu dönemde çekilen Tarihi Filmler ise hem içerik hem de biçim olarak yukarıdaki kategorilerden ayrılmaktadır. Thatcher'ın desteklediği Victorian değerlere vurgu yapan ve nostaljik olan bu filmlerin, en önemli işlevselliği "İngiliz" kimliğinin güçlendirilmesi ve İngiltere'ye yönelik turizmin teşvik edilmesi noktasında olmuştur. Falkland Savaşı'nın akabinde sayıca artan bu filmler biçimsel açıdan da önceki iki kategoriden oldukça farklıdır. Genellikle Amerikan sermayesi ile çekilen yüksek bütçeli bu filmler, ticari gişe kaygısı güden büyük yapımlardır. Ateş Arabaları ve Gandi örneklerinde olduğu gibi oldukça başarılı sonuçlar elde ettikleri görülmektedir.

Özetlenecek olursa, Thatcher'ın sinemaya yönelik düzenlemeleri uygulanmaya başladıkları ilk günden itibaren sektörün yapısal ve mali durumunu, filmlerin biçimsel özelliklerini doğrudan etkilerken; Kuzey İrlanda da dahil olmak üzere Büyük Britanya genelinde uyguladığı iç politikaların etki ve sonuçları İngiliz Sineması üzerinde dolaylı bir etkiye neden olmuş; çalışmanın 1. Bölümü'nde tartışılmış olan ve yukarıda sonuçları

ele alınan söz konusu politikaların İngiliz halkı üzerindeki etkileri İngiliz Sineması'na tematik açıdan güçlü ve dönüştürücü bir şekilde nüfuz etmiş, sinemasal içeriği büyük ölçüde değiştirmiştir. Bu durum günümüzde bile sinemanın içeriğini şekillendirmeye devam etmektedir. Bu açıdan Ken Loach'un 2016 yılı yapımı "I, Daniel Blake" adlı İngiltere'deki sosyal yardım sistemini eleştiren filmi en yakın tarihli örnek olarak gösterilebilir.

İngiliz Sineması devlet desteğinden ve teşvikinden tamamen uzak, baskıcı bir dönem geçirirken, yaratıcılığın gerek biçimsel gerekse içeriksel açıdan doruk noktasına ulaşmasında güçlü belgesel geleneğin tematik zenginlikle buluşmasının, kızgınlık, mutsuzluk ve baskının yaratıcılığa dönüşmesinin önemli derecede rolü bulunmaktadır. Bu yaratım sürecinde bağımsız yapımcılar için verdiği mali destek ve yarattığı müdahalesiz temsil olanağı sayesinde özgün örnekler üretilmesine imkan veren Channel 4'un da ciddi katkısı bulunmaktadır.

Sonuç olarak İngiliz Sineması Thatcher Dönemi'nde hiç olmadığı kadar korunmasız ve kırılgan bir yapıya bürünmüşken; aynı zamanda yaratıcılık açısından en parlak dönemini yaşamış ve bu durum uluslararası ödüllere varan temsil başarıları ile tescil etmiştir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

ABİSEL, Nilgün (1989). *Sessiz Sinema,* Ankara: Ankara Üniv. Basın-Yayın Yüksekokulu Yayınları.

BAHAR, Halil İbrahim (2009). *Sosyoloji,* Ankara: USAK Yayınları

BERLINSKI, Claire (2008). *Why Margaret Thatcher Matters "There Is No Alternative"*, New York: Basic Books.

BLUNDELL, John (2008). *Margaret Thatcher: A Portrait of the Iron Lady*, New York: Algora Publishing.

CAMPBELL, J. – FREEMAN, D. (2012). *The Iron Lady Margaret Thatcher, from Grocer's Daughter to Prime Minister*, Londra: Vintage Books Ltd.

COŞKUN, Esin (2003). *Dünya Sinemasında Akımlar*, İstanbul: İzdüşümYayınları.

DALE, Ian (2010). *Margaret Thatcher In Her Own Words*, Londra: Biteback.

DARBY, M. R. – LOTHIAN, J. R. (1982). *British Economic Policy Under Margaret Thatcher: A Midterm Examination* (No:253), Los Angeles: UCLA Department of Economics.

EVANS, Eric J. (2004). *Thatcher and Thatcherism*, Londra: Routledge Taylor & Francis Group.

FISKE, John (1989). *Understanding Popular Culture*, Londra: Routledge.

FULLER, Graham (1998). *Loach on Loach*, Londra: Faber & Faber Ltd.

GIDDENS, Anthony (2012). *Sosyoloji,* İstanbul: Kırmızı Yayınları.

GILLESPIE, Gordon (2008). *A to Z of the Northern Irish Conflict*, Plymouth: Scarecrow Press Inc.

HALL, Stuart (1990). *The Hard Road to Renewal: Thatcherism and the Crisis of the Left*, Londra: Verso.

HAYWARD, Anthony (2005). *Which Side Are You On? Ken Loach and His Films*, Londra: Bloomsbury Publishing Plc.

HILL, John (1999). *British Cinema in the 1980's Issues and Themes*, Oxford: Clarendon Press.

HOTSON, Anthony (2010). *British Monetary Targets, 1976 to 1987*: *A view from the forth floor of the Bank of England*, Londra: Financial Markets Group, London School of Economic and Political Science.

JESSOP, Bob (2009). *Kapitalist Devletin Geleceği,* (Çev: Ahmet Özcan), Ankara: Epos Yayınları.

LEACH, Jim (2004). *British Cinema*, Cambridge: Cambridge University Press.

NUNN, Heather (2002). *Thatcher, Politics and Fantasy The Political Culture of Gender and Nation*, Londra: Lawrence and Wishart Ltd.

ORBACH, Susie (1998). *Fat is a Feminist Issue*, Londra: Arrow.

PRATTEN, S. - DEAKIN, S. F. (1999). *Competitiveness Policy and Economic Organisation: The Case of the British Film Industry*, Cambridge, England: ESRC Centre for Business Research, Dept. Of Applied Economics, University of Cambridge.

RETAIN, Earl A. (2003). *The Thatcher Revolution Margaret Thatcher, John Major, Tony Blair and the Transformation of Modern Britain, 1979-2001*, Maryland: Rowman & Littlefield Publishers Inc.

RHODES, C. - HOUGH, D. - BUTCHER, L. (2014). *Privatisation*, Londra: House of Commons Library.

ROTHA, P. – ROAD, S. – GRIFFITH, R. (1963). *The Documentary Film*, Londra: Faber & Faber Ltd.

SHAFER, Stephen C. (1997), *British Popular Film 1929 – 1939*, Londra: Routledge.

SHIACH, Don (2006). *Great British Movies*, Herts: Pocket Essentials.

SPICER, Andrew (2001). *Typical Men: The Representations of Masculinity in Popular British Cinema*, Londra: I.B. Tauris Publishers.

STREET, Sarah (2009). *British National Cinema*, Londra: Routledge Taylor & Francis Group.

THATCHER, Margaret (1993). *The Downing Street Years*, Londra: Harper Collins Publishers.

THATCHER, Margaret (1995). *The Path to Power*, Londra: Harper Collins Publishers.

WARD, S. – EDEN, C. (2009), *Key Issues in Education Policy*, Londra: Sage Publications Ltd.

WILLMAN, P. – MORRIS, T. – ASTON, B. (1993), *Union Business Trade Union Organisation and Financial Reform in the Thatcher Years*, Cambridge: Cambridge University Press.

WOOD, Linda (1986). *British Films 1927 - 1939*, Londra: BFI Library Services.

WOOD, Linda (2005). *British Film Industry*, Londra: BFI National Library Information Services.

Makaleler

ABİSEL, Nilgün. (1982). "İngiliz Sineması Üzerine Notlar", *Yıllık*, A.Ü. Basın-Yayın Yüksekokulu Yayını, Sayı 7, ss.1-20

BUITER, W. H. - MILLER M. H. (1983). "Changingthe Rules: Economic Consequences of the Thatcher Regime, *Brookings Papers on Economic Activity*, Sayı 2, ss. 305-379

ERSÖZ, Halis Yunus (2001). "Thatcher Döneminde Yerel Yönetimlerde Dönüşüm: Merkezileşme ve Piyasalaşma Eğilimleri", *İ.Ü. İktisat Fakültesi Maliye Araştırmaları Merkezi Konferansları*, Seri:39, ss. 181-205

GAMBLE, Andrew (1989). "Privatization, Thatcherism and the British State*", Journal of Law and Society*, Sayı: 19, Bahar 1989, ss. 1-20

GOURDIN-SANGOUARD, Isabella (2010). "The Cinema Authorship of Lindsay Anderson: Anderson's Directorial Practice", *Networking Knowledge: Journal of the MeCCSA Postgraduate Network*, Sayı 3, No:1, ss. 1-18

HILL, John (1993). "Government Policy and the British Film Industry 1979-1990", *European Journal of Communication*, Sayı:8, No:2, Haziran 1993, ss. 203-224

HODGE, Andrew (1989). "The Curious History of Trade Union Law", *The Denning Law Journal*, Sayı 4, No:1, ss. 92-117.

SAMUEL, A. S. - BAMBRA, C.- COLLINS, C. - HUNTER J. D. –MCCARTNEY, G.- SMITH, K. (2014). "Neoliberalism in Health Care, The Impact of Thatcherism on Health and Well-Being in Bratin", *International Journal on Health Services*, Sayı 44, No: 1, ss. 54-66.

Kitap İçi Bölümler

GRIERSON, John (1966). "The First Principles of Documentary", *Grierson on Documentary*, (der. Forsyth Hardy), Los Angeles: University of California Press, ss. 145-156.

HILL, John (1996). "British Film Policy", *Film Policy: International, National and Regional Perspectives*, (der. Albert Moran), Londra: Routledge, ss. 99-110.

JACKSON, B.- SAUNDERS, R. (2012), "Varieties of Thatcherism", *Making Thatcher's Britain*, (der. Ben Jackson ve Robert Saunders), Cambridge: Cambridge University Press, ss. 1-21.

LACEY, S. (2003). "Too theatrical by half? The Admirable Crichton and Look Back In Anger", *British Cinema of the 1950's: a Celebration,* (der: Ian MacKillop, Neil Sinyard), Manchester: Manchester University Press, ss. 157-167.

REDWOOD, John (tarihsiz). "The Thatcher Economic Record", *A Decade of Revolution the Thatcher Years*, (der. Madsen Pirie), Londra: Adam Smith Institute, ss. 9-19.

SAUNDERS, Robert (2012)."Crisis? WhatCrisis? Thatcherism and Seventies", *Making Thatcher's Britain*, (der: Ben Jackson ve Robert Saunders), Cambridge: Cambridge University Press, ss. 25-42.

SPICER, Andrew (2014). "The Independent Producer and the State: Simon Relph, Government Policy and the British Film Industry, 1980-2005", *Beyond the Bottom Line: The Producer in Film and Television,* (der: Andrew Spicer, Anthony McKenna ve Christopher Meir), Londra: Bloomsbury Publishing, ss. 65-95.

TOMLINSON, Jim (2012). "Thatcher, Monetarism and the Politics of Inflation", *Making Thatcher's Britain*, (der. Ben Jackson ve Robert Saunders), Cambridge: Cambridge University Press, ss. 62-77.

İnternet Kaynakları

1977: Violent clashes at NF march (tarihsiz). http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/august/13/newsid_2534000/2534035.stm [06.08.2017]

1981: Brixton riots report blames racial tension (1981). http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/november/25/newsid_2546000/2546233.stm [10.05.2015]

4. Monetary Base IV, (tarihsiz). https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/220863/foi_monetarycontrolgreenpaper_4.pdf [4.10.2015]

9. Monetary Base IV, (tarihsiz). https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/220868/foi_monetarycontrolgreenpaper_9.pdf [4.10.2015]

A Biography of Wolf Tone (tarihsiz). http://www.ireland-information.com/articles/wolfetone.htm [06.08.2017]

Abortion Act 1967 (tarihsiz). http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1967/87/contents [06.08.2017]

A BriefHistory Brassed Off (tarihsiz). http://www.grimethorpeband.co.uk/history/brief-history/ [21.06.2017]

A History of Free Cinema (tarihsiz). http://www.screenonline.org.uk/film/id/592919/ [13.03.2016]

ANDERSON, L. (1957). Get Out and Push! http://www.unz.org/Pub/Encounter-1957nov-00014?View=PDF [25.03.2016]

An Irishman's Diary on a prophetic play by Terence McSwiney (2014). https://www.irishtimes.com/culture/heritage/an-irishman-s-diary-on-a-prophetic-play-by-terence-macswiney-1.1996717 [06.08.2017]

Bobby Sands MP (tarihsiz). http://www.bobbysandstrust.com/ [06.08.2017]

Broadcasting Act 1981 (1981). http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1981/68/pdfs/ukpga_19810068_en.pdf [27.04.2016]

CARTER, Claire (2013). Former miners turn out to celebrate the death of Margaret Thatcher, http://www.telegraph.co.uk/news/politics/margaret-thatcher/10001016/Former-miners-turn-out-to-celebrate-the-death-of-Margaret-Thatcher.html [22.06.2017]

Cinema Legislation (tarihsiz). http://www.screenonline.org.uk/film/id/790188/ [09.04.2016]

Cinematograph Films Act 1938 (1938). http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1938/17/pdfs/ukpga_19380017_en.pdf [09.04.2016]

Cinematograph Films Act 1948 (1948). http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1948/23/pdfs/ukpga_19480023_en.pdf [09.04.2016]

Cinematograph Film Productions (Special Loans) Act 1949 (1949). http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1949/20/pdfs/ukpga_19490020_en.pdf [09.04.2016]

Cinematograph Film Production Act 1952 (1952). http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1952/20/pdfs/ukpga_19520020_en.pdf [09.04.2016]

Cinematograph Films Act 1957 (1957). http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1957/21/pdfs/ukpga_19570021_en.pdf [28.03.2016]

Cinematograph Films Act 1975 (1975). http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1975/73/pdfs/ukpga_19750073_en.pdf [13.04.2016]

Contract types and employer responsibilities (tarihsiz). https://www.gov.uk/contract-types-and-employer-responsibilities/fulltime-and-parttime-contracts [29.06.2017]

COUGHLAN, Sean (2017). Student debt rising to more than £50.000 says IFS. http://www.bbc.co.uk/news/education-40493658 [23.07.2017]

Crown Film Unit (tarihsiz). http://www.screenonline.org.uk/film/id/469778/index.html [07.04.2016]

DEANS, Jason (2016). Steel in the UK: a timeline of decline, https://www.theguardian.com/business/2016/mar/30/steel-in-the-uk-a-timeline-of-decline [26.06.2017]

Documentary (tarihsiz). http://www.screenonline.org.uk/film/id/446186/ [25.01.2015]

Ealing Studios (193-59) (tarihsiz). http://www.screenonline.org.uk/film/id/456030/index.html [01.04.2016]

EDWARDS, Reginald (tarihsiz). Margaret Thatcher, Thatcherism and Education, http://mje.mcgill.ca/article/viewFile/7866/5795 [23.07.2017]

Empire Marketing Board Film Unit (tarihsiz). http://www.screenonline.org.uk/film/id/513720/index.html [05.04.2016]

Employees earn 62% more in real terms than in 1986 (2012). http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20160105160709/http://www.ons.gov.uk/ons/rel/mro/news-release/employees-earn-62--more-in-real-terms-than-in-1986/pay1112.html [27.06.2017]

Eski Başbakanlar Harold Wilson, (tarihsiz). https://www.gov.uk/government/history/past-prime-ministers/harold-wilson, [26.04.2015]

Eski Başbakanlar James Callaghan (tarihsiz). https://www.gov.uk/government/history/past-prime-ministers/james-callaghan, [25.04.2015]

EVES, David (tarihsiz). ‘Two steps forward, one step back’ A brief history of the origins, development and implementation of health and safety law in the United Kingdom, 1802–2014. http://www.historyofosh.org.uk/brief/ [06.07.2017]

Film Levy Finance Act, 1981 (1981). http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1981/16/pdfs/ukpga_19810016_en.pdf [16.04.2016]

Films Act 1980 (1980). http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1980/41/pdfs/ukpga_19800041_en.pdf [20.04.2016]

Films Act 1985 (1985). http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1985/21/pdfs/ukpga_19850021_en.pdf [29.03.2016]

Films Bill (1984). http://hansard.millbanksystems.com/commons/1984/nov/19/films-bill [23.04.2016]

Free Cinema (tarihsiz). http://www.screenonline.org.uk/film/id/444789/ [13.03.2016]

GARDEN, A. – SCULL, M. (2015). Rethinking the 1980/1981 hunger strikes, http://www.irishtimes.com/opinion/rethinking-the-1980-1981-hunger-strikes1.2406449 [18.6.2017]

GILMOUR, Charlie (2015). New photograph exhibition showa the tough reality of the now barely legal squatting movement, http://www.independent.co.uk/arts-entertainment/photography/new-photography-exhibition-shows-the-tough-reality-of-the-now-barely-legal-squatting-movement-a6695946.html [29.06.2017]

GULLIVER, Kevin (2013). Thatcher's legacy: her role in today's housing crisis, https://www.theguardian.com/housing-network/2013/apr/17/margaret-thatcher-legacy-housing-crisis [29.06.2017]

HALL, M. – HOUGH, A.- EVANS, M. (2015). What happened to Margaret Thatcher's first Right to Buy council house? http://www.telegraph.co.uk/news/politics/margaret-thatcher/9983113/Margaret-Thatcher-History-of-one-of-the-first-Right-To-Buy-council-houses.html [8.11.2015]

HANLEY, Lynsey (2017), The Grenfell Tower fire was the end result of a disdainful housing policy, https://www.theguardian.com/commentisfree/2017/jun/20/grenfell-fire-housing-policy-social-housing-tenants [22.07.2017]

Health and Safety Executive (tarihsiz). https://www.gov.uk/government/organisations/health-and-safety-executive [7.7.2017]

History of British Steel (tarihsiz). http://britishsteel.co.uk/media/9266/history-of-british-steel.pdf [26.06.2017]

History-Republican Hunger Strikes in the Maze Prison (tarihsiz). http://www.bbc.co.uk/history/events/republican_hunger_strikes_maze [18.6.2017]

History- The Troubles (tarihsiz). http://www.bbc.co.uk/history/troubles [18.6.2017]

HOLLAND, Stephen (2014). Homeless satatistics underline need to tackle housing crisis, http://www.homeless.org.uk/connect/news/2014/dec/11/homeless-statistics-underline-need-to-tackle-housing-crisis [14.07.2017]

James Connolly 1868-1916 (2014). http://www.bbc.co.uk/history/british/easterrising/profiles/po04.shtml [06.08.2017]

JARVIS, D.- DUGHER, M. (2013). Thatcher's legacy in the coalfields was devastation – and the bitterness is still felt today, http://labourlist.org/2013/04/thatchers-legacy-in-the-coalfields-was-devastation-and-the-bitterness-is-still-felt-today/ [22.06.2017]

MACNAB, Geoffrey (2013), Thatcher's Film Legacy, http://www.screendaily.com/reports/in-focus/thatchers-film-legacy/5053937.article [12.06.2016]

McVEIGH, Karen (2015). Grimethorpe, the mining village that hit rock bottom - then bounced back, https://www.theguardian.com/politics/2015/mar/03/grimethorpe-hit-rock-bottom-then-bounced-back, [22.06.2017]

Memorials (tarihsiz), http://www.pst-ni.co.uk/memorials.htm, [06.08.2017]

Met Police apologise for shooting of woman which sparked 1985 Brixton riots (2014), http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/law-and-order/10960417/Met-Police-apologise-for-shooting-of-woman-which-sparked-1985-Brixton-riots.html [12.11.2016]

MOEN, Declan (2000). Irish Political Prisoners and Post Hunger Strike Resistance to Criminalisation, http://www.britsoccrim.org/volume3/009.pdf [17.6.2017]

More suicides under Conservative rule (2002). http://news.bbc.co.uk/1/hi/health/2263690.stm [27.06.2017]

MORGAN, E.- BENNETT, D. - GRIFFIN, M. - SMITH, L. (2012). Why was the Royal Albert Hall built?http://www.royalalberthall.com/about-the-hall/news/2012/march/why-was-the-hall-built/ [19.02.2017]

MORTON, Alan (tarihsiz). Anglo Irish Agreement-Summary of Events, http://cain.ulst.ac.uk/events/aia/sum.htm [5.12.2015]

National Film Finance Corporation Act 1981 (1981). http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1981/15/pdfs/ukpga_19810015_en.pdf [16.04.2016]

O'HAGAN, Sean (2014), Skinheads: a photogenic, extremist corner of British youth culture, https://www.theguardian.com/artanddesign/2014/aug/19/skinheads-derek-ridgers-portraits-street-photography-70s-80s-youth-culture [27.11.2016]

OGIDI, Ann (tarihsiz). Ceddo Film Collective, http://www.screenonline.org.uk/people/id/569785/ [30.09.2016]

Repaying your student loan (tarihsiz). https://www.gov.uk/repaying-your-student-loan/overview [23.07.2017]

SANDHU, Sukhdev (2012). John Akomfrah: migration and memory, https://www.theguardian.com/film/2012/jan/20/john-akomfrah-migration-memory [30.09.2016]

Scenes from Lawrence of Arabia, Chariots of Fire and Bend It Like Beckham to feature in new range of stamps celebrating British film (2014). http://www.dailymail.co.uk/news/article-2626547/Scenes-Lawrence-Arabia-Chariots-Fire-Bend-It-Like-Beckham-feature-new-range-stamps-celebrating-British-film.html [24.09.2016]

SELBY, Jenn (2014). Peaches Geldof, drug addiction, and a very brief history of heroin.http://www.independent.co.uk/news/people/drug-addiction-overdoses-and-a-very-brief-history-of-heroin-9332222.html [02.07.2017]

Shadow Kabinet (tarihsiz).http://www.parliament.uk/site-information/glossary/shadow-cabinet/

SHERWOOD, Harriet (2014). The woman of miners' strike: 'We caused a lot of havoc' https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2014/apr/07/women-miners-strike-1984-wives-picket-lines [21.06.2017]

Squatting and the law (tarihsiz).https://www.gov.uk/squatting-law [30.06.2017]

Speech in Belfast (1979). http://www.margaretthatcher.org/document/110858 [05.05.2015]

Spech in Belfast (1981). http://www.margaretthatcher.org/document/104589 [3.12.2015]

Statistical bulletin: Suicides in the United Kingdom: 2012 registrations (2014), https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/birthsdeathsandmarriages/deaths/bulletins/suicidesintheunitedkingdom/2014-02-18 [27.06.2017]

SUMMERS, Chris (2009). The children had terrible nightmares, http://news.bbc.co.uk/1/hi/northern_ireland/7850903.stm [18.06.2017]

SWAINE, Jon (2009). Margaret Thatcher complained about Assian immigration to Britain, http://www.telegraph.co.uk/news/politics/margaret-thatcher/6906503/Margaret-Thatcher-complained-about-Asian-immigration-to-Britain.html [16.06.2017]

The Angry Young Man (tarihsiz). http://www.screenonline.org.uk/film/id/594201/index.html [07.04.2016]

The Battle of the Boyne (tarihsiz). http://www.bbc.co.uk/history/events/battle_of_the_boyne [03.12.2016]

The Miners' Strike Revisited (2004). http://www.bbc.co.uk/insideout/eastmidlands/series5/miners_strike_coal.shtml [07.12.2015]

The Suplementary Special Deposits Sheme (tarihsiz). http://www.bankofengland.co.uk/archive/Documents/historicpubs/qb/1982/qb82q1748.pdf [4.10.2015]

The Thatchers years in statistics (2013). http://www.bbc.co.uk/news/uk-politics-22070491 [29.06.2017]

The whole thing is so terrible, so stupid, so foolish, so senseless (1998). https://www.theguardian.com/uk/1998/aug/17/northernireland [04.12.2016]

They Also Serve (1940) (tarihsiz). http://www.screenonline.org.uk/film/id/582608/index.html [25.11.2014]

WHEELER, Brian (2015). A History of Social Housing, http://www.bbc.co.uk/news/uk-14380936 [8.11.2015]

WHITE, Michael (2011). NHS reform: the struggle to prescribe the correct treatment, http://www.theguardian.com/society/2011/jan/17/history-of-nhs-reform [2.12.2015]

Yeni IRA polisin uykusunu kaçırıyor (2013), http://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/05/130507_irlanda_cumhuriyetciler [04.12.2016]

http://www.zargan.com/tr/q/trouble-ceviri-nedir, [05.08.2017]

Şekillerin İnternet Kaynakları

Şekil 1- Bobby Sands Portresi. http://www.liverpoolirishfestival.com/contextualising-irish-hunger-strikes/ [08.08.2017]

Şekil 2- Açlık Grevinde Ölenler. https://en.wikipedia.org/wiki/1981_Irish_hunger_strike#/media/File:Irish_hunger_strikers_with_Frank_Stagg,_Mural_Belfast_Irland@20160528.jpg [08.08.2017]

Şekil 3- Ateş Arabaları. http://www.dailymail.co.uk/news/article-2626547/Scenes-Lawrence-Arabia-Chariots-Fire-Bend-It-Like-Beckham-feature-new-range-stamps-celebrating-British-film.html [24.09.2016]

EKLER

Ek 1: Films Act 1980 (1980 Film Yasası)

Ek 2: National Film Finance Corporation Act 1981 (Ulusal Film Finansman Kuruluşu Yasası 1981)

Ek 3: Film Levy Finance Act 1981 (Film Vergi Finansmanı Yasası 1981)

Ek 4: Films Act 1985 (1985 Film Yasası)

Films Act 1980

CHAPTER 41

ARRANGEMENT OF SECTIONS

The National Film Finance Corporation

Section

l. Extended functions of National Film Finance Corporation.
2. Finances of National Film Finance Corporation.
3. Constitution of National Film Finance Corporation.

Extension ofperiod of levy under
Cinematograph Films Act 1957

4. Extension of period of levy under Cinematograph Films Act 1957.

Amendments of Films Act 1960

5. Extension of period of quota.
6. Amendment of quota requirements.
7. Power of Secretary of State to suspend quota requirements.
8. Amendment of requirements for registration as a British film.

Supplementary

9. Citation, commencement, repeals and extent.ScHEDIJLE—Enactments repeal

ELIZABETH 11

Films Act 1980

1980 CHAPTER 41

An Act to amend the enactments relating to the financing and exhibition of films. [17th July 1980]

E IT ENACTED by the Queen's most Excellent Majesty, by and with the advice and consent of the Lords Spiritual and Temporal, and Commons, in this present Parliament assembled, and by the authority of the same, as follows:—

The National Film Finance Corporation

Extended functions Of National Finance Film Corporation. 1970 c. 26.

1.—(1) In section 1(1) of the Films Act 1970 (which authorises the making of certain loans by the National Film Finance Corporation at any time before the end of 1980)—

(a) paragraph (b) and the word " or " immediately preceding it ; and

(b) the words from " but " to the end ; shall cease to have effect ; and the following subsection shall be inserted after that subsection—

" (IA) The National Film Finance Corporation may, at any time before the end of the year 1985, make loans or otherwise give financial assistance, for the purpose ot enabling rights to be acquired or work to be undertaken with a view to the production of films, to any persons who, in the judgment of the Corporation, will be able (with such assistance) to acquire those rights or to carry that work to a satisfactory conclusion.

C.

1949 c. 20. Section 2 of the Cinematogaph Film Production (Special Loans) Act 1949 shall not apply to loans made under this subsection ".

(2) In section 1 (1), and also in subsections (2) and (4) of that section (which respectively authorise the Corporation to agee to make loans and to acquire copyright in films, up to the end of 1980), for the words " 1980 " there shall in each case be substituted the words " 1985 ".

1957 c. 21. (3) In section 12(1) of the Cinematogaph Films Act 1957 (which for the transfer of the assets and liabilities and the cesser of their in certain circumstances before the end of 1980), for the words " before the end of the year 1980 " there shall be substituted the words " before the end of the year 1985 ".

(4) In parag•aph 8(1) of the Schedule to the Cinematograph Film Production (Special Loans) Act 1949 (which provides for the dissolution of the Corporation at any time after the end of 1980 or on their functions œasing to be exercisable by virtue of section 12 of the Cinematograph Films Act 1957), for the words " after the end of the year 1980 " there shall be subsfituted the words " after the end of the year 1985 ".

Finances of National Film Finance Corporation.

2.—(1) Section 4 of the Cinematograph Film Production Loans) Act 1949 (which authorises Government lending to the National Film Finance Corporation during the up to the end of 1980) shall cease to have effect.

(2) Any liability of the Corporation to repay the principal and any interest outstanding immediately before the commencement date in respect of any advances made under section 4(1) is hereby extinguished.

(3) For the purpose of enabling the Corporation to perform their functions the Secretary of State shall make a gant of £1 million to the Corporation out of money provided by Parliament on the day next following the commencement date.

(4) The Corporation shall have power, with the consent of the Secretary of State and the Treasury, to borrow such sums as the Corporation may require for performing their functions ; but the aggregate amount of the principal outstanding in respect of sums borrowed under this subsection shall not at any time exceed £5 million.

(5) For the purpose mentioned in subsection (3) above, it shall be the duty of the British Film Fund Agency to pay to the

Corporation, in respect of each levy period wholly or partly included in the period of five years beginning with the commencement date—

(a) the appropriate sum ; or

(b) twenty per cent. of the amount received by the Agency in respect of that period, or (as the case may be) in respect of the part of that period so included, as proceeds of the levy on exhibitors imposed under section 2 of the Cinematogaph Films Act 1957 ; 1957 c. 21. whichever is the geater.

(6) In subsection (5)(a) above " the appropriate sum " means the sum of £1•5 million or, where part only of the levy period in quesüon is included in the period of five years mentioned in that subsection, the proportion of that sum which corresponds to the proportion of the levy period so included.

(7) Sums on account of the amount due under subsection (5) above from the Agency to the Corporation in of any levy period may be paid from time to time during and after that period in accordance with arrangements agreed between the Secretary of State and the Agency, notwithstanding that the amount so due has not yet been finally ascertained.

(8) It shall be the duty of the Agency to make any payments in respect of any amount due to the Corporation under subsection (5) above in preference to any other payments they are authorised or required to make in accordance with section 1 of the Cinematograph Films Act 1957.

(9) In this section " the commencement date " means the date on which this comes into force ; and references to a levy period are references to any period in respect of which a levy is imposed in accordance with regulations made under section 2 of the Cinematograph Films Act 1957.

(10) Paragraph (e) of section 1 (1) of the Cinematogaph Films Act 1957 (which is superseded by subsections (5) to (8) above) shall cease to have effect, and section 1(5) of that Act (which, as amended by section 1(2) of the Cinematogaph Films Act 1975 c. 73 1975, refers to that paragraph) shall have effect as originally enacted by section 6(2) of the Films Act 1970. 1970 e. 26.

3. In 1(2) of the Cinematograph Film Production Constitution (Special Loans) Act 1949 (which provides that the National of Film NationalFinance Film Finance Corporation shall consist of a chairman, a manag- Corporation. ing director and not less than three nor more than five other 1949 c. 20. members) for the word " five " there shall be substituted the word " six ".

c.

Extension of period of levy under Cinematograph Films Act 1957

Extension of In section 2 of the Cinematograph Films Act 1957 period of levy (which provides for the imposition of a levy on exhibitors in res-

Cinematograph Films Act 1957. 1957 c. 21,

pect of each of twenty-three successive periods of fifty-two weeks)-—

(a) in subsection (1) for the words from "a levy " to the end of the subsection there shall be substituted the words " a levy in respect of—

(a) the period of fifty-two weeks beginning on 23rd September 1979 ; and

(b) each of five successive periods following that period, of which the first shall be a period of fiftysix weeks beginning on 21st September 1980 and each of the remaining four shall be a period of fifty-two weeks " ; and

(b) in subsection (3), paragraph (a) shall be omitted and in paragraph (b), for the words from " so yielded " to " first " there shall be substituted the words " yielded by way of levy in respect of each period in respect of which it is imposed ',.

(2) The first of the five successive periods mentioned in section 2(1)(b) of that Act (as amended by subsection (1) above) shall be a financial year of the British Film Fund Agency, notwithstanding that it is longer than a year.

Amendments of Films Act 1960

Extension of period of quota.

5. In section 1 of the Films Act 1960 (which obliges exhibitors to include British or Community films among those shown but would, by virtue of subsection (6), expire at the end of the year 1980), for the words " 1980 " in subsection (6) there shall be substituted the words " 1985 ".

1960 c. 57.

Amendment of quota requirements. under

6. After section 3 of the Films Act 1960 there shall be inserted the following section—

"Exhibitions in more than one cinema in the same building.

(1) This section applies where an exhibitor carries on business as an exhibitor at more than one cinema in the same building, and references below in this section to the associated cinemas are references to all cinemas within that building at which that exhibitor carries on business.

(2) Subsection (2) of section 1 of this Act shall apply as if the associated cinemas were a single cinema, but aggegating as respects any yar-—

(a) exhibitions in all the associated cinemas of films registered as quota films ; and

(b) the number of days on which films registered as long films are exhibited in any of those cinemas ; for the purpose of determining whether the prescribed percentage mentioned in subsection (2) has been reached in that year.

(3) Subsection (3) of section 1 shall apply as if the associated cinemas were a single cinema, but the total showing time of the films of any description there mentioned exhibited by the exhibitor at that cinema during any year shall be taken for the purposes of that subsection to be the aggregate of the total showing time of the films of that description exhibited by the exhibitor at any of the associated cinemas during that year."

Power of Secretary of State to suspend quota requirements.

7.—(1) The Secretary of State may by order made by statutory instrument suspend the operation of Part I and sections 30 and 31 of the Films Act 1960 (referred to below in this section as " the quota requirements ").

(2) Without prejudice to the making of a further order under subsection (1) above, the Secretary of State may by order so made revoke any previous order under that subsection.

1960 c. 57.

(3) Before making any order under this section the Secretary of State shall consult the Cinematograph Films Council.

(4) No order shall be made under this section unless a draft of the order has been laid before Parliament and approved by a resolution of each House of Parliament.

(5) Any suspension of the quota requirements under this section shall not affect the operation of any other provision of the Films Act 1960 which is expressed to have effect by reference to the operation of section 1 of that Act.

Amendment of registration requirements for British films.

8. The requirements with respect to what description of persons must be directly engaged in the making of a film for the film in question to qualify for registration as a British film under section 17 of the Films Act 1960 shall be modified by inserting the words " or of any country that is a member State " as a British after the words " of the Republic of Ireland " wherever those words occur—

(a) in section 17(2)(c) (which requires a certain proportion of the labour costs to be referable to labour of British subjects or citizens of the Republic of Ireland or

c.

persons ordinarily resident in a Commonwealth country or the Republic of Ireland) ; and

(b) in section 22(2) of that Act (which defines the required proportion).

Supplementary

Citation, commencement, repeals and extent.

9.—(1) This Act may be cited as the Films Act 1980 ; and–

(a) this Act and the Cinematograph Film Prod (Special Loans) Acts 1949 to 1970 may be cited together as the Cinematogaph Film Production (Speci Loans) Acts 1949 to 1980 ;

(b) this Act and the Cinematograph Films Acts 1957 to 1970 may be cited together as the Cinematograph Films Acts 1957 to 1980 ; and

(c) this Act and the Films Acts 1960 to 1979 may be cited together as the Films Acts 1960 to 1980.

(2) Section 8 of this Act shall come into force on such day as the Secretary of State may by order made by statutory instrument appoint ; and the remaining provisions of this Act shall come into force on the Sunday next following the day on which it is passed.

(3) The enactments mentioned in the Schedule to this Act are hereby repealed to the extent specified in column 3 of the Schedule.

(4) This Act does not extend to Northern Ireland.

SCHEDULE

Section 9(3).

ENACTMENTS REPEALED

Chapter	Short Title	Extent of Repeal
12 & 13 Geo. 6 c. 20.	The Cinematogaph Film Production (Special Loans) Act 1949.	Sections 4 and 8.
15 & 16 Geo. 6 & 1 Eliz. 2 c. 20.	The Cinematograph Film Production (Special Loans) Act 1952.	In the Schedule, paragraph The whole Act.
2 & 3 Eliz. 2 c. 15.	The Cinematograph Film Production (Special Loans) Act 1954.	Section 2(2) and (3).
5 & 6 Eliz. 2. c. 21.	The Cinematograph Films Act 1957.	Section I(l)(e) and the word " and " immediately preceding it. Section 2(3)(a).
1966 c. 48.	The Films Act 1966.	In section 2, subsections (l) and
1968 c. 13.	The National Loans Act 1968.	Section 10(4).
1970 c. 26.	The Films Act 1970.	In section 1(1), paragraph (b) and the word " or " immediately preceding it, and the words from " but " to the end.
1975 c.73.	The Cinematograph Films Act 1975.	Section 1(7). Sections 2, 4 and 9. The whole Act.

National Film Finance Corporation Act 1981

CHAPTER 15

ARRANGEMENT OF SECTIONS

The Corporation

Section

1. The Corporation.
2. Functions of Corporation.
3. Powers of Secretary of State in relation to Corporation.

Financial provisions

4. Finances of Corporation.
5. Duty of Corporation to pay their way.
6. Reserve of Corporation.
7. Accounts and audit.

Miscellaneous and supplementary

8. Annual reports.
9. Power to wind up Corporation where alternative source of finance for films.
10. Citation, repeals, commencement and extent.

SCHEDULES :

Schedule I—The Corporation: supplementary provisions.
Schedule 2—Loans by the Corporation: supplementary provisions. Schedule 3—Repeals.

c.

ELIZABETH 11

National Film Finance Corporation Act 1981

1981 CHAPTER 15

An Act to consolidate the Cinematograph Film Production (Special Loans) Acts 1949 to 1980 and to repeal, as spent, certain enactments relating to the National Film Finance Corporation. [15th April 1981)

B IT ENACTED by the Queen's most Excellent Majesty, by and with the advice and consent of the Lords Spiritual and Temporal, and Commons, in this present Parliament assembled, and by the authority of the same, as follows :—

The Corporation

1.—(1) There shall continue to be a body corporate called The the Nafional Film Finance Corporation (in this Act to Corporation. as " the Corporation ").

(2) The Corporation shall consist of—

(a) a chairman and a managing director appointed by the Secretary of State ; and

(b) such number of other members so appointed, not being less than three nor more than six, as the Secretary of State may from time to time determine.

c. 15

(3) The members of the Corporation shall be appointed from among persons appearing to the Secretary of State qualified as having had experience, and shown capacity, in matters relating to finance, industry, commerce, administration or law.

(4) Schedule 1 (which supplementary provisions relating to the Corporation) shall have effect.

Functions of Corporation.

2.—(1) The Corporation may, for the purpose of financing the production or distribution of films, make loans to persons who, in the judgment of the Corporation, have reasonable expectations of being able to arrange for the production or distribution of films on a commercially successful basis.

(2) Where the Corporation have power to make a loan under subsection (1) for the purpose of financing the production or distribution of a film, and other persons are, or might be, willing to finance the production or distribution or to take part in financing it, the Corporation may—

(a) by an agreement made with those persons, guarantee to them the completion and delivery of the film and the provision of any further finance necessary for financing the production or distribution ; or

(b) by an agreement made with the persons arranging for the production or distribution, undertake to make to them such loan as may be necessary to enable them to repay to the persons financing the production or distribution, within such time of the delivery of the film to a distributor as may be

specified in the ageement, so much of any sums advanced by them for financing the production or distribution as may be so specified.

(3) The Corporation may, for the purpose of enabling rights . to be acquired or work to be undertaken with a view to the production of films, make loans or otherwise give financial assistance to any persons who, in the judgment of the Corporation, will be able (with such assistance) to acquire those rights or

to carry that work to a satisfactory conclusion.

(4) Where the Corporation have made or undertaken to make a loan or given a guarantee in connection with a film, they may act as agents in disposing of the right to distribute the film to exhibitors, whether within Great Britain or elsewhere.

(5) The Corporation may—

(a) acquire the copyright in any film and the right to reproduce any work in the form of a film ; and

(b) dispose of any right under paragraph (a).

(6) No loans or other financial assistance shall be made or given by the Corporation under subsection (l) or (3), or in pursuance of an agreement under subsection (2)(b), after the end of 1985 ; and no rights shall be acquired by them under subsection (5)(a) after the end of that year.

(7) Schedule 2 (which contains supplementary provisions relating to loans by the Corporation) shall have effect.

(8) In this section and Schedule 2 " film " includes any record (however made) of a sequence of visual images, which is a record capable of being used as a means of showing that sequence as a moving picture.

3.—(1) The Secretary of State may, after consultation with Powers Secretary of the Corporation, give to them directions of a general character State in as to the exercise of their functions. relation to Corporation.

(2) The Corporation shall comply with any directions given to them under subsection (1).

(3) The Corporation shall furnish the Secretary of State with such information conceming the financial position of the Corporation as he may from time to time require.

Financial provisions

4.—(1) The Corporation shall have power, with the consent Finances of of the Secretary of State and the Treasury, to borrow such sums Corporation• as the Corporation may require for performing their functions.

(2) The aggregate amount of the principal outstanding in respect of sums borrowed under subsection (l) shall not at any time exceed £5 million.

(3) By virtue of section 4 of the Film Levy Finance Act 1981 1981 c. 16. œrtain amounts are payable to the Corporation by the British Film Fund Agency for the purpose of enabling the Corporation to perform their functions.

5. It shall be the duty of the Corporation to perform their Duty of

functions in such manner as appears to them best calculated to Corporation their to pay secure the avoidance of default being made in the discharge, as w regards any loan made to them before or after the commencement of this Act, of their obligaüons with respect to repayment of the principal of the loan and the payment of interest on any sum for the time being outstanding in respect of it.

6.—(1) The Corporation shall a reserve, applic- Reserve of able to the purposes of the Corporation at such times and in Corporation. such manner as they may, subject to subsection (3), determine.

(2) The management of the reserve and the sums to be carried from time to time to the reserve shall, subject to subsection (3), be as the Corporation may determine.

(3) The power of the Secretary of State under section 3(1) to give directions to the Corporation shall extend to the giving to them, with the approval of the Treasury, of directions as to any matter relating to the establishment or management of the reserve, the carrying of sums to the reserve, or the application of the reserve to the purposes of the Corporation, notwithstanding that the directions may be of a specific character.

Accounts and audit.

The Corporafion shall—

(a) keep proper accounts and proper in relation to the accounts ; and

(b) prepare in respect of each financial year of the Corporation a statement of accounts in such form as the Secretary of State, with the approval of the Treasury, may being a form conforming with the best commercial standards.

(2) The accounts of the Corporation shall be audited by auditors to be appointed annually by the Secretary of State.

(3) A person shall not be qualified to be appointed under subsection (2) unless he is a member of one or more of the following bodies—

the Institute of Chartered Accountants in England and Wales ; the Institute of Chartered Accountants of Scotland ; the Association of Certified and Corporate Accountants ; the Institute of Chartered Accountants in Ireland ; any other body of accountants established in the United Kingdom and for the time being recognised for the

1948 c. 38. purposes of section 161 (l)(a) of the Companies Act 1948 by the Secretary of State ; but a Scottish firm may be appointed under subsection (2) if each of the partners is qualified to be so appointed.

(4) As soon as the accounts of the Corporation for any financial year have been audited, the Corporation shall send to the Secretary of State a copy of the statement of accounts a. in respect of that year together with a copy of any report made by the auditors on the statement or on the accounts.

(5) The of State shall lay a copy of every such statement and before each House of Parliament.

Miscellaneous and supplementary

8.—(1)The Corporation shall as soon as possible after the end Annual of each financial year of the Corporation make a general report reports. to the Secretary of State as to the exercise by them of their funcüons during that year.

(2) The report of the Corponfion for any financial year shall set out the directions given to them under section 3(1) during that year.

(3) The Secretary of State shall lay a copy of every report made to him under this before each House of Parliament.

9.—(1)If at any úle before the end of 1985 there are made Power to wind between— up Corporation where

(a) the Corporation, and alternative

(b) a company which satisfies the Secretary of State as to the source finance offor matters mentioned in subsection (2), films. arrangements satisfactory to the Secretary of State for the transfer to that company, for valuable consideration, of the assets and liabilities of the Corporation, the Secretary of State may, with the approval of the Treasury, by order—

(i) make such provision as appears to him requisite for giving effect to the arrangements, and

(ii) provide for the cesser of the exercise of the functions of the Corporation.

(3) The matters referred to in subsection (l)(b) are the following—

(a) that the company is and will remain a British company ; and

(b) that the company is willing and able to make adequate financial facilities available to persons who wish to arrange for the production or distribution of cinematograph films.

(4) In this section—

" British company " means a company incorporated under the laws of Great Britain, being a company—

(a) over which a Commonwealth citizen has control, or two or more Commonwealth citizens are together in a position to exercise control, or

(b) over which a company which is a British company by virtue of the preceding provisions of this definition has control, or two or more such companies or such a company and a Commonwealth citizen are together in a position to exercise control ; and

c.c15

" control ", in to a company, means the power of a person to secure—

(a) by means of the holding of or the possession of voting power in or in relafon to that company or any other body corporate, or

(b) by virtue of any powers conferred by the articles of association or other document regulating that company or any other body corporate, that the affairs of the company are conducted in accordance with the wishes of thatson.

(4) An order under this section shall be made by statutory instrument ; but no such order shall be made unless a draft of the

order has been laid before the House of Commons and approved by a resolution of that House.

Citation, repeals, commencement and extent.

10.—(1) This Act may be cited as the National Film Finance Corporation Act 1981.

(2) The enactments menfioned in Part I of Schedule 3 (consequenfial repeals) and those mentioned in Part Il of that Schedule (repeal of enactments spent in relation either to the whole of the United Kingdom or to Northern Ireland) are hereby repealed to the extent specified in the third column of that Schedule.

(3) This Act shall come into force at the end of the period of one month beginning with the day on which it is passed.

(4) In this Act—

1968 c. 13.

(a) Part Il of Schedule 3 so far as it relates to the National Loans Act 1968 extends to the whole of the United Kingdom ;

(b) the remainder of that Part of that Schedule extends only to Northern Ireland ; but otherwise this Act does not extend to Northern Ireland.

SCHEDULES

SCHEDULE 1 Section 1.

THE CORPORATION: SUPPLEMENTARY PROVISIONS

Appointments and procedure

1.—(1) The Secretary of State may make regulations with respect

(a) the appointnent of the members of the Corporation and their tenure and vacation of office ;

(b) the execution of instruments and the mode of entering into contracts by or on behalf of the Corporation, and the proof of documents purporting to be executed, issued or signed by the Corporation or by a member or officer of the Corporation.

(2) Subject to any regulations under sub-paragraph (1), the Corporation shall have power to regulate their own procedure,

including the manner in which matters subject to the determination of the Corporation are to be determined by or on behalf of them.

(3) Any regulations under sub-paragraph (1) shall be made by statutory instrument, which shall be subject to annulment in pursuance of a resolution of either House of Parliament.

2. The validity of any proceedings of the Corporation shall not be affected by any vacancy among the members or by any defect in the appointment of a member.

Remuneration, pensions etc. of members

3.41) The Corporation shall pay to the members of the Corporation such salaries or other remuneration, and such allowances, as the Secretary of State may determine.

(2) If the Secretary of State determines in the case of any member of the Corporation to make provision for the payment on his death or retirement of a pension, gratuity or other like benefit, the Corporation shall pay or provide for the payment of such pension, gratuity or other like benefit to him or to others by reference to his service as the Secretary of State may determine.

(3) No determination shall be made by the Secretary of State under this paragraph without the consent of the Minister for the Civil Service.

Remuneration and pensions of officers etc.

4.—(1) The Corporation shall pay to their officers, servants and agents such remuneration as the Corporation may determine.

(2) If the Corporation determine in the case of any officers, servants or agents to make provision for the payment on their death or retirement of pensions, gratuities or other like benefits, the Corporation shall pay, or provide for the payment of, such pensions,

SCH. 1 gratuities or other like benefits to them or to others by reference to their service as the Corporation may determine.

Pension schemes

5. Provision for pensions, gratuities or other like benefits under paragraph 3(2) or 4(2) may be made either by contributory or noncontributory arrangements, or partly by the one and partly by the other.

Incidental powers of Corporation

6.41) The Corporation shall have power to do anything which is incidental to the proper performance of their functions.

(2) Without prejudice to the generality of sub-paragraph (1), the Corporation may, in connection with the performance of their functions, form or join with other persons in forming any body corporate and acquire or dispose of any securities in a body corporate.

Liability to taxes etc.

7. Nothing in this Act exempts the Corporation from liability to any tax, duty, rate, levy or other charge whatever, whether general or local.

Dissolution of Corporation

8.—(1)The Secretary of State may, with thc approval of the Treasury, by order dissolve the Corporation— (a)

at any time after the end of 1985, or

(b) upon their functions ceasing to be exercisable by virtue of section 9.

(2) Any such order—

(a) may vest any property, rÞ or liabilities of the C.orB)ration in the Crown or such person acting on behalf of the Crown as may be specified in the order ;

(b) may conú such incidental or consequential provisions as may appear expedient ; as may appear to the Secrenry of State to be necesssary or

(c) may be varied by a subsequent order of the Secrenry of State with the approval of the Treasury.

(3) Any order under this paragraph shall be made by sntutory instrument ; but no such order shall be made unless a draft of the order has been laid the House of Commons and approved by a resolution of that House.

(4) Any sums received after the dissolution of the Corporún in respect of any of their property or rÞ shall be paid into the Consolidated Fund ; and any sums required after the dissoltún of the Corporation to defray any of their liabiliús• shall be paid out of money provided by Parliament.

SCH. 1

Section 2.

SCHEDULE 2

LOANS BY THE CORPORATION : SUPPLEMENTARY PROVISIONS

General provisions as to terms

1.—(1) Loans by the Corporation, with the exception of those under secüon 2(3), shall be made in accordance with the following provisions of this parag•aph.

(2) Loans shall be for such period not exceeding 5 years from the date of their being made, and shall carry such interest, as the Corporation may determine.

(3) The interest determined by the Corporation in of a loan shall be such interest as they consider reasonable, regard being had—

(a) to the current market of interest ;

(b) to the standing of the borrower ; and

(c) to the degree of likelihood that the making of the loan (or, in the case of a loan under section 2(2)(b), the making of the agreement in question) will result in the production or distribution of films on a commercially successful basis.

(4) The Corporation may such security to be given for the repayment of a loan, together with any sums due in respect of interest, as may be available.

(5) In this paragraph (except sub-paragraph (3)(a)) references to interest include references to rights to share in profits.

Loans for purpose of financing production of films

2.—(1) The Corporation shall not make a loan under section 2(1) to any person for the purpose of financing the production of a film or a programme of films unless he agees to produce from time to time to the Corporation, as and when required by them to do so— (a) an estimate of the of producing that film or, as the case may be, each film in that progamme ; and

(b) an estimate of the cost of producing any other films whose production he finances (in whole or in part) at any time before the loan is completely repaid, or in whose commercial success he has at any such time any financial interest.

SCH. 2 (2) In making any such loan, and in exercising their other under this Act in relation to any such loan, the Corporation shall have regard to the amount which might reasonably be expected to be received by the to whom the loan is made— (a) from the distribution of the film or films whose production is to be financed by means of the loan ; and

(b) to such extent (if any) as appears proper in the circumstances, from the distribution of films falling within sub-paragraph (11b).

Arrangements with respect to certain loans

3.—(1) If at any time the Corporation are satisfied with respect to any loan made by them which has fallen due for repayment that the amount of the loan cannot, without harmful consequences to the production of films, be recovered in accordance with its terms or by means of the remedies available, the Corporation may with the approval of the the Secretary of State enter into any financial arrangements with respect to the loan which, in the judgment of the Corporation, are calculated to lead to the eventual recovery of the whole or part of the amount of the loan without such consequences.

(2) Any such arrangements may in parücular provide—-

(a) for the waiving by the Corporation of payment of intertst, or

(b) for the acceptance by the Corporation of shares or debentures in any company in or towards repayment of the amount of the loan.

(3) In sub-paragraph (2)(b) " shares ", " debentures " and " company " have the same meaning as in the Companies Act 1948. 1948 c. 38.

Section 10.

SCHEDULE 3

REPEALS

PART I

CONSEQUENTIAL REPEALS

Chapter	Short title	Extent of repeal
12, 14 Geo. 6. c. 20.	Cinematograph Film Production (Special Loans) Act 1949.	The whole Act.
2 & 3 Eliz. 2. c. 15.	Cinematograph Film Production (Special Loans) Act 1954.	The whole Act.
5 & 6 Eliz. 2.	Cinematograph Films Act 1957.	Sections 11 to 13. Section 17(2).
1966 c. 48.	Films Act 1966.	Sections 2 and 7(2).
c. 26.	Films Act 1970.	Sections 1 and 3. Section 21 so far as it amends the Cinematograph Film Production (Special Loans) Act 1949.
c. 11.	Superannuation Act 1972.	Section 22(1)(a). Section 22(5).
c. 41.	Films Act 1980.	In Schedule 4, the entry relating to the Corporation.

Chapter	Short title	Extent of repeal
		Section 1. Section 2(1) to Section 3. Section

Enactment spent in relation to whole of United Kingdom 1968 c. 13. I National Loans Act 1968. I Section 10(6).

Enactments spent in relation to Northern Ireland

12, 14 Geo. 6. c. 20.	Cinematograph Film Production (Special Loans) Act 1949.	The whole Act,
14 & 15 Geo. 6 c. 18.	Cinematograph Film Production (Special Loans) Act 1950.	The whole Act.
15 & 16 Geo. 6 & 1 Eliz. 2. c. 20.	Cinematograph Film Production (Special Loans) Act 1952.	The whole Act.
2 & 3 Eliz. 2. c. 15.	Cinematograph Film Production (Special Loans) Act 1954,	The whole Act.

PRINTED IN ENGLAND BY W. J. SHARP
Controller and Chief Executive of Her Majesty's Stationery Office and
Queen's Printer of Acts of Parliament

Film Levy Finance Act 1981

CHAPTER 1 6

ARRANGEMENT OF SECTIONS

Section

The Agency

1. The Agency.

The exhibitors' levy

2. Levy on exhibitors.
3. Collection of levy by Commissioners of Customs and Excise.

Functions of Agency in relation to proceeds of levy

4. Payments by Agency out of levy to National Film Finance Corporation.
5. Other payments by Agency out of levy.
6. Payments by Agency to makers of British films.

Supplementary

7. Power of Commissioners and their officers to obtain information.
8. Restriction on disclosure of information furnished under section 7.
9. Interpretation.

10. Consequential and transitional provisions. ll. Citation, commencement and extent.

SCHEDULES :

Schedule I—The Agency: supplementary provisions. Schedule 2—Repeals.

ELIZABETH 11

Film Levy Finance Act 1981

1981 CHAPTER 16

An Act to consolidate the Cinematograph Films Acts 1957 to 1980. [15th April 1981]

E IT ENACTED by the Queen's most Excellent Majesty, by and with the advice and consent of the Lords Spiritual and Temporal, and Commons, in this present Parliament assembled, and by the authority of the same, as follows :—

The Agency

1.—(1) There shall continue to be a body corporate called The Agency. the British Film Fund Agency (in this Act referred to as " the Agency ").

(2) The Agency shall consist of such number of members appointed by the Secretary of

State, not being less than three nor more than five, as he may from time to time determine.

(3) The Secretary of State shall satisfy himself with respect to any person whom he proposes to appoint to be a member of the Agency that that person has no such financial or industrial interest as is likely to affect him in the discharge of his functions.

(4) Schedule 1 (which contains supplementary provisions relating to the Agency) shall have effect.

The exhibitors' levy

2.—(1) The Secretary of State shall continue to provide by Levy on regulations for the imposition upon exhibitors of a levy in exhibitors. respect of—

(a) the period of 56 weeks beginning on 21st September. 1980, and

(b) each of the four successive of 52 weeks follow. ing that period.

(2) Regulations under this secüon—

(a) shall provide for defining the classes of persons, being exhibitors, who are to be liable to the levy, and may provide for the exemption of any exhibitors or classesof exhibitors ;

(b) shall specify the rate of the levy or the method by which it is to be calculated and may make different provision in relation to different exhibitors or classes of exhibitors ;

(c) shall contain provisions as to the times at which payments shall be made in respect of the levy ; and

(d) may make such incidental or consequential provision as may appear to the Secretary of State to be necessary or expedient for the of the regulations.

(3) The Secretary of State shall discharge the duty imposed on him by subsection (1) in such manner as will secure that the amount to be yielded by way of levy in respect of each period in respect of which it is imposed will, in his estimation, be neither less than £2 million nor more than £12 million.

(4) In determining the amount to be so yielded, the Secreteary of State shall have regard to the prevailing economic circumstances of both exhibitors and makers of British films as well as to the prevailing level of production of such films.

(5) The Secretary of State may by order substitute for either or both of the sums specified in subsection (3) such other sum or sums as may be specified in the order.

(6) When the Secretary of State proposes to make any regulations or order under this section, he shall, before making the regulations or order, consult the Cinematograph Films Council.

(7) Any regulations or order under this section shall be made by statutory instrument ; but no such regulations or order shall be made unless a draft thereof has been laid before Parliament and approved by a resolution of each House of Parliament.

(8) In this Act " the levy " means the levy imposed in accordance with regulations made under this section.

Collection of levy by Commissioners of Customs and Excise.

3.—(1) The Commissioners of and Excise (in this Act referred to as "the Commissioners ") shall be charged with the duty of collecting the levy.

(2) The Commissioners shall pay the proceeds of the levy to the Agency after deduction of such sums as are necessary to defray the cost of collection.

(3) Any sum due from any person in rpspect of the levy may be recovered by the Commissioners in any court of competent juisdiction.

(4) Any expenses incurred by the Commissioners in collecting the levy shall be defrayed out of money provided by Parliament ; and any sum retained by the Commissioners out of the proceeds of the levy shall be paid into the Consolidated Fund.

Functions of Agency in relation to proceeds of levy

4.—(1)For the purpose of enabling the National Film Payments by Finance Corporation to perform their functions, it shall be the Agency of levy to out duty of the Agency to pay to the Corporation, in respect of each National Film levy period falling wholly or in part before 19th July 1985— Finance

(a) the appropriate sum, or Corporation.

(b) 20 per cent. of the amount received by the Agency in respect of that period (or, as the case may be, the part of that period so falling) as proceeds of the levy, whichever is the greater.

(2) In paragraph (a) of subsection (1) " the appropriate sum " means the Sum of £1•5 million or, where part only of the levy period in question falls before the date mentioned in that subsection, the proportion of that sum which corresponds to the proportion of the levy period so falling.

(3) Sums on account of the amount due from the Agency to the Corporation under subsection (1) in respect of any levy period may be paid from time to time during and after that period in accordance with arrangements agreed between the Secretary of State and the Agency, notwithstanding that the amount so due has not yet been finally ascertained..

(4) It shall be the duty of the Agency to make any payments in respect of any amount due to the Corporation under subsection (1) in preference to any other payments which they are authorised or required to make in accordance with section 5.

(5) References in this section to a levy period are references to any period in respect of which a levy is imposed in accordance with regulations made under section 2.

5.—(1)Subject to section 4(4), the objects of the Agency Other shall be to make, out of the levy— payments Agency outby (a) such payments to, or for the benefit of, makers of British of levy.

films as are authorised or required to be made by regulations made under section 6 ; .

(b) with the approval of the Secretary of State, payments to the Children's Film Foundation Limited ;

(c) with the approval of the Secretary of State, payments to the British Film Institute towards the cost of making films ; and

(d) with the approval of the Secretary of State, payments to not more than one relevant body for the time being approved for the purposes of this paragraph by the Secretary of State.

(2) In paragraph (d) of subsection (1) " relevant body " means a body incorporated on or after 29th May 1970 and having among its objects the carrying on of a school in Great Britain for the training of persons employed or to be employed in the making of films.

(3) Before giving his approval to a payment under paragaph (b), (c) consult the Cinematograph Films Council.

Payments by Agency to makers of British films.

6.—(1) The Secretary of State shall provide by regulations for the making by the Agency of such payments to, or for the benefit of, makers of British films as may be determined by

or (d) of subsection (1), the Secretary of State shall

or under the regulations.

(2) Regulations under this section—

(a) shall define the classes of British films in of which payments may be made ;

(b) shall the rate of the payments or the method by which they are to be calculated, and may provide for different rates of payment or different methods of calculation in relation to different classes of films ;

(c) shall contain provisions requiring the making of claims for payment and the furnishing of information required for the determination of such claims or of any question arising in connection therewith ;

(d) shall prescribe the persons to whom the payments are to be made by the Agency, and may contain provisions requiring receiving the payments to hold them for specified or deal with them in a specified manner ;

(e) shall provide for the making of provisional payments and the recovery of over-payments ; and

(f) may make such incidental or consequential provision as may appear to the Secretary of State to be necessaor expedient for the purposes of the regulations.

(3) When the Secretary of State proposes to make regulations under this he shall, before making the regulations, consult the Cinematograph Films Council.

(4) Regulations under this section shall be made by statutory instrument; but no such regulations shall be made unless a draft of the regulations has been laid before Parliament and approved by a resolution of each House of Parliament.

Supplementary

7.—(1) The Commissioners may, for the purpose of enabling Power of them properly to perform their functions under this Act, require Commisan exhibitor, by notice in writing served on him— sioners and

their officers (a) to furnish to such person as may be specified in the to obtain notice such returns or other information as may be information. so specified ;

(b) to keep such records as may be so specified ; and, for that purpose, any officer of the Commissioners may—

(i) enter, at all reasonable hours, any premises occupied for the purposes of his business by an exhibitor ; and

(ii) require him or any person employed by him in connection with his business to produce for examination by the officer such books or other documents relating to the exhibitor's business as the officer may specify.

(2) If any person—

(a) on whom a notice is duly served under subsection (1), or

(b) to whom a requisition is duly made under that subsection, fails to comply with the notice or requisition, he shall, unless he proves that he had reasonable excuse for the failure, be guilty of an offence and liable, on summary conviction, to a fine not exceeding £100.

(3) If any person in purported compliance with the requirements of a notice under subsection (1) to furnish returns or other information—

(a) a statement, or furnishes a dœument, which he knows to be false in a material particular, or

(b) recklessly makes a statement, or furnishes a document, which is false in a material particular,

he shall be guilty of an offence and liable—

(i) on summary conviction, to a fine not exceeding the statutory maximum, or

(ii) on conviction on indictment, to a fine.

(4) An offence under this section may be tried by a court having jurisdiction either in the county or place in which the offence was actually committed or in any county or place in which the alleged offender resides or carries on business.

1979 c. 2. (5) For the purposes of section 167 of the Customs and Excise Management Act 1979 (penalties for delivery of false documents or making of false statements to Commissioners or their officers in relation to assigned matters) the collection of the levy shall be deemed not to be an assigned matter.

Restriction on disclosure of information furnished under section 7.

No return or other information furnished in compliance with a notice served under section 7(1), nor any information obtained on an examination of books or other documents produced in compliance with a requisition made under that subsection, shall, without the written consent of the person carrying on the business to which the returns or other information or the books or other documents relate, be disclosed otherwise than—

(a) in the form of a summary of similar returns or information furnished by, or obtained from, a number of persons, being a summary so framed as not to enable particulars relating to any individual business to be ascertained from it ; or

(b) to the Secretary of State or an officer of his.

(2) Nothing in subsection (1) shall apply to any disclosure of information made for the purposes of any legal proceedings (whether civil or criminal and including an arbitration) pursuant to this Act, or for the purposes of any report of any such proceedings.

(3) If any person discloses any information in contravention of subsection (1), he shall be guilty of an offence and liable— (a) on summary conviction, to a fine not exceeding the statutory maximum, or

(b) on conviction on indictment, to a fine.

Interpretation.

In this Act—

" the Agency " means the British Film Fund Agency ;

" British film " shall be construed in accordance with subsections (2) and (3) ;

" the Commissioners " means the Commissioners of Customs and Excise ;

"exhibitor " means a person carrying on the business of exhibiting films to the public in Great Britain ;

" film " includes any record (however made) of a sequence of visual images, which is a record capable of being used as a means of showing that sequence as a moving picture ;

" the levy " means the levy imposed in accordance with regulations made under section 2 ;

" maker ", in relation to a film, means, subject to subsection (4) , the person by whom the arrangements necessary for the making of the film are undertaken ;

" the statutory maximum ", in relation to a fine on summary conviction, means—

(a) in England and Wales, the prescribed sum within the meaning of secüon 32 of the Magistrates' 1980 c. 43. Courts Act 1980 (£1,000 or another sum substituted by order under section 143(1) of that Act) ;

(b) in Scotland, the prescribed sum within the meaning of section 289B of the Criminal Procedure 1975 c. 21. (Scotland) Act 1975 (£1,000 or another sum sub- stituted by order under section 2891)(1) of that Act).

(2) The Films Act 1960 and the Films Act 1970 shall, subject 1960 c. 57. to subsection (3), have effect for the purpose of determining 1970 c. 26. whether a film is a Briüsh film for the purposes of this Act as they have effect for the purpose of determining whether a film registrable under the Films Act 1960 is registrable as a British film.

(3) Subsection (2) does not apply in relation to any film registered before 1st January 1961 under Part II of the Cinema- 1927 c. 29. tograph Films Act 1927 or Pant III of the Cinematograph Films 1938 c. 17. Act 1938 ; but any such film in respect of which the condifons imposed by section 25(1) of the latter Act, as in force immediately before that date, are fulfilled is a British film for the purposes of this Act.

(4) Regulations under section 6 may provide that, for all or any of the purposes of the payments made under that section, an assignee of earnings in Great Britain of a film may, in such cases as may be provided for by the regulaüons, be treated as the maker of the film.

(5) References in this Act to the making of a film do not include the production of blank films or of positives intended for exhibition to the public, or the production of negatives by means of any process used for making copies of negatives.

Consequential Schedule 2 to the Public Records Act 1958 (enand actments prohibiting disclosure of information obtained from transitional the public) shall be amended as follows— provisions.

1958 c. 51. (a) the entry relating to section 5 of the Cinematograph Films Act 1957 shall be ; and 1957 c. 21.

(b) at the end there shall be added—

" The Film Levy Finance Act 1981 Section 8 '

(2) The enactments mentioned in Schedule 2 are hereby repealed to the extent specified in the third column of that Schedule.

s.l. 1979/395. (3) The Cinematograph Films (Limits of Levy) Order 1979 is hereby revoked.

(4) Any reference in this Act (whether express or implied) to a thing done or falling to be done under a provision of this Act shall, so far as the context permits, be construed as including, in relation to times, circumstances and purposes in relation to which the corresponding enactment repealed by this Act had effect, a reference to a thing done or falling to be done under that corresponding enacünent.

(5) If at the commencement of this Act there is current a period in respect of which a levy is imposed in accordance with any regulations having effect as if made under section 2, the whole of that period shall be taken into account for the purpose of determining the Agency's liability in respect of that period under section 4(1).

(6) The period mentioned in section 2(1)(a) shall be a financial year of the Agency, notwithstanding that it is longer than a year.

1980 c. 43. (7) If at the commencement of this Act the Magistrates' Courts Act 1980 is not in force, any reference in section 9(1) of this Act to any provision of that Act shall be read as a reference 1977 c. 45. to the corresponding provision of the Criminal Law Act 1977.

(8) Nothing in this section shall be taken as prejudicing the 1978 c. 30. operation of the provisions of the Interpretation Act 1978 as respects the effect of repeals.

Citation, commence- ment and extent.

1.—(1) This Act may be cited as the Film Levy Finance Act 1981.

(2) This Act shall come into force at the end of the period of one month beginning with the day on which it is passed.

(3) This Act does not extend to Northern Ireland.

SCHEDULES

SCHEDULE 1 Section 1.

THE AGENCY: SUPPLEMENTARY PROVISIONS

Appointments and procedure

1.—(1) The Secretary of State may make regulations with respect

(a) the appointment of the members of the Agency and their tenure and vacation of office ;

(b) the execution of instruments and the mode of entering into contracts by or on behalf of the Agency, and the proof of

documents purporting to be executed, issued or signed by the Agency or by a member or officer of the Agency.

(2) Subject to any regulations under sub-paragraph (1), the Agency shall have power to regulate their own procedure, including the manner in which matters subject to the determination of the Agency are to be determined by or on behalf of them.

(3) Any regulations under sub-paragraph (1) shall be made by statutory instrument, which shall be subject to annulment in pursuance of a resolution of either House of Parliament.

2. The validity of any proceedings of the Agency shall not be affected by any vacancy among the members or by any defect in the appointment of a member.

Remuneration etc. of members

3. The Agency shall pay to the members of the Agency such salaries or other remuneration, and such allowances, as the Secretary of State may determine with the approval of the Minister for the Civil Service.

Remuneration and pensions of officers etc.

4.—(1) The Agency shall pay to their officers, servants and agents such remuneration as the Agency may determine.

(2) If the Agency determine in the case of any officers, servants or agents to make provision for the payment on their death or retirement of gratuities or other like benefits, the Agency shall pay, or provide for the payment of, such pensions, gratuities or other like benefits to them or to others by reference to their service as the Agency may determine.

(3) Provision for pensions, gratuities or other like benefits under this paragaph may

be made either by contributory or by noncontributory arrangements, or partly by the one and partly by the other.

Incidental powers of the Agency

5. The Agency shall have power to do anything incidental to the proper discharge of their functions.

SCH. 1 Expenses of Agency

6. The expenses incurred by the Agency in the exercise of their functions shall be paid out of the proceeds of the levy imposed in accordance with regulations made under section 2.

Accounts, audit and reports

7.—(1) The Agency shall—

(a) keep proper accounts and proper records in relation to the accounts ; and

(b) prepare in respect of each financial year of the Agency a statement of accounts in such form as the Secretary of State, with the approval of the Treasury, may direct, being a form conforming with the best commercial standards.

(2) The accounts of the Agency shall be audited by auditors to be appointed annually by the Secretary of State.

(3) A person shall not be qualified to be appointed under subparagraph (2) unless he is a member of one or more of the following bodies— the Institute of Chartered Accountants in England and Wales ; the Institute of Chartered Accountants of Scotland ; the Association of Certified and Corporate Accountants ; the Institute of Chartered Accountants in Ireland ; any other body of accountants established in the United Kingdom and for the time being recognised for the purposes of
1948 c. 38. section 161(1)(a) of the Companies Act 1948 by the Secretary of State ; but a Scottish firm may be appointed under sub-paragraph (2) if each of the partners is qualified to be so appointed.

(4) As soon as the accounts of the Agency for any financial year have been audited, the Agency shall send to the Secretary

of State a report setting out what has been done in the discharge of their functions during that year.

(5) Any such report shall include a copy of the statement of accounts for the financial year in question together with a copy of any report made by the auditors on the statement or on the accounts.

(6) The Secretary of State shall lay a copy of every report sent to him under sub-paragraph (4) before each House of Parliament.

Dissolution of Agency

8.—(1) If at any time it appears to the Secretary of State that no functions remain to be discharged by the Agency, the Secretary of State may by order provide—

(a) for the dissolution of the Agency;

(b) for the winding up of their affairs ; and SCH. 1 (c) for the application, for purposes connected with the British film industry, of any amount by which the assets of the Agency exceed their liabilities.

(2) Regulations under section 6 (payments by Agency to makers of Briüsh films) may include provision for requiring the Agency to set aside, out of the proceeds of the levy imposed in accordance with regulations made under section 2 in respect of the last period in respect of which it is imposed, such sum as appears to the Secretary of State sufficient to defray the expenses of the winding up.

(3) An order under sub-paragraph (1) may be varied by a subsequent order made by the Secretary of State.

(4) Any order under this paragraph shall be made by statutory instrument; but no such order shall be made unless a draft of the order has been laid before Parliament and approved by a resolution of each House of Parliament.

SCHEDULE 2 Section 10.

REPEALS

Chapter	Short title	Extent of repeal
5 & 6 Eliz. 2. c. 21.	Cinematograph Films Act 1957.	The whole Act.
6 & 7 Eliz. 2. c. 51.	Public Records Act 1958.	In Schedule 2, the entry relating to section 5 of the Cinematograph Films Act 1957. Section 516).
8 & 9 Eliz. 2. c. 57.	Films Act 1960.	Section 7(3) and (6).
1966 c. 48.	Films Act 1966.	Sections 5 to 8.
1970 c. 26.	Films Act 1970.	Section 21.
1972 c. 11.	Superannuation Act 1972.	Section 221
1979 c. 2.	Customs and Excise Management Act 1979.	In Schedule 4, the entry relating to the Agency.
		In Schedule 4, in Part I of the Table at the end of paragraph 12, the entry relating to the Cinematograph Films Act 1957.
1980 c. 41.	Films Act 1980.	Sections 2 and 4.
		Section 9(1)(b).

PRINTED IN ENGLAND BY W. J. SHARP
Controller and Chief Executive of Her Majesty's Stationery Office and

Queen's Printer of Acts of Parliament

Films Act 1985

CHAPTER 2 1

ARRANGEMENT OF SECTIONS

Section

l. Repeal of Films Acts 1960 to 1980 and abolition of Cinematograph Films Council.
2. Provisions relating to termination of levy on film exhibitors.
3. Dissolution of National Film Finance Corporation.
4. Final payments by British Film Fund Agency.
5. Financial assistance by Secretary of State in connection with the production of films.
6. Certification of master negatives, tapes and discs for purposes of section 72 of Finance Act 1982.
7. Repeals, etc.
8. Short title, commencement and extent.

SCHEDULES :

Schedule I—Certification for purposes of section 72 of Finance Act 1982 in case of British films.
Schedule 2—Repeals.

ELIZABETH 11

Films Act 1985

1985 CHAPTER 21

An Act to repeal the Films Acts 1960 to 1980; to make further provision with respect to the financing of films ; and for connected purposes. [23rd May 1985]

E IT ENACTED by the Queen's most Excellent Majesty, by and with the advice and consent of the Lords Spiritual and Temporal, and Commons, in this present Parliament assembled, and by the authority of the same, as follows:—

Repeal of Films Acts 1960 to 1980 and abolition of Cinematograph Films Council.

1.—(1) The Films Acts 1960 to 1980 are hereby repealed.

(2) The Cinematograph Films Council (which is constituted in accordance with Schedule 1 to the Films Act 1960) shall accordingly cease to exist.

(3) Where anything purporting to have been done by or in relation to that Council was done before the passing of this Act at a time when the Council was constituted otherwise than as required by law it shall be treated as not having been rendered invalid by reason of the Council's having been so constituted.

2.—(1) In this section— Provisions " the 1981 Act " means the Film Levy Finance Act 1981 ; relating terminationto " the final levy period " means the period which began of on on 14th October 1984 and in respect of which a levy film is imposed in accordance with regulations having effect exhibitors• as if made under section 2 of the 1981 Act (levy on 1981 c. 16. film exhibitors), and " the levy regulations " means those regulations ; and

" the final distribution period " means the period which began on 14th October 1984 and in respect of which payments are required to be made by the British Film Fund Agency in accordance with regulations made under section 6 of the 1981 Act (payments to makers of British films) and " the distribution regulations ' ,means those regulations.

(2) In relation to the final levy period section 2(3) of the 1981 Act (minimum and maximum amounts to be yielded by way of levy in " respect of each levy period) shall have effect as if for neither less than £2 million nor more than £12 million " there were substituted " not more than £12 million .

(3) In relation to that period section 4 of that Act (payments out of levy to National Film Finance Corporation) shall have effect as if—

(a) in subsection (1) for the words from " falling wholly ' , onwards there were substituted " such proportion (not exceeding in amount £1•5 million) of the amount received by the Agency in respect of that period as proceeds of the levy as the Secretary of State may determine." ; and

(b) subsection (2) were omitted.

(4) If the Secretary of State by order so provides, both the final levy period and the final distribution period shall, instead of ending with 12th October 1985 as provided by the levy regulations and the distribution regulations respectively, end with such earlier date as may be specified in the order ; and accordingly, in that case—

(a) any reference to the final levy period in the levy regulations, in section 4 of the 1981 Act or in this section

shall be construed as a reference to that period as modified by virtue of this subsection ;

(b) any reference to the final distribution period in the distribution regulations or in section 4 of this Act shall be construed as a reference to that period as so moditied ; and

(c) any reference to 12th October 1985 in the distribution regulations shall be construed as a reference to the date specified in the order.

(5) The Secretary of State may by order repeal the 1981 Act as from a date specified in the order.

(6) Any order under this section shall be made by statutory instrument.

Dissolution of National Film Finance Corporation

3.—(1) The power of the Secretary of State under paragraph 8 of Schedule I to the National Film Finance Corporation Act 1981 to make, with the approval of the Treasury, an order dissolving the National Film Finance Corporation in the circumstances mentioned in sub-paragraph (1) of that paragraph shall include power to make, with the like approval, an order dissolving the Corporation at any time after the relevant date and before the end of 1985.

1981 c. 15.

In this subsection " the relevant date " means 12th October 1985 or such earlier date as may be specified in an order under section 2(4) of this Act.

(2) Where in consequence of an order under the said paragraph 8 (whether made by virtue of subsection (1) or not)— (a) any property or right of the Corporation becomes vested in the Secretary of State ; or

(b) any amount is received by the Secretary of State in respect of any such property or right, the Secretary of State shall deal with that property, right or amount in such manner as he thinks fit for any purpose connected with the British film industry.

(3) Without prejudice to the generality of subsection (2), the Secretary of State may, in pursuance of that subsection—

(a) pay any amount received by him as there mentioned to the British Film Fund Agency for distribution in accord* ance with section 4(1) ;

(b) arrange for the transfer in accordance with subsection (4) of any right to which that subsection applies.

(4) The Secretary of State may, in the case of any right to which this subsection applies, arrange for the right to be transferred, on such conditions as he thinks fit, to any British company or partnership in whose case he is satisfied as to the following matters, namely—

(a) that the company or partnership will use its best endeavours to encourage the production of relevant films on a commercially successful basis ; and

(b) that it is willing and able to make financial facilities available to persons who wish to arrange for the production of relevant films ; and, subject to any such conditions, the company or partnership may dispose of the right (whether

wholly or to any lesser extent) and retain any sums accruing therefrom.

(5) Subsection (4) applies to—

(a) any copyright or share of a copyright or any licence granted under a copyright ;

(b) any right in, or relating to the exploitation of, a film and not within paragraph (a).

(6) Where in consequence of any such order as is mentioned in subsection (2) any liability of the Corporation becomes vested in the Secretary of State, the Secretary of State may arrange for the liability to be transferred, on such terms as may be agreed between him and the company or partnership, to any British company or partnership in whose case he is satisfied as to the matters mentioned in paragraphs (a) and (b) of subsection (4).

(7) In this section—

" British company " means a company incorporated under the laws of Great Britain, being a company—

(i) over which a Commonwealth citizen has control, or two or more Commonwealth citizens are together in a position to exercise control, or

(ii) over which a company which is a British company by virtue of the preceding provisions of this definition has control, or two or more such companies or such a company and a Commonwealth citizen are together in a position to exercise control ;

,' British partnership " means a limited partnership formed 1907 c. 24. in accordance with the Limited Partnerships Act 1907 in which the general partner within the meaning of that Act, or (as the case may be) each of " the general partners, is a British company ; control ' , in relation to a company, means the power of a person or combination of persons to secure— (i) by means of the holding of shares or the possession of voting power in or in relation to that company or any other body corporate, or

(ii) by virtue of any powers conferred by the articles of association or other document

regulating that company or any other body corporate,

that the affairs of the company are conducted in accordance with the wishes of that person or those persons ;

' relevant film " means a film which is intended to satisfy (whether wholly or to a substantial extent) the conditions that must be satisfied under Schedule 1 to this Act for a film to be a British film for the purposes of that Schedule.

1981 c. 15. (8) Paragraph 8(4) of Schedule I to the National Film Finance Corporation Act 1981 (payments into Consolidated Fund, or out of money provided by Parliament, in connection with dissolution of Corporation) shall cease to have effect ; and

the Secretary of State may by order made by statutory insfrument repeal the remaining provisions of that Act as from a date specified in the order.

4.—(1)Where the British Film Fund Agency receive any Final payments amount from the Secretary of State in accordance with section [b]y British

3(3), that amount shall be added to the moneys available for Film Fund Agency. distribution by the Agency under the distribution regulations in respect of the final distribution period.

(2) With the consent of the Secretary of State payments under the distribution regulations in respect of the final distribution period may be made by the Agency after the date by which they would otherwise have been required to be made by virtue of the regulations.

(3) Where—

(a) any claim made under the distribution regulations or any corresponding earlier regulations has been accepted by the Agency and they have allocated an amount for the payment of that claim ; but

(b) owing to any lack of information relating to the claimant, or owing to any other circumstances outside their control, they have been unable to secure the payment to the claimant of that amount, they shall take such steps as they consider appropriate for the purpose of facilitating the securing of that result.

(4) Where the Agency take such steps as are mentioned in subsection (3) with respect to any claim but are nevertheless unable to secure the payment to the claimant of the amount in question before the relevant date, the Agency shall on that date discount the claim for the purposes of the distribution regulations, and the amount in question shall—

(a) in the case of a claim in respect of a period other than the final distribution period, be added to the moneys available for distribution by the Agency under the distribution regulations in respect of the final distribution period ;

(b) in the case of a claim in respect of the final distribution period, be paid to the Secretary of State to be dealt with

by him as if it were an amount received by him as mentioned in section 3(2)(b).

(5) In subsection (4) " the relevant date ", in relation to a claim falling within paragraph (a) or (b) of that subsection, means such date as may be fixed by the Secretary of State for the purposes of that paragraph ; and that date may—

(a) in the case of paragraph (a), be earlier than the date by which payments in respect of the period immediately preceding the final distribution period are required to be made by virtue of the distribution regulations ;

(b) in the case of paragraph (b), be earlier than the date by which payments in repect of the final distribution period are so required to be made.

(6) In this section " the distribution regulations " and " the final distribution period " have the meaning given by section 2(1) (but subject to section 2(4)(b)).

Financial assistance by Secretary of State in connection with the production films, of

5.—(1) The Secretary of State with the consent of the Treasury may, at any time after the National Film Finance Corporation have been dissolved by any such order as is mentioned in section 3(2), give financial assistance—

(a) to any British company or partnership, being a company or partnership in whose case he is satisfied as to the matters mentioned in paragraphs (a) and (b) of section 3 (4), for any purpose connected with the production of relevant films ;

(b) to any person—

(i) for the purpose of enabling projects to be prepared, or other preliminary work to be undertaken or steps taken, with a view to the production of relevant films ; or

(ii) for any purpose connected with the production of short films.

In this subsection " British company ", " British partnership ", and " relevant film " have the meaning given by section 3(7),

and „short film " means a relevant film with a total playing time of less than 35 minutes.

(2) Assistance under subsection (1) may be given by way of a grant or loan or in the form of a guarantee or otherwise ; and in giving assistance under that subsection the Secretary of State may impose such conditions as he thinks fit, including conditions requiring a grant to be repaid in specified circumstances.

(3) The Secretary of State may appoint a person to make recommendations and provide other services in connection with the discharge by the Secretary of State of his funcüons under subsection (l)(b).

(4) Any sums required by the Secretary of State for making payments under subsection (1), or for meeting any expenses of any person appointed under subsection (3), shall be paid out of money provided by Parliament ; and any sums received by the Secretary of State by virtue of this section shall be paid into the Consolidated Fund.

6.—(1) Schedule 1 to this Act shall have effect with respect to the certification by the Secretary of State of a master negative, tape or disc of a film as a qualifying film, tape or disc for the purposes of section 72 of the Finance Act 1982 (expenditure on production and acquisition of films etc.).

Certification of master negatives, tape or disc tapes and discs for purposes of section 72 of Finance Act 1982 1982 c. 39.

(2) Accordingly, in that section—

(a) in subsection (7) (cases where expenditure in relation to films is still to be regarded as capital expenditure), for " for the purposes of this section as a qualifying film, tape or disc " there shall be substituted " under Schedule 1 to the Films Act 1985 as a qualifying film, tape or disc for the purposes of this section " ; and

(b) subsection (8) (certification by reference to eligibility of film in question for purposes of payments under section 6 of the Film Levy Finance Act 1981) shall 1981 c. 16. cease to have effect.

7.—(1) The enactments mentioned in Schedule 2 to this Act are repealed to the extent specified in the third column of that Schedule.

Repeals, etc.

(2) Section 13 of the Copyright Act 1956 (copyright in cine- 1956 c. 74.
matograph films) shall be amended as follows— (a) in subsection (3)—

(i) for paragraph (a) there shall be substituted— " (a) in the case of any film which was registered under a former enactment relating to the registration of films, shall continue until the end of the period of fifty years from the end of the calendar year in which it was so registered ; " ;

(ii) in paragraph (b), for " a film which is not so registrable " there shall be substituted " any other film "

(iii) at the end of the subsection there shall be inserted—

" In this subsection " former enactment relating to the registration of films " means Part 11 of the Films Act 1960 or Part 111 of 1960 c. 57. the Cinematograph Films Act 1938." ; and 1938 c. 17.

(iv) the proviso shall be omitted ;

(b) in subsection (8), for the words from " any such film " to " newsreels) ", there shall be substituted " any film consisting wholly or mainly of photographs which, at the time when they were taken, were means of communicating news," ; and

(c) subsection (11) shall be omitted.

1960 c. 57. (3) Notwithstanding the repeal by this Act of the Films Act 1960 the register kept under Part Il of that Act shall continue to be kept by the Secretary of State in connecüon with the determination, for the purposes of any statutory provision, of questions relating to the registration of films under Part Il of 1938 c. 17. the Films Act 1960 or Part Ill of the Cinematograph Films Act 1938.

(4) Where any film would, but for the repeal by this Act of
1970 c. 26. the Films Act 1960 and the Films Act 1970, be—

1981 c. 16. (a) a British film for the purposes of the Film Levy Finance Act 1981 by virtue of section 9(2) of that Act (interpretation) ; or

(b) an eligible film for the purposes of regulations made under section 6 of that Act, that film shall be a British film, or (as the case may be) an eligible film, for those purposes notwithstanding the repeal of the said Acts of 1960 and 1970.

1982 c. 39. (5) In subsection (7)(b) of section 72 of the Finance Act 1982, as amended by section 6 of this Act, the reference to a film, tape or disc which is cerüfied by the Secretary of State under Schedule 1 to this Act as a qualifying film, tape or disc for the purposes of section 72 shall include a reference to a film, tape or disc which was certified by the Secretary of State as aforesaid in pursuance of subsection (7)(b) as originally enacted.

(6) Where—

(a) a contract for the production or acquisition of a master negative, master tape or master disc of a film has been entered into before the commencement of section 6 of this Act ; and

(b) any person, having incurred expenditure in pursuance of the contract (before or after that commencement) on the production or acquisition of the negative, tape or disc, makes an application under paragraph 2 of Schedule 1 to this Act with respect to it, that person may by notice in writing require that the question whether the negative, tape or disc ought to be certified as a qualifying film, tape or disc for the purposes of section 72 of the Finance Act 1982 shall be determined by the Secretary of State in accordance with the law in force immediately before the commencement of section 6 in like manner as if his application had been a request for certification made under section 72(8).

Any expression used in this subsection has the same meaning as it has in paragraph 2(1) of Schedule 1 to this Act.

(7) The Secretary of State may by order made by statutory instrument provide for such further transitional and saving provisions to have effect in connection with the coming into operation of any provision of this Act as appear to him to be necessary or expedient.

Short title, commence-ment and extent.

8.—(1) This Act may be cited as the Films Act 1985.

(2) The following provisions of this Act shall come into force and at the end of the period of two months beginning with the day on which it is passed, namely—

(a) section 6 and Schedule 1 ,

(b) section 7(1) and Schedule 2 so far as relating to the Finance Act 1982 and the Finance Act 1984 ; 1982 c. 39. (c) section 7(5) and (6). 1984 c. 43.

(3) The following provisions of this Act extend to Northern Ireland, namely—

(a) section 3(8) ;

(b) secüon 6 and Schedule 1 ; (c) section 7 and Schedule 2 ; (d) this section.

Sections 3, 5 and 6.

SCHEDULES

SCHEDULE 1

CERTIFICATION FOR PURPOSES OF SECTION 72 OF FINANCE ACT 1982 IN CASE OF BRITISH FILMS

1981 c. 61,

Preliminary

1.—(1) In this Schedule—

" Commonwealth country " means the United Kingdom, any country for the time being specified in Schedule 3 to the British Nationality Act 1981 (countries whose citizens are Commonwealth citizens), and any territory for whose international relations Her Majesty's Government in the United Kingdom is responsible ;

" film " includes any record, however made, of a sequence of visual images, which is a record capable of being used as a means of showing that sequence as a moving picture ;

" maker ", in relation to a film, means the person by whom the arrangements necessary for the making of the film are undertaken ;

" master disc ", in relation to a film, means the original master film disc or the original master audio disc of the film ;

" master negative ", in relation to a film, means the original master negative of the film and its soundtrack (if any) ;

‘ ' master tape ", in relation to a film, means the original master film tape or the original master audio tape of the film ;

“ sound recording " means a sound recording which is either an original recording or a re-recording ;

" studio " (except in paragraph 5(1)(b)) means a building or goup of buildings constructed or adapted for the purpose of making films therein and includes any land occupied with such a building or goup of buildings.

(2) For the purposes of this Schedule a studio shall be deemed to be used for making a film if any part of that film, or of any other film used in making it, consists of photographs taken or sound recordings made in that studio.

(3) Subject to sub-paragraph (4), each part of a series of films shall be treated as a separate film for the purposes of this Schedule.

(4) Where—

(a) any series of films consists of a number of parts (not exceeding sixteen) whose combined playing time does not exceed eight hours ; and

(b) those parts, when shown consecutively in the sequence intended, constitute in the opinion of the Secretary of State a self-contained work, the Secretary of State may, if he thinks fit, direct that those parts.

taken together, are to be treated as constitufing a single film for the purposes of this Schedule.

c.

(5) Any reference in this Schedule to a master negative, tape or disc certified under paragraph 3(1) or to a certificate issued under that provision includes a reference to a master negative, tape or disc certified in pursuance of section 72(7)(b) of the Finance Act 1982 as 1982 c. 39. originally enacted or to a certificate issued in pursuance of that provision.

Applications for certification of master negatives, tapes and discs

2.—(1) An application for the certification by the Secretary of State of a master negative, master tape or master disc of a film as a qualifying film, qualifying tape or qualifying disc for the purposes of section 72 of the Finance Act 1982 may be made by any person who has incurred expenditure on the production or acquisition of that negative, tape, or disc.

(2) In sub-paragraph (1) the reference to the acquisition of a master negative, tape or disc includes a reference to the acquisition of any description of rights in it.

(3) On an application under this paragraph for the certification of a master negative, tape or disc the applicant shall—

(a) produce to the Secretary of State such books and other documents relating to it ; and

(b) furnish to the Secretary of State such other information with respect to it, as the Secretary of State may require for the purpose of deter. mining the application.

(4) Any information furnished for the purposes of sub-paragraph (3) shall, if the Secretary of State so directs, be accompanied by a statutory declaration as to the truth of the informaüon made by the person furnishing it.

Certification by Secretary of State of master negatives, tapes and discs

3.—(1) If the Secretary of State is satisfied that a master negative, tape or disc with respect to which an application is made under paragraph 2 is a master negative, tape or disc of a film which, in his opinion, is a British film for the purposes of this Schedule, he shall certify that negative, tape or disc as a qualifying film, qualifying tape or qualifying disc for the purposes of section 72 of the Finance Act 1982.

(2) If the Secretary of State is for any reason not satisfied as mentioned in sub-paragraph (1) he shall refuse the application.

(3) If it appears to the Secretary of State that any negative, tape or disc certified by him under sub-paragraph (l) ought for any reason not to have been so certified he shall revoke its certification.

(4) Where an application is made under paragraph 2 in relation to a negative, tape or disc of a film which has already been certified SCH. 1 by the Secretary of State under sub-paragraph (1) on a prior application, the Secretary of State may issue the applicant with a duplicate or copy of the œrtificate issued on that prior application.

British films for purposes of the Schedule

4.—(1) Subject to paragraph 5, a film is a British film for the purposes of this Schedule if all the requirements specified in subparagraph (2) are satisfied with respect to it.

(2) Those requirements are—

(a) that the maker of the film was, throughout the time during which the film was being made, either—

(i) a person ordinarily resident in a member State, or

(ii) a company registered in a member State, being a company the central management and control of whose business was throughout the said time exercised in a member State ;

(b) that the studio (if any) used in making the film was in a Commonwealth country or the Republic of Ireland ; and

(c) that not less than the requisite amount of labour costs (as determined under paragraph 7) represents payments paid or payable in respect of the labour or services of Commonwealth citizens or citizens of any member State or persons ordinarily resident in a Commonwealth country or a member State.

(3) For the purpose of determining whether the requirements specified in sub-paragraph (2) are satisfied with respect to any film, any other film used for making photog•aphs depicted as part of any scene in the first-mentioned film shall be ü•eated as part of that film.

(4) Subject to paragraph 5(4), if on an application under paragraph 2 in relation to a negative, tape or disc of any film the applicant requests the Secretary of State to do so, the Secretary of State shall, for the of determining whether the film is a British film for the purposes of this Schedule, treat the film as if such portions of it as may be desiglated by the applicant did not form part of it ; but the playing time of the portions so designated must not exceed 7} cent. of the total playing time of the film.

(5) Her Majesty may by Order in Council provide for films which are made in accordance with the terms of any ag•eement between Her Majesty's Government in the United Kingdom and any other government or any international organisation or authority, and which would not, apart from

such an Order, be British films for the purposes of this Schedule, to be treated as British films for those purposes.

Excluded films

5.—(1) A film is not a British film for the purposes of tifs. Schedule by virtue of paragraph 4(1)—

(a) if parts of the film are derived, as regards the photographs comprised in it, from—

(i) any film of which the master negative, tape or disc has already been certified under parag•aph 3(1), or

c.

(ii) any film the maker of which was not the maker of the first-mentioned film, and the playing time of those parts exceeds 10 per cent. of the total playing time of the film ; or

(b) if the playing time of so much of the film as consists of photographs taken or sound recordings made in any studio outside the United Kingdom exceeds per cent. of the total playing time of the film ; or

(c) (subject to sub-paragraph (3)) if the playing time of so much of the film as consists of photographs taken or sound recordings made outside the United Kingdom exceeds 20 per cent. of the total playing time of the film.

(2) In sub-paragraph (l)(b) " studio "—

(a) in relation to photographs, means any building or group of buildings constructed or adapted wholly or mainly for the purpose of taking photographs therein ;

(b) in relation to sound recordings, means any building or group of buildings constructed or adapted wholly or mainly for the purpose of making sound recordings therein.

(3) Sub-paragraph (l)(c) shall not apply to a film if—

(a) the preparation for the making of the film was so far as practicable carried out in the United Kingdom ; and

(b) the normal laboratory processing work incidental to the making of the film was carried out in the United Kingdom ; and

(c) at least 50 per cent. (in terms of value) of the technical equipment used in the making of the film was provided from sources in the United Kingdom.

(4) In determining the playing time of a film for the purposes of sub-paragraph (l)(c) any portions of the film desig1ated in accordance with paragraph 4(4) shall nevertheless be treated as forming part of the film.

Ascertainment of labour costs and playing time

6.—(1) For the purposes of this Schedule the labour costs of a film shall be taken to be, subject to paragraph 8, the total amount of the payments paid or payable in respect of the labour or services of persons directly engaged in the making of the film, in so far as those payments are attributable to the making of that film, but shall not be taken to include payments in respect of copyright unless it is copyright in a work created for the purpose of its use in the film.

(2) For the purposes of sub-paragraph (1)—

(a) the author of the scenario of a film shall be deemed to be a person directly engaged in the making of the film ;

SCH. 1 (b) a person shall not be taken to be directly engaged in the making of a film by reason only—

(i) that he is financially interested in the making of the film or is engaged in a clerical capacity as a servant of an undertaking concerned with the making of the film ; or

(ii) that he supplies goods used in the making of the film or is in the employment of a person who supplies such goods ;

(c) payments paid or payable to a person who is engaged in an administrative capacity as an officer or servant of an undertaking concerned with the making of a film shall not be taken to be attributable to the making of the film except in so far as they are payments in resÞct

of services directly concerned with the making of that film.

(3) Subject to paragraph 5(4), in determining the playing time of a film for the purposes of this Schedule any portions of the film designated in accordance with paragraph 4(4) shall be treated as not forming part of the film.

Determination of requisite amount of labour costs

7.—(1) For the purposes of parag•aph 4(2)(c) the requisite amount of the labour costs of a film shall be taken to be (subject to subparagraph (3) of this paragraph) whichever is the lesser of the two amounts specified in sub-paragraph (2) of this paragraph.

(2) The amounts referred to in sub-paragraph (1) are—

(a) the amount arrived at by applying the fraction threequarters to the total labour costs of the film, after deducting from those costs, if the applicant on an application under paragraph 2 so desires, the amount of any payment which, as part of those• costs, has been paid or is payable in respect of the labour or services of any one person who was not, while engaged in the making of the film— (i) a Commonwealth citizen or a citizen of a member State, nor

(ii) a person ordinarily resident in a Commonwealth country or a member State ; and

(b) the amount arrived at by applying the fraction four-fifths to the total labour costs of the film, after deducting from those costs the amount of any payments which, as part of those costs, have been paid or are payable in respect of the labour or services of any two persons neither of whom was, while engaged in the making of the film, such a citizen or person as is

referred to in paragraph (a)(i) or (ii), and at least one of whom was so engaged in the capacity of an actor or actress and in no other capacity.

(3) If on an application under paragraph 2 in relation to a negative, tape or disc of a film with to which the requirement specified in paragraph 4(2)(c) is not fulfilled the Secretary of

c,

State is satisfied that the maker of the film took all reasonable steps

to fulfil that requirement, and that its non-fulfilment was due to exceptional circumstances beyond his control, the Secretary of State, if he thinks fit, may direct that sub-paragraph (2) of this paragraph shall have effect in relation to that film as if for " three-quarters " and " four-fifths " there were substituted " seven-tenths " and " threequarters " respectively.

Power of Secretary of State to direct alteration of labour costs

8. Where it is material, in connection with an application under paragraph 2 in relation to a negative, tape or disc of a film, to ascertain the labour costs of the film or the proportion of those costs which represents payments in respect of the labour or services of persons of any particular class, then—

(a) if it appears to the Secretary of State that any sum which, as part of those costs, is paid or payable in respect of the labour or services of any particular person is so great as not to be a bona fide payment by way of remuneration for the said labour or services, the Secretary of State may direct that that sum, or part of that sum, shall be disregarded in ascertaining the said labour costs or the said proportion thereof, as the case may be ; and

(b) if it appears to the Secretary of that no sum or a sum so small as not bona fide to represent all the remuneration therefor is paid or payable as part of those costs in

respect of the labour or services of any particular person, the Secretary of may direct that such sum, or (as the case may be) such greater sum, as may be specified in the direction shall be as so paid or payable.

Determination of disputes

9.—(1) Any person who is aggrieved by any decision of the Secretary of State to refuse an application under paragraph 2 or to revoke any certification under paragraph 3(1) may, subject to rules of court, apply to the High Court, and the decision of that Court shall be final.

(2) In relation to any person whose principal place of business is in Scotland, sub-paragraph (l) shall have effèct as if for any reference to the High Court there were substituted a reference to the Court of Session.

Regulations and orders

10.—(1) The Secretary of State may make regulations—

(a) prescribing the form of applications under paragraph 2 ;

(b) prescribing the particulars and evidence necessary for satisfying the Secretary of State that a film is a British film for the purposes of this Schedule ;

(c) providing that any statutory declaration which is required by paragraph 2(4) to be made by any person shall be

SCH. 1 deemed to be properly made if it is made on his behalf by any such person as may be specified in the regulations.

(2) The Secretary of State with the approval of the Treasury may by order make such modifications of any of the provisions of para- paragraphs 1 and 4 to 8 as he considers appropriate ; and any such order may contain such incidental, supplemental and transitional provisions as he considers appropriate in connection with the order.

(3) In sub-paragraph (2) " modifications " includes additions, omissions and alterations.

(4) Any regulations or order under this paragraph shall be made by statutory instrument.

(5) Any regulations under this paragraph shall laid before Parliament after being made ; but no order shall be made under this paragraph unless it has been laid before Parliament and approved by a resolution of each House.

c.

SCHEDULE 2 Section 7(1).

REPEALS

Chapter	Short title	Extent of repeal
1956 c. 74	The Copyright Act 1956.	In section 13, in subsection (3) the proviso, and subsection (11).
1960 c. 57	The Films Act 1960.	The whole Act.
1964 c. 52.	The Films Act 1964.	The whole Act.
1966 c. 29	The Singapore Act 1966.	In the Schedule, paragraph 13.
1966 c. 48.	The Films Act 1966.	The whole Act.
1970 c. 26.	The Films Act 1970.	The whole Act.
1972 c. 68.	The European Communities Act 1972.	Section 8.
1973 c. 49.	The Bangladesh Act 1973.	In the Schedule, paragraph 9.
1975 c. 25	The Northern Ireland Assembly Disqualification Act 1975.	In Part Ill of Schedule 1, the entry relating to the Cinematograph Films Council.
1975 c. 71	The Employment Protection Act 1975.	In Part IV of Schedule 16, paragraph 8.
1979 c. 9	The Films Act 1979.	The whole Act.
1980 c. 41.	The Films Act 1980.	The whole Act.
1981 c. 15	The National Film Finance Corporation Act 1981.	In Schedule 1, paragraph 8(4).
1982 c. 39	The Finance Act 1982.	In section 72, in subsection (2)(a) the words from " (except " to " requires) ,, and subsection (8). Section 62(6).
1984 c. 43.	The Finance Act 1984.	

PRINTED IN ENGLAND BY W. J. SHARP, CB
Controller and Chief Executive of Her Majesty's Stationery Office and

ÖZGEÇMİŞ

Ad, Soyad: Ebru Beyazıt Aptourachman

Doğum Yeri ve Yılı: İzmir/1980

Yabancı Dil: İngilizce

Eğitimi

Yüksek Lisans: 2010, Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Film Tasamı Ana Sanat Dalı

Lisans: 2001, Ankara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Radyo - Tv ve Sinema Bölümü

Lise: 1996, İzmir Kız Lisesi

İş Tecrübesi

2012- devam: T.C. Londra Başkonsolosluğu- Londra, Konsolosluk Memuru

2009-2012: Halk Bankası- İzmir, Müşteri İlişkileri Temsilcisi

2005-2006: Yükseliş Plaza- İzmir, Müşteri İlişkileri Temsilcisi

2002-2004: Işık TV-Ankara, Yapım Yardımcısı

2000-2002: Bilge Yapım Şirketi- Ankara, Yönetmen Yardımcısı